

VLADZIMIRAS KARATKEVIČIUS

**ŠIURPIOJI
KARALIAUS
STACHO
MEDŽIOKLĖ**

VLADZIMIRAS KARATKEVIČIUS

**ŠIURPIOJI
KARALIAUS
STACHO
MEDŽIOKLĖ**

VLADZIMIRAS KARATKEVIČIUS
ŠIURPIOJI
KARALIAUS
STACHO
MEDŽIOKLĖ

Iš baltarusių kalbos vertė
ALMA LAPINSKIENĖ

VILNIUS
VYTURYS
1994

+UDK 882.6-3
Ka 401

Уладзімір Караткевіч

З ВЯКОУ МІНУЛЫХ
Мінск, 1978

ISBN 5—7900—0729—5

© Vertimas į lietuvių kalbą,
Alma Lapinskienė, 1994

Aš senas, netgi labai senas žmogus. Ir jokia knyga neatskleis jums to, ką savo akimis esu matęs aš, Andrejus Belareckis, devyniasdešimt šešerių metų žmogus. Sakoma, jog ilgą amžių likimas dažniausiai duoda kvailiams, kad jie proto stygių atpirktų didele patirtimi. Na ką gi, norėčiau būti dvigubai kvailesnis ir nugyventi dar tiek, nes esu smalsus. Šitiek įdomaus nutikę žemėje per artimiausius devyniasdešimt šešerius metus!

O jei man būtų pasakyta, jog mirsiu, — ką gi: poilsis irgi neblogas dalykas. Kada nors žmonės gyvens ilgiau net už mane, ir jiems nebus gaila gyvenimo: visko būta, ir gero, ir blogo, visko patyriau — ko gi gailėtis? Atsigulčiau ir užmigčiau, ramiai, net šypsodamasis.

Aš vienas. Prisimenate, Šelis yra pasakęs:

*Kai du žmonės išsiskiria amžiams,
Nebereikia švelnumo ir žodžių.*

Ji buvo gera, ir mudu nugyvenome lyg toj pasakoj: „ilgai ir laimingai, iki pat mirties“. Tačiau gana gildyti jums širdį liūdnais žodžiais — juk sakiau, senystė mano — džiaugsmas man, — verčiau paporinsiu jums ką nors iš tolimų, iš savo jaunų metų. Čia gal kas panorės, kad savo pasakojimu baigčiau Janouskių giminės ir jos nuosmukio, baltarusių slėktos išnykimo istoriją. Matyt, reikia tai padaryti, nes, iš tiesų, kokia gi čia istorija be pabaigos.

Be to, ji artimai liečia mane, ir papasakoti apie tai jau niekas nebegali — tik tai aš. O jums įdomu bus pasiklausyti keistos istorijos ir paskui pasakyti, jog ji gerokai pramanyta.

Tai štai, prieš pradėdamas pareiškiu, jog čia tiesa, tikra tiesa, tiktai tiesa, nors jums ir tenka pasikliauti vien tik mano žodžiu.

PIRMAS SKYRIUS

Važiavau iš gubernijos M miesto į nuošaliausią gubernijos užkampį nuomojamu važiu, ir mano ekspedicija ėjo prie pabaigos. Buvo likę dar kokias dvi savaites nakvoti ant šieno arba tiesiog važyje po žvaigždėmis, gerti šaltinio vandenį, nuo kurio maudžia kakta, klausytis pratisų lyg baltarusių vargas bobų dainų pašalėse. O vargo tais laikais pakako: artėjo prie pabaigos prakeiktasis devintas dešimtmetis.

Nemanykite vis dėlto, jog mes tuo metu nieko daugiau nedarėme, tik šūkavome ir klausinėjome valstiečio: „Kobėgi, muzikėli?“ ir „Ar atsibusi, kupinas jėgų?“

Šitai atėjo vėliau — tikros kančios dėl liaudies. Žmogus, kaip žinia, doriausias iki dvidešimt penkerių metų, tada jis organiškai nepakenčia neteisybės, bet jaunystė pernelyg įsiklauso į save, jai smalsu ir įdomu stebėti, kaip naujomis mintimis ir jausmais (ji įsitikinusi, jog šitaip nemastė ir nejautė niekas) pražysta siela. Ir tik vėliau stoja bemiegės naktys prie laikraščio skiautės, kurioje tokio-
mis pat raidėmis kaip ir visa kita parašyta, jog šiandieną nuvedė į kartuves tris, suprantate, tris, gyvus ir linksmus. Paskui ateina ir troškimas pasiaukoti. Visi mes, aš irgi, patyrėme šitai.

Bet tuo metu širdies gilumoje (nors ir laikomas „raudonu“) buvau įsitikinęs, kad žemėje auga ne vien kartuvių miškai (kas, aišku, tiko net Jasafato Kuncevičiaus ir Baltarusijos inkvizicijos laikams) ir ne vien aimanos skamba mūsų dainose.

Man kur kas svarbiau buvo suvokti, kas aš, kokiems dievams turiu melstis. Pavardė mano, kaip sakyta tais laikais, buvo „lenkiška“, nors iki šiol nežinau, kas joje mozūriška, — gimnazijoje (o tai buvo tada, kai dar nebuvo

užmirštas nelemto atminimo tvarkytojas, Muravjovo bendražygis Komilovas), pagal tėvų kalbą buvom vadina-
mi „seniausią rusų tautos šaka, grynakraujais, tikrais rusų
žmonėmis“. Šit kaip, net rusiškesni negu patys rusai. Jei
būtų skelbę mums šitą teoriją iki šio šimtmečio pradžios —
Baltarusija tikrai būtų pranokusi Vokietiją, o baltarusiai
būtų tapę pirmaisiais smurtininkais žemėje ir patraukę
atkariauti iš rusų, kurie ne iš tikro rusai, gyvybinės erd-
vės, ypač jei gerasis dievulis dar būtų davęs mums ragus.

Aš tada ieškojau savo tautos ir, kaip daugelis anuomet,
pradėjau suprasti, kad ji čia, greta, bet per du šimtmečius
iš mūsų inteligentijos buvo gerokai išmuštas šitas supрати-
mas. Todėl ir darbą pasirinkau neįprastą — šitos tautos
pažinimą.

Baigiau po gimnazijos universitetą ir tapau mokslinin-
ku folklorininku. Šitoji veikla tuomet buvo tik pradeda-
ma ir valdžią turinčiųjų laikoma pavojinga esamai tvarkai.

Tačiau visur — ir tik šitai lengvino mano veiklą — su-
silaukdavau dėmesio ir pagalbos. Ir iš menkai išsimokslin-
usio valsčiaus raštininko, vėliau siuntinėjusio užrašytas
pasakas man ir Ramanavui, ir iš drebančio dėl duonos kęs-
nio mokytojo, ir (mano tauta gyva!) net iš vieno gubern-
atoriaus, nepaprastai gero žmogaus, tikros baltos varnos;
jie davė man rekomendacinį raštą, kuriame, grasinant rūs-
čiomis priemonėmis, buvo įsakyta teikti man visokeriopą
pagalbą.

Dėkui jums, paprasti baltarusių žmonės!

Net dabar tebegarbinu jus. Ką jau besakyti apie anuos
metus. . .

Pamažu supratau, kas aš. Kas privertė mane padaryti
tai?

Gal šilti žiburiai kaimų, kurių pavadinimai iki šiol šil-
tu sopuliu smelkiasi širdin; Lipična, Sorak Tatar, Biaroza-
va Volia, Sudaužyto Rago kalva, Pamiarečiai, Dubrava,
Vavierkos?

O gal nakvynė salpoje, kai vaikai seka pasakas ir snau-
dulys smelkiasi prie tavęs per skrandą kartu su vėsa? Ar
pieva kvepiąs šviežias šienas ir žvaigždės prakiurusiam
šalinės stoge?

Arba net ir ne' tai, o tik spyglys arbatinyje, tamsios dūminės pirkios, kur moterys, seginčios naminius sijonus, verpdamos dainuoja nesibaigiančią į dejoną panašią dainą.

Šitai buvo mano. Per dvejus metus apėjau ir išvažinėjau Minsko, Mogiliovo, Vitebsko, dalį Vilniaus gubernijos. Ir visur mačiau liaudies vargą, mačiau murzinius vaikus, mačiau aklus elgetas, mačiau vargą tautos manos, už kurią brangesnio — dabar žinau — pasaulyje neturėjau nieko.

Tuomet čia buvo etnografinis rojus, nors pasaka, ypač padavimas, kaip nepatvariausi žmogaus fantazijos produktai, jau kėlėsi vis tolyn ir tolyn, į pačius užkampius.

Pabuvojau ir ten, mano kojos buvo jaunos, ir jaunas troškimas. Ir ko tik man neteko matyti!

Mačiau išilaužimo ceremoniją, dilgių šventes, mačiau žaidžiant net tada pamirštus žaidimus. Bet dažniausiai matydavau paskutinę bulvę dubenėlyje, juodą lyg žemė duoną, mieguistą „a-a-a“ prie lopšio, didžiules išverktas moterų akis.

Tai buvo bizantinė Baltarusija!

Tai buvo medžiotojų ir klajoklių kraštas, pajuodusių dervadėgių, tylaus, tokio malonaus iš tolo varpų skambėjimo apleistose paraisčių cerkvelėse, lyrininkų ir tamsumo kraštas.

Tuo metu kaip tikėjo prie pabaigos ilgas ir skaudus mūsų šlėktos išmirimo procesas. Šitas mirimas, šitas gyvųjų puvimas truko ilgai, beveik du šimtmečius.

Aštuonioliktame amžiuje šlėkta mirė audringai, dvikovose, mirė ant šiaudų, iššvaisčiusi milijonus, devynioliktojo pradžioje jos mirtį dar gaubė tylus apleistų beržynuose skendinčių rūmų liūdesys, o mano laikais šitai jau buvo nepoetiška ir visai ne liūdna, bet bjauru, kartais net baisu savo nuogybe.

Mirė lyg švilpikai, įsikasę į savo urvus, mirė lyg elgetos, kurių protėviai buvo apdovanoti Horodlės privilegijomis, o jie patys, kad ir gyveno turtinguose apgriuvusiuose rūmuose, dėvėjo vos ne skrandas, nors pasipūtę buvo neapsakomai.

Tai buvo sulaukėjimas be prošvaistės: bjaurūs, kartais net kruvini poelgiai, kurių priežasties galėjai ieškoti tiktai jų akyse, išodintose pernelyg arti arba pernelyg toli, niekšų išsigimėlių akyse.

Olandiškų koklių krosnis jie kūreno suskilusiomis neįkainojamų septyniolikto amžiaus baltarusiškų baldų nuolaužomis, tūnojo lyg vorai šaltuose kambariuose, spoksodami į bekraštę apylinkių tamsybę už lango, kurio stiklais įkypai tekėjo lašų flotilės.

Tokie buvo laikai, kai važiauvau ekspedicijon į gubernijos N apskritį. Pasirinkau blogą metą važinėti. Vasarą, žinia, folklorininkui gera: šilta, aplink gražūs vaizdai. Bet mūsų darbas našiausias vėlų rudenį arba žiemą.

Tada prasideda vakaronės su dainomis, verpimu, begalinėmis istorijomis, o vėliau — valstietiškos vestuvės. Tai mums auksinis metas.

Tačiau man pasitaikė išvažiuoti tik rugpjūčio pradžioje, kada pasakos nerūpi, ir tiktai pratisos rugiapjūtės dainos skamba virš laukų. Pravažinėėjau rugpjūtį, rugsėjį, dalį spalio ir turėjau užgriebti bent dvi savaites, pačią vėlyvo rudens pradžią, kada galėjau tikėtis ko nors vertingo. Vėliau manęs laukė neatidėliotini reikalai gubernijoje.

Laimikis mano buvo visai menkas, todėl niršau lyg popas, atėjęs į laidotuves ir staiga pamatęs, kad numirėlis prisikėlė. Mane kamavo įsisenėjęs maudulys, rusenęs tuo metu kiekvieno baltarusio sielos gelmėje: netikėjimas savo veiklos verte, bejėgiškumas, bukas skausmas — pagrindiniai vargmečio požymiai, tai, kas, vieno lenkų poeto žodžiais tariant, kyla dėl nuolatinės grėsmės, jog koks mėlynšvarkis pamatys tave ir maloniai ištars:

— Teikitės į žandarmeriją.

Ypač mažai teturėjau senovinių legendų, nors kaip tik jų ir ieškojau. Jūs tikriausiai žinote, jog visas legendas galima suskirstyti į dvi dideles grupes. Vienos gyvuoja visur, paplitusios tautos didžiumoj. Baltarusių folklore tai padavimai apie žalčių karalienę, apie gintaro rūmus, didesnė religinių legendų dalis.

O kitos lyg grandinės priraktintos prie vienos vietovės, apskrities, net kaimo. Jos siejamos su keista uola paežerėje, su kaimo ar kalno pavadinimu, su vienintele,

štai šita, ola. Suprantama, tokios legendos, žinomos nedideliam žmonių skaičiui, išmiršta greičiau, nors kartais būna kur kas poetiškesnės nei visiems žinomos ir išspausdintos pasidaro didžiai populiarios.

Šitaip, pavyzdžiui, paplito žmonėse legenda apie Mašeką. Aš ieškojau kaip tik antrosios grupės legendų. Reikėjo skubėti: padavimai ir pasakos miršta.

Nežinau, kaip kitiems tautosakininkams, bet man visada būdavo sunku išvažiuoti iš kokios nors vietovės. Vis atrodavo, jog per žiemą, praleistą mieste, čia numirs kuri nors senelytė, vienintelė, suprantate, vienintelė, žinanti stebuklingą seną pasakojimą. Ir ši poringė numirs su ja, ir niekas, niekas jos nebeišgirs, o aš ir mano tauta liksime apvogti.

Taigi nieko nenustebins mano piktumas ir maudulys.

Tokios nuotaikos buvau, kai vienas pažįstamas patarė man nuvažiuoti į N apskritį, vietovę, kuri net tuo metu buvo laikoma užkampiu.

Ar manė jis, kad aš tenai vos neišprotėsiu iš siaubo, pajusiu savyje vyrišką drąsą ir rasiu... Tačiau neskubėkime.

Ruošiausi neilgai, susidėjau nedidelį kelionmaišį, pasisamdžiau važį ir greitai palikau šios palyginti civilizuotos apskrities „sostinę“, kad nuvažiavęs į kaimyninę miškingą ir pelkėtą apskritį, teritorija mažai kuo nusileidžiančią tokiai valstybei kaip Liuksemburgas, atsižadėčiau civilizacijos.

Pradžioje abipus kelio tęsėsi laukai su šen bei ten augančiais panašiais į ažuolus laukinukais. Pasitaikydavo kaimų su ištisomis gandrų kolonijomis, bet paskui derlingos žemės baigėsi ir prasidėjo bekraščiai miškai. Medžiai stūksėjo lyg kolonos, spygliai ant kelio slopino ratų trinksėjimą. Miško daubose atsidavė puviniau ir pelėšiais, retkarčiais iš po pat arklių kanopų purpčiojo tetervinų būriai (tetervinai visada būriuojasi rudenį), šen ten iš po spyglių ir viržių žvilgčiojo rudos arba pajuodusios nuo senumo simpatiškų storų baravykų kepurės.

Du kartus nakvojome nuošaliose miško sarginėse ir džiaugėmės, nakties prietėmyje pamatę aklinuos jų languos silpnus žiburėlius.

Naktis, verkia vaikutis, prūsokų kandžiojamas, arkliai kieme kažko nerimauja, — turbūt netoliese sliūkina meška, — virš medžių viršūnių, virš miško vandenyno gausus žvaigždžių lietus.

Troboje nėra kuo kvėpuoti, mergaitė koja supa lopšį. Sena lyg pasaulis melodija: „A-a-a...“

*Neik, katyte, suoleliu —
Gausi mušt botagėliu,
Neik katyte tiltu —
Nebeduosiu miltų!
A-a-a!*

O, koks baisus, koks amžinas ir beribis tavo liūdesys, Baltarusija!

Naktis. Žvaigždės. Pirmykštė miškų prieblanda.

Ir vis dėlto net šitai buvo Italija palyginti su tuo, ką išvydome po dviejų dienų.

Miškas pradėjo nykti, retėti, ir netrukus prieš mūsų akis atsivėrė bekraštė lyguma.

Tai nebuvo įprasta lyguma, kurioje retomis rusvomis bangomis vilnija mūsų rugiai, tai nebuvo net raistas — raiste vis dėlto yra šiek tiek įvairovės: žolių, gulsčių mažųjų medelių, ten gali blykstėti ežeriukas, — ne, tai buvo baisiausias, beviltiškiausias mūsų kraštovaizdis: durpynai.

Reikia neapkęsti žmonių, kad išgalvotumei tokias vietas, ir jų vaizdinys tegali rasti pirmykščiuose pikto idioto smegenyse. Tačiau tai nebuvo pramanas, jie tysojo prieš mus...

Neaprepiama lyguma, lygi kaip stalas, buvo rudos, netgi pilkšvai rudos spalvos, beviltiškai plyna, slegianti, niūri.

Kartais pasitaikydavo didžiulių akmenų krūvos, kartais pilkšvai rudas kūgis — kažkoks Dievo nuskriaustas žmogelis traukiojo iš stirtos pėdus, tik kažin kam. Kartais liūdnei žvelgdavo į kelią vienlangę pirkutę su aukštu kaminu, o aplink ją — nei medelio. Ir net miškas, dunksan-
tis už lygumos, atrodė niūresnis negu iš tikrųjų.

Po kokios valandos ir šitoje lygumoje ėmė rodytis sa-
lelės medžių, juodų, apsamanojusių ir aprizgusių voratin-

kliais, tik vietomis tiesių, o daugiausia susukiotų lyg baisios pasakos iliustracijose.

Bet šitie miškeliai pasirodydavo ir dingdavo, ir vėl tęsėsi lyguma, lyguma, ruda lyguma.

Vos nestaugiau balsu iš nuoskaudos.

Ir oras kaip tik ėmė gesti: žemi juodi debesys slinko mums priešais, vienur kitur iš jų tiso įkypai žemės šviniškos lietaus juostos. Nė vieno paukštelio-žvirblelio nepasitaikė mūsų kelyje, o tai buvo blogas ženklas: turėjo prasidėti ilgas nakties lietus.

Norėjau pasukti prie pirmos pasitaikiusios trobelės, bet ir jų nebesimatė. Į šuns dienas dėdamas savo pažįstamą, pasakiau vežikui, kad važiuotų greičiau, ir gerai susisukau į apsiaustą.

O debesys tvenkėsi, juodi, žemi, pilni lietaus; virš lygumos driekėsi prieblanda, tokia nejauki ir šalta, jog šiurpuliai ėjo per kūną. Kažkur blykstelėjo nedrąsus rudeninis žaibas.

Vos spėjus su nerimu pagalvoti, jog pernelyg vėlu kilti audrai, ant manęs, arklių, vežiko pliūptelėjo šalto vandens okeanas.

Kažkas atidavė lygumą į nakties ir lietaus letenas.

Ir naktis šitoji buvo tamsi lyg suodžiai, nemačiau net savo pirštų ir tik iš važio trūkčiojimų supratau, jog tebevažiuojame. Vežikas irgi turbūt nieko nematė ir visiškai pasikliovė arklių instinktu.

Nežinau, ar iš tikrųjų turėjo jie kokį instinktą, bet netrukus važį ėmė mėtyti iš dauburio į dauburį, iš duobės ant kažkokio gūbrio ir vėl į duobę.

Purvo ir mulvės gumulai tiško į važį, ant apsiausto, man į veidą, bet aš greitai apsipratau su tuo ir tik meldžiausi, kad neįgarmėtume į kokią pragorę: baisiausių akių varų pasitaiko kaip tik tokiose pelkėse, prarytų ir važį, ir arklius, ir žmones, ir rytą niekas net nesusiprotėtų, jog čia kažkas buvo, jog čia dvi minutes šaukė gyva būtybė, kol burna prilindo rudos košės, jog dabar šita būtybė kartu su arkliais guli trimis sieksniais žemiau prakeiktosios vietos paviršiaus.

Kažkas sustugo kairėje: ilgas, pratisas, nežmoniškas balsas. Arkliai trūktelėjo važį — vos neišvirtau — ir ėmė neš-

te nešti, matyt, tiesiai per pelkę. Paskui kažkas trakstelėjo, ir užpakaliniai važio ratai smuko žemyn. Jausdamas, jog po kojų man srūva kažkas šlapia, griebiau už peties vežiką. Šis su kažkokiu abejingumu pasakė:

— Žūstam, pone. Čia ir galą gausim.

Bet man nesinorėjo mirti. Nutvėriau vežiko ranką, atgniaužiau pirštus ir išplėšęs botagą ėmiau šnioti ton vieton tamsoje, kur turėjo būti arkliai.

Kažkas kraupiai suriko tokiu balsu, kad arkliai, matyt pasibaidę, timpltelėjo lyg pašėlę važį, jis visas sudrebėjo tarsi irgi stengdamasis ištrūkti, po to kažkas garsiai plekštelėjo po ratais.

Važis pasviro, sudrebėjo dar smarkiau, sužvingo kumelė. Ir kažkas atsitiko. Ratai vėl ėmė riedėti ir netrukus sutrinksėjo per kažką kietą. Tiktai dabar suvokiau, jog kraupiai rėkė ne kas kitas, o aš. Man pasidarė gėda.

Norėjau prašyti vežiko, kad sustabdytų arklius šioje palyginti kietoje vietoje, kad pralauktume naktį, bet staiga lietus tarsi praretėjo, ir tuo pat metu kažkas šlapias ir dygus brūkštelėjo man per veidą. „Eglės šaka, — supratau. — Vadinasi, čia miškas. Arkliai sustos patys“.

Tačiau po kiek laiko šakos dar porą kartų palietė man galvą, o važis nešokinėjo per šaknis, riedėjo lygiai ir lengvai. Ir arkliai nė karto nesustojo.

Vadinasi, tai buvo miško kelias.

Nusprendžiau, kad jis turi kur nors nuvesti, ir atsidačiau likimo valiai. Ir iš tikrųjų, praėjus gal kokiai trisdešimčiai minučių, priekyje sumirksėjo šiltas gyvas žiburėlis, toks rausvas ir viliojantis tvaikioje ir šlapioje tamsoje.

Po kurio laiko galėjau įžiūrėti, jog tai ne eigulio troba ir ne dervadegio būdelė, kaip maniau pradžioje, o kažkoks didžiulis pastatas, pernelyg didelis net miesto namui. Priešais jį — gėlynas, aplinkui šlapia medžių ūksmė, juoda eglių alėjos kiaurymė, iš kur mes išvažiavome.

Prieangis su kažkokiu aukštu stogu, ant durų — sunkus bronzinis žiedas.

Iš pradžių aš, paskui vežikas, po to vėl aš beldėme šituo žiedu į duris. Beldėme nedrąsiai, paskui truputį smarkiau, daužėme žiedu atsivėdėję, liaudavomės, šaukėme, paskui spardėme kojomis — kad nors koks atgarsis.

Pagaliau už durų pasigirdo žingsniai, neryžtingi, nedrąsūs. Paskui iš kažkur iš aukštai mus pasiekė kimus moteriškas balsas:

— Kas tokie?

— Keliauninkai, tetule, įsileiskit.

— Ar tik jūs kartais ne medžiokliai?

— Kokia ten medžioklė, šlapi visi, vos ant kojų bepastovim. Dėl Dievo meilės, įsileiskit.

Balsas nutilo, paskui kiek neryžtingai paklausė:

— O kas jūs tokie? Kuo pavarde?

— Mano pavardė Belareckis. Aš su vežiku.

Bobulė už durų staiga pagyvėjo:

— Grafas Belareckis?

— Tikiuosi tapti grafu, — atsakiau su plebėjiška nepagarba titulams.

Balsas sugriežtėjo:

— Na ir drožk sau, gerasis žmogau, iš kur atėjęs. Matote, jis grafu būt tikisi. Naktiniai juokeliai! Keliauk, keliauk. Pasiieškok miške urvo, jei toks gudrus.

— Tetule, — puoliau maldauti, — su džiaugsmu pasiieškočiau, kad žmonių nereiktų trukdyti, betgi aš ne vietinis, iš apskrities, mes paklydom, iki paskutinio siūlelio permirkom.

— Šalin, šalin, — atkirto nepermaldaujamas balsas.

Kitas žmogus, atsakydamas į tai, gal būtų stvėręs akmenį ir ėmęs daužyti duris, svaidydamas prakeiksmus, tačiau aš netgi čia negalėjau atsikratyti minties, jog tai bloga: jėga brautis į svetimus namus. Todėl tik atsidusau ir tariau vežikui:

— Na ką gi, eime iš čia.

Taikėmės sukti prie vežimo. Matyt, mūsų nuolaidumas padarė gerą ispūdį, nes balsas suminkštėjęs tarė:

— Palaukit, keliauninkai. Kas gi jūs tokie?

Pabūgau atsakyti „folklorininkas“, nes mane dukart po šio žodžio buvo palaikę sukčiumi. Todėl atsakiau:

— Pirklys.

— O kaipgi jūs patekot į parką, jei aplink mūras ir geležinė tvora?

— O aš ir nežinau, — atsakiau nuoširdžiai. — Važia-

vom, rodos, pelke, kažin kur įsmukom, vos išsikapstėm... Staugė ten kažkas.

Aš ir nesitikėjau šitokio savo žodžių poveikio, tačiau po jų balsas tyliai aiktelėjo ir išgąstingai sukudakavo:

— Dievulėliau mano! Tai jūs tikriausiai nuo Volatavos pragorės atvažiavot, juk tik toj pusėj ir nėra aptvaro. Tai pasisekė jums, išgelbėjo jus panelė švenčiausioji. O Dievo motina! Nekalti kankiniai!

Dabar tokį gerumą ir tokią neviltį jautei jos žodžiuose, jog atleidau jai tą valandą priebutyje.

Duryse subildėjo sklendės, paskui sugirgždėjo atsiverdamos ir išleisdamos nakties tamson neryškos oranžinės šviesos ūkaną.

Priešais mus stovėjo neaukšta senutė plačia lyg varpas suknia, šviesiai violetiniu korsetu, koki tikriausiai dėvėdavo mūsų proprosenelės karaliaus Saso laikais, ir su dideliu krakmolytu kyku. Geraširdis raukšlėtas veidas, kumpa nosis, o burna didžiulė, panaši į spaustukus, truputį atsikišusiomis lūpomis. Apvalutė, veik kaip vidutinio dydžio statinaitė, putliomis rankutėmis — ji prašyte prašėsi vadinama „motina“. Ir šios senutės rankose buvo didžiulės puodšakės: ginklas. Vos nenusikvatojau, bet laiku atsiminęs šaltą raistą ir lietų už langų, susitūrėjau. Kiek žmonių ir dabar nesijuokia iš to, kas verta juoko, prisiminę, jog už sienos lietus!

Įėjome į kambariuką, atsiduodantį pelėmis, ir vandens čiurkšlės ėmė tekėti nuo mūsų rūbų ant grindų. Žvilgtelėjau į savo kojas ir pasibaisėjau: beveik iki kelių aplipusios ruda koše, lyg apautos batais.

Senutė tik galvą palingavo.

— Matot, aš iškart pasakiau, jog tai baisusis liūgas. Jūs, pone pirkly, turite pastatyti žvakele už tai, kad taip lengvai išsisukote. — Ji atidarė duris į gretimą kambariuką, kur aitriai pleškėjo židiny. — Gerai baigėsi. Nusimeskit tuoj pat rūbus, džiovinkitės. Ar turit kuo sausu persirengti?

Kelionmaišis, laimė, buvo sausas. Persirengiau prieš židinį, mano ir vežiko drapanas senutė kažkur išnešė, o paskui įėjo į kambarį nešina sausomis — vežikui. Įėjo, ne-

kreipdama dėmesio į tai, jog vežikas stovi visiškai nuogas ir drovėdamasis gręžiasi nuo jos.

Nužvelgė pamėlusią jo nugarą ir pareiškė:

— Tu, berneli, nuo manęs per daug nesigrežtiok, aš sena boba. Ir kojų pirštų neriesk. Imk štai, verčiau persirenk greičiau.

Kai persirengėme ir truputį sušilome prie židinio, senelė pasižiūrėjo į mus giliai įkritusiomis akimis ir pasakė:

— Na štai, ir puiku. Tu, berneli, eisi su Janu miegoti, čia tau bus nepatogu. Janai!

Janas įėjo. Tai buvo pusaklis maždaug šešiasdešimties metų žmogus ilgais žilais plaukais, smailia lyg yla nosimi, įdubusiais skruostais, nukarusiais pusiau krūtinės ūsais.

Buvau gerokai nustebęs, kad senutė viena, su puodšakėmis rankose, atidarė mums duris, nepabūgo dviejų suaugusių vyrų, nežinia iš kur atsiradusių naktį, bet pamatęs Janą supratau, jog jis tūnojo pasaloje ir moteriškė klovėsi jo pagalba.

Pagalba buvo šauni: senojo sargybinio rankose išvydau šautuvą. Tai buvo net ne visai šautuvas, jį labiau tiko vadinti „muškieta“.

Šautuvas kyšojo virš galvos maždaug per šešis colius, vamzdis buvo su įraižomis ir plačia mova gale, apsodas ir buožė išteplioti, apsitrynę. Šalia karojo dagtis. Žodžiu, jo vieta seniai buvo ginklų muziejuje. Tokie šautuvai paprastai šaudo lyg patrankos ir taip trenkia petin, jog nepasiruošęs žmogus krinta žemėn kaip pėdas.

Ir aš kažkodėl su pasitenkinimu pagalvojau, jog mano kišenėje puikus angliškas šešių šovinių revolveris.

Janas išsivedė vežiką pro duris, vos vilkdamas nelankščias senas kojas. Pastebėjau, kad net rankos jo dreba. Apšauga buvo nepatikima.

„Gera parama šeimininkei“, — su kartėliu pagalvojau.

O šeimininkė tuoj palietė man petį ir liepė eiti iš paskos į „apartamentus“. Perėjome dar vieną kambariuką. Senoji moteris atvėrė duris, ir aš tyliai aiktelėjau iš nuostabos bei susižavėjimo.

Priešais mus buvo erdvus prieškambaris-svetainė, kaip įprasta senoviniuose ponų namuose. Tačiau kas per prieškambaris!

Jis buvo didžiulis, toks didžiulis, jog dumsus mano atvaizdas veidrodyje kažkur ant kitos sienos rodėsi ne didesnis už mažąjį pirštą. Grindys — ažuolinių plokščių, jau gerokai nuzulintų, neapžvelgiamai aukštos sienos, išmuštos puikiomis, nuo senumo pajuodusiomis lentomis su išraižytais kraštais, langai beveik palubėje, mažučiai, giliose smailiose nišose.

Matyt, tamsoje atklydome prie šalutinio prieangio, nes tiesiog man iš dešinės buvo paradinės durys: plačios, irgi smailėjančios, medinėmis kolonėlėmis padalytos į tris dalis. Kolonėles puošė nuo laiko kiek suskilinęję raižiniai: gėlės, žiedlapiai ir vaisiai. Už durų, vestibulio gilumoje — įeinamosios durys, masyvios, ažuolinės, apkaustytos patamsėjusiomis bronzinėmis vinimis su kvadratinėmis galvutėmis. O virš durų — didelis juozganas langas į naktį ir tamsą. Ant lango — puikaus darbo lenktos grotos.

Ėjau prieškambariu ir stebėjausi. Koks grožis, ir kaip visa tai apleista per žmogaus vangumą. Štai masyvūs baldai palei sienas — jie girgžda net žingsniams aidint. Štai didžiulė medinė švento Juryjaus statula, vienas iš puikių, truputį naivių baltarusių tautos genijaus kūrinių — prie jos kojų plonas baltų dulkių sluoksnis, tarsi kas būtų parbarstęs miltų: šį neprilygstamą daiktą žalojo kirvarpos lerva. Štai ant lubų sietynas, irgi neeilinio gražumo — daugiau nei pusė karulių nudaužyta.

Būtų atrode, jog čia niekas negyvena, jei ne didžiuliam židinyje liepsnojančios malkos, neryškia blykčiojančia šviesa užliejusios visą šį paveikslą.

Beveik iš prieškambario vidurio platūs baltojo marmuro laiptai vedė į antrą aukštą, skyrėsi į dvi dalis ir gražiai, lankstu kilo bemaž į tokio pat dydžio kambarį. Čia buvo viskas taip pat, kaip ir pirmame aukšte, netgi plieskė kaitria liepsna toks pat židinys, tiktai kad tamsus sienų medis (greičiausiai, tai buvo ažuolas) kaitaliojosi su nutrintais kavos spalvos štofo apmušalais. O ant šitų apmušalų storuose juoduose rėmuose puikavosi portretai. Ir dar prie židinio stovėjo staliukas ir du krėslai. Senutė timplėlėjo mane už rankovės:

— Tuoju nuvesiu jus pone, į jūsų kambarį. Čia netoli, koridoriumi. O paskui... gal, pone, norėtumėt vakarienės?

Neatsisakiau, nes beveik visą dieną buvau nevalgęs.

— Na, tada, pone, vėliau ateikite čia.

Po kokių dešimties minučių buvau salėje ir ten vėl išvydau senutę, kuri plačiai nusišypsojo ir atvirai pasakė:

— Žinote, kaimas anksti eina gulti. Tačiau pas mus nemėgstama miegoti, pas mus gulamasi kaip galima vėliau. Ir šeimininkė nemėgsta žmonių. Nežinau, kodėl ji šiandieną sutiko priimti jus į savo namus ir net leisti kartu pavakarieniauti (atleiskit man, pone). Matyt, pone, esat vertesnis pasitikėjimo už tuos, kurie lankėsi čia per trejus metus.

— Kaip, — nusistebėjau, — bene šeimininkė ne jūs?

— Aš ekonomė, — oriai pasakė senutė. — Aš ekonomė geriausiuose iš geriausių namų, puikioje šeimoje, supraskite tai, pone pirkly. Geriausioje iš geriausių šeimų. Taip. Šitai netgi geriau, nei būt šeimininke ne pačioje geriausioje iš geriausių šeimų.

— Kas gi tai per šeima? — neatsargiai paklausiau. — Ir kur aš?

Pykčiu blykstelėjo senutės akys:

— Jūs Pelkių Eglynės dvare. O šeimininkų jums gėda nepažinoti. Tai Janouskiai. Suprantate, Janouskiai! Nejau-gi nesat girdėjęs?

Atsakiau, kad, žinoma, esu girdėjęs, ir tuo nuraminau senutę.

Mostu, vertu karalienės, ji parodė man krėslą (maždaug taip teatruose karalienės parodo budelio trinką vargšui meilužiui: „Štai tavo vieta, nelaimingasai!"), atsiprašė ir paliko mane vieną. Pirmame aukšte ji aikčiojo ir rypavo, kalbėjo su raiškia liaudiška intonacija, o pakilusi į antrą aukštą, iškart virto velniai žino kuo. Matyt, pirmame aukšte ji buvo namie, o antrame tik ekonomė, tiktai retas svečias, tad nuolat vartė kailį. Akys jos buvo geros, bet atmenu, jog toks nepastovumas man tada labai nepatiko.

Likęs vienas, ėmiau žiūrinėti portretus, blankiai spindinčius ant sienų. Jų buvo daugiau nei šešiasdešimt, visiškai senų ir beveik naujų — ir tai pasirodė esąs liūdnas reginys.

Šit kažkoks bajoras vos ne su avikailių skrandu, vienas seniausių paveikslų, — veidas platus, valstietiškas, sveikas, su tirštu krauju gyslose.

O šit kitas, jau sidabru austu durtiniu, plati bebrenos apykaklė dengia pečius (geras buvai sukčius, vaikinėl!). Greta galingas, tvirtų pečių ir nuoširdaus žvilgsnio žmogus su raudonu apsiaustu (prie galvos skydas su giminės herbu, viršutinė jo dalis užtepliota juodais dažais). Toliau kiti, tokie pat stiprūs, bet akys bereikšmės ir gašlios, nosys bukos, burnos žiaurios.

O tarp jų — portretai moterų su nuolaidžiais pečiais, sukurtais glamonėti. Jų veidai tokie, kad ir budelis pravirktų. Beje, tikriausiai kažkuri šių moterų iš tikrųjų bus padėjusi galvą ant ešafoto tais žiauriais laikais. Nemalonu galvoti, jog tokios moterys imdavo maistą iš dubens rankomis, o jų miegamųjų baldakimuose veisėsi blakės.

Sustojau prie vieno tokio portreto, pakerėtas nuostabios, paslaptingos šypsenos, kokią neprilygstamai nutapydavo senieji mūsų dailininkai. Moteris žiūrėjo į mane su užuojauta, mįslingai.

— Tu — mažas žmogus, — tarsi sakė jos žvilgsnis, — ką esi patyręs gyvenime? O, kad žinotum, kaip liepsnoja deglai puotų salės sienose, kad žinotum, kokia palaima bučiuoti iki kraujo mylimuosius, du nugalabyti muštynėse, vieną nunuodyti, vieną atiduoti į rankas budeliui, padėti vyrui šaudyti nuo bokšto į puolančius priešus, dar vieną meilužį beveik nuvaryti į kapus savo meile ir paskui, prisiėmus jo kaltę, padėti ant ešafoto galvą su aukšta, balta kakta ir įmantria šukuosena.

Prisiekiu gyvenimu, taip ji man ir pasakė, ir nors nenkenčiu aristokratų, prieš šį portretą supratau, koks tai baisus dalykas „giminė“, kokią antspaudą ji uždeda palikuonims, kokią senų nuodėmių ir išsigimimo naštą užkrauna ant jų pečių.

Ir dar aš suvokiau, kokia begalė dešimtmečių pralėkė virš žemės nuo to laiko, kada ši moteris sėdėjo priešais tapytoją. Kur jie dabar, visi šie karšto kraujo ir ugningų aistrų žmonės, kiek šimtmečių nudundėjo sutrūnijusiais jų kaulais?

Jaučiau, kaip tų šimtmečių vėjas pralėkė man už nugaros ir pašiaušė ant galvos plaukus.

Ir dar pajutau, jog šiuose namuose tvyro šaltis, šiurpus šaltis, kurio neišvartytum nei židininiais, kūrenamais die-
ną ir naktį.

Didžiulės niūrios salės su braškančiu parketu, tamsa kampuose, amžini skersvėjai, dulkių ir pelių kvapas ir šaltis, toks šaltis, jog stingsta širdis, šaltis, pritrauktas šimtmečių, vienintelio didžiulio, nuskurdusios, beveik išmirusios paskutiniaisiais metais giminės rūmo šaltis.

O, koks tai buvo šaltis! Kad vėlyvesnius mūsų dekadentus, kurie apdainuodavo užleistus ponų rūmus, būtų palikęs čia bent nakčiai, jie greitai būtų ėmę prašytis ant žolės, į šiltą saulutę.

Žiurkė drąsiai perbėgo įstrižai salės. Mane nupurtė. Vėl pasisukau į portretus. Bet vėlyvesni portretai buvo nebe tie. Vyrų kažkoks alkanas nepatenkintas žvilgsnis, akys kaip senų mergišių, lūpose nesuprantama, vos pastebima ir nemaloni pašaipa. Ir moterys kitokios: lūpos pernelyg godulingos, žvilgsnis manieringas ir griežtas. Ir aiškiai silpnesnės rankos: per baltą odą, tiek vyrų, tiek ir moterų, matėsi melsvos gyslelės. Pečiai siauresni ir pakumpe, nors veidų goslumas netgi stipresnis.

Gyvenime, kokius žiaurius pokštus tu kreti tiems, kurie šimtmečiais gyveno atsiskyre, o su liaudimi bendraudavo tik tam, kad prigimdytų mišrūnų.

Man buvo sunku, nemalonu į tai žiūrėti. Ir vėl tas smelkiančio, nesuprantamo šalčio jausmas...

Neišgirdau žingsnių už nugaros, tarsi tas, kas priėjo, būtų atplaukęs oru. Man tik staiga pasirodė, jog kažkas žiūri į nugarą. Šito žvilgsnio traukiamas pasisukau. Moteris stovėjo man už nugaros ir palenkusi galvą klausiamai žvelgė į mane. Buvau priblokštas. Man pasirodė, jog portretas, ką tik kalbėjęs su manimi, staiga atgijo ir moteris, stovinti čia, man už nugaros, nužengė iš jo.

Nežinau net kas tarp jų buvo bendra. Toji, portrete (žvilgtelėjau į jį ir pamačiau, jog jis tebėra), buvo, matyt, aukšta, dailiai sudėta, su didele gyvybinių jėgų atsarga, linksma ir stipri, graži patelė. O šitoji — tiesiog sunykėlė.

Ir vis dėlto panašumo buvo, to ypatingo panašumo, kuris verčia mus atpažinti minioje du visiškai nepanašius brolius: brunetą ir blondiną. Ne, dar daugiau. Jos turėjo visiškai vienodus plaukus, tos pačios formos nosis, tokią pat burnos liniją ir tokius pat lygius, baltus dantis. Be to, dar veido išraiškos panašumas, kažkas paveldima, amžina.

Ir vis dėlto tokios nepatrauklios asmenybės man nebuvo tekę matyti. Viskas tas pats, ir viskas — ne tai. Žemo ūgio, liesutė, laibutė, lyg šakelė, su beveik neišsivysčiusiais klubais ir menkutėmis krūtimis, su melsvomis gyslėmis ant kaklo ir rankų, kuriose visai, rodėsi, nėra kraujo, — ji buvo silpna, lyg pelyno stiebelis ežioje.

Labai plona oda, plonas ilgas kaklas, net šukuosena kažkokia nesuprantamai neišraiškinga. Ir tai atrodė juo labiau keista, nes plaukai buvo aukso spalvos, įstabaus purumo ir grožio. Kam reikėjo kvailos susitaršiusios špygos pakaušyje?

Veido bruožai aiškūs, griežti, tokie taisyklingi, jog būtų galėję tikti modeliu net didžiam skulptoriui. Ir vis dėlto nemanau, kad koks nors skulptorius būtų susigundęs lipdyti pagal ją Junoną: retai tepasitaikydavo pamatyti tokį nepatrauklų, pasigailėjimo vertą veidą. Lūpos keistai perkreiptos, palei nosį gilūs šešėliai, veido spalva pilka, juodi antakiai keistai užlaužti, akys didelės didelės, juodos, bet ir jų išraiška kažkokia nesuvokiama, sustingusi.

„Vargšėlė, velniškai negraži“, — su gailesčiu pagalvojau ir nuleidau akis.

Pažįstu daug moterų, kurios iki grabo lentos nedovanojų man už šitaip nuleistas akis, bet šitoji, matyt, buvo pripratusi regėti kažką negera visų sutinkamų žmonių veiduose: ji visiškai neatreipė į tai dėmesio.

Nežinau, ar ji norėjo paduoti man ranką pabučiuoti, ar tik ištiesė ją paspausti kaip anglė, o gal ranka tiesiog virp-
telėjo, tačiau paėmiau gležnus jos pirštelius ir pagarbiai pakėliau prie lūpų. Gal net palaikiau juos ilgiau, nei reikėjo: juk turėjau kiek išpirkti tą nuleistų akių kaltę.

Kai paleidau ranką, šios merginos — ne, netgi mergaitės — akyse sužibo kažkas karštligiška, skaudu, keista.

Ji kaip anksčiau tylėdama parodė ranka man krėsą priešais židinį. Nesisėdau, kol atsisėdo ji. Ir vėl tokia pat keista akių išraiška. Ir čia prisiminiau, kaip virpėjo jos ranka man prie lūpų, ir supratau, kad ji tiesiog nemokėjo jos paduoti, kad jai niekas nėra bučiavęs rankos. Beje, ko buvo galima laukti iš šitos Dievo prakeiktos pelkių skylės vidur miškų?

...Kai toji pati ekonomė sučiauptomis lūpomis atnešė vakarienę ir paliko mus vienus, paklausiau, su kuo kalbuosi.

— Aš Pelkių Eglynės šeimininkė. Nadzeja Janouskaja.

— Atleiskit, gal man reikėjo prisistatyti anksčiau. Pats to nenorėdamas, apgavau jūsų ekonomę. Aš visiškai ne pirklys...

— Žinau, — labai ramiai pasakė ji, — pirkliai ne tokie, o aš jus jau mačiau. Ten, virš durų, yra... aukštai... vos pastebimos akutės, žiūrėti. Kai pas mus kas atvažiuoja, iškart matau, kiekvieną kartą. Tik labai, labai retai atvažiuoja pas mus žmonių. Ir jie bijo. Ir aš mažai ką tegaliu įsileisti. Jūs ne toks kaip kiti... Retai pas mus lankosi pasitikėjimo verti žmonės.

Mane nemaloniai nustebino toks, švelniai tariant, atvirumas. Kas tai? Gudrus išskaičiavimas ar naivumas? Tačiau kad ir kiek žiūrėjau į šį persikreipusį veidą, negalėjau pastebėti jame šmėkštelint jokios slaptos minties.

Veidas buvo patiklus, vaikiškas. Bet labiausiai mane įtikino balsas. Lėtas, vangus, abejingas ir kartu virpantis bei trūkčiojantis, lyg naktinio paukštelio balsas.

— Be to, šiaip jau esu mačiusi jus... anksčiau.

— Kur? — nuoširdžiai nustebau.

— Nežinau. Aš daugelį žmonių matau. Man regis, matydavau jus sapne... Dažnai... O gal ir ne sapne. Ar jums nėra tekę jaustis taip... tarsi būtumėt gyvenęs kada, seniai... ir dabar aptinkate, atrandate vėl daug ką iš to, ką matėte... seniai seniai.

Esu sveikas žmogus. Ir tada dar nežinojau, jog kartais taip būna nervingiems žmonėms, žmonėms, labai jautriai viską suvokiantiems. Jiems kažkaip sutrinka ryšys tarp pirminio suvokimo ir paskesnių atminties vaizdinių. Panašu jiems atrodo tapatu, jie atranda daiktuose, jiems vi-

siškai nepažįstamuose, kažką seniai žinoma. O sąmonė — amžinoji realistė — šitam priešinasi. Todėl ir atsitinka, kad daiktas ir visiškai nepažįstamas, ir mįslingai pažįstamas.

Kartoju, aš nežinojau šito. Ir vis dėlto nė minutės neišėlino man į smegenis mintis, jog ši moteris galėtų meluoti, tokiu nuoširdumu ir abejingumu dvelkė jos žodžiai.

— Aš jus mačiau, — vėl pakartojo ji. — Tačiau kas jūs? Aš nepažįstu jūsų.

— Esu Andrejus Belareckis, panele. Mokslininkas folklorininkas.

Ji visiškai nenustebo. Nustebau aš, pajutęs, jog šitas žodis jai žinomas.

— Ką gi, labai įdomu. O kuo jūs domitės? Dainomis, patarlėmis?

— Legendomis, panele. Senomis vietinėmis legendomis.

Išsigandau ne juokais. Ji staiga atsitiesė, tarsi kankinama elektros srove, veidas išblyško, vokai nusileido, tačiau galėjau prisiekti, jog po jais akys pabalo.

Išsigandęs prilaikiau jai galvą ir pakėliau prie lūpų stiklinę su vandeniu, bet ji tuoj atsigavo. Jos akys ūmai sužibo tokiu pasipiktinimu, tokiu neapsakomu priekaištu, jog pasijutau paskutinis niekšas, nors ir nežinojau, kuriam galui turėčiau nutylėti savo profesiją. Pajutau tik tiek, jog čia kažkas susiję su sena taisykle: „Pakaruoklio namuose apie virvę nekalbama“.

Trūkčiojančiu balsu ji ištarė:

— Ir jūs... Jūs irgi... Kam mane kankinate, kam mane visi...

— Šeimininke, panele. Kaip Dievą myliu, aš nemaniau, nežinau... Žiūrėkite, štai akademijos pažymėjimas, štai gubernatoriaus laiškas. Aš niekada nesu čia buvęs. Atleiskite, atleiskite man, jei jus kuo nors skaudžiai užgavau.

— Nieko, — atsakė ji. — Nieko, nusiraminkite, ponas Belarecki. Tai šiaip... Aš tik nekenčiu šitų tamsių laukinio proto kūrinių. Gal ir jūs kada suprasite, kas yra tamsybė. O aš seniai supratau. Tiktai prieš suvokdama iki galo — numirsiu.

Žinojau, nemandagu būtų klausinėti toliau. Tylėjau. Ir tik tai tada, kai ji aiškiai nusiramino, pasakiau:

— Atleiskit, jei jus užgavau, panele Janouskaja. Aš susyk tapau jums nemalonus. Kada jūs norite, kad išvažiuočiau? Man rodosi, geriau tuoj pat.

Jos veidas vėl baimingai persikreipė.

— Ak, argi tai svarbiausia! Nereikia. Jūs labai, labai užgautumėt mane, jei išvažiuotumėt dabar. Ir be to, — balsas jos suvirpėjo, — o jeigu paprašyčiau, suprantate, paprašyčiau jūsų pabūti čia, šiuose namuose? Bent dvi tris savaites, iki to laiko, kol pasibaigs tamsios rudens naktys.

Jos žvilgsnis ėmė klaidžioti. Ant lūpų pasirodė gaili šypsena.

— Paskui bus sniegas... Ir pėdsakai jame. Aišku, jūs darykite, kaip norite. Bet man būtų nemalonu, jei apie paskutiniąją iš Janouskių kas kalbėtų, jog ji pamiršusi senovinį vaišingumą.

Ji taip pasakė „paskutinioji iš Janouskių“, ši aštuoniolikmetė mergaitė, kad man kažkodėl net širdį persmelkė gailestis.

— Ką gi, — kalbėjo ji, — jei domitės šita bjauratim, nejaugi galiu prieštarauti. Kiti renka netgi gyvates. Turiu jums pasakyti, jog atvažiavote į ypatingą kraštą. Čia vaiduoklių ir šmėklų daugiau nei gyvų žmonių. Kaimiečiai drugio krečiami pasakoja keistas ir baisias istorijas. Jie gyvena misdami bulvėmis, menka pelų duona, liesa avižiene ir prasimanymais. Nakvoti jų pirkiose jums nereikėtų, ten nešvara, kamšatis ir drugys. Vaikščiokite po aplinkinius vienkiemius, ten jums už pinigus, kuriuos išleis duonai arba degtinei, minutę sušildančiai amžinai šaltą nuo drugio kraują, papasakos viską. O vakare grįžkite čia. Čia jūsų visada visada lauks stalas ir lova, ir ugnis židinyje. Atsiminkite, aš čia šeimininkė, kaimiečiai klauso manęs. Sutinkate?

Tuo metu tikrai žinojau, kad niekas šio vaikelio neklauso, niekas jo nebijo ir niekas nuo jos nepareina. Galbūt kitam būčiau nusišaipęs tiesiai į akis, bet šitame „įsakyme“ buvo tiek man dar nesuprantamo maldavimo, tiek liūdesio, kad nuleidau akis ir pasakiau:

— Gerai. Paklūstu jūsų norui, panele.

Ji nepastebėjo ironiškos kibirkšties mano akyse ir net raustelėjo, matyt, todėl, kad jos paklaudyta.

...Labai kuklią vakarienę ekonomė nukraustė nuo stalo. Mudu likome krėsluose priešais židinį. Janouskaja grįžtelėjo į tamsius langus, už kurių ošė ir plakėsi į stiklą didžiuliai medžiai, ir paklausė:

— Ponas Belarecki, dar nenorite miego?

Šitas keistas vakaras mane taip nuteikė, jog miegai išlakstė. Mudu sėdėjome greta ir žiūrėjome į ugnį.

— Sakykite, — staiga ji paklausė, — ar žmonės visur taip gyvena kaip pas mus?

Nustebęs pažvelgiau į ją: nejaugi ji niekada nebuvo išvykusi iš šių namų. Ji tarsi supratusi atsakė:

— Nesu buvus niekur, be šios lygumos tarp miškų. Mano tėvas, geriausias žmogus pasaulyje, pats mane mokė, jis buvo labai išsilavinęs. Aš, suprantama, žinau, kokios yra pasaulyje šalys, žinau, kad ne visur auga mūsiškės eglės, bet sakykite, ar visur žmogui taip vieniša ir šalta gyventi žemėje?

— Daugeliui šalta gyventi žemėje, panele. Kalti čia žmonės, trokštantys valdžios, nepakeliamos, neįmanomos. Kalti ir pinigai, dėl kurių žmonės stveria vienas kitą už gerklės. Bet man regis, ne visur taip nyku kaip čia. Ten, už miškų — saulėtos pievos, gėlės, gandrai medžiuose. Ten irgi skurdas ir užuitumas, bet ten žmonės ieško kažkokio išsigelbėjimo. Žmonės gražina trobas, moterys juokiasi, vaikai laksto. O čia viso šito mažai.

— Numaniau, — pasakė ji. — Tas pasaulis traukia, tačiau aš nereikalinga niekur, tik Pelkių Eglynėje. O ir ką ten daryčiau be pinigų? Sakykite, o tokių dalykų kaip meilė, kaip draugystė pasitaiko ten bent retkarčiais? Ar šitai tik tėvo bibliotekos knygose?

Vėl man nė akimirką nekilo mintis, jog tai dviprasmiai juokeliai, nors mano padėtis buvo gan kebli: sėdėti naktį kambaryje ir kalbėtis su mažai pažįstama mergina apie meilę, ir dar jos iniciatyva.

— Ten kartais pasitaiko.

— Šit ir aš sakau. Negali būti, kad žmonės meluotų. Bet čia viso šito nėra. Čia liūnai ir prieblanda. Čia vil-

kai... vilkai degančiomis akimis. Tokiomis naktimis man rodosi, jog niekur, niekur žemėje nėra saulės.

Man pasidarė baisu, kai pamačiau sausą juodą jos akių blizgesį, ir kad nukreipčiau pokalbio temą apie ką nors kita, paklausiau:

— Nejaugi jūsų tėvas ir motina nemylėjo vienas kito?

Ji mįslingai šyptelėjo:

— Pas mus nemylima. Šitie namai traukia iš žmonių gyvastį. Be to, kas jums sakė, kad turėjau motiną? Aš jos nepamenu, jos nepamena niekas namuose. Kartais man atrodo, jog atsiradau pasaulyje pati.

Nežiūrint į didelį šių žodžių naivumą, supratau, jog čia ne garsioji „Dekameronas“ scena ir nevalia juoktis, nes tai baisu. Priešais mane sėdėjo aštuoniolikmetė mergina ir kalbėjosi su manimi apie tai, ką ilgai turėjo slėpti širdyje ir kas vis dėlto jai buvo ne realiau negu man angelai danguje.

— Jūs klystate, panele, — burbtelėjau, — meilė vis dėlto duodama mums, bent retsykiais, žemėje.

— Vilkai nesugeba mylėti. Ir kaip galima mylėti, jei priešaky mirtis. Štai ji, už lango.

Liesutė permatoma rankelė parodė į juodas langų dėmes. Ir vėl sučireno balselis:

— Melagingos jūsų knygos rašo, jog tai didžiausia paslaptis, laimė ir šviesa, jog žmogus, kai ji ateina, o antrasis nemyli, nusižudo.

— Tiesa, — atsakiau. — Kitaip nebūtų nei moterų, nei vyrų.

— Meluojate. Žmonės žudo ne save, o kitus, jie paleido į žemę tūkstančius vaiduoklių, šmėklų. Aš netikiu, niekada nejaučiau šito, vadinasi, jos nėra. Aš prie nieko nenoriu prisiliesti — aš noriu pasislėpti nuo kiekvieno. Nieko nenoriu, kaip keistai rašoma jūsų knygoje, „bučiuoti“ — žmonės kandžiojasi.

Netgi dabar šitoks pašnekesys gąsdina kai kuriuos vyrus — ką kalbėti apie tuos laikus. Nepriklausiau įžūliems vyrams, bet man nebuvo gėda: ji kalbėjo apie meilę taip, kaip kitos moterys apie orą. Ji nežinojo, nieko nežinojo apie tai, ji buvo nepažadinta, visiškai šalta lyg ledas. Ji

net negalėjo suvokti, ar tai gėdinga, ar ne. Ir jos akys atvirai, net nemirksėdamos, žvelgė į manąsias. Tai negalėjo būti koketavimas. Ji buvo kūdikis, netgi ne kūdikis, o gyvas lavonas.

Šilčiau susisupusi skara, ji pasakė:

— Žemėje viešpatauja mirtis. Šitai žinau. Nemėgstu, kai prasimanoma tai, ko niekada nėra buvę žemėje.

Mudu dar pasėdėjome. Vėjas kaukė lauke.

Ji susigūžė ir tyliai ištare:

— Baisus kraštas, baisūs medžiai, baisios naktys.

Ir vėl išvydau tą pačią išraišką merginos veide ir nesupratau jos.

— Sakykite, tai dideli miestai, Vilnius ir Minskas?

— Gana dideli. Bet Maskva, Peterburgas didesni.

— Ir kaip, ten žmonėms irgi negera naktį?

— Ne, ką jūs. Ten už langų šviesos, per naktį dega žibintai, žvanga arkliniai tramvajai, ten žmonės juokiasi gatvėse.

Ji susimąstė.

— Štai matote. O čia anei žiburėlio. Aplink šis senas parkas per du varstus į visas puses, o už jo miega tamsios vienišos trobos. Rūmuose apie penkiasdešimt kambarių, neskaičiuojant koridorių ir įvairių perėjimų su užkaboriais. Jie taip seniai pastatyti. Ir labai šalti, nes protėviai uždraudė statyti juose krosnis, tiktai židinius, kad nebūtų panašu į prastus kaimynus. Židiniai liepsnoja dieną ir naktį, bet vis tiek kampuose drėgna ir visur šalta. Pas mus penkiasdešimtyje kambarių tik trys žmonės. Ekonomė miega pirmame aukšte, ten ir sargas. Dar viename iš fligelių, už alėjos, gyvena parko sargas, virėja ir skalbėja. Jiems gerai. O kitame namo priestate, su atskiru įėjimu, gyvena mano ūkvedys, Ihnatas Bermanas-Hacevičius. Kam jis, ūkvedys, reikalingas, nežinau, bet tokia tvarka. O visame antrame namo aukšte, trisdešimtyje kambarių, aš viena. Taip nejauku, jog norisi išisprausti kur į kampą, susisupti su visa galva lyg kūdikiui į antklodę ir sėdėti. Štai dabar man kažkodėl labai gera ir taip ramu, kaip nėra buvę jau dvejus metus nuo tos dienos, kai mirė tėvas. Ir man dabar vis tiek, ar yra žiburių už langų, ar nėra. Žinote, labai gera, kai šalia žmonės.

Po valandos ji nuvedė mane iki mano kambario (jos kambarys buvo tik antrasis nuo manojo) ir, kai aš jau vėriau duris, pasakė:

— Jei domitės senais padavimais, — paieškokite bibliotekoje, rankraščių spintoje. Ten turėtų būti ranka rašytas padavimų tomas, mūsų šeimos padavimų. Na, ir dar šokie tokie dokumentai.

Ir pridūrė:

— Dėkui jums, ponas Belarecki.

Nesupratau, už ką ji man dėkoja, ir prisipažinsiu, ne labai ir galvojau apie tai, kai įėjau į nedidelį savo kambarį be sklėsčio ir pastačiau žvakę ant stalo.

Kambaryje stovėjo lova, plati lyg mūšio laukas prie Koidanavo. Virš lovos senas baldakimas. Ant grindų — kiek numintas puikus kilimas. Lova, matyt, klota su specialia lazda (kaip prieš du šimtus metų), tokia ji buvo didelė. Ir lazda stovėjo šalia. Be lovos, buvo komoda, aukštas rašomasis pultas ir stalas. Daugiau nieko.

Nusirengiau ir užpūtęs žvakę atsiguliau po šilta antklode. Tuo pat už lango mėlyname fone išryškėjo juodi medžių siluetai ir pasigirdo migdantis, lygus, migdantis jų ošimas.

Ir kažkodėl šito apleistumo veikiamas išsitiesiau, sunėriau rankas virš galvos ir vos nesusijuokęs iš laimės užmigau, tarsi įkritau į kažkokią tamsią ir malonią bedugnę.

Per miegus man tik pasirodė, kad kažkas sėlina mažais ir atsargiais žingsniais koridoriumi, bet nekreipiau į tai dėmesio, miegojau ir džiaugiausi sapne, kad miegu.

Tai buvo paskutinė rami mano naktis Janouskių namuose Pelkių Eglynėje.

Aplink per daugelį dešimtinių ošė, nerimo rudens lietuje apleistas, užžėlęs, pajuodęs nuo senumo ir drėgmės parkas.

ANTRAS SKYRIUS

Kita diena buvo paprasta pilka diena, kokių dažnai taikosi rudenį Baltarusijoje. Ry tą šeimininkės nemačiau, man pasakė, jog ji blogai miega naktimis ir todėl keliasi vė-

lai. Ekonomės veidas, kai sėdėjau už pusryčių stalo, atrodė kažkoks surūgęs ir toks pasipūtęs, jog nemalonu buvo žiūrėti. Todėl prie stalo neužtrukau, pasiėmiau iš kambario didelį apdriskusį sąsiuvinį, penkis pieštukus, užsimečiau sausą apsiaustą ir, išsiklausinęs kelio iki artimiausio viensėdžio, žengiau iš rūmų.

Man iš karto palengvėjo, nors aplinka negalėjo pasigirti linksmumu. Tiktai čia, ant šlapio tako, galėjau gerai apžiūrėti šiuos rūmus. Naktį jie man pasirodė mažesni, nes abu jų sparnai patikimai slėpėsi parko tankmėje, o pirmas aukštas buvo visiškai užkerojęs sulaukėjusiomis, aukštomis lyg medžiai alyvomis. Po alyvomis augo aukšti, aukštesni už žmogų, geltoni jurginai, mėsingos kardažolės, baltažiedės notrelės ir kitoks šlamštas. Šen ten, kaip visur drėgnose vietovėse, kyšojo skiautėti ugniažolės stambai, vėšėjo builiai, erškėtrožės, karklavijos. Ir ant pajuodusios, įmurusios žemės šitame žolyne gulėjo baltos nuo pelėsių, matyt, vėjo nulaužytos, diržingos medžių šakos.

Žmogaus rankų pėdsakai matėsi tik priešais duris, kur tamsiu purpuru didžiuliame gėlyne liepsnojo vėlyvosios astros.

Namas atrodė toks niūrus ir šaltas, jog širdį suspaudė. Jis buvo dviejų aukštų, su aukštu belvederiu ir nedideliais bokšteliais galuose, ir pasižymėjo architektūros nebuvimu, būdingu Baltarusijos statiniams iš tų laikų, kai mūsų protėviai liovėsi statę pilis, bet dar reikalaudavo iš architektų, kad jie darytų rūmus panašius į šitas apsamanojusias senas irštvas.

Nusprendžiau eiti į viensėdį tik viską čia apžiūrėjęs ir patraukiau alėja. Velniai žino, koks kvailys nusprendė tokioje niūrioje vietoje prisodinti eglių, tačiau tai buvo padaryta, ir medžiai, ne mažiau kaip šimto metų, darė vietovę tik truputį malonesnę už garsųjį Dantės mišką. Eglės, storos — dviese neapglėbtum, — augančios prie pat rūmų sienų, šakomis dirščiojo pro langus, ir melsvai žali kūgiai kyšėjo virš stogo. Kamienai stūksojo aptraukti žila samanų ir kerpių barzda, apatinės šakos karojo iki žemės lyg palapinės, ir alėja panėšėjo į siaurą tarpukalnę. Tiktai prie pat namo vienur kitur augo rūškanos, pajuodusios nuo lietaus, beveik plikos milžinės liepos ir vienas drūtas ąžuol-

las, matyt, šventai saugomas, nes viršūnę buvo iškėlęs per kelis sieksnius aukščiau už pačias aukščiausias egles.

Mano kojos be garso žengė per spyglius, paskui pajutau, jog iš kairės padvelkė dūmeliu, ir pasukau kvapo link. Netrukus medžiai prasiskyrė, bet tepamačiau tik tokį pat apaugusį fligelį su nugriuvusiu prieangiu ir užkaltais langais.

„Apie pusę varsto bus iki rūmų, — pagalvojau. — Jei, sakysim, šeimininkus kas sumatytų pjauti — čia neišgirstų, nors iš patrankos šaudyk“.

Palei pat langus ant dviejų plytų stovėjo katiliukas, ir žila kuprota moteris maišė jį šaukštu. Tikriausiai fligelyje krosnys rūko, todėl šeimininkai iki vėlyvo rudens virėsi valgį gryname ore.

Ir vėl žalia alėjos prieblanda. Gana ilgai žingsniavau ja, kol pasiekiau tą vietą, pro kurią pakliuvome į parką. Čia matėsi šviežios mūsų ratų vėžės, ir tvora, ketinė, pinta, ypatingai dailaus darbo, buvo išversta, sulaužyta ir nutempta į šalis. Tarp jos pinučių augo gana aukšti berželiai. O už tvoros (čia alėja suko kairėn irėjo nežinia kur) driekėsi pilkšvai ruda neapbrėpiama lyguma su kreivais retais medeliais, žaliais akivarais (į vieną jų vakar, matyt, vos nemurktelejome, ir aš pavėluotai pašiurpau iš siaubo), retais didingais akmenimis.

Vieniša varna suko ratus virš šios nykios vietos.

...Kai parsiradau pavakary namo iš viensėdžio, buvau taip nukamuotas šitos niūrios vietovės, kad vos valdžiausi. Man ėmė rodytis, jog tai visiems laikams, šios pilkšvai rudos lygumos, raistai, pusgyviai nuo drugio žmonės, mirštąs iš senumo parkas — visa ši beviltiška ir vis dėlto sava žemė, virš kurios dieną slenka debesys, o naktį šviečia mėnulis arba pila begalinė liūtis.

Nadzeja Janouskaja laukė manęs tame pačiame kambaryje, ir vėl ta pati keista išraiška persikreipusiame jos veide ir tas pats abejingumas savo aprangai. Tiktai ant stalo, padengto vėlyviems pietums, regėjai pasikeitimų.

Pietūs buvo labai kuklūs ir nekainavo šeimininkei nė skatiko, nes visi valgiai iš kaimiškų produktų. Tik stalo viduryje stovėjo butelis vyno, o ir tas, matyt, savos gamybos, iš savų rūšių. Bet visa kita — tiesiog spalvų ir for-

mų fejerverkas. Viduryje stovėjo sidabrinė vaza gėlėms, ir joje — dvi geltonos klevo šakutės, greta, bet, matyt, iš kito servizo, didžiulė, irgi sidabrinė vaza sriubai, sidabrinė druskinė, lėkštės, dubenys. Tačiau nustebino mane ne tai, juo labiau kad visi šie daiktai buvo pavieniai, patamsėję nuo senumo, šen ten truputį įlenkti. Nustebino mane tai, kad šie daiktai buvo senoviniai, vietos meistrų darbo.

Jūs, aišku, žinote, jog prieš du tris šimtmečius sidabriniai ir auksiniai indai Baltarusijoje daugiausia buvo vokiečių gamybos, atvežti iš prūsų. Šitie daiktai, gausiai išgrąžinti įvairiais išraitymais, reljefiškais šventųjų ir angelų figūrėlėmis, atrodė tiek saldūs ir gražučiai, jog vemt vertė, bet ką padarysi, tokia buvo mada.

O šitai buvo sava: nedailios, kresnokos figūrėlės ant vazos, savitas ornamentas. Ir net moters ant druskinės veidas — paprastas, platokas, čionykštis.

Ir tarp visų šitų rykų stovėjo dvi taurės iš margaspalvio senovinio stiklo, kurio dabar nei už auksą negautum (viena taurė, priešais šeimininkę, buvo truputį įdaužta viršuje).

Kaip tyčia vienintelis per visą dieną, paskutinysis saulės spindulys švystelėjo pro langą ir sužaižaravo stikle, uždegdamas dešimtis įvairiaspalvių žiburėlių.

Šeimininkė, tikriausiai pastebėjusi mano žvilgsnį, pasakė:

— Tai viskas, ką beturiu iš trijų servizų, likusių nuo senolio Ramano Žys-Janouskio. Tačiau sklinda paika sakmė, kad tai padovanojęs jam... karalius Stachas.

Tiesa, šiandieną ji buvo kažkaip pagyvėjusi, net nebeatrodė tokia negraži, matyt, jai patiko naujasis vaidmuo.

Mudu išgėrėme vyno ir pavalgėme, beveik visą laiką kalbėdamiesi. Vynas buvo raudonas lyg granatas ir nepaprastai geras. Aš visai pralinksmėjau, juokinau šeimininkę, ir jai ant skruostų net atsirado dvi nelabai sveikos rausvos dėmės.

— O kodėl jūs prie senolio pavardės pridūrėte „Žys“?

— Sena istorija, — vėl niūriai ištare ji. — Atsitiko tai lyg ir medžioklėje. Prie apykurčio karaliaus iš užpakalio bėgo stumbras, ir pamatė tai vienas Ramanas. Jis suriko:

„Žys!“ — tai mūsiškai, vietine tarme, reiškia „saugokis!“ Karalius atsisuko, bet bėgdamas į šalį parvirto. Tada Ramanas, rizikuodamas nukauti karalių, taikliai šovė stumbrui į akį, ir tas nugriuvo beveik greta karaliaus. Po šito įvykio mūsų herbui pridėjo šaudyklę, o prie pavardės — „Žys“.

— Taip galėjo atsitikti tais laikais, — patvirtinau. — Atleiskite, aš nieko nenusimanau apie heraldiką. Janouskiai, man regis, gyvena mūsų krašte nuo dvylikto amžiaus?

— Nuo trylikto, — patikslino ji. — Ir geriau jau nebūtų gyvenę. Tie giminės įstatymai gryna kvailystė, bet jiems nepasipriešinsi. Šitie židiniai, šita prievolė būtinai kam nors iš palikuonių gyventi šiame name, draudimas parduoti jį. Beje, mes elgetos. Ir namas šis — baisus namas. Ir mes lyg kokio prakeiksmo slegiami. Dukart buvo atėmę herbą, nuodijo. Beveik niekas iš protėvių nemirė sava mirtimi. Va šį raudonu apsiaustu gyvą atgiedojo cerkvėje, va ši nemalonaus veido moteris, mūsų tolimesnė giminaitė, Dastajeuskaja (beje, viena iš garsaus rašytojo protėvių), užmušė vyrą ir vos nepražudė sūnėno, ją spėta nuteisti. Ką padarysi, palikuonims už viską reikia mokėti, ir su manim Janouskių giminė baigsis. O kaip man norisi kartais į šiltą saulę, tikrą, čia neaugančių medžių, ūksmėn. Man kartais sapnuojasi jie — jauni, didžiuliai, kuplūs, lyg žalias debesys. Ir vandenys, tokie šviesūs, tokie ištvinę, jog kvapą užima, širdis iš laimės sustoja. O čia šitos bjaurios eglių, raistas, prieblanda...

Židinio liepsna rausvino jos veidą. Už langų jau tvyrojo juoda naktis, ir matyt lijo.

— Ak, pone Belarecki, esu tokia laiminga, kad jūs čia, kad yra šalia žmogus. Paprastai tokiais vakarais garsiai dainuoju, bet ir dainų gerų nemoku, visos senos, iš senelio surinktų rankraštinių knygų. Ir ten baisybės: rasotoje žolėje žmogus palieka raudoną brydę, o varpas, seniai nuskendęs raiste, skamba naktimis, skamba...

„Ateina dienos, nueina dienos“... — uždainavo ji žemu virpančiu balsu.

*Ateina dienos, nueina dienos,
Slenka tamsa ant šviesos.*

*Kaujas Skazko su Kirdziaj' Pacuku,
Kaujasi be atvangos.
Nuo įtampos panagės kruvinos jų,
Svaido kibirkštis ponų kardai,
Ir krito Skazko, ir sušuko jis:
„Kur jūs, broliai?“ Negirdi draugai.
Liubka Jurjeuna balsą išgirdo jo,
Tuoį surinko giminę savo
Ir į tolimas pelkes rudas
Ant eikliųjų žirgų nušuoliavo.*

— O toliau slogu. Nenoriu dainuoti. Gerai, kad paskutinės eilutės:

*Ir džiaugėsi jiedu vienas kitu,
Ir santarvėj jiedu gyveno.
Kol saulė švietė virš žemės pilkos,
Kol dausosna kartu iškeliavo.*

Buvau didžiai, iki širdies sujaudintas. Toks jausmas būna tik tada, kada žmogus labai tiki tuo, apie ką dainuojama. Kokia nuostabi senovinė daina!

O ji staiga įsikniaubė veidu į delnus ir pravirko. Dievaži, man širdis krauju paplūdo. Ką padarysi, apskritai esu nedovanotinai gailestingas.

Nepamenu, kokiais žodžiais ją raminau.

Gerbiamas skaitytojai, iki šios savo pasakojimo vietos buvau, taip sakant, rūstus realistas. Žinote, nesu didelis ponios Redklif skonio romanų mėgėjas ir pirmasis būčiau nepatikėjęs, jei kas būtų tai papasakojęs. Mano pasakojimo tonas smarkiai keičiasi.

Patikėkite, jei visa tai būtų prasimanymas — būčiau prasimanęs visiškai kitaip. Vis dėlto turiu gerą skonį, o šitokio pasakojimo nei vienas save gerbiančių romanistas nedrįstų pasiūlyti rimtiems žmonėms.

Tačiau aš pasakoju gryną tiesą. Negaliu meluoti, o šitai man pernelyg sava, pernelyg svarbu. Todėl pasakosiu, kaip buvo.

Mudu kurį laiką sėdėjome tylomis; židiny s blėso, ir didžiulės salės kampus užgulė tamsa. Pažvelgiau į ją ir išsigandau: tokios išplėstos buvo jos akys, taip keistai palenkta galva. Ir visai nesimatė lūpų, taip jos išbalė.

— Girdite?

Įsiklausiau. Mano klausa jautri, tačiau tik po minutės išgirdau tai, ką girdėjo ji.

Kažkur koridoriuje, mums po kairei nuo kažkieno žingsnių girgždėjo parketas.

Kažkas vaikščiojo ilgais begaliniais koridoriais, ir žingsniai čia nutildavo, čia pasigirsdavo.

— Girdite? Tap tap tap...

— Nadzeja Ramanauna, kas jums, kas tai?!

— Leiskite mane... Tai Mažasis Žmogus... Tai vėl jis... Mano sielos.

Iš viso šito tik supratau, jog šiuose namuose dedasi kožkokie nevykę juokai, jog kažkoks pasiutvaikis gąsdina moterį.

Nekreipdamas dėmesio į tai, kad ji nutvėrė mane už rankos, norėdama sulaikyti, čiupau židinio žarsteklį ir puoliau laiptais į koridorių. Tam užteko minutės, ir aš koja atidariau duris. Didžiulis koridorius buvo apytamsis, bet gerai mačiau, kad jame nieko nėra. Taip, nieko nebuvo. Tik žingsniai, kurie kaip ir anksčiau aidėjo kiek neryžtingai, bet garsiai. Jie buvo visiškai arti manęs, bet pamažu tolo į kitą koridoriaus galą.

Ką reikėjo daryti? Kovoti su tuo, ko nematai? Žinojau, kad tai tuščias darbas, bet mečiau žarsteklį į tą vietą, kur aidėjo žingsniai. Žarsteklis perskrodė orą ir žvangėdamas nukrito ant grindų.

Juokinga? Man tuo metu, kaip numanote, buvo ne linksmybės galvoje. Atsakydamas į pagirtiną ir riterišką mano smūgį, kažkas gailiai ir dusliai sudejavo, paskui pasigirdo dar du trys žingsniai — ir viskas nutilo.

Tik tada atsiminiau, jog šeimininkė liko viena didžiulėje tamsioje salėje, ir nuskubėjau pas ją.

Būgštavau, jog rasiu ją praradusią sąmonę, paklaikusią iš siaubo, mirusią, bet tik ne tai, ką išvydau. Janouskaja stovėjo prie židinio, jos veidas buvo rūstus, niūrus, beveik ramus, tik ta pati nesuprantama akių išraiška.

— Be reikalo puolėte ten, — pasakė. — Jūs, aišku, nieko nepamatėte. Žinau, nes matau jį tiktai aš ir kartais dar ekonomė. Bermanas yra matęs jį.

— Ką „jį“?

— Pelkių Eglynės Mažąjį Žmogų.

— O kas tai?

— Nežinau. Tačiau jis atsiranda, kai Pelkių Eglynėj kas nors turi staigiai mirti. Jis gali vaikščioti dar metus, bet savo sulauks.

— Galbūt, — nevykusiai pajuokavau. — Vaikščios sau dar kokius septyniasdešimt metų, kol jus palaidos proanūkiai.

Ji staigiai atlošė galvą:

— Nekenčiu tų, kurie tuokiasi. Ir nedrįskite juoktis iš to. Tai pernelyg rimta. Taip pražuvo aštuoni mano protėviai, — tai tik tie, apie kuriuos parašyta, — ir visur užrašuose minimas Mažasis Žmogus.

— Nadzeja Ramanauna, nesijaudinkite, betgi mūsų protėviai, beje, tikėjo ir raganiais. Ir visada atsirasdavo žmonių, kurie dievagodavosi matę juos.

— O tėvas? Mano tėvas? Tai ne užrašyta, tai girdėjau, tai mačiau pati. Tėvas buvo laisvamanis, bet Mažąjį Žmogų ir jis tikėjo iki pat tol, kol jį pražudė šiurpioji medžioklė. Aš girdėjau, suprantate?! Čia manęs neįtikinsite. Šitie žingsniai aidėdavo mūsų rūmuose prieš jo mirtį beveik kiekvieną dieną.

Ką turėjau daryti? Įtikinėti ją, jog tai klausos haliucinacija? Betgi aš aiškiai girdėjau žingsnius ir aimaną. Pasakyti, jog tai kažkoks senas akustinis efektas? Nežinau, ar būtų padėję, nors pusė gandų apie vaiduoklius senuose namuose grindžiama būtent tokiais dalykais. Pavyzdžiui, garsusis Liubamirskių rūmų Dubrounėje vaiduoklis paaiškėjo galiausiai esąs indas su gyvsidabriu ir aukso monetomis, kurį nežinomas pokštininkas prieš kokį šimtmetį iki atskleidžiant paslaptį buvo įmūrijęs į kamina toje vietoje, kur jį šildė saulė. Tereikėdavo po nakties vėsos stoti dienos karščiui, ir beveik visuose antrojo aukšto kambariuose pasigirsdavo klaikus verksmas ir čiužesys.

Tačiau bene įtikinsi tuo kvailutę mergytę? Todėl rimtu veidu paklausiau:

— O kas jis toks, koks jis, tas Pelkių Eglynės Mažasis Žmogus?

— Esu jį mačiusi triskart ir vis atstu. Kartą tai buvo prieš pat tėvo mirtį. Dukart — neseniai. O girdėjau gal šimtą kartų. Ir neišsigandau, tiktai paskutinį kartą, gal...

truputį. Ėjau prie jo, bet jis dingo. Tai iš tikrųjų mažas žmogus, gal man iki krūtinės, liesas ir panašus į sunykusį vaiką. Akys liūdnos, didelės, pernelyg ilgos rankos ir nenatūraliai pailga galva. Apsirengęs kaip prieš du šimtus metų, bet vakarietiškai. Rūbai žali. Jis paprastai dingdavo už koridoriaus posūkio ir kol pribėgdavau, išnykdavo, nors koridorius visai aklinas. Ten tėra kambarys su senais skarmalais. Bet jis užkaltas colinėmis vinimis: tyčia paskui bandėme atidaryti — nepavyko.

Man labai jos pagailo. Nelaimingoji turbūt buvo kone pamišusi.

— Ir tai dar ne viskas, — įsidrąsino ji. — Gal tris šimtus metų nebuvo šiuose rūmuose Žydrosios Moters — matote, štai tos, portrete. Šeimos padavimai byloja, jog ji numalšinusi keršto troškimą, bet aš netikėjau. Ne toks žmogus. 1501 metais tempiama ant ešafoto, ji suriko vyrui: „Kaulai mano nenurims, kol nenudvės paskutinis šitos veislės gyvačiukas“. Beveik šimtą metų nebuvo nuo jos išsigelbėjimo: tai maras, tai nežinia kieno įberti į taurę nuodai, tai mirtis nuo nežinomo nakties klaiko. Ji liovėsi keršijusi tiktai proprioanūkiams... Bet dabar žinau, jog ji laikosi žodžio. Ne taip seniai ją matė Bermanas užkaltame balkone, matė ir kiti. Nemačiau tik aš viena, bet toks jos įprotis, iš pradžių rodytis kitiems, o tam, kam reikia, tiktai mirties valandą... Mūsų giminė baigsis su manimi, aš tai žinau. Nedaug beliko laukti. Jie bus patenkinti.

Paėmiau jos ranką ir stipriai suspaudžiau, trokšdamas priversti atsikvošėti, kažkaip atitraukti nuo tų žodžių, kuriuos ji sakė tarsi sapne.

— Jūs neturite jaudintis. Jei jau taip, aš irgi šituo susidomėjau. Vaiduokliams ne vieta garo amžiuje. Prisiekiu jums, jog tas dvi savaites, likusias man čia būti, paskirsiu jiems. V-velnias, kažkokia nesąmonė! Tiktai nebijokite.

Ji nusišypsojo silpna ramia šypsena.

— Ką jūs... aš pripratusi. Taip darosi čia kiekvieną naktį.

Ir vėl ta pati man nesuvokiama veido išraiška, taip gadinanti jos išvaizdą. Tik dabar supratau ją. Tai buvo siaubas, įsisenėjęs, tamsus siaubas. Ne tas siaubas, nuo kurio

plaukai pasišiausia, o siaubas, kuris kaupiasi metų metais, kuris galiausiai darosi įprasta organizmo būseną, nuo kurios neišsivaduojama net sapne. Vargšėlė būtų buvusi gal ir gana graži, jei ne tas nuolatinis nykus siaubas.

O ji, nors buvau arti, kone glaudėsi prie manęs, kad nejaustų nugara tykojančios tamsos.

— Ak, pone Belarecki, tai baisu. Kuo aš kalta, kad turiu atsakyti už protėvių nuodėmes? O šiuos silpnus pečius užgulė didelis sunkumas. Lipnus ir tamsus. Kad žinotumėte, kiek kraujo, žmogžudysčių, našlaičių ašarų, paprasčiausio purvo yra kiekviename bajoriškame herbe! Kiek užmuštų, mirtinai pažemintų, nuskriaustų! Mes neturime teisės gyventi, net sąžiningiausieji, geriausieji. Mūsų gyslose ne žydras, o purvinas kraujas. Nejaugi manote, jog visi mes, iki dvidešimtos kartos, neturime atsakyti už tai, atsakyti siaubu, skurdu, mirtimi? Mes buvome tokie abejingi paprastiems žmonėms, kurie kentėjo greta mūsų ir nuo mūsų, mes laikėme juos gyvuliais, mes laistėme vyną, o jie liejo kraują. Jie nematė nieko, tik prastą duoną. Ponas Dubatoukas, mano kaimynas, kartą atvažiavęs pas tėvą papasakojo anekdotą apie tai, kaip kaimietė motina nusivedė sūnų pas popą ir tas pavaišino juos koldūnais su mėsa. Vaikutis paklausė, kas tai. Motina iš kaimietiško delikatumo spirtelėjo jam ir sušnibždėjo: „Tylėk!“ Vaikelis suvalgė tai, kas buvo lėkštėje, atsiduso ir tyliai pasakė: „O aš dešimt tylėkų suvalgiau“. Visi, kas klausėsi anekdoto, juokėsi, o aš būčiau galėjusi skelti Dubatoukui antausį. Juk nejuokinga, kai vaikai nėra matę koldūnų, nėra valgę mėsos. Jų plaukai reti, kojos kreivos, keturiolikos metų dar visai vaikai, o dvidešimt penkerių — seniai susiraukšlėjusiais veidais. Kad ir kaip juos prižiūrėtum — jie prigimdys tokių pat vaikų, jei apskritai prigimdys. Jie atsakydavo mums sukilimais, siautėdavo per tuos sukilimus, nes iki tol ištisą šimtmetį kėsdavo nežmonišką skriaudą. Ir mes po to naikindavome juos. Va šitas, ant sienos, bebrenos kailiniais, nukankino net savo pusbrolių, stojusį vaščyliečių pusėn. Pusbrolio pavardė buvo Ahejus Hrynkevičius-Janouskis.

Kokie buvome abejingi. Tokie patys dvikojai kaip mes valgė žolę, nors mūsų kraštas, dosnus ir turtingas, geriau-

sias žemėje, niekada neleistų žmogui mirti dėl maisto trūkumo. Mes prekiaavome tėvyne, pardavinėjome ją gobšiams kaimynams, o kaimiečiai mylėjo ją, savo pamotę, ir... stipo iš bado. Ir kas juos apkaltintų, jei jie paimtų šakes ir įsmeigtų mums į krūtines? Man rodosi, jog net po šimto metų, kai mes visi išmirsime, jei šitų nelaimingųjų palikuonys atsitiktinai aptiks kokį šlėktą, — turės visišką teisę užmušti jį. Žemė ne mums.

Žiūrėjau į ją su nuostaba. Šitas įkarštis, šita įkvėpta kalba nepaprastai pakeitė jos veidą. Tik dabar supratau, jog ji visai nėra neišvaizdi, jog prieš mane ypatinga mergina, keisto, kiek pašėlusio grožio. Ak! Koks tai buvo grožis!!! Veikiausiai tokios buvo mūsų senovės „aiškia-regės“, kovojusios Muraškos ir Mužikų Kristaus būriuose. Tai buvo nežemiškas grožis, iškankintas, sielvartingomis lūpomis ir didelėmis juodomis sausomis akimis.

Ir staiga... visa tai dingo. Priešais mane vėl sėdėjo toji pati sunykėlė. Bet aš jau žinojau, kokia ji iš tikrųjų.

— Ir vis dėlto man labai labai nesinori mirti. Aš taip trokštu saulės, kitokių, nematytų pievų, vaikų juoko. Aš labai noriu gyventi, nors ir neturiu į tai teisės. Tik šitai ir padėjo man iškentėti šiuos dvejus metus, nors išeities nėra. Žingsniai naktį. Mažasis Žmogus, Žydroji Moteris. Žinau, aš mirsiu. Ir kalta ta šiurpioji karaliaus Stacho medžioklė. Jei ne ji — mes galbūt dar gyventume. Ji nužudys mus.

Ji nutilo, nutilo visai valandai, kol atėjo laikas eiti į kambarius.

Ir jei iki šio vakaro buvau abejingas šitai nusikamavusiai bajoraitei, tai po karštų jos žodžių supratau, kad per kažkokį stebuklą ji užaugo tikru žmogumi. Šitam žmogui būtinai reikėjo padėti.

Gulėdamas tamsoje atviromis akimis, beveik iki ryto maščiau, jog jei vakar buvau nusprendęs po dviejų dienų išvažiuoti iš tos bjaurios vietos toliau nuo kilmingosios šeimininkės, tai dabar liksiu čia savaite, dvi, tris, mėnesį, kad išpėčiau visas šias paslaptis ir gražinčiau tikram žmogui užtarnautą ramybę.

TREČIAS SKYRIUS

Kitą dieną pirmiausiai atplėšiau lentas nuo durų to vienintelio užkalto kambario, kuriame tegalėjo pasislėpti Mažasis Žmogus, jei jis buvo būtybė iš kūno ir kraujo. Vinys — surūdijusios, durų įsprūdės išlikusios sveikos, kambaryje trijų pirštų storumo dulkių sluoksnis. Ten niekas negalėjo pasislėpti, ir aš vėl užkalčiau duris. Paskui apžiūrėjau visus antro aukšto kambarius ir įsitikinau, jog pasislėpti ten nėra kur. Virš koridoriaus, kur girdėjau žingsnius, buvo palėpė, irgi be pėdsakų. Dešinėje durys į mano ir šeimininkės kambarius, aklina siena ir už jos — parkas.

Nuo viso šito man ėmė kvaišti galva. Nejaugi iš tikrųjų pasaulyje yra kažkas protu nesuvokiama? Su šituo aš, kietas „ateistas“, niekaip negalėjau sutikti.

Man švystelėjo mintis, jog reikia eiti bibliotekon ir sužinoti galų gale, kas tai per šiurpioji medžioklė, apie kurią buvo nepatogu klausinėti šeimininkę. Beje, tikėjausi rasti ten kokį seną namo planą, kad galėčiau imtis metodiškų paieškų. Žinojau, jog senuose mūsų rūmuose kartais pasitaikydavo vadinamųjų „klausyklių“, tai yra, slaptų pradaužų sienose. Jose paprastai būdavo užmūrijami „garsintuvai“, — tam tikros formos puodynės, sustiprinančios garsą, — ir šeimininkas, esantis viename rūmų gale, galėdavo gerai girdėti, ką kalba svečiai arba tarnai kitame.

Galimas daiktas, ir čia būta kažko panašaus. Kokia nors ekonomė slankioja naktį po pirmą aukštą, o jos žingsniai girdėti čia. Tai buvo menka viltis, bet ko tik nepasitaiko...

Ir aš pasukau į biblioteką, kuri buvo beletaže, tarp pirmo ir antro aukšto, atskirame sparne.

Retai tepasitaikydavo pamatyti tokius apleistus kambarius. Parketas išlaužytas, didžiuliai langai apdulkėję, liustros palubėje dulkinais apmautais. Matyt, tai buvo seniausia namo dalis, „pilis“, apie kurią vėliau iškilo patys rūmai. Šitai toptelėjo galvon, kai prieš pat biblioteką išvydau keistą kambarį. Ir čia buvo židiny, bet toks didelis, jog stumbrą galėjai iškepti, net iešmų lizdai likę ant sienų. Langai mažučiai, spalvoto stiklo šukelių, sienos nedailiai ištinkuotos; lubose sukryžiuotos sunkios kvadrati-

nės sijos, aprūkusios, išdrožinėtos. O ant sienų seni negrabaus darbo ginklai.

Žodžiu, tai buvo kambarys iš tų „gerų senų laikų“, kada ponai kartu su cholopais žiemos vakarais rinkdavosi vienon salėn ir sėdėdavo prie ugnies. Ponia ir samdinės verpdavo, ponas su bernais lošdavo „dvidešimt pirštų“ arba kauliukais. Ak, idiliški senieji laikai! Ir kur, kam jūs pradingote? Tiesa, vėliau vieni ir kiti susikibdavo taip, jog tik pasiklausius kraujas stingsta ir gyventi nesinori, betgi tai kvailystė, į tai tekreipia dėmesį sentimentalūs šiaudadvasiai.

Atleiskite man, gerbiami skaitytojai, jog negaliu praeiti nė pro vieną kambarį, nepapasakojęs apie jį. Ką padarysi, į senatvę žmogus darosi plepus. Be to, jūs tokių dalykų niekada nematėte ir nepamatysite. Galbūt kam nors bus įdomu.

Biblioteka buvo prieškambario stiliaus. Aukštos skliautuotos lubos, langai su kolonėlėmis, krėslai apmušti parudavusia nuo senumo oda, didžiulės juodojo ažuolo spintos ir knygos, knygos, knygos.

Na kaip praeiti pro jas ir nepasakyti jums bent poros žodžių! Man vien prisiminus seilė tįsta. Senos pergamentinės knygos, pirmojo akyto popieriaus knygos, pageltusio nuo senumo, glotnaus, žvilgančio popieriaus knygos. XVII amžiaus knygos, kurias iškart atpažįsti iš aptaisų odos. Ruda XVIII amžiaus viršelių oda; medinės lentutės, aptrauktos plona juoda oda, XVI amžiaus knygų apdarais.

Ir pavadinimai, Dieve, kokie pavadinimai! „Katekizmas rusinų“, „Tikroji Jono Zbarouskio kronika“, „Varlamas — indėnas“, „Alegorija apie slavus“, seni šešiadieniai, „Bitė darbštuolė“, senų legendų rankraščių rinkiniai, dviejų šimtų apsakymų „Gesta Romanorum“, „Tristanas ir Izolda“, baltarusiškas „Bavos“ variantas, „Apotemos“, „Mialeškos prakalba“ — tai buvo lobis. O naujesnės, įmantresnės knygos ilgais pavadinimais, kaip antai: „Meilės tinklas, arba tūkstantis būdų, kuriais apdovanotas kavalierius savo simpatiją prie sutikimo su savo meilės geidimu palenkti gali“. Tačiau gana, kitaip rizikuoju niekada nebaigti aprašymo.

Taip susižavėjau knygomis, jog ne iš karto pastebėjau kambaryje kitą žmogų. O jis tuo tarpu atsistojo iš krėslo ir truputį palenkęs galvą laukiamai žiūrėjo į mane. Jo lūpose buvo malonus šypsnys, didelės akys švelniai šypsojosi. Viena ranka droviai prilaikė ant pilvo chalatą. Mu-
du prisistatėme:

— Andrejus Belareckis.

— Ihnasiaus Bermanas-Hacevičius, ūkvedys, — ištarė jis tyliu maloniu balsu.

Susėdome. Žiūrėjau į šį žmogų susidomėjęs. Kas galėjo laikyti jį baisiojoje Pelkių Eglynėje? Pinigai? Jų nebuvo. O jis tarsi atsiliepdamas į mano mintis pasakė:

— Matote, kokios knygos. Dėl jų ir gyvenu čia. Knygų mylėtojas.

Knygų mylėtojas buvo neukštas, prasto sudėjimo. Jo veidą, švelnų ir malonų, pernelyg švelnų trisdešimt penkerių metų vyrui, buvo išmušęs negyvas nuoraudis, kaip porcelianinės lėlės. Ir šiaip jau jis atrodė pernelyg „lėliškas“. Didžiulės pilkos akys, ilgos blakstienos, lygi tiesi nosytė, plonos, gražiai sučiauptos lūpos. Piemenukas nuo tabakinės. Ir barzda jam menkai teaugo, kaip daugeliui baltarusių nesveikose pelkėtose vietovėse.

— Jūs turbūt iš Minsko krašto šiaurės? — paklausiau.

— O, ponas neapsirinka, ne, — atsakė jis. — Gyvenau gubernijos mieste. O dabar čia.

Paklaustas, koks šio žmogaus bruožas pirmiausiai krinta į akis, būčiau atsakęs: „Senamadiškas galantiškumas“. Jis buvo nuostabiai išauklėtas, šitas lėliukas, išauklėtas mums juokingo provincialaus šlėktiško mandagumo dvasia. Kai žiūri į tokius žmones — taip ir regisi, jog jų šeimoje vaikai, žaisdami slėpynes, slėpdavosi po platutėle, šešių palų, vilnone seneelės suknia, kuri — seneelė, o ne suknia — megzdavo kojines arba adydavo naujas puskojines, kad ne taip greitai prakiurtų.

Tačiau šis įspūdis greitai sklaidėsi. kažkas puritoniško, budraus, kietoko buvo šiose akyse, sučiauptose lūpose.

Betgi to, kas duota, neatimsi. Tai buvo tikras knygų žinovas. Per dvidešimt pokalbio minučių supratau tai: dar daugiau, įsitikinau, jog šis savamokslis pažįsta senąją li-

teratūrą ne blogiau nei aš, žmogus su universiteto išsilavinimu.

Todėl užvedžiau kalbą apie „šiurpiąją medžioklę“. Bermano burna suapvalėjo lyg vištos pasturgalis.

— Kodėl, pone, domitės šituo?

— Aš etnografas.

— O, tada suprantama, suprantama. Tačiau kuklus mano asmuo negali papasakoti visko taip, kaip reikėtų aukštam svečiui. Geriau suteiksime žodį pageltusiems knygų puslapiams. Ar, pone, gaudotės apie literatūrinę XVII amžiaus kalbą?

Artistišku judesiu (pirštai jo buvo ploni ir dukart ilgesni už normalius) jis atidarė vieną iš spintų, sukeldamas dulkių debesėlį.

Ir štai man ant kelių gulėjo didžiulis tomas, prirašytas kaligrafiškai smulkiomis, nuo senumo parudavusiomis raidėmis.

„Tūkstantis šeši šimtai pirmaisiais metais nebuvo ramybės šioje žemėje. Ką tik kuopos teisėjas Balvanovičius išnagrino bylą cholopų, užmušusių ir nunuodijusių maloningąją savo poną Januką Babajedą. Dubina iki Vitebsko miesto buvo priėjęs, prie Kryčavo ir Mscislavo ir pas mus cholopai žudė ir užmušinėjo, ir nuostolius darė. Keturioliką ponų užmušė. Ir mums nesant sakė dar tris mušę taip, jog nuo to mušimo nežinojo, ar gyvi beliksia“.

Bet jums turbūt sunku tai skaityti. Todėl tiesiog atpasakosiu šios senos legendos turinį.

Dalykas tas, kad tais laikais maištavo ne tik baudžiauninkai. Maištavo ir senoji baltarusių šlėkta, nepatenkinta nauja tvarka. Pelkių Eglynės apylinkėse buvo ypač neramu. Čia, Chadanouskio girioje, tūnojo raišas tėvas Jarašas Štametas, palaikęs didžiai kilmingą baltarusių poną Stachą Horskį, kurio protėviai giminiavosi su anuometiniu Vilniaus kunigaikščiu Aleksandru. Šitas jaunas garbėtroška užsibrėžė tikslą: pasiekti savarankiškumą. Tam buvo visos prielaidos: tekas jo gyslomis karališkas kraujas (tada tai būdavo labai svarbu), aplinkinių ponų parama, didžiulės karinės pajėgos, pravoslavų ir „miško brolių“ parama, kario talentas, o svarbiausia — baisingas skurdas, vi-

siškai beviltiška kaimiečių padėtis. Jaunąjį vadą visoje apylinkėje jau nesigėdydami vadindavo karaliumi.

Tačiau jis kolei kas kaupė jėgas ir diplomatiškai dūmė akis valstybės valdžios atstovams. Jėgos jo, pasak rankraščio, siekė jau aštuonis tūkstančius raitelių, kurių dalis slėpėsi girioje, dalis buvo prie rūmų.

Galiausiai vėlyvą 1602 metų rudenį viskas buvo paruošta. Aplinkinėse cerkvėse valstiečiai prisiekė karaliui Stachui, ir jis, netikėtai puolęs, užėmė stiprią pilį dabartiniam apskrities miestelyje. Laukė tik Jarašo Štameto su vaikinais, o kadangi kariuomenė buvo stipri ir karalius ryžtingas — visiškai galėjo atsitikti, kad Baltarusijos istorijon būtų buvęs įrašytas naujas ryškus puslapis.

Ypatingo susižavėjimo karaliumi Stachu nereikšė tik-tai Ramanas Janouskis, stiprus magnatas, Pelkių Eglynės valdovas. Karalius įtarė Ramaną užmezgus smerktinus ryšius su Lietuvos etmonu ir net Romos bažnyčia. Jis perspėjo Janouskį, jog tai nesibaigsia jam geruoju. Janouskis užtikrino jam savo pagarbą ir atsidavimą, ir karalius Stachas patikėjo, net išsibučiavo su Ramanu, net sumaišė taureje savo ir jo kraują, kurį paskui išgėrė abi susitariančios šalys. Stachas netgi atsiuntė Ramanui sidabrinį indą.

Nežinia, kas pastūmėjo Ramaną ryžtis išdavystei. Ar garbės troškimas, ar klastingumas, ar gal dar kas. Juk jis buvo teisėto karaliaus draugas. Jis pakvietė karalių Stachą į medžioklę, ir tas išjojo pas jį su savo nedideliu dvidešimties žmonių medžioklės būriu. Štametas turėjo atvykti į rūmus kitą dieną, laiko buvo į valias. Karalius nusprendė papramogauti, juo labiau kad medžioklės objektas buvo labai viliojantis: pelkių lūšis, padaras, dydžiu ir spalva panašus į tigrą ir jau tada retai tepasitaikantis mūsų giriose, o vėliau, už kokio šimto metų, visai išnykęs ir net pamirštas.

„Ir baisią išdavystę sumanė jis, ponas Ramanas. Nors ir buvo karalius Stachas muzikų karalius, nors ir pakilo prieš Dievo valdžią, bet argi nebūtų palaiminęs Dievas ir jo valdžią, kad jis užimtų sostą protėvių savo?

Ir atvyko karalius Stachas į Pelkių Eglynę, ir čia jam rūmus deglais išpuošė ir puotą surengė. Ir jis gėrė ir links-

minosi su ponu Ramanu ir kitais ponais, o ponų tų buvo gal šimtas ir dar trys dešimtys. O naktį išvyko jie medžioti, nes naktys buvo šviesios, o tokiomis naktimis pelkių lūšys išeina iš viksvynų ir vaikšto mūsų lyguma nuo Pelkių Eglynės net iki Pilkapių ir Kelmynių, ir puola ne tik galvijus, bet ir vienišus žmones, todėl ir nekenčia jų visi, todėl ir naikina, kad jos — žmogėdros: pro vilką praeisi ir pro miškų lūšį dažniausiai praeisi, o pro pelkinę niekada.

Ir svečiai visi išvyko, o Ramanas su karaliaus Stacho medžiokliais, senu ištikimu savo šunininku Aliachna Varona ir smulkiu šlėkta Dubatouku išjojo pelkių lūšies medžioti. O naktis buvo tokia, kad mėnulis vos švietė, ir niūru aplink buvo, ir šuoliavo jie pelkėmis, nepaisydami rudens, mėlynų pelkių šviesų.

O žmonių šviesos užgeso trobose, ir gal pats Dievas iš neapsakomos savo išminties užgesino šviesą ir kai kurių žmonių širdyse. Ir nuklydo nuo savo varovų ponas Ramanas ir karalius Stachas.

Nespėjus jiems nė apsižvalgyti, šoktelėjo nuo kupsto pelkių leopardas, trenkęs krūtine į Ramano arklio piršį, parbloškė jį ir išplėšė arkliui gabalą pilvo kartu su žarnomis, nes toks jau pelkių lūšies įprotis. Ir nukrito ponas Ramanas, ir pajuto mirtiną siaubą, nes žvėris degančiomis akimis žiūrėjo jam veidan, ir buvo jis, šis žvėris, stambesnis už jį ir ilgesnis.

Bet čia karalius Stachas šoko nuo savo obuolmušio tiesiai žvėriui ant nugaros, nutvėręs jį už ausies, atplėšė gulinčiam snukį ir trumpu kardu režtelėjo per gerklę. Leopardas letenos smūgiu bloškė jį, ir Stachas nulėkė, o mirštantis žvėris užgulė jį, bet čia ir ponas Ramanas pašoko ir koviniu kirveliu perskėlė pabaisai kiaušą. Taip ir gulėjo jie trise; ir ponas Ramanas padėjo karaliui atsistoti, pabučiavo į lūpas ir pasakė:

— Mudu atsiteisę, broli. Tu man gyvybę išgelbėjai, o aš tavo sielą.

O paskui surado juos medžiotojai, ir nusprendė jie naktį praleisti kartu miške ir dar gerti ir linksmintis, nes jų sielos dar nebuvo pasisotinusiųs, ir širdys jų po kovos su leopardu troško vyno. Ir užkūrė jie laužą miške sena-

me, ir pradėjo gerti. O tamsa, kai dingo mėnuo, taip sutirštėjo, jog paėjęs tolėliau nuo laužo rankos pirštų nebūtum įžiūrėjęs. Pasiėmė jie statines vyno, Ramano atvežtas, ir gėrė, smaginosi. Ir nežinojo niekas, kad tas vynas užnuodytas, tiktai Ramanas, Varona ir Dubatoukas iš anksto buvo prie tų nuodų prisipratinę.

Ir visi gėrė, tiktai karalius Stachas gėrė mažai.

Palauk, Ramanai. Ką darai, Ramanai? Už žemę savąją norėjo galvą padėti šis žmogus. Ko gi tu Dievo skirtą lemtį pakeisti nori? Ponystės savos tau gaila, o ar pagalvojai, kad trypiama laisvė tautos tavo, kalba ir tikėjimas jos, siela jos? Negalvoji apie tai, pavydas ir garbės troškimas širdyje tavo.

Ir šitaip jie gėrė, kol karaliaus Stacho medžioklės žmonėms ėmė merktis akys. Tačiau karalius vis šnekėjo, kokius laimingus jis visus padarysiąs, kai atsisėsiąs į protėvių sostą.

Ir tada ponas Ramanas paėmė savo kardą, paėmė jį už rankenos abiem rankom ir priėjęs karaliui Stachui už nugaros iškėlė jam virš galvos ir nuleido ašmenim ant karaliaus pakaušio. Tas knaptelėjo, paskui pakėlė galvą, pažvelgė Ramanui į akis, ir veidas jo kruvinas buvo lyg baisus Dievo keršto šauksmas.

— Ką tu padarei? Juk tu įbrolis mano, broli.

Paskui, stengdamasis atsistoti, suriko:

— Daugeliui žmonių tu atėmei dabar laimę. Kodėl pardavei savo tautą, atskalūne?

Ramanas antrą kartą kirto jam kardu, ir tas pargriuvo, tačiau galėjimas kalbėti dar neapleido jo lūpų:

— Dabar laikykis, išdavike. Prakeikiu tave ir baisią tavo giminę! Lai virsta akmeniu duona prie lūpų tavo, lai nevaisingos bus žmonos jūsų, o vyrai užsprings savo krauju!

Ir paskui pasakė jis gailiu nuo silpnumo balsu, bet rūščiai:

— Pardavei savo kraštą, buvęs įbrolis. Bet mes nemirsimė. Mes dar ateisim pas tave ir pas vaikus tavo, ir pas palikuonis tavo, aš ir mano medžiokliai. Iki dvidešimos kartos keršysim negailestingai, ir nepasislėpsit jūs nuo mūsų. Girdi, iki dvidešimos kartos! Ir kiekviena iš

tavo kartų drebės skaudžiau ir baisiau nei aš dabar, prie tavo kojų.

Ir nulinko jam galva. O nustėrę jo medžiokliai pagaliau atitoko ir griebėsi peilių. Ir jie kovėsi dvidešimt prieš tris, ir pjautynės buvo baisios. Tačiau trys susidorojo su dvidešimčia ir nukovė visus.

O paskui jie pririšo lavonus ir sužeistuosius, gailiai dejuojančius, prie jų pačių arklių ir nučaižė juos, ir arkliai pasileido lėkti kaip tik prie Volatavo akivaro, nesirinkdami kelio.

Ir niekas nepastebėjo, kad karaliaus Stacho kūne ruseno gyvybės kibirkstėlė. Arkliai lėkė naktin, ir blausus mėnuo apšvietė ilgus jų karčius, ir kažkur priekyje šmėkščiojo tarp kemsų žaltvykslės.

Ir iš šitos šiurpios kaimenės aidėjo karaliaus Stacho balsas:

— Velniui atiduodu sielą savo, nes Dievas nepadedą. Laikykis, Ramanai, mes atšuoliuosim pas tave! Drešk, Ramanai, krūpčiok, amžinasis priešė! Mes ateisim! Mes atkeršysim!

Ir niekas nežinojo, kad teisybė skambėjo šiuose žodžiuose, kad velnio, tiesos, keršto ir bausmės ginklu tapo karalius Stachas. Ne už tai keršijo jis, kad nužudė jį Ramanas. Nužudymas niekada nesusilaukia tokios bausmės, jei tai ne įbrolio nužudymas.

Neilgai jie tebuvo pasaulyje. Šunininkas Varona pirmasis po dviejų savaitių pamatė Stacho ir jo vyrų šešėlius. Nesirinkdami kelio, lėkė šiurpieji medžiokliai baisiausiu liūnu, mišku, pelkėmis. Nežvagėjo brizgilai, nedžingsėjo kardai. Ant arklių sėdėjo bežadžiai raiteliai, ir žaltvykslės švysčiojo pirm šiurpiosis karaliaus Stacho medžioklės tiesiai per liūną.

Aliachna išsikraustė iš proto. Pražuvo po to ir Dubatoukas. Lietuvos etmonas išblaškė be vado likusius valstiečių pulkus, mūšyje krito Jarašas Štametas. O Ramanas Janouskis gyveno ir juokėsi.

Ir kartą jis buvo medžioklėje ir grįžo namo vienas per viržynus. Viržynuose blausiai švietė mėnuo. Ir staiga kažkur užnugaryje sušmėžavo melsvos pelkių ugnys, ir atskriejo iš tos pusės rago gausmas ir vos girdimas kanopų

dundėjimas. O paskui pasirodė tamsūs raitelių šešėliai. Arklių karčiai plaikstėsi vėjyje, priešaky šiurpriosios medžioklės bėgo paleisti iš narvų gepardai. Be garso lėkė jie per viržius ir raistą. Ir tylėjo raiteliai, o medžioklės garsai sklido kažkur iš kitos pusės. Ir priešaky visų šuoliavo mėnulio apšviestas, neryškus ir milžiniškas karalius Stachas. Ir degė arklių ir žmonių, ir gepardų akys.

Ir Ramanas puolė bėgti, o jie be garso šuoliavo iš paskos, ir arkliai tarpais nesiekė kojomis žemės, ir šniokštė laukiniai viržiai, ir mėnuo abejingai žvelgė į medžioklę.

Ir Ramanas triskart suriko: „Šiurpioji medžioklė!..“ tokiu balsu, jog net išgirdo žmonės aplinkinėse trobose. O paskui šiurpūs medžiokliai pavijo jį, ir širdis jo neišlaikė. Taip žuvo Ramanas.

Daugelis nuo to laiko regėjo durpynuose šiurpiąją Stacho medžioklę. Ir nors baudė ji ne visus, mažai kam neplyšdavo širdis, išvydus pelkėse tamsius raitelių šešėjus.

Taip žuvo Ramano sūnus ir jo sūnaus sūnus, po kurio mirties aš ir rašau šitai pamokymui ir siaubui jo ainių, kurie galbūt ir įstengs gerais darbais išpirkti seną prakeikimą.

Venkite raisto, žmonės, venkite pelkių naktį, kai melsvos ugnys renkasi ir ima šokinėti nykiausiose vietose. Ten dažnai naktimis išvysite jūs dvidešimt raitelių ant juodų eržilų.

Ir svarbiausias raitelis šuoliuoja priešakyje visų. Skrybėlė su užlaužtu graižu užmaukšlinta ant akių, kojos priaugusios prie balno. Nedžerškia kardai, nežvengia bebalisiai arkliai. Tik retkarčiais iš kažkur toli ataidi rago gausmas. Plaikstosi karčiai, žaltvykslės švyti po arklių kojomis.

Viržiais, pražūtingu liūnu šuoliuoja šiurpioji medžioklė ir šuoliuos tol, kol bus pasaulis. Ji — mūsų žemė, nemylima ir baisi. Pasigailėk mūsų, viešpatie!”

Atplėšiau akis nuo popieriaus ir papurčiau galvą, norėdamas atsikratyti šiurpių vaizdų. Bermanas laukiamai žiūrėjo į mane.

— Na, ką, ponas, prašom atleisti, manot apie tai?

— Kokia baisi, puiki ir fantastiška legenda, — nuošir-

džiai šūktelėjau. — Taip ir prašosi didelio dailininko tepuko. Ko tiktai galima prigalvoti!

— O, kad tai, atleiskite, būtų tiktai legenda... Jūs žinote, esu laisvamanis, kaip kiekvienas žmogus, gyvenęs širdimi labai mokytame mūsų amžiuje. Tačiau šiurpiaja karaliaus Stacho medžiokle aš tikiu. Ir keista būtų netikėti. Ji pražudė Ramano palikuonis ir beveik išmarino Janouskių giminę.

— Paklauskite, — tariau. — Jau esu sakęs šitai vienam žmogui, bet pasakysiu ir jums. Aš galiu žavėtis senomis legendomis, tačiau kas mane privers tikėti jomis? Ramano palikuonys žuvo „nuo medžioklės“ prieš du šimtus metų. Tais laikais Mogiliovo metraštis rimčiausiai teigė, jog prieš karą ant Mogiliovo mūrų, kur ir žmogus negali užlipti, atsiradavę kruvini delnų atspaudai.

— Taip, aš pamenu šitai, — atsakė knygu mylėtojas. — Galimą būtų pateikti ir daugiau ženklų, bet jie... m-m-m... kiek frivoliški. Mūsų protėviai buvo tokie tamsūs žmonės.

— Na, štai matote, — papriekaištavau. — O jūs tikite medžiokle...

Lėliškas žmogus, kaip man pasirodė, dvejojo.

— Na, o ką pasakytumėt, gerbiamasai, jei pareikščiau matęs ją?

— Pramanas, — šiurkščiai nutraukiau. — Ir ne gėda jums tokiais žodžiais, tokiomis žiniomis gąsdinti moteris?

— Tai ne pramanas, — paraudo Bermanas. — Tai rimta. Ne visi gali būti didvyriai, ir aš, nuoširdžiai sakau, bijau. Net nevalgau dabar su šeimininke už vieno stalo, nes ant tokių irgi krinta karaliaus Stacho rūstybė. Nagi atmenate, rankraščiuose...

— Ir kaip jūs matėte šiurpiają medžioklę?

— Taip kaip ir čia, knygoje. Buvau pas Dubatouką, Janouskių kaimyną, — beje, ano Dubatouko palikuonį, — ir grįždamasėjau viržynu, kaip tik pro didžiulę akmenų krūvą. Ir naktis buvo šviesoka. Aš neišgirdau, kaip jie atsirado. Jie lėkė pro mane liūnu. O, tai buvo siaubinga!

Jo akys ūmai pasmėlo, ir aš pagalvojau, jog šiuose namuose, tikriausiai ir visoje lygumoje, kažkas žmonėms sumaišė smegenis.

„Ar yra čia bent vienas normalus? Ar visi pamišę?“ — pamaniau.

— Svarbiausia, jie lėkė beveik negirdimai. Arkliai, žinote, tokios senovinės veislės, kokios dabar nė su žiburiu nerastum: tikri Palesės eržilai. Karčiai plaikstosi vėjuje, ilgi apsiautalai...

— Juos siausdavosi tiktai ant šarvų, — nepagarbiai pertraukiau. — O kokie šarvai gali būti medžioklėje?

— Aš žinau, — paprastai ir labai nuoširdžiai atsakė lėliškas žmogus, išmeigęs į mane didžiules, romias lyg elnio akis. — Patikėkite, jei meluočiau, galėčiau sugalvoti ką gudresnio.

— Tada atleiskite, — sumišau.

— Apsiautalai plaikstosi už žmonių nugarų. Ietys smygso ore. Ir lekia, lekia jie lyg antplūdis.

— Dar kartą atleiskit, gerbiamas pone. O sakykite, gal per vakarienę pas kaimyną vaišintės midumi?

— Aš negeriu, — oriai sučiaupė lūpas Bermanas-Hacevičius. — Sakau jums, jie nepaliko net pėdsakų, ir migla slėpė arklių kojas. Ir karaliaus veidą. Jis buvo visai ramus, negyvai niūrus, sudžiūvęs ir visai visai pilkas lyg rūkas.

Svarbiausia, tą naktį jie buvo prijoję prie Janouskių rūmų. Parėjęs sužinojau, jog vidurnakty sutrinksėjo durų žiedas ir balsas šūktelėjo: „Dvidešimtos kartos Ramanai, išeik!“

— Kodėl Ramanas?

— Todėl kad Nadzeja — paskutinė Ramano palikuonė, kaip tik dvidešimtoji jo karta.

— Netikiu, — vėl pasakiau, kovodamas iki galo, nes Bermano veidas buvo tikrai išblyškęs. — Duokit Janouskių šeimos kroniką.

Bermanas paslaugiai ištraukė kažkokią knygą ir išskleidė pargamentinį įdėtinį lapą su „kilmės medžiu“. Ir tikrai, devyniolika kartų kilo iš Ramano Senojo. Žemiau devynioliktos kartos, irgi Ramano, buvo įrašas smulkiu raštu: „1870 metų spalio 26 gimė duktė mano, Nadzeja. Paskutinė, dvidešimtoji, mūsų karta, vienintelis mano vaikas. Žiaurioji lemtie, panaikink prakeikimą, lai žūsta tik devyniolika kartų. Pasigailėk šito mažo gumulėlio. Pa-

siimk mane, jei to reikia, tik tegul lieka gyva jinai. Ji juk paskutinioji iš Janouskių giminės. Pasikliauju tavimi“.

— Tai jos tėvas rašė? — paklausiau susijaudinęs ir pagalvojau, jog man tos mergaitės gimimo metais buvo aštuoneri.

— Taip, jis. Matote, nujautė. Jo likimas — legendos apie karalių Stachą tikrumo įrodymas. Jis žinojo ją, jie visi žinojo, nes prakeikimas lyg kirvis kybojo virš šių nelaimingųjų palikuonių. Tas išprotėjo, aną užmušė broliai dėl pinigų, tas krito medžioklėje. Jis žinojo ir ruošėsi: aprūpino mergaitę kad ir menkomis pajamomis, surado iš anksto globėjus, surašė testamentą (beje, aš bijau šito rudens, daugelis Janouskių neišgyvendavo iki pilnametystės, o po dviejų dienų jos gimtadienis, ir jau dukart šiurpieji medžiokliai buvo pasirodę prie rūmų sienų). Ramanas niekada neišeidavo iš rūmų naktį. Tačiau prieš dvejus metus Nadzeją Ramanauną pasikvietė pasisvečiuoti tolimesnėje jos giminaitė iš motinos pusės, šlėktos Kulšos žmona. Mergaitė užtruko pas ją iki vėlumos. Ramanas buvo toks žmogus, kad labai nervindavosi, kai jos nebūdavo namie. O Kulšų sodyba palei pat Volatovos akivarą. Jis sėdo ant arklio ir išjojo. Mergaitė grįžo namo su Ryhoru, Kulšos panaktiniu. O pono nėra. Išjojo ieškoti. Buvo ruduo, metas, kada karaliaus Stacho medžiokliai pasirodo ypač dažnai. Mes sekėme pono arklio pėdomis, aš ir Ryhoras. Pėdos vedė iš pradžių keliu, paskui pasuko ir ėmė vingiuoti pieva. Šalimais Ryhoras aptiko kitas pėdas.

Jis geras medžiotojas, šitas Ryhoras. Koks siaubas, pone! Pėdos buvo dviejų dešimčių arklių. Ir pasagos senos, su trišakiu, panašiu į šakes. Tokių pas mus seniai nebe-kala. Tarpais pėdos dingdavo ir atsirasdavo už dvidešimties, už trisdešimties žingsnių, tarsi arkliai būtų lėkę oru. Paskui mudu radome pono šautuvo klaką, būčiau atpažinęs jį iš šimto. Ryhoras atsiminė, jog jam vežant mergaitę namo, kažkas prie akivaro šaudęs. Suraginome arklius, nes buvo kokios penkios valandos, naktis jau tamsėjo prieš aušrą. Netrukus išgirdome — kažkur žvengia arklys. Mudu išjojome į didelę viržiais apaugusią laukymę. Čia Ryhoras pastebėjo, jog šiurpiosios medžioklės arklių išsklista ir pasileista šuoliais. O pono arklio keletą kartų

suklupta, matyt, pailsta. — Bermano balsas staiga sušiurkštėjo ir užsikirto: — Ir dykynės gale, kaip tik ten, kur prasideda liūnas, išvydome dar gyvą arklių, gulintį su lūžusia koja ir kriokiantį baisiai lyg žmogus. Ryhoras pasakė, jog ponas turėtų būti kažkur netoliese. Mudu radome jo pėdas, vedančias nuo liūno. Žengiau jomis, bet jos priėjo iki arklio, beveik iki arklio, ir dingo. Čia drėgnoje žemėje buvo įspaudos, tarsi žmogaus krista. Ir toliau nieko. Svarbiausia, kad jokių pėdų greta. Medžioklių nusukta į šalį per kokius dešimt sieksnių nuo tos vietos. Arba Ramanas pakilo į dangų, arba karaliaus Stacho arkliai nuskriejo iki jo oru ir nusinešė. Mes luktelėjome apie pusvalandį ir, kai stojo tikra brėkšma, Ryhoras pliaukštelėjo sau per galvą ir paliepė man priplėšti tošies. Aš, bajo-ras, paklusau šitam cholopui: jis buvo tada valdingas lyg magnatas. Kai užkūrėme tošis — jis palinko virš pėdų: „Na, ką pasakysi, pone?“ — pareiškė išdidžiai. „Nežinau, kam jam prireikė eiti nuo raisto, nežinau, kaip jis ten pateko“, — atsakiau nesmagiai. Tada šis chamas nusikvatojo... „Jis nė nemanė eiti nuo raisto. Jis, gerbiamas pone, ėjo į raistą. Ir jo kojos visai nebuvo persuktos, kaip galbūt manai. Jis traukėsi, traukėsi prie raisto nuo kažko baisaus. Matai, štai čia šlioptelėjo ant žemės. Arklys susilaužė koją, ir jis perlėkė per galvą. Jis, jei nori žinoti, nikstelėjo koją: matai, dešinės kojos žingsnis platesnis ir gilus, vadinasi, nikstelėjo kairę koją. Jis traukėsi prie raisto atbulas. Eime ten, pamatysim veikiausiai ir galą“. Išties, mes pamatėme ir galą. Ten, kur status raisto skardis, Ryhoras pašvietė tošimi ir pasakė: „Matai, čia jis nuslydo“. Laikiau jį už diržo, o jis nusileido tuo skardžiuku ir šuktelėjo man: „Žiūrėk“. Ir tada pamačiau Ramano galvą, kyšančią rudame lyg aliejuotame liūno paviršiuje, ir perkreiptą ranką, kuria buvo spėjęs įsikibti į kažkokio sutrūnijusio medžio šaknį. Ištraukėme jį didžiai sunkiai, ištraukėme mirusį: šituose liūnuose trykšta povandeniniai šaltiniai, ir jis paprasčiausiai sušalo. Be kita ko, ir širdis neišlaikė, kaip sakė vėliau gydytojas. Dieve, jo veide buvo toks siaubas, kokį patyrus neįmanoma išlikti gyvam! Mergina vos neišprotėjo, kai pamatė. Ant rankos kažkieno įkandimas, apykaklė suplėšyta. O tada pririšo-

me lavoną prie balno ir pajudėjome. Ir štai nespėję nujoti nei trisdešimties žingsnių, išvydome: proskyna plaukia blankūs arklių šešėliai. Keista buvo tai, kad visai nedundėjo kanopos. O paskui pasigirdo ragas kažkur visai kitoje pusėje ir taip prislopintai, tarsi per vatą. Jojome su lavonu prislėgti, arkliai nerimavo, jie jaučia negyvėlį. O naktis buvo, oi, kokia naktis! Ir kažkur aidėjo šiurpiosios medžioklės ragas. O dabar vėl... Artėja keršto valanda.

Jis nutilo, įsikniaubęs į delnus, kurių pirštai, balti, artistiški, buvo dukart ilgesni už paprasto žmogaus pirštus. Aš tylėjau, paskui staiga pratrūkau:

— Kaip vis dėlto jums ne gėda. Vyrai, suaugę, dideli vyrai! Ir negalite apginti. Nagi tebūnie tai kad ir pats šėtonas — kaukitės, velniai jus griebtų! Ir kodėl šita medžioklė apsireiškia čia tik kartais? Kodėl man esant dar nebuvo?

— Net kai jie pasirodo dažnai, jų nematyti naktimis prieš šventadienius, taip pat trečiadieniais ir penktadieniais.

— Hm, keisti vaiduokliai... O sekmadieniais. — Man širdies gilumoje vis labiau knietėjo vožtelti per šį porcelianinį, glebną, bevalį snukį, nes šitokie nepajėgia nei gero poelgio atlikti, nei nusikalsti — ne žmonės, o sliekai lysvėje. — O per Adventą, prieš petrines jie pasirodo, jei tokie jau šventi vaiduokliai?

— Sekmadienį Dievas jiems leido, nes, jei pamenate, Stachas buvo nužudytas irgi sekmadienį, — visiškai rimtai atsakė jis.

— Tai kas gi jis tada toks, jūsų Dievas? — sugriaudėjau aš. — Gal jis suderėjo su šėtonu? Gal jis, nevidonas, už vieno kraują ima sielas nekaltų mergaičių, kurios to Ramano kraujo teturi vos vieną lašą!

Jis tylėjo.

— Penki šimtai dvidešimt keturi tūkstančiai du šimtai aštuoniasdešimt aštuntoji Ramano kraujo dalelė jos gyslose, — pamąstęs staigiai apskaičiavau. — Kam jis tada tikęs, tas jūsų Dievas?

— Neburnokit prieš Dievą, — išgąstingai aiktelėjo jis. — Ką jūs užstojate?

— Pernelyg daug velniavos net tokiems namams, — nerimau. — Mažasis Žmogus, Žydroji Moteris, o čia dar ta šiurpioji karaliaus Stacho medžioklė. Apsiaustis ir iš vidaus, ir iš išorės, kad jie sudegtų, šitie namai!..

— Hm, nuoširdžiai pasakysiu, gerbiamas pone, aš netikiu Žmogumi ir Moterim.

— Juos yra matę visi. Ir jūs.

— Aš nemačiau, aš girdėjau. O garsų prigimtis mums nežinoma. Ir be to, aš nervingas žmogus.

— Matė šeimininkė.

Bermanas kukliai nuleido akis. Paabejojęs pasakė tyliai:

— Aš nelinkęs ja visiškai tikėti. Ji... na, žodžiu, man rodosi, jos vargšė galvelė neištvėrė šių siaubų. Ji... m-m... psichinė prasme savotiškas žmogus, jei ne daugiau.

Aš taip pat apie tai mažčiau, todėl tylėjau.

— Bet aš irgi girdėjau tai.

— Nesamonė. Tai tiesiog akustinė apgaule. Haliuciacija, gerbiamas pone.

Mudu pasėdėjome tylomis, jaučiau, jog pats pradėdau kraustytis iš proto nuo mielų čionykščių nutikimų.

Tą naktį man prisisapnavo: be garso šuoliuoja šiurpioji karaliaus Stacho medžioklė. Be garso žvengia arkliai, be garso leidžiasi kanopos, švytuoja pjaustytiniai pavardžiai. Šalti viržiai po jų kojomis; lekia pilki, palinkę šėšeliai, ir žaltvykslės dega arklių kaktose. O virš jų, danguje, šviečia vieniša, dygi lyg adata žvaigždė.

Kai budinausi — girdėjau koridoriuje Mažojo Žmogaus žingsnius ir tarpais tylų gailų jo dejavimą. O paskui vėl juoda sunkaus miego bedugnė, ir vėl šuoliuoja viržiais ir raistu veržli lyg strėlė medžioklė.

KETVIRTAS SKYRIUS

Volatavo liūno gyventojai, matyt, nelabai mėgo važinėti į didelius pobūvius. Sprendžiu iš to, jog tokiame užkampyje vienintelės majorato paveldėtojos pilnametystė

pasitaiko nedažnai, ir vis dėlto per dvi dienas į Pelkių Eglynę suvažiavo jokių būdu ne daugiau kaip keturios dešimtys žmonių. Pakvietė ir mane, nors sutikau didžiai nenoriai: nemėgau provincijos šlėktos, be to, beveik nieko nebuvau padaręs per šias dienas. Beveik jokių naujų užrašų, o svarbiausia, nė žingsnio nepažengiau, spėdamas šios velnio irštvos paslaptį. Sename XVII amžiaus plane jokių klausyklių nebuvo, o žingsniai ir dejonės aidėjo kas naktį su pavydėtinu tikslumu.

Sukau galvą dėl visos velniavos, bet nieko negalėjau sumanyti.

Tai štai, pirmąkart gal per paskutiniuosius dešimt metų rūmai priiminėjo svečius. Uždegtos spingsės virš durų, nuimti dangalai nuo sietyų, sargas šiam kartui virto durininku, iš aplinkinių vienkiemių sukviestos dar trys tarnaitės. Rūmai panėšėjo į parausvintą bobulę, kuri paskutinį kartą nusprendė eiti į balių, prisiminti jaunystę ir po to atsigulti ant lentos.

Nežinau, ar reikia aprašinėti šį šlėktų suvažiavimą? Gerai ir visiškai teisingai kažką panašaus yra aprašęs Chvelka iš Rukšenių, nepelnytai užmirštas mūsų poetas. Dieve, kokie tai buvo važiai! Seni, susiraičiusios odos, visai be lingių, su sieksniniais ratais, bet būtinai su liokajumi ant užkariečio („liokajų“ rankos pajuodusios nuo žemės). Kokie tai buvo arkliai! Rosinantas greta jų būtų atrodęs Bucefalas. Perkarę, su atvipusia lyg ranktūris apatine lūpa, nuėstais dantimis. Pakinktai beveik iš virvių, užtat kur ne kur ant jų blyksi auksinės sagtelės, atkelia-vusios nuo „aukso amžiaus“ pakinktų.

„Kas darosi pasaulyje, žmonės gerieji? Kadaisė vienas ponas važinėdavo šešetu arklių, o dabar šeši ponai vienu arkliu“. Visas ponų nuskurdimo procesas viename šitame ironiškame liaudies posakyje.

Bermanas-Hacevičius stovėjo man už nugaros ir laidė ironiškai delikačias pastabas apie atvykstančiuosius.

— Pažvelkit, kokia kivyna (kivyna XVI amžiuje buvo vadinama kumelė). Ja tikriausiai kas nors iš Sasų važinėdavo: nusipelnęs karo žirgas... O ši panelė, matote, kaip išsipusčius: tiesiog kaip Sekminių karvė. O šit, matote, čigonai.

„Čigonais“ jis pavadino iš tikrųjų keistą kompaniją. Paprastu vežimu atriedėjo prie durų keisčiausia, kokią yra tekę matyti, bendrija. Čia buvo ir ponų, ir panelių, gal devyni žmonės, apsitaisę margai ir skurdžiai. Ir sėdėjo jie vežime susigrūdę lyg čigonai. Ir būda ant keturių baslių lyg čigonų. Trūko tiktai šuns, tursenančio po ratais. Tai buvo nusigyvenusi Hryckevičavų giminė, kuri trankėsi iš vieno baliaus į kitą ir taip daugiausia maitinosi. Jie buvo tolimi Janouskių giminaičiai. Ir tai „purpurinio valdovo“ palikuonys! Viešpatie, už ką baudi!!!

Paskui atvažiavo pagyvenusi dama su labai prabangiu senovišku aksominiu apdaru, gerokai padėvėtu, lydima lie-so lyg šakalys jaunuolio aiškiai palaižūnišku veidu. „Ša-kalys“ švelniai laikė ją už alkūnėlės.

Ponia buvo išsikvepinusi tokiais prastais kvepalais, jog jai įėjus į svetainę, Bermanas ėmė čiaudėti. O man pasirodė, kad vietoj jos kažkas įnešė į kambarį didžiulį krepšį su kukučiais ir paliko aplinkinių džiaugsmui. Kalbėjo dama su gryniausią prancūzišką tarseną, kuri, kaip žinia, išliko žemėje tik dviejose vietose: Paryžiaus salonose ir Kabylanų sodžiuje prie Oršos.

Ir kitos personos buvo keistos. Išvargę arba pernelyg glotnūs veidai, godžios akys, akys iškamutos, akys maldaujančios, akys pašėlusios. Vieno dabitos akys buvo didžiulės ir išvirtusios lyg požeminių ežerų salamandros. Aš žiūrėjau į susipažinimo ceremoniją (kai kurie iš šių artimų kaimynų niekada nebuvo matęsi ir tikriausiai daugiau nepasimatys — senieji rūmai gal pirmąkart per aštuoniolika metų regėjo tokį svečių antplūdį). Iš už durų garsai prastai pasiekdavo mane, nes svetainėje jau dūdavo aštuonių nusipelnusių Poltavos mūšio invalidų orkestras. Mačiau taukuotus veidus, galantiškai šypsančius, mačiau lūpas, siekiančias šeiminkės rankos. Kai jie lenkdavosi, šviesa krisdavo iš viršaus, ir nosys atrodydavo keistai ilgos, o burnos įkritusios. Jie be garso kilnojo kojas, lenkėsi, be garso kalbėjo ir tįso jų nosys, paskui jie šypsodavosi ir plaukdavo šalin, o jų vieton plaukė vis nauji, nauji. Tai buvo — lyg baisiame sapne.

Jie šiepėsi, lyg atsikėlę iš kapų, bučiavo ranką (ir man rodėsi, jog jie čiulpia iš jos kraują), be garso plaukė to-

lyn. O ji atrodė tokia tyra su balta giliai iškirpta suknia, tiktai nugara jai kartais parausdavo, kai pernelyg aistringai priglusdavo prie rankos koks neseniai atsiradęs aptemptakelnis donžuanas. Šitie pabučiavimai, man rodėsi, tepa jai ranką kažkuo lipniu ir nešvarių.

Ir tik čia supratau, kokia ji, tiesą sakant, vieniša ne tik savo namuose, bet ir šitoje kompanijoje.

„Ką man šitai primena? — pagalvojau aš. — Aha, Puškino Tatjana tarp baidyklių palapinėje. Apsupo vargšę lyg danielę prieš medžioklę“.

Čia beveik nebuvo nė vieno tyro žvilgsnio, bet užtat kokios pavardės! Man vis rodėsi, jog sėdžiu archyvuose ir vartau senovinius kokio nors Pinsko kuopos teismo aktus.

— Ponas Sava Matfejevičius Stachouskis su sūnėmis, — skelbė liokajus.

— Ponia Ahata Jurjeuna Falendys-Chobaleva su vyru ir šeimos draugu.

— Ponas Jakubas Barbarė-Haraburda.

— Ponas Macejus Mustafavičius Asanovičius.

— Ponia Hana Auramovič-Basiackaja su dukra.

O Bermanas stovėjo man už nugaros ir laidė pastabas. Jis pirmąkart per šias dienas patiko man, tiek tūžmo buvo jo žodžiuose, tokiomis degančiomis akimis pasitikdavo jis kiekvieną naują svečią, ypač jauną.

Bet šit jo akyse šmėkstelėjo kažkas taip nesuvokiama, jog nejučia žvilgtelėjau ton pusėn, ir... mano akys iššoko ant kaktos, tokį keistą reginį išvydau. Svetainėn laiptais ritosi žmogus, būtent, ritosi, kitaip šito negalėjai pavadinti. Buvo tas žmogus sieksninio ūgio, maždaug kaip aš, bet į jo pašvitus būtų tilpę trys Andrejai Belareckiai. Didžiulis pilvas, kojos per šlaunis lyg kumpiai, neišmatuojamai plati krūtinė, delnai lyg ližės. Retai pasitaikydavo man išvysti tokį milžiną. Bet keisčiausia buvo ne tai. Žmogus vilkėjo apdaru, kokį dabar pamatytum tiktai muziejuje: raudoni aukštakulniai batai su pasagėlėmis (protėvių vadinti pušnėmis), aptemptinės plonos gelumbės kelnės. Žiponas per krūtinę ir pilvą — vyšninės auksu siūtos gelumbės žiponas — tuoj tuoj perplyš. Ant jo žmogus buvo užsivilkęs čiugą, senovinį baltarusių viršutinį drabužį.

Čiuga krito laisvai, gražiomis klostėmis, tviskėte tviskėjo žaliais, auksiniais ir juodais raštais ir buvo sujuosta beveik po pažastimis turkišku vaivorykštės spalvų diržu.

Ir virš viso to kyšojo keistai maža šitam storuliui galva su tokiais išpūstais skruostais, tarsi žmogus būtų renęsis tuojau prapliupti juokais. Ilgi pilki plaukai iš užpakalio darė galvą taisyklingai apvalią, mažos pilkos akutės juokėsi, žili ūsai karojo iki pusiau krūtinės. Žmogaus išvaizda buvo taikių taikingiausia, ir tik ant kairės rankos kabojo bizūnas — pintas trumpas rimbas su sidabrine viela gale. Žodžiu, šunų mėgėjas, provincijos meška, linksmuolis ir girtuoklis — šitai iškart matėsi.

Dar prie durų jis nusikvatojo tokiu sodriu ir linksmu bosu, jog nejučia nusišypsojau. Jis ėjo, ir žmonės skyrėsi prieš jį, šypsojosi tokiomis linksmomis šypsenomis, kokios tik įstengė atsirasti sugižusiuose jų veiduose, išsigimstančios kartos veiduose. Tą žmogų, matyt, visi mėgo.

„Galų gale bent vienas senų gerų laikų atstovas, — pagalvojau aš. — Ne išsigimėlis, ne pamišėlis, galįs pridaryti ir gero, ir blogo. Doras paprastas milžinas. Ir kaip sodriai, gražiai šneka baltarusiškai!“

Nesistebėkite paskutiniąja mintimi. Nors smulkioji šlėkta tada kalbėjo baltarusiškai, šlėkta iš tos aplinkos, kuriai, matyt, priklausė šis ponas, kalbos nemokėjo: tarp svečių ne daugiau kaip kokia dešimtis kalbėjo Marcinkevičiaus ir Karatynskio kalba, kiti — keistu lenkiškų, rusiškų ir baltarusiškų žodžių kratiniu.

O šis kalbėjo lyg kokia kaimo bobulė piršliautoja. Tai klūs žodeliai, pokštavimai, priežodžiai birte biro jam iš lūpų, kol jis ėjo nuo durų iki viršutinės svetainės. Prisi pažįstu, šituo jis iš karto mane tiesiog papirko. Jis atrodė toks spalvingas, jog ne tuoj pastebėjau jo palydovą, nors šis irgi buvo vertas dėmesio. Įsivaizduokite jauną žmogų, aukštą, gana gražios figūros, apsirengusį pagal paskutinę madą, retenybę šiame užkampyje. Būtų buvęs visai dailus, jei ne baisiai išblyškęs veidas, apyliesis, یدubusiais skruostais, ir jei ne kažkokia nuo lūpų neišnykstanti, nesuvokiama pagieža. Labiausiai vertos dėmesio šiame tulžingame gražiame veide buvo didžiulės juodos

akys, drėgnos, blizgančios, bet tokios negyvos, jog darėsi nejauku. Turbūt tokios buvo iš numirusių prisikėlusio Lozoriaus akys.

Tuo tarpu milžinas priėjo prie liokajaus, kuris, pusaklis ir kurčias, nepastebėjo svečių, ir staigiai trūktelėjo jį už peties. Liokajus snaudė stovėdamas, bet ūmai kniostelėjo, pamatė svečius, išsišiepė visa burna ir išrėkė:

— Didžiai garbingas ponas tėvas Hrynius Dubatoukas! Ponas Alesius Varona!

— Gerą vakarą, ponai, — sudundėjo Dubatoukas. — Ko gi tokie liūdni lyg pelės po kepure? Nieko, mes tuoj jus pralinksminsim. Matai, Varona, kokios panelės! Per anksti aš, brolau, gimiau. A-ak, gražuolėlės lelijėlės!

Jis praėjo pro žmones (Varona stabtelėjo prie kažkios panelės) ir prisiartino prie Nadzejos Janouskajos. Akys jo susiaurėjo, iš jų trykšte tryško juokas.

— Gerą dieną vakarėlį, dukrele! — Ir garsiai pakstelėjo jai kakton, lyg šovė. Paskui atsitraukė. — O kokia gi tu tapai grakšti, graži! Gulės visa Baltarusija prie tavo kojųčių. Ir tegul anam pasauly Liucipierius manimi dervą vežioja, jei aš, senas pasileidėlis, po mėnesio negersiu tavo vestuvėse degtinės iš tavo batuko. Tik kažko akeles liūdnokos. Nieko, tuoj pralinksminsiu.

Ir jis žavingai, grakščiai kaip meška, pasisuko ant kulnų.

— Antonai, dūšia nelaboji! Hryška, Piatrusi! Cholera jus ten išguldė ar kas?

Pasirodė Antonas, Hryška ir Piatrusis, sulinkę nuo kažkokių didžiulių ryšulių sunkumo.

— Na, žiopliai vėpliai, dėkite viską šeimininkei prie kojų. Išvyniok! E-e, knipiau, bene tavo rankos iš... nugaros auga. Turėk, dukrel.

Priešais Janouską ant grindų gulėjo didžiulis minkštas kilimas.

— Turėk, dukra. Dar senelio, bet visai nenaudotas. Pasitiesi miegamajame. Pas tave ten traukia, o kojos visų Janouskių buvo nestiprios. Bus tau šilta. Be reikalo vis dėlto tu, Nadzejka, pas mane nepersikraustei prieš dvejus metus. Meldžiau ją — nesutiko. Na, gerai, dabar jau vėlu, didelė užaugai. Ir man lengviau bus, tegu ją vėlniai, tą globą.

— Atleiskit, dėdule, — tyliai ištarė Janouskaja, sujau-dinta globėjo dėmesio. — Jūs žinote, aš norėjau būti čia, kur tėvas... tėvas.

— Na na na, — nesmagiai pasakė Dubatoukas. — Liau-kis. Aš ir pats pas tave beveik nevažinėjau, žinojau, kad jaudinsies. Draugai mudu buvom su Ramanu. Nieko, duk-rele, mes, aišku, paprasti žmonės, sergame rajumu, geria-me, betgi Dievas turėtų susigaudyti apie sielas. O jei su-sigaudo, tai Ramanas, nors ir aplenkdamo dažniau cerkvę nei karčemą, seniai jau danguje angelų klausosi ir žiūri į akis savo vargšei žmonai, mano pusseserei. Dievas — jis irgi ne kvailys. Svarbiausia — sąžinė, o skylė burnoje, ku-rion taurelė prašosi, paskutinėj vietoj. Ir žiūri jiedu nuo dangaus į tave, ir nesigaili motina, kad mirtimi savo davė tau gyvybę: žiū, kokia karalaite tapai. Greit ir už vyro, iš globėjo rankų į švelnias ir stiprias vyro rankas. Ren-giesi?

— Anksčiau nesirengiau, dabar nežinau, — staiga pa-sakė panelė Janouskaja.

— Na na, — surimtėjo Dubatoukas. — Tačiau... kad tik žmogus geras. Neskubėk labai. O dabar imk dar. Štai čia senoviniai mūsų apdarai, tikri, ne koks pamėgdžioji-mas. Paskui eisi persirengsi prieš šokius. Nėra ko šiuolai-kiniais skarmalais vilkėti.

— Jai vargu ar tiks, sudarkys išvaizdą, — meilikauja-mai priplaukė kažkokia smulki šlėktaitė.

— O tu tylėk, mieloji. Žinau, ką darau, — burbtelėjo Dubatoukas. — Na, Nadzejka, ir galiausiai šit dar pasku-tinis dalykas. Ilgai mąščiau, ar dovanoti, bet naudotis sve-timu geru nepratęs. Šitai tavo, o tarp šių portretų vieno stinga. Neturi protėvių linija trūkinėti. Pati žinai, nes esi seniausios beveik visoj gubernijoje giminės.

Ant grindų, išvyniotas iš lengvo balto audeklo, sto-vėjo labai senas portretas tokio neįprasto, matyt, italų darbo, kokio beveik nerastum XVII amžiaus pradžios bal-tarusių ikonografijoje. Nebuvo plokščios sienos už nuga-ros, nekabėjo ant jos herbas. Buvo langas, atvertas į va-karėjančias pelkes, dumsi diena virš jų, ir buvo vyras, sė-dintis į visa tai nugara. Neryški žydrai pilka šviesa

liejosi ant liesoko jo veido, ant stipriai sunertų pirštų, ant juodų auksu siūtų rūbų.

Ir vyro veidas buvo gyvesnis nei gyvo, ir toks keistas, griežtas ir niūrus, jog galėjai išsigąsti. Šešėliai dengė akis, ir rodėsi, net gyslelės virpčioja ant vokų. Jis panėšėjo į šeimininkės veidą, bet viskas, kas Janouskajos buvo malonu ir miela, čia atrodė bjauru. Klastingumą, protą, liguistą pamišimą galėjai įžiūrėti išdidžioje burnoje, valdingumą iki užkietėjimo, nenuolaidumą iki fanatizmo, rūs-tumą iki sadizmo. Žengiau porą žingsnių į šalį — didžiulės, kiaurai sielą veriančios akys sekė iš paskos ir vėl žvelgė man į veidą.

Kažkas atsiduso.

— Ramanas Senasis, — dusliai ištarė Dubatoukas, bet aš pats jau buvau suvokęs, kas čia toks, taip aiškiai išivaizdavau jį iš legendos žodžių. Jog tai giminės prakeiksmo kaltininkas, susiprotėjau dar ir todėl, kad šeimininkės veidas nežymiai išbalo ir ji vos pastebimai susvyravo.

Nežinia, kuo būtų pasibaigusi ši nebyli scena, bet čia kažkas nepagarbiai niūktelejo man į krūtinę. Susverdėjau. Tai Varona prasibrovė pro žmones ir, stengdamasis prieiti prie šeimininkės, stumtelejo mane. Jis ramiai žengė tolyn, neatsiprašęs, net negrižtelejęs mano pusėn, tarsi būčiau koks daiktas.

Esu kilęs iš paprastų inteligentų, kurių kiekviena karta užsitarnaudavo savotišką bajoro vardą, buvo mokslininkų, inžinierių — plebėjai šito pasipūtėlio šlėktelės požiūriu, kurio protėvis buvo šunininkas pas turtingą magnatą galvažudį. Man dažnai tekdavo ginti savo orumą prieš tokius, ir dabar visa mano „plebėjiška“ savigarba atsistojo piestu.

— Pone, — garsiai kreipiausi. — Argi taip dera tikram bajorui — stumtelti žmogų ir neatsiprašyti?

Jis atsisuko:

— Ar man sakote?

— Jums, — ramiai atitariau. — Tikras šlėkta — džentelmenas.

Jis priėjo prie manęs ir susidomėjęs ėmė apžiūrinėti.

— Hm, — ramiai pasakė. — Kas gi čia moko šlėktą mandagumo taisyklių?

— Nežinau, — ramiai ir kandžiai atsiliepiu. — Šiaip ar taip, ne jūs. Neišsilavinęs kunigas neturi mokyti kitų lotynų kalbos.

Per jo petį mačiau Nadzejos Janouskajos veidą ir su džiaugsmu pastebėjau, jog mūsų vaidas atitraukė jos dėmesį nuo portreto. Nuoraudis užliejo jos veidą, o akyse atsirado kažkas panašaus į nerimą ir siaubą.

— Atsargiau su žodžiais, — pro dantis iškošė Varona.

— Kam? Ir, svarbiausia, dėl ko? Delikatus žmogus žino, jog mandagioje kompanijoje reikia būti mandagiam, o storžievių kompanijoje didžiausias delikatumas — atsi-lyginti tuo pačiu pinigų.

Matyt, Varona nebuvo pratęs gauti atkirtį. Pažinojau tokių pasipūtusių kalakutų. Jis nustebo, bet paskui pasisuko, metė žvilgsnį į šeimininkę, vėl atsigrėžė į mane, ir akys jo pasmėlo iš įniršio.

— O jūs žinote, su kuo kalbate?

— Su kuo? Su ponu Dievu?

Pamačiau, kaip greta šeimininkės atsirado susidomėjęs Dubatouko veidas. Varona jau virte virė.

— Jūs kalbate su manim, su žmogum, įpratusiu sukti ausis visokiems prasimušėliams.

— O kas, jei tie prasimušėliai kartais gali patys kam nors nurauti ausis? Ir nesiartinkit, kitaip, perspėju jus, nė vienas šlėkta nepatirs tokio įžeidžiamąjo veiksmo, kaip jūs iš manęs.

— Prasčiokų kumštynės! — tēkštelėjo Varona.

— Ką padarysi? — šalta atsakiau. — Man yra tekę sutikti bajorų, kurių kitkas neveikia. Jie nebuvo prasčiokai, jų protėviai — nusipelnę šunininkai, varovai, našlaujančių didikių „alfonsai“.

Nutvėriau jo ranką ir prispaudžiau jam prie šono lyg replėmis.

— Na...

— Ak tu! — pro dantis iškošė jis.

— Ponai, ponai, liaukitės! — su neapsakomu nerimu sušuko Janouskaja. — Pone Belarecki, nereikia, nereikia! Pone Varona, gėdinkitės!

Jos akys maldaute maldavo.

Matyt, ir Dubatoukas suprato, jog metas įsikišti. Priėjęs atsistojo tarp mūsų ir uždėjo Varonai ant peties sunkią ranką. Veidas paraudo.

— Vaikėze! — riktelėjo jis. — Ir tatai baltarusis, tatai Janouskių apylinkės gyventojas, tatai šlėkta?! Šitaip užgauti svečią! Gėda mano žilam plaukui. Gal nematai, su kuo susikibai? Čia tau ne mūsų pienburniai bailiūgos, čia ne viščiukas, čia — vyras. Ir jis tau greitai apipešios ūsus. Jūs bajoras, pone?

— Bajoras.

— Na štai, matai, ponas šlėkta. Jei tau reikės su juo pasikalbėti — rasite bendrą kalbą. Tai šlėkta, ir tikras šlėkta, kad ir bočiams į draugus — nepalyginsi su dabartiniais snargliais. Atsiprašyk šeimininkės. Girdi?

Varona tartum nebe tas pasidarė. Kažką sumurmėjęs, paėjo su Dubatouku į šalį. Likau su šeimininke.

— Dieve mano, ponas Andrejau, aš taip išsigandau dėl jūsų. Neverta jums, tokiam geram žmogui, prasidėti su juo.

Pakėliau akis. Dubatoukas stovėjo nuošaliai ir susidomėjęs grėžiojo žvilgsnį nuo manęs prie panelės Janouskajos.

— Nadzeja Ramanauna, — su nelaukta šiluma ištariau aš. — Esu jums labai dėkingas, jūs labai gera, nuoširdi, ir jūsų nerimą dėl manęs, jūsų palankumą atsiminsiu ilgai. Ką padarysi, vienintelė savigarba man beliko, aš neleidiu niekam mindyti man kojų.

— Štai matote, — panarino ji akis. — Jūs visai ne toks. Daugelis šių kilmingų žmonių būtų nusileidę. Matyt, tikras šlėkta čionai — jūs, o jie tiktai apsimeta... Bet atsiminkite, aš labai bijau dėl jūsų. Tai pavojingas, baisios reputacijos žmogus.

— Žinau, — juokais atsakiau. — Tai čionykštis „stumbras“, pusiau Nazdriovas...

— Nejuokaukit. Tai pagarsėjęs skandalistas ir mušeika. Ant jo sąžinės septyni nukauti dvikovose... Ir galbūt jums tik blogiau, jog stoviu greta. Suprantate?

Man visai nepatiko ši nykštukė didelėmis liūdnomis akimis, aš nesidomėjau, kokie juodvejų su Varona santykiai, ar Varona dūsaautojas, ar atstumtas gerbėjas, bet už gera

mokama geru. Ji buvo tokia miela rūpindamasi manimi, jog (bijau, kad mano akys iš tikrųjų buvo švelnesnės, nei derėjo) paėmiau jos rankutę ir pakėliau prie lūpų.

— Dėkoju, panele šeimininke.

Ji neatitraukė rankos, ir permatomi jos pirštukai vos virptelėjo man prie lūpų. Žodžiu, visa tai buvo labai panašu į sentimentalų ir truputį bulvarinį romaną iš aukštuomenės gyvenimo.

Invalidų orkestras užgrojo valsą „Minjon“, ir iškart „aukštuomenės“ iliuzija dingo. Orkestrui prilygo apdarai, apdarams prilygo šokiai. Cimbolai, dūda, kažkas panašaus į tamburiną, senas ragelis ir keturi smuikai. Tarp smuikininkų buvo vienas čigonas ir vienas žydas, kurio smuikas vis stengėsi vietoj žinomų melodijų groti kažką pernelyg liūdna, o kai nukrypdamas į linksmumą, grieždavo kažką panašaus į „Septyniese su smuikeliu“. Ir šokiai, seniai visur išėję iš mados: „Šakonis“, „Pa de deux“, net „Gulbelė“ — manieringa baltarusiška menueto parodija. Gerai dar, kad visa tai mokėjau šokti, nes mėgau liaudies ir senovinius šokius.

— Leiskite pakviesti jus, panele Nadzeja, valso.

Kiek pasvyravusi, mergina nedrąsiai pažvelgė į mane iš po tankių blakstienų.

— Kadaise mane mokė. Tikriausiai būsiu pamiršusi. Bet...

Ir ji uždėjo ranką, uždėjo kažkaip neryžtingai, nepatogiai, žemiau peties. Iš pradžių pamaniau, jog būsim visos salės pajuokos objektas, bet tuoj nusiraminau. Niekada nebuvo matęs šokant grakščiau nei ši mergaitė. Ji ne šoko, ji skraidė oru, ir aš beveik nešiau ją virš grindų. Ir buvo lengva, nes ji, kaip man rodėsi, nesvėrė daugiau 125 svarų. Maždaug viduryje šokio pastebėjau, kaip jos veidas, iki tol susikaupęs ir neryžtingas, staiga virto paprastu ir labai mielu. Akys suspindo, apatinė lūputė truputį atsi-kišo.

Paskui šokome dar. Ji nuostabiai pagyvėjo, išraudo, ir jos veidas taip suspindo jaunyste, svaiguliu, džiaugsmu, jog man pasidarė širdyje gera.

„Štai aš, — tarsi kalbėjo jos akys, didelės, juodos ir spindinčios, — štai aš. Jūs manėte, jog manęs nėra, o aš

čia, o aš čia. Nors vieną šį trumpą vakarą aš pasirodžiau jums, ir jūs nustebote. Laikėte mane negyva, blyškia, bekrauje, lyg jurgino daigelis rūsyje, bet jūs išnešėte mane į šviesą, aš taip jums visiems dėkinga, jūs tokie geri. Matote, ir gyva žaluma atsirado mano stiebe, ir greitai, kai šildys saulutė, aš parodysiu visam pasauliui nuostabų rausvą žiedą. Tiktai nereikia, nereikia nešti manęs vėl rūsin".

Nepaprastas džiaugsmas ir išdidystė švietė jos akyse. Aš irgi susižavėjau, ir akys mano tikriausiai taip pat sužibo. Tik akies krašteliu mačiau, kas darosi aplink.

Ir staiga voveraitė vėl pasislėpė drevejė, džiaugsmas dingo jai iš akių, ir anas siaubas išsiliejo po blakstienomis: Varona nurodinėjo dviem liokajam, kabinantiems virš židinio Ramano Senojo portretą.

Muzika nutilo. Prie mūsų artinosi Dubatoukas, įraudęs ir linksmas.

— Nadzeječka, gražuolėle tu mano. Malonėkit senam skrabalui letenėlę.

Jis sunkiai parpuolė ant kelių ir juokdamasis pabučiavo jai ranką.

O dar po minutės pasakė visai kitokiu tonu:

— Janouskių apylinkėj tokia taisyklė, jog globėjo atsiskaitymą reikia paskelbti tuoj pat, kai tiktai globotinei sukanka aštuoniolika metų, tiksliai nustatytą valandą.

Jis išsitraukė iš kišenės didžiulį sidabrinį laikrodį su mėlynu emaliu ir, suoficialėjęs bei pasitempęs, pranešė:

— Septynios valandos. Einame skelbti atsiskaitymo. Eisiu aš, o už antrą globėją, poną Kalatečą-Kazlouskį, kuris gyvena gubernijoje ir dėl ligos negalėjo atvažiuoti, eis įgaliotieji ponas Sava-Stachouskis ir ponas Alesius Varona. Reikalingas dar vienas iš pašalinių. Na... (jo akys tiriamai užkliuvo už manęs), na, kad ir jūs. Esate dar jaunas, gyvensite ilgai ir galėsite vėliau paliudyti, jog viskas čia buvo daroma atvirai, pagal senus papročius ir žmogaus sąžinę. Panele Janouskaja — su mumis.

Mūsų pasitarimas vyko neilgai. Iš pradžių buvo perskaitytas aprašas turto, kilnojamo ir nekilnojamo, kurį paliko tėvas pagal testamentą. Išaiškėjo, jog tai iš esmės rūmai su apstatymu ir parkas, majoratas, iš kurio nei vie-

nas daiktas neturi dingti ir kuris privalo „didelėje šlovėje palaikyti giminės garbę“.

„Gera garbė, — pagalvojau. — Garbė nudvesti badu turtinguose namuose“.

Dubatoukas įrodė, jog nekilnojamasis turtas išsaugotas nepalietas.

Paskui išaiškėjo, jog pagal substituciją vyriausia ir vienintelė paveldėtoja yra panelė Nadzeja Janouskaja.

Pereita prie pajamų. Dubatoukas pranešė, jog nedidukas kapitalas, Ramano Janouskio padėtas dviejuose banko kontorose su aštuoniais procentais be teisės liesti pagrindinį kapitalą, duoda dabar nuo šimto penkiasdešimt iki šimto septyniasdešimt rublių kas mėnesį. Šitos pajamos globėjo rūpesčiu net išaugo, maža to, susidarė dviejų šimtų aštuoniasdešimt penkių rublių priedas prie pagrindinio kapitalo, kuris norint gali būti panaudotas kaip paveldėtojos kraitis.

Visi pakraipė galvas. Pajamos buvo menkos, ypač esant būtinybei palaikyti tvarką.

— O kaip mokėti tarnams? — paklausiau aš.

— Jiems testamente paskirta dalis palikimo, nes jie — neatskiriama majorato dalis.

— Paprašyčiau pono Dubatouko paaiškinti man apie išnuomotą žemę prie Pelkių Eglynės dvaro — paklausė Sava-Stachouskis, mažas liesas žmogutis su tokiais smailiais keliais, jog jie, rodėsi, tuoj tuoj prapjaus šviesias jo kelnikes. Jis, matyt, visada truputį pasisvaidydavo kandžiais žodžiais su Dubatouku, tad ir šis klausimas suskambėjo kažkaip dygiai. Bet anas nepasimetė. Išsitraukė didžiulius sidabrinius akinius, skarelę, kurią pasitiesė ant kelių, paskui raktą ir tik po to popieriaus skiautę. Akinių vis dėlto neužsidėjęs, ėmė skaityti:

— „Panelės Janouskajos prosenelis turėjo dešimt tūkstančių dešimtinių geros ariamos žemės, neskaitant miško“. Panelė Janouskaja, kaip jums tikriausiai žinoma, gerbiamas pone Stachouski, turi penkiasdešimt dešimtinių ariamos žemės, gerokai nualintos. Ji taip pat turi parką, kuris neatneša nė skatiko, ir girią, kuri praktiškai irgi majoratas, nes tai paveldimas miškas. Pasakysiu tiesiai, mes galėtume nusizengti šitoms taisyklėms, bet pirma, patekti

medkirčiams į girią neįmanoma dėl aplink esančio raisto. O antra, ar tai protinga? Janouskaja gali turėti vaikų. Ką daryti jiems su penkiasdešimt dešimtinių prastos žemės? Tada giminė visai nusigyventų. Žinoma, panelė dabar suaugusi, ji pati gali...

— Aš sutinku su jumis, dėde, — susigėdusi lig ašarų, pasakė Nadzeja Ramanauna. — Lai giria auga. Džiaugiuosi, kad į ją veda tik takeliai, ir tai per sausrą. Gaila naikinti tokį mišką. Girios — Dievo sodai.

— Tai štai, — kalbėjo toliau globėjas, — be šito, panelei priklauso beveik visa apylinkė, tačiau tai raistas, durpinės pelkės ir dykynės, kuriose neauga niekas, tik viržiai. Kiek žmogaus atmintis siekia, ši žemė negyvenama. Vadinasi, lieka penkiasdešimt dešimtinių, kurios išnuomojamos už kas antrą pėdą. Žemė netręšta, auginami čia tik rugiai, ir šitai duoda trisdešimt, daugių daugiausiai keturiasdešimt pūdų iš dešimtinės. Rugių kaina — penkiasdešimt kapeikų pūdas, vadinasi — dešimtinė duoda pajamų dešimt rublių per metus, taigi iš visos žemės — penki šimtai rublių per metus. Štai ir viskas. Šitie pinigai nesulaikomi, galite patikrinti, pone Stachouski.

Pakraipiau galvą. Didelio dvaro šeimininkė gauna vos daugiau nei du šimtus rublių pelno per mėnesį. O vidutinis valdininkas gaudavo 125 rublius. Janouskaja turėjo kur gyventi ir ką valgyti, bet tai buvo nepridengtas skurdas, skurdas be prošvaistės. Aš, vargeta, mokslininkas ir žurnalistas, keturių knygų autorius, gaudavau apie keturis šimtus rublių per mėnesį. Ir man nereikėjo remontuoti šios bedugnės — rūmų, pirkti dovanų tarnams, palaikyti tam tikrą tvarką parke. Greta jos aš buvau Krezas.

Man buvo gaila jos, šio vaikelio, kurio pečius užgulė tokia nepakeliama našta.

— Jūs labai neturtingas žmogus, — liūdnai pasakė Dubatoukas. — Jūsų rankose, tiesą sakant, po visų išlaidų lieka kapeikos.

Ir jis metė žvilgsnį mano pusėn, labai aiškų ir reikšmingą žvilgsnį, bet mano veidas nieko nesakė. Iš tikrųjų, ką tai turėjo bendra su manimi?

Dokumentai buvo įteikti naujai šeimininkei. Dubatoukas žadėjo duoti paliepinį Bermanui, paskui pabučia-

vo Janouskąją į kaktą ir išėjo. Mes visi irgi žengėme į salę, kur publika buvo spėjusi nusikamuoti nuo šokių.

Dubatoukas išsyk vėl sukėlė įkarščio, pakilimo ir linksmumo protrūkį. Aš nemokėjau jokio vietinio šokio, todėl Janouskąją tuoj pat nulakino Varona. Po to ji kažkur dingo. Žiūrėdamas į šokančius staiga pajutau kažkieno žvilgsnį. Netoli manęs stovėjo lieknas, bet, matyt, stiprus jaunuolis, baltaplaukis, labai malonaus ir atviro veido, apsirengęs kukliai, bet pabrėžtinai tvarkingai.

Nemačiau, iš kur jis atsirado, bet iš karto man patiko, patiko net gražios didokos burnos ir protingų rusvų akių švelnus asketiškumas. Nusišypsojau jam, ir jis, tarsi tik to laukęs, dideliais ir grakščiais žingsniais priėjo prie manęs, ištiesė ranką:

— Atleiskite, aš be ceremonijų, Andrejus Svecilovičius. Seniai norėjau susipažinti su jumis. Esu studentas... buvęs Kijevo universiteto studentas. Dabar mane pašalino... už dalyvavimą studentų neramumuose.

Aš irgi prisistačiau. Jis nusišypsojo plačia baltadante šypsena, tokia giedria ir gera, jog veidas iškart pasidarė gražus:

— Žinau, skaičiau jūsų rinkinius. Nepalaikykite komplimentu, aš apskritai nemėgstu šito, bet jūs man pasidarėte po jų labai simpatiškas. Jūs atliekate tokį naudingą ir reikalingą darbą ir gerai suprantate savo uždavinius. Sprendžiu iš jūsų įžangų.

Mudu įsišnekėjome ir abu paėjėjome prie lango tolimame salės kampe. Paklausiau, kaip jis pakliuvo į Pelkių Eglynę. Jis nusijuokė:

— Esu tolimas Nadzejos Ramanaunos giminaitis. Labai tolimas. Tiesą sakant, iš visos Janouskių giminės dabar likome žemėje tik tai ji ir aš, moteriškojoje linijoje. Atrodo, šioks toks buvusių dainaviškių kunigaikštukų kraujo lašas dar teka Haraburdos gyslomis, tačiau tos giminystės, kaip ir Hryckevičavų giminystės, neįrodytų nė vienas heraldikos žinovas... Tai tik giminės legenda. O tikra Janouskaja tikrai viena ji.

Jo veidas suminkštėjo, pasidarė mąslus:

— Ir apskritai visa tai kvailystės. Visi tie heraldikos kazusai, kunigaikštukai, didikų majoratai. Jei būtų mano

valia, išleisčiau iš gyslų didikišką savo kraują. Tai tik sielos kančių priežastis. Man regis, Nadzejai Ramanaunai — irgi.

— O man sakė, kad Nadzeja Ramanauna vienintelė iš Janouskių.

— Aišku, taip. Esu labai tolimas giminaitis, be to, laikytas mirusiu. Nesilankiau Pelkių Eglynėje penkerius metus, o dabar man dvidešimt treji. Tėvas išsiuntė mane iš čia, nes būdamas aštuoniolikos miriau iš meilės trylikametei mergaitei. Tiesą sakant, tai nieko, verta buvo palaukti dvejus metus, bet tėvas tikėjo senovine prakeiksmo galia.

— Na ir kaip, padėjo jums tremtis? — paklausiau.

— Nė trupučio. Maža to, dviejų susitikimų pakako, kad pajusčiau, jog buvęs garbinimas peraugo į meilę.

— Ir kaip žiūri į tai Nadzeja Ramanauna?

Jis išraudo taip, jog net ašaros pasirodė akyse:

— O!.. Jūs supratote! Labai prašau jūsų niekam neprasitarti! Dalykas tas, kad aš dar nežinau. Ir tai ne taip svarbu, patikėkit... patikėkit manimi. Man tai neturi reikšmės. Man paprasčiausiai gera su ja, ir, net jeigu ji liks abejinga man, patikėkit, man bus taip pat džiugu ir gera gyventi žemėje: juk ji irgi gyvens joje. Ji nepaprastas žmogus. Aplink ją toks purvas, akivaizdi vergovė, o ji tokia tyra ir gera.

Nusišypsojau, netikėtai sugraudintas gero ir atviro šito bernioko veido, o jis, matyt, palaikė šypsena pašaipa.

— Na va, jūs irgi šaipotės kaip velionis tėvas, kaip dėdė Dubatoukas... Kaip negėda...

— Nė nemanau juoktis, ponas Andrejau. Man tiktai malonu išgirsti iš jūsų tokius žodžius. Esate tyras ir geras žmogus. Tiktai nereikia dar kam nors apie tai pasakoti. Jūs čia paminėjote Dubatouko vardą.

— Dėkui jums už gerą žodį. Bet nejaugi jūs pamanėte, jog kam nors esu apie tai sakęs, jog aš toks netikėlis? Juk jūs supratote. Ir dėdė Dubatoukas kažkodėl suprato.

— Gerai, kad suprato Dubatoukas, o ne Alesius Varona, — pasakiau. — Tada kuriam nors iš judviejų būtų riešta. Dubatoukas — tai nieko. Jis globėjas, jam svarbu, kad Nadzeja Ramanauna susirastų gerą vyrą. Ir jis, man regis,

geras žmogus, niekam neprasitars, kaip ir aš. Tačiau jums apskritai reikia tylėti.

— Tiesa, — droviai prisipažino jis. — Nė nepagalvojau, kad net menka užuomina gali pakenkti šeimininkei. Ir jūsų tiesa, geras, nuoširdus žmogus tas Dubatoukas! Tikras senas kareiva, paprastas ir patriarchališkas! Ir toks nuoširdus, toks linksmas! Kaip jis myli žmones ir niekam netrukdo gyventi! O jo kalba?! Kai išgirdau, man tarsi širdį kas šilta ranka paglostė. Ak, koks geras, geras žmogus!

Net jo akys sudrėko iš meilės Dubatoukiui. Aš irgi jam pritariau.

— Jūs jau žinote, ponas Belarecki, o daugiau niekas nežinos. Aš suprantu, nekompromituosiu jos. Ir apskritai tylėsiu. Štai jūs šokate su ja, o man džiugu. Kalbasi ji su kitu — man džiugu. Kad tik jai tektų laimės. Bet aš jums nuoširdžiai pasakysiu. — Jo balsas sustiprėjo, o veidas pasidarė lyg jaunojo Dovydo, išeinančio kautis su Galijotu. — Jei aš būsiu už jūrų marių ir širdimi pajusiu, jog kas nors rengiasi ją skriausti, parlėksiu, ir nors tai būtų pats Dievas, suknežinsiu jam galvą, kandžiosiu, mušiuos iki paskutiniosios, kad po to tik nušliaužčiau prie jos kojų ir nudvėsčiau. Patikėkit manim. Iš tolo — ir visada su ja.

Žvelgdamas į jo veidą, supratau, kodėl valdžią turintieji bijo štai tokių lieknų, tyrų ir sąžiningų jaunikaičių. Aišku, jų akys plačiai atvertos, vaikiška šypsena, silpnos jaunoliškos rankos, kaklas išdidus ir liaunas, baltas it marmurinis, tarsi tyčia sukurtas budelio kirviui, tačiau jie dar ir nesitaikstantys, be galo sąžiningi, net dėl smulkmenų, nemoką skaitytis su svetimos šiurkščios jėgos persvara ir fanatiškai ištikimi tiesai. Gyvenime jie nepatykę, patiklūs vaikai iki žilo plauko, tiesos tarnyboje — pilni kartėlio, ironiškai, atsidavę iki galo, išmintingi ir nepalaužiami. O pašlemėkai bijo jų netgi tada, kai jie dar nepradėję veikti, ir, skatinami nenaudėliams būdingo instinkto, nuolat juos puola. Pašlemėkai žino, jog jie — didžiausias pavojus jų būviui.

Supratau, duok tokiam į rankas pistoletą, ir jis, vis su ta pačia nuoširdžia baltadante šypsena, prieis prie tiro-
no, įvarys jam kulką ir po to ramiai ištars mirčiai: „Eikš

čionai". Iškętės didžiausias kančias ramiai ir, jei nemirs kalėjime nuo laisvės troškimo, ramiai žengs ant ešafoto.

Ir tokį neapsakomą pasitikėjimą kėlė man šis žmogus, jog mūsų rankos susilietė, ir aš nusišypsojau jam kaip draugui.

— Už ką jus pašalino, ponas Svecilovičiaus?

— Et, kvailystės! Prasidėjo nuo Ševčenkos atminimo pagerbimo. Studentai, aišku, buvo vieni pirmųjų. Mums pagrasino, jog į universitetą atves policiją. — Jis net pa-raudo. — Na, mes pradėjome šaukti. O aš riktelėjau, kad jeigu tik jie išdrįs šitai padaryti šventuose mūsų rūmuose, krauju nuplausime jų gėdą. Ir pirmoji kulka klius tam, kas duos tokį įsakymą. Po to pasipylėme lauk iš pastato, kilo triukšmas, ir mane sučiupo. O kai policijoje paklausė tautybės, atsakiau: „Rašyk: ukrainietis“.

— Gerai pasakyta.

— Žinau, tai labai neatsargu atžvilgiu tų, kurie ėmėsi kovoti.

— Ne, tai gerai ir jiems. Vienas toks atsakymas vertas dešimties kulku. Ir tai reiškia, jog prieš bendrą priešą — visi. Ir nėra jokio skirtumo tarp baltarusio ir ukrainiečio, kai virš nugaros iškeltas rimbas.

Mudu tylėdami žiūrėjome į šokančiuosius. Ūmai Svecilovičiaus veidas persikreipė:

— Šoka. Velniai žino kas tai. Kažkoks panoptikumai... priestvaniniai ropliai. Iš profilio ne veidai, o žvėrių snukiai. Smegenų — sulig antpirščiu, o žandikauliai kaip dinozauro, su septyniais šimtais dantų. Ir suknios uodeguotos. Ir šitie baisūs išsigimėlių veidai... Vis dėlto nelaiminga esame tauta, ponas Belarecki.

— Kodėl?

— Pas mus niekada nebuvo tikrų minties galiūnų.

— Gal taip ir geriau, — pasakiau.

— Vis dėlto esam beglobė tauta... Ir tas gėdingas tėvynės pardavinėjimas ištisus septynis šimtmečius. Iš pradžių Lietuvai, po to, vos tauta spėjo ją asimiliuoti, lenkams, visiems, kas netingi, kam norisi, pamiršus garbę, pamiršus sąžinę.

Į mus ėmė dairytis šokantieji.

— Matote, žvilgčioja. Kai žmogus šaukia — jiems ne-

patinka. Visi jie čia — vieno lizdo paukščiai. Trypia mažesnius, išsižada sąžinės, parduoda turtingiems seniams mergaites. Štai, matote šitą Savą-Stachouskį: arklio vienoje arklidėje su juo nestatyčiau, būgštaudamas dėl arklio moralės. O šitoji Chobaleva, apskrities Mesalina. Ir šitas, Asanovičius, nuvaręs į kapus baudžiauninkę merginą. Dabar jis neturi tam teisės, bet vis tiek paleistuvauja. Nelaiminga Baltarusija! Gera, nuolaidi, romantiška tauta šitokių bjaurybių rankose. Ir kol šitoji tauta bus kvaila, taip bus visada. Atiduoda svetimiems geriausius savo sūnus, geriausius poetus, savo vaikus pripažįsta svetimšaliais, prašus savo, lyg labai turtinga būtų. Savo didvyrius pasmerkia kęsti kančias, o pati tupi narve prie dubenėlio su bulvėmis ir griežčiais ir lapsi akimis. Nieko nepagailėčiau tam žmogui, kuris numestų pagaliau nuo tautos sprando visus šituos perpuvėlius šlėktas, bukus *Homo Novus*, pasipūtusius išsišokėlius, parsidavusius žurnalistus ir padarytų ją savojo likimo šeimininke. Visą kraują atiduočiau.

Matyt, mano jautrumas paaštrėjo: vis jaučiau už nugaros kažkieno žvilgsnį. Kai Svecilovičius baigė — atsi-
grėžiau ir... apstulbau. Nadzeja Janouskaja stovėjo ir klausėsi mūsų. Tačiau tai buvo ne ji, tai buvo svaja, miško dvasia, pasakiška vizija. Vilkėjo viduramžių moters apdarais: suknia, kuriai sunaudota penkiasdešimt uolekčių auksaspalvio Oršos atlaso, virš jos kita, balta su žydrais sidabru žvilgančiais raštais ir daugybe prarėžų ant rankovių ir padurkuose. Liemuo, korseto suspaustas, apjuostas plona aukso spalvos pynele, dviem kutais beveik siekiančia žemę. O ant pečių — balto plono audinio skraistė. Plaukai suimti tinkleliu ir papuošti dailios kalybos vainiku, senovišku moterų papuošalu, truputį panašiu į laivelį, nupintą iš sidabro gijų. Nuo abiejų laivelio galų sviro iki žemės plona balta skraistė.

Tai buvo gulbė karalaitė, gintaro rūmų valdovė, žodžiu, velniai žino kas, tiktai ne ankstesnis bjaurusis ančiukas. Pats pamačiau, kaip išvirto Dubatouko akys ir nukaro apatinis žandikaulis: matyt, nė pats nesitikėjo šito. Cyptelėjo smuikas. Stojų tylą.

O jiėjo tiesiai prie manęs.

Tai gana nepatogus apdaras ir paprastai gadina nepratusią prie jo moterį: kausto judesius, daro sunkią ir nerangią, bet šitoji nešė jį lyg karalienė, tarsi visą gyvenimą būtų juo vilkėjusi: ji plaukė didingai atmetusi galvą, oriai, moteriškai. Šelmiškai ir išdidžiai šypsojosi iš po skraistės didelės jos akys, pajutusios savo grožį, atgijusios.

Dubatoukas net kriuktelėjo iš nuostabos ir žengė prie jos, vis greitindamas žingsnį. Su nesuprantama skausmo išraiška akyse suėmė delnais jos veidą ir pabučiavo į kaktą, burbtelejęs kažką panašaus į „tokią grožybę!..“

O po to vėl plačiai nusišypsojo:

— Karalienė! Gražuole mano! Sulaukė, šventieji kankiniai! Janouskaja, Janouskaja iki panagių!!! Leisk, dukrele, kojytę.

Ir šis didžiulis it meškinas žmogus stenėdamas išsitiesė ant grindų ir palietė lūpomis jos batuko noselę. Paskui atsistojo ir nusikvatojo:

— Na, dukra, su tokiu kapitalu tau reikia tupėti tyliai kaip pelytei, nes dar pavogs kas.

Ir staiga mirktelejo:

— O ką, jei prisimintume jaunas dienas, kaip tu dar mergytė būdama su manim šokdavai? Padovanok senam bebrui vieną šoki, o tada nors ir amen.

Baltoji karalienė ištiesė jam ranką.

— Ei, balandėliai! — šūktelejo Dubatoukas invalidams. — Sugriežkit iš pradžių mūsų „Vėjelio“ porą ratų, o paskui, nuo mano vietos, — žinote kokios? — pareikit prie mozūro!

Ir tyliai kreipėsi į mane:

— Geri mūsų šokiai, bet tokio ugningo kaip lenkų mozūras nėra. „Liavonicha“ — tik ji ir galėtų parungtyniauti, bet jai reikia kelių porų, o šitie lepšiai ir ištijos bene gali? Čia reikia balerinos kojų, šit kaip mano.

Ir nusikvatojo. Su siaubu žiūrėjau į jo kojas — kumpius ir galvojau: „Ką jis padarys iš gero šokio?!“

Tuo metu visi pasitraukė į šalį, palaisvino vietos. Girdejau balsus:

— Pats... Pats šoks.

Nepasitraukiau nuo šitos profanacijos tolyn tik todėl, jog norėjau pasižiūrėti užmiršto šokio, apie kurį tik kartą

tebuvau girdėjęs ir kuris, sako, buvęs labai paplitęs prieš kokius aštuoniasdešimt metų.

Pilvūzas Dubatoukas pasitempė, kostelėjo ir trimis pirštais iš viršaus paėmė Janouską už perregimos kairės rankos plaštakos.

Su pirmais „Vėjelio“ taktais jis stuktelėjo kulnėmis ir pasileido trigubu žingsniu, tai iš dešinės, tai iš kairės kojos. Jo kūnas judėjo netikėtai lengvai, iš pradžių jis kaukšteldavo kulnėmis kas trys žingsniai, paskui paprastai, pasistiebęs. O greta plaukė ji, tiesiog plaukė oru, auksaspalvė, balta, žydra, lyg rojaus paukštė, ir šydas plevėno ore.

Paskui jie sukosi, plaukė, čia suartėdami, čia nutoldami, čia kirsdami vienas kitam kelią. Ne, tai nebuvo profanacija — šoko senas pastorėjęs šokėjas, kadaise didelis meistras. Tai iš tikrųjų buvo „Vėjelis“, kuris pamažu virto audra, ir štai jau tik sukosi ore šydas, mirgėjo kojos... Ir staiga muzikantai trenkė mozūrą. Tai buvo ne visai mozūras, o kažkokia amžina vietinė variacija jo tema, turinti ir to paties „Vėjelio“ elementų.

Storulis staiga nudūmė pirmyn, sukaukšėjo kulnais, minkštai it katinas pašoko, sutrenkdamas koja į koją. O greta plaukė ji, lengvutė, šypsanti, didinga.

Tai buvo tikrai nuostabu, nematytas stebuklas: du žmonės senoviniais apdaraais kūrė prieš mus pasaką.

Apsukęs ratą, Dubatoukas privedė Janouską prie mėsos. Jis buvo raudonas lyg vėžys.

— Nukamavo ji mane... „Jūs, dėdyte, kaip jaunas“. Jau-nas, jau-nas! Ne, nėra ko šnekėt, nusivarė kuinas. Pasiųs mane greitai pas Abraomą alaus gerti. Jums, jaunime, gyventi, jums dainas dainuoti, šokimus šokti. Šok, vaikine.

Vėl prasidėjo šokiai. Svecilovičius šokti nemėgo. Varona pūtėsi ir taip pat nesiartino, ir man teko šokti su ja iki pat vakarienės. O, kaip ji šoko!

Nejučia užsižiūrėjau į šį vaikišką veidą, kuris staiga pasidarė toks gyvas ir maloniai vylingas. Mudu šokome, ir mums buvo vis maža, mudu sukomės po salę, sklandėme ore, sienos skriejo aplink, ir ant jų nieko nebuvo galima įžiūrėti. Tikriausiai ir ji jautė tą patį ką aš, o mano

jausmus tegalėjai palyginti su sapnais, kurie kartais pasitaiko jaunystėje: sapnuoji, jog šoki, ir nepatirta laimė užlieja širdį. Tamačiau rausvą atloštą jos veidą, galvą, lengvai linguojančią muzikos taktan.

Nuėjome vakarieniauti. Kai vedžiau ją į valgomąjį, pasirodė, jog girdžiu salės kampe šnypštimą. Žvilgtelėjęs į prietamą, išvydau kažkieno akis — ten sėdėjo senmergės. Nuėjau tolyn. Ir aiškiai išgirdau, kaip sausas balsas pasakė:

— Linksminasi lyg prieš galą. Pridarė nuodėmių, užrūstino Dievą ir dar linksminasi. Prakeikta giminė... Nieko, greitai bus šiurpioji medžioklė... Mat besarmatė, visą vakarą su šituo atsibastėliu, su bedieviu. Draugą susirado... Nieko, persižegnot galiu, kad ir prieš ją karalius Stachas pakils. Prasideda tamsios naktys.

Šitie šalti žodžiai sukėlė man nerimą. Iš tikrųjų, aš išvažiuosiu ir gal atimsiu šiai merginai galimybę ištekti. Kam aš su ja visą vakarą? Ką darau? Juk aš visai nemyliu jos ir niekada nemylėsiu, nes pažįstu savo širdį. Tvirtai nusprendžiau nebešokti daugiau su ja ir nesėdėti greta prie stalo. Ir apskritai reikia išvažiuoti. Gana šitos šlėktiškos idilės, greičiau pas paprastus žmones, prie darbo. Pasodinau ją ir atsistočiau šalia, tvirtai nusprendęs nučiupinti Svecilovičių ir pasodinti su ja. Bet visas mano sumanymas sprogo lyg muilo burbulas. Svecilovičius vos įėjęs atsisėdo stalo gale. O Dubatoukas įsitaisė šeimininkei iš dešinės ir burbtelejo:

— Ko stovi? Sėsk, broleau.

Ir kai atsisėdau, pridūrė:

— Geras šlėkta iš tavęs būtų išėjęs prieš šimtą metų. Rankos stiprios, akys plieninės. Ir pats gražus. Tik įdomu man žinoti, ar rimtas esi žmogus? Ar ne šalaputris kartais?

Ir aš buvau priverstas sėdėti šalia šeimininkės: patarnauti jai, liesti ranka jos ranką, tarpais keliu prisiliesti prie jos kelio. Ir gera man buvo, ir pyktis ėmė ant Dubatouko. Sėdi niūrus lyg žaltys, tiriamai žiūri į mane. Bene mąsto, ar tikčiau į vyrus jo globotinei?

Netrukus visi išilinksmino. Buvo daug suvalgyta ir dar daugiau išgerta. Veidai įraudo, sąmojai žirte žiro. O Du-

batoukas gėrė ir valgė daugiausiai, laidydamas juokelius, nuo kurių visi kvatojosi pilvus susiėmę.

Ir mano pyktis pamažu atslūgo. Buvau net dėkingas Dubatoukui, kad sulaikė mane čionai.

O paskui vėl buvo šokiai, ir tiktai apie penktą valandą nakties svečiai pradėjo skirstytis. Dubatoukas važiavo vienas iš paskutiniųjų. Eidamas pro mus, žengė artyn ir užkimusiu balsu pareiškė:

— Štai ką, vaikine. Kviečiu poryt į viengungių išger-tuves. O kaip tu, dukrel, gal irgi atvažiuotum pas mus, su podukra pasėdėtum?

— Ne, dėdyte, dėkui. Aš liksiu namie.

Milžinas atsiduso.

— Žudai save, dukra. Na, gerai. O tavęs laukiu. Žiūrėk. Mano troba be šitų užjūrio išdaigų, tau tai įdomu.

Mudu atsisveikinome, atsisveikinau su Svecilovičium.

Namas tuštėjo, tilo žingsniai, jis vėl darėsi kurčias ir nebylus, galbūt dar aštuoniolikai metų. Tarnai slankiojo gesindami žvakes. Jinai dingo ir, kai įėjau į salę, išvydau ją pasakiškais rūbais prie liepsnojančio židinio. Vėl tamsa užliejo kampus, nors salėje dar tarsi tebeaidėjo muzika ir juokas. Namas pradėjo įprastą gyvenimą, tamsų, uždarą ir niūrų.

Priėjau arčiau ir staiga išvydau išblyškusį jos veidą, kuriame buvo pranykę paskutiniai džiaugsmo pėdsakai. Vėjas sustugo kamine.

— Ponas Belarecki, — ištare ji. — Kaip tylu. Aš atpra-tau nuo šito. Sušokime dar vieną valsą, prieš... amžinai...

Jos balsas nutrūko. Uždėjau ranką jai ant liemens, ir mes, paklusdami vidinei muzikai, tebeskambančiai ausyse, nuplaukėme per salę. Mūsų kojų čėžėjimas kurčiai aidėjo palubėje. Man kažkodėl buvo net baisu, tarsi laidotuvėse, o ji iš naujo išgyveno visą vakarą. Liemuo jos, plonas ir lankstus, truputį lingavo po mano ranka, plai-kstėsi šydas, lyg žarija tvyksteldavo suknelė, kai atsidurdavome židinio liepsnos atšvaite, darydavosi žydra, kai atsidurdavome tamsoje. Šio senovinio apdaro, skraistės, tarpais liečiančios man veidą, šio liemens po mano ranka ir mūsų nuleistų akių turbūt niekados neužmiršiu.

Staiga ji palytėjo kakta man petį.

— Viskas. Negaliu daugiau. Gana. Tai viskas. Dėkui jums... už viską.

Pažvelgiau į ją ir išvydau akis, spindinčias nuo neišverktų ašarų.

Tai iš tikrųjų buvo viskas. Ji nuėjo savo kambario link, o aš vis žiūrėjau į mažą figūrėlę senoviniais apdaraais, kuri plaukė per salę, nykdama tamsoje, žvelgiant protėviams nuo sienų.

Pamiršau tą naktį užgesinti žvakę ant staliuko prie lango. Gulėjau plačioje lyg pieva lovoje, jau snūduriuodamas, tik staiga mano snaudulį pertraukė žingsniai koridoriuje. Žinodamas, kad pasižiūrėjęs vėl nieko nepamatyčiau, gulėjau ramiai. Netrukus žingsniai nutilo. Buvau bepradedęs snausti, bet staiga krūptelėjau.

Pro stiklą į mane žiūrėjo žmogus.

Jis buvo iš tikrųjų labai mažas (mačiau jį beveik iki juosmens), su durtiniu plačia apykakle. Tai buvo žmogus ir vis dėlto nežmogiška būtybė. Galvelė suspausta iš šonų ir nenatūraliai ištempta į ilgį, apaugusi retais ilgais plaukais. Tačiau keisčiausias atrodė Mažojo Žmogaus veidas. Beveik toks žalias kaip rūbai, burna didžiulė, belūpė, nosis maža, o apatiniai vokai nepaprastai dideli, lyg varlės. Palyginau jį su beždžione, bet veikiau tai buvo tikros varlės veidas. Ir akyse, plačiose, tamsiose, žiūrinčiose į mane, degė bukas pyktis ir dar kažkas nesuvokiama. Paskui išlindo nenatūraliai ilga žalsva ranka. Būtybė dusliai sudejavo, ir tai pažadino mane iš sustingimo. Puoliau prie lango ir pamačiau, jog Mažojo Žmogaus nebėra. Jis buvo dingęs.

Su trinkesiu atidariau langą — šaltas oras plūstelėjo į kambarį. Iškišęs galvą, žvalgiausi į visas puses — nieko. Tarsi būtų išgaravęs. Nušokti žemėn negalėjo, šioje vietoje po dviem aukštais buvo dar trečias (namas stovėjo įkalnėje), langai iš kairės ir dešinės užverti, o ir atbraila tokia siaura, kad ja net pelė neperbėgtų. Uždariau langą ir susimąščiau, pirmąkart suabejojęs savo protiniais sugėbėjimais.

Kas tai buvo? Netikėjau nei Dievą, nei vaiduokliais, bet gyvas žmogus šitoji būtybė negalėjo būti. Ir iš kur

ji galėjo atsirasti, kur galėjo dingti? Kur galėjo gyventi? kažkas negera ir paslaptina vyko šiuose namuose. Kas tai? Nejaugi iš tikrųjų vaiduoklis? Visas mano protas sukilo prieš tai. O gal aš girtas? Ne, beveik negėriau. Iš kur atsirado tie žingsniai, vėl aidintys koridoriuje? Ar aidėjo jie tada, kai mačiau baidyklės veidą už lango?

Tiesiog nesitvėriau iš smalsumo. Ne, neišvažiuosiu iš čia rytoj, kaip buvau ketinęs, privalau perprasti visa tai. Moteris, kuri padovanojo man šiandien dar vieną gerą atsiminimą, baimės slegiama kraustosi čia iš proto, čia vyksta kažkas nesuderinama su gamtos dėsniais, o aš išvažiuosiu? Tačiau kas padės man? Kas? Kas padės man ieškoti? Atmintyje iškilo Svecilovičiaus žodžiai: „Atšliausiu prie jos kojų ir numirsiu“. Taip, su juo ir turiu susitikti. Mes sučiupsim tą šlykštynę, o jei ne — patikėsiu žaliais vaiduokliais ir angelais.

PENKTAS SKYRIUS

Po dienos leidausi prie Dubatouko namo. Nenorėjau eiti, bet šeimininkė pasakė: „Eikite, įsakau jums. Man nebus baisu“.

Ir aš išėjau. Eiti reikėjo į pietryčius. Užžėlusi žole alėja, abipus kurios stūksojo niūrus lyg giria parkas, atvedė mane iki aptvaro. Jame trūko geležinio virbo (tai buvo Nadzejos Janouskajos paslaptis, kurią ji man patikėjo) ir galėjai išlįsti lauk. Tai buvo gerai, nes nereikėjo eiti šiaurės pusėn, alėja, kuria atvažiavau, aplenkė parko ir tik tada sukė Dubatouko namų link. Išlindęs per tvorą, atsidūriau lygioje vietoje. Kairėje ir tiesiai priešais mane driekėsi begaliniai viržynai su retais medžių guotais, dešinėje — kažkokie sąžalynai, už jų gilus kaip akis upokšnis, paskui pelkinis žemaūgis miškas, o toliau, matyt, tyvuliavo tikras, baisus raistas. Kažkur labai toli už viržynų matėsi medžių viršūnės, turbūt Dubatouko sodiniai.

Palengva žingsniavau dykyne, tik retkarčiais užtikdamas kažką panašaus į takelį. Nors rudeniniai laukai atrodė niūrūs ir nejaukūs, nors dukart virš mano galvos praskri-

do didžiulis varnas — po Pelkių Eglynės čia buvo lengva. Čia viskas buvo įprasta: samanų ant pelkelių kupstų, sausų viržiai tarp jų, maža pelytė, tempianti iš aukštų usnių baltą pūką, matyt, į savo lizdą, ruošdamasi žiemai.

Dubatouko namą priėjau tik prieblandoje, kai langai ryškiai švietė. Tai buvo paprasčiausias šlėktiškas namas. Senovinės statybos, žemas, su labai mažais langučiais, dengtas malksnomis, švariai nubalintas, priebutis su keturiomis kolonomis. Provincijos architektas, matyt, nežinojo visiems žinomos paslapties, todėl kolonos atrodė truputį išgaubtos per vidurį, lyg statinaitės. Namą supo senos pageltusios, jau beveik be lapų aukštos liepos. Už namo tęsėsi didžiulis daugiausia vaismedžių sodas, už jo — suartos žemės rėžis.

Aš, matyt, pasivėlinau, nes už langų jau aidėjo balsai. Buvau sutiktas karštai ir audringai.

— Dievulėliau, kankiniai šventieji! — šaukė Dubatoukas. — Atsirado vis dėlto, atsirado sūnus paklydėlis. Prie stalo jį, prie stalo. Antosiau, kur tu, nenaudėli? Taurelę svečiui sušilti. Pražiopsojo, velniai, net nepasaliutavo, į balną taurei nepadavė. Ui, stuobriai...

Prie stalo sėdėjo maždaug dešimt žmonių, visi vyrai. Pažinojau tiktai Svecilovičių, Alesių Varoną ir Stachouskį. Beveik visi buvo gerokai kauštelėję ir apžiūrinėjo mane kažkodėl pernelyg smalsiai. Stalas lūžo nuo valgių: matyt, Dubatoukas buvo iš pasiturinčių vietos šlėktų. Pasiturintis, bet ne kažin kiek. Valgyti ir gerti turėjo ką, bet kambariai, per kuriuosėjau, ne itin turtingai apstatyti. Sienos nubaltintos, langinės raižytos ir ryškiai dažytos, baldai seni ir nelabai gražūs, užtat gana masyvūs. Senovė žvelgė iš kiekvieno kampo. Valgomajame nebuvo nieko, tik platus ąžuolinis stalas, taburetės, aptrauktos žalia blizgančia drobe, du Dancigo kėslai, apmušti paausotu tyumu, ir trigubas veidrodis ruduose rėmuose, vaizduojančiuose miestą su cerkvių kupolais. Margai apsitausę svečiai spoksojo į mane.

— Ko akis spiginat! — šūktelėjo Dubatoukas. — Bene sostinės žmogaus nematę, meškos? Na, padėkite svečiui, kraukite jam dubenin, kas patiems skanu.

Apžėlę žabtai ėmė šieptis, letenos judėti. Tuoju mano dubenyje atsirado didžiulė žąsis su bruknių uogiene, kalakuto kojėlė su obuoliais, raugintų grybų, dešimtis koldūnų, o iš visų pusių tik ir girdėjai:

— O šit bandelės su česnakais... O štai, pone, gabalas šerno kumpioko, įpipirinto, ugnim degina. Motinos atminimo vardan meldžiu — paimkite... O šit nuostabi... O štai nepaprastas...

— Štai kaip pas mus baltarusių papročiu vaišina, — kvatojosi šeimininkas, pamatęs, jog visai sutrikau.

Priešais mane išaugo kalnas. Bandžiau protestuoti, bet sukėliau tokį pasipiktinimą (vienam iš svečių net ašaros ėmė riedėti; tiesa, jis buvo kiek išgėręs), jog pasidaviau.

Nenaudėlis Antosius atnešė man ant padėklo taurę apšilti. Nesu greit pasigeriaš žmogus, bet čia suglumau. Taurėje buvo ne mažiau kaip butelis kažkokio geltono skaidraus skysčio.

— Negaliu.

— Kaip — negaliu? Negali tiktai nekalta merga, ir toji greit sutinka.

— Daug, pone Dubatoukai.

— Daug, kai trys žmonos troboje, bet ir tai ne kiekvienam... E-e, vaikinai, mūsų negerbia. Prašykit gerbiamo svečio.

— Neįžeiskite... Išgerkit, — subliuvo svečiai meškų balsais.

Teko išgerti. Skystis nudegino vidurius, ugniniai ratai ėmė suktis galvoje, bet susilaikiau, nesusiraukiau.

— Vyras! — pagyrė Dubatoukas.

— Kas tai? — nurijęs gerą kumpio gabalą, pasiteiravau.

— O! Lenkišką „starką“ žinai, degtinę žinai, ukrainiečių užpiltinę — irgi, o mūsiškių „trejų devynerių“ nežinai. Tai, brolau, lietuviškai „triskart devyni“, degtinė nuo dvidešimt septynių žolelių. Jos paslaptį iš lietuvių prieš šimtmečius išgavome. Dabar ją ir patys lietuviai pamiršę, o mes tebeatsimenam. Gerk į sveikatėlę, paskui aš tave išlaikytų midumi pavaišinsiu.

— O kas tai? — paklausiau, smeigdamas šakute į kažką tamsų lėkštėje.

— Mieliausias tu mano, tai briedžių lūpos su pasaldintu actu. Valgyk, brolau, stiprinkis. Galiūnų valgis. Pro tėviai mūsų, tebūnie lengva jiems žemelė, ne kvaili buvo. Valgyk, būtinai jų valgyk.

O netrukus, pamiršęs, jog siūlė „lūpų“, jau šaukė:

— Ne, brolau, tu man iš čia neišeisi, neparagavęs šaltų pyragų su žasų kepenėlėmis. Antosiau, čionai!

Priėjo Antosius su pyragais. Žiojausi atsisakyti.

— Pulk svečiui į kojas. Daužyk kvailą galvą į grindis, prašyk, nes svečias mus įžeidžia.

Po valandelės jau irgi buvau įkaušęs. Aplink šūkailiojo, dainavo, bet aš nesilioviau valgęs. Dubatoukas rymojo man ant peties ir kažką dudeno, tik ne itin klaušiausi. Kambarys ėmė suptis.

I-ir išgersim taurę,

O po jos ir ki-tą, —

staugė kažkas. Staiga prisiminiau tolimą namą eglių parke, samanų kuokštus ant medžių, židinių, liūdną figūrėlę prie jo. Užplūdo liūdesys. „Esu girta kiaulė, — kartočiau, — nevalia ištaigauti, kai kitam bloga“. Man taip jos pagailo, jog pabandžiau pravirkti ir... iškart prablaivėjau. Svečiai kilo nuo stalo.

— Ponai, — kreipėsi Dubatoukas, — kiek pasivaikščiokit, reikia stalą atšviežinti.

Viešpatie, tai tik pradžia! O jie jau gerokai truktelėję. Buvo aštuonios valandos vakaro. Nieko. Dar anksti. Žinočiau, kad taip staiga išblaivėjęs daugiau šiandieną nebeapgirsiu, bet vis dėlto nusprendžiau gerti atsargiai, nes dar pelkėn įmarmėsiu — bus tada juoko.

Išsinekom. Dubatoukas rodė puikią ginklų kolekciją. Smarkiai gyrė vieną seną kardą, kurį išprašęs iš Ramano Janouskio. Sakė, jog rusų bulatas imas varinę plokštę, lenkų „žygimantiškis“ gana storą vinį, o šis — mūsiškis, jo paslaptį dar totoriai Vytauto laikais atsinešę. Viduje gyvsidabris, smūgis toks, kad ne tik ploną varinę plokštelę įveiktų, bet ir storą. Visi juo netikėjo. Jis įsirėkavo, paliepė Antosiui atnešti trinką. Antosius įnešė kambarin rąstgalį trijų žmogaus kaklų storio, pastatė ant grindų.

Visi pritilo. Dubatoukas nusitaikė, išsiviepė, ir staiga kardas nubrėžė ore beveik nematomą puslankį.

54. Krioktelėjęs Dubatoukas patraukėjo kardą į save ir... perkirto rąstą įstrižai. Pamostagavo plaštaka ore. Visi tylėjo pritrenkti.

— Štai kaip reikia, — trumpai pareiškė jis.

Per šią pertrauką man pavyko išsivesti Svecilovičių į priengį ir priminus jo žodžius papasakoti apie viską, kas dėjos Pelkių Eglynėje. Jis labai susijaudino, pasakė girdėjęs tai ir anksčiau, bet ne itin tikėjęs.

— Dabar tikite?

— Jumis tikiu, — paprastai pasakė jis. — Ir pažadu, kol aš gyvas, nė vienas plaukelis nenukris jai nuo galvos. Ar tai velnias, ar vaiduoklis, ar kažkas kita — atsistosis jam skersai kelio.

Mudu susitarėme, jog tirsime šį reikalą kartu, jog jis poryt užeis pas mane ir papasakos, ką sužinojęs apylinkėje (įvairūs gandai ir paskalos galėjo būti tikrai naudingi). Dubatouko nutarėme kol kas į šį dalyką nepainioti: senio- kas galėjo susinervinti ir savo įpročiu kirsti iš peties.

Vakarienė tęsėsi toliau. Vėl vaišino, vėl girdė. Pastebėjau, kad Dubatoukas pila sau ir man po lygiai, geria ir tiriamai žvilgčioja į mane. Kai išgerdavau taurę, jo veide atsirasdavo pasitenkinimo išraiška. Tai buvo savotiškas kurstymas parungtyniauti. Ir vis siūlė čia „blynų su dažiniu“, čia „stebuklingų virtinių su mėsa, taip ir plaukioja svieste, šventieji tokių neragavo“. Matyt, jis bandė mane iš visų pusių. Aš gėriau ir beveik nekaušau.

Kiti, išskyrus Svecilovičių, buvo jau tokioje būsenoje, kai visi šneka ir niekas nesiklauso, kai veidai įraudę, kai vienas dainuoja, kitas porina draugui istoriją apie mylimąją, trečias plėšosi, kad atkreiptų visų dėmesį į kažkokį spalvingą savo biografijos faktą, o ketvirtas pats sau išpažįsta, kokia gera buvusi jo motina ir koks jis prasigėrėlis, koks menkysta: nevertas tokios motinos sūnus.

Svečiai dainavo, bučiavosi. Kažkas staugė:

*Patį namie sėdi,
O ką ūliavoju.
Smuklei jautį, o dūšėlę
Velniui paaukoju.*

Kitas traukė savo:

*Pasakykit man, geri žmonės,
Kur mielasis nakvoja.
Jei svečioj šalelėj —
Vai padėk jam, dievuli,
Jei našlelės lovelėj —
Vai nubausk ji, dievuli.
Jei našlelės lovelėj. . .*

Kažkas kilstelėjo galvą nuo stalo ir užplėšė savąjį pas-
kutinės eilutės variantą:

Padėk ir jam. . . lai gu-uli.

Visi nusikvatojo.

Tuo metu Dubatoukas pamuistė galvą, lyg vydamas ša-
lin apdujimą, atsistojo ir apskelbė:

— Galų gale atradau tarp jaunųjų tikrą šlėktą. Jis
gėrė šiandieną daugiau už mane, aš apsvaigau, o jis —
lyg agurkėlis. Jūs visi čia būtumėt neatlaikę nė pusės to.
Devyni iš jūsų drybsotų be kvapo, o vienas maurotų. Tai
vyras! Tai žmogus! Jį, tikrai jį su manonumu būčiau ėmęs
jaunystėje už draugą.

Visi ėmė šaukti „šlovė“. Tikrai Varona dėbsojo į mane
niūriai ir dygiai. Visi gėrė į mano sveikatą, už šlėktą —
žemės druską, už būsimą mano žmoną.

Kai džiūgavimai kiek atslūgo, Dubatoukas pažvelgė
man į akis ir patikliai paklausė:

— Vesi?

Neaiškiai palingavau galvą, nors gerai supratau, apie
ką jis klausia. Matyt, buvo tuo tikras, o man nesinorėjo
jo nuvilti. Seniokui patikau, jis dabar buvo išgėręs ir ga-
lėjo labai užsigauti, jei nuoširdžiai būčiau pasakęs, jog
niekada apie tai negalvojau ir galvoti nenoriu.

— Ji graži, — pareiškė Dubatoukas ir atsiduso, sukda-
mas akis į šalį.

— Kas? — paklausiau.

— Mano globotinė.

Viskas nuėjo pernelyg toli, ir daugiau gudrauti nebe-
galėjau, kitaip būčiau sukompromitavęs merginą.

— Negalvojau apie tai, — pasakiau. — O jei ir būčiau
galvojęs, tai ne mano reikalas. Paklaustumėte pirmiausiai
jos.

— Vengiat rimtai atsakyti, — staiga kandžiai iškošė Varona (nemaniau, jog jis gali girdėti tylų mudviejų pokalbį). — Nenorit paprastai ir atvirai rimtiems žmonėms prisipažinti, jog vaikotės pinigų, kilmingos žmonos.

Išbalau. Stengdamasis tvardyti, atsakiau:

— Aš nesirengiu vesti. Ir apskritai manau, jog šnekėti apie merginą išgėrusių viengungių kompanijoje tikram žmogui nedera. Nutilkite, ponas Varona, nekreipkite girtų dėmesio į nekaltą merginą, negadinkite jai reputacijos, ir aš atleidžiu jums, nors tai baisus įžeidimas.

— Oho! — ištarė Varona. — Jis atleidžia man. Šis katinas, šis chamas.

— Nutilkite! — surikau. — Juk vienu iš šių žodžių įžeidžiate ją, pagalvokite?!

— Ponai! Ponai! — ramino mus Dubatoukas. — Varona, tu girtas.

— Galvokit pats. Kartą atleidau jums už prasižengimą, daugiau šito nedarysiu, — sušnypštė Varona.

— Niekšas! — išrėkiau niršdamas.

— Aš?

— Taip, jūs! — sušukau taip baisiai, jog net miegantieji kilstelėjo galvas nuo stalo. — Aš priversiu jus užsičiaupti.

Stalinis peilis nušvilpė oru ir plokštuma atsitrenkė man į krūtinę. Pašokęs iš vietos, stvėriau Varoną už krūtų ir papurčiau. Tuo pat metu Dubatoukas čiupo mus už pečių ir perskyrė, tylomis stumtelėjęs Varoną į krūtinę.

— Gėdykis, Alesiau! — sugriaudėjo jis. — Tu pienburni... Tuo pat taikykis.

— Ne, palauk, Dubatoukai. Čia rimtas dalykas. Vėlu. Užgauta mano garbė, — rėkavo Varona.

— Ir mano, kaip šeimininko, garbė. Kas dabar ateis pas mane į svečius? Visi sakys, jog mano namuose galima štai ko susilaukti, — dudeno Dubatoukas.

— Nusispjaut man, — suriko išsiviepęs Varona.

Dubatoukas tylėdamas skėlė jam antausį.

— Dabar pirmiausiai kirsimės kardais mudu, nes jis tik nutvėrė tave už krūtinės, — sušvokštė šeimininkas tokiu balsu, jog daugelis sudrebėjo. — Aš pasirūpinsiu, kad mano svečias išeitų iš čia gyvas ir sveikas.

— Klysti, — beveik ramiai atsakė Varona. — Kas pirmas ižeidė, su tuo pirmiausiai. O paskui jau turėsiu reikimą ir su tavim, kad ir užmuštum.

— Alesiau, — beveik maldavo Dubatoukas. — Nedaryk gėdos mano trobai.

— Jis kausis su manim, — tvirtai pareiškė Varona.

— Na ir gerai, — nelauktai sutiko šeimininkas. — Nieko, ponas Belarecki. Nebijokit. Šis kiaulė dabar toks girtas, jog neįstengs nulaikyti pistoleto. Aš, ko gero, atsistosisu greta jūsų, tai bus saugiausia nuo kulų vieta visame dvikovos plote.

— Ką jūs, pone Ryhorai... — uždėjau delną jam ant peties. — Nereikia. Aš nebijau. Nebijokit ir jūs.

Varona įbedė į mane juodas negyvas akis:

— Aš dar nebaigiau. Šaudysimės ne sode, kitaip šis pajacas paspruks. Ir ne rytoj, kitaip išvažiuos. Šaudysimės čia, dabar, tuščiame kambaryje šalia sandėlio. Ir kiekvienam po tris kulkas. Tamsoje.

Dubatoukas protestuodamas mostelėjo, tačiau mano širdį jau kaustė šaltas beprotiškas tūžmas. Man buvo vis tiek, aš nekenčiau šio žmogaus, pamiršau Janouskąją, darbą, save.

— Paklūstu jūsų norui, — kandžiai pasakiau. — O jūs pasinaudosite tamsa, kad pabėgtumėt nuo manęs? Pagaliau kaip norite.

— Liūtukas! — išgirdau trūkčiojantį Dubatouko balsą.

Pažvelgiau į jį ir apstulbau. Į senioką gaila buvo žiūrėti. Veidas persikreipęs, akyse nežmoniškas liūdėsysis ir gėda, tokia gėda, tokia gėda, nors plyšk... Jis kone verkė, ir ant nosies galo jam kabėjo įtartinas lašas. Net į akis man nepažvelgė, apsisuko ir mostelėjo ranka.

Žiemos sandėlis šliejosi prie namo, didžiulė patalpa su kiminiais sienų plyšiuose. Voratinkliai lyg išvyti drobės rietimai driekėsi po šiaudiniu stogu ir siūbavo nuo žingsnių. Du šlėktos nešė žvakes, lydėdami mus į kambarį prie sandėlio, visiškai tuščią, su drumzlinai pilšvu tinku ir belangį. Čia trenkė pelėmis ir nešvara.

Nuoširdžiai šnekant, bijojau, labai bijojau. Jaučiausi panašiai kaip jautis skerdykloje arba žmogus dantisto kėdėje. Ir bloga, ir bjauru, bet bėgti nevalia.

„Kas bus, jei jis dabar ims ir iššaus, ir pataikys man į pilvą? Ak, tai siaubinga! Kad kur pasprukus“.

Man kažkodėl siaubingiausia atrodė žaizda pilve. Juk buvau ką tik pavalgęs.

Vos nesustugau iš liūdesio ir nuoskaudos. Tačiau laiku atsipeikėjau ir pažvelgiau į Varoną. Jis stovėjo su sekundantais palei priešingą sieną, įkišęs kairę ranką į juodo frako kišenę, o dešinėje, nuleistoje, laikė dvikovos pistoletą. Du kiti — sukišti į kišenes. Išgeltes, padžiūvęs ir kažkoks niekinamas jo veidas buvo ramus. Nežinau, ar būčiau galėjęs pasakyti tą patį apie savo veidą.

Du mano sekundantai (vienas iš jų Dubatoukas) padavė ir man pistoletą, kitus du įkišo į kišenes — aš nieko nepastebėjau, žiūrėjau į veidą žmogaus, kurį turiu nušauti, nes antraip jis nušaus mane. Žiūrėjau į jį su kažkokiu goduliu, tarsi trokšdamas suprasti, už ką jis mane nušaus, už ką manęs nekenčia.

„Už ką aš jį nušausiu? — pagalvojau, tarsi tik aš vienas būčiau stovėjęs su pistoletu rankoje. — Ne, nevalia nušauti. Ir net ne tas, ne tas svarbiausia, o štai šitas plonas, toks silpnas žmogaus kaklas, kurį taip lengva nurežti“. Aš irgi nenorėjau mirti, nusprendžiau išsisukinėti, priversti Varoną iššauti tris kartus ir tuo baigti dvikovą.

Sekundantai išėjo, palikę kambaryje mus dviese. Paskui duris užrakino. Mudu atsidūrėme visiškoje tamsoje. Netrukus pasigirdo vieno iš Varonos sekundantų balsas: — Pradėkite.

Žengiau kaire koja du „žingsnius“ į šalį, paskui atsargiai pastačiau ją į ankstesnę vietą. Keista, tačiau jaudulys dingo, veikiau lyg automatas, bet taip sumaniai ir greitai, jog sąmoningai to niekada nebūčiau sugebėjęs padaryti. Ne klausa, o veikiau oda jutau Varoną esant kambaryje, ten, prie kitos sienos.

Mes tylėjome. Dabar viskas priklausė daugiausiai nuo to, katras labiau susivaldys. Pirštui taip ir magėjo greitai supstelti nuleistuką.

Plykstelėjo liepsna, nutvieksdama kambarį. Neišlaikė Varona. Kulka suzvimbė kažkur kairėje nuo manęs, įsmigo į sieną. Galėjau tą akimirką šauti taikliai kaip dieną.

Tačiau nešoviau, tiktai pagrabaliojau ranka tą vietą, kur trenkė kulka. Likau kur stovėjęs.

Varona, matyt, nė nepagalvojo, jog antrą kartą pasielgsiu taip pat. Girdėjau sujaudintą kimų jo alsavimą.

Antras Varonos pistoleto šūvis nuaidėjo kambaryje. Ir vėl aš nešoviau. Tačiau stovėti ilgiau vietoje nebebuvo jėgų, juo labiau kad girdėjau: Varona ėmė sėlinti palei sieną, paskui, atrodo, mano pusėn.

Mano nervai neišlaikė, ėmiau atsargiai trauktis. O tamsa žvelgė į mane tūkstančiais pistoletų vamzdžių. Vamzdis galėjo būti bet kur, galėjau užsiverti ant jo tiesiog pilvu, juo labiau kad pamečiau priešą ir net nebūčiau įstengęs pasakyti, kur durys ir kur kuri siena.

Stabtelėjau, kad įsiklausyčiau į paslaptinę instinktą. Ir štai tą akimirką, kai stabtelėjau, kažkas privertė mane su trenksmu kristi šonu ant grindų.

Šūvis nuaidėjo tiesiai virš manęs, net plaukai ant galvos sujudėjo.

O aš tebeturėjau tris kulkas. Akimirką prabudo pašėlęs džiaugsmas, bet prisiminiau gležną žmogaus kaklą ir nuleidau pistoletą.

— Kas ten darosi? — pasigirdo balsas už durų. — Šaudė kažkuris vienas. Kas ten, bene kuris nušautas? Šaudykite greičiau, gana jums kvailioti.

Ir tada kilstelėjau ranką su pistoletu, pasukau į šalį nuo tos vietos, kur trečio šūvio metu buvo Varona, ir spustelėjau nuleistuką. Juk reikėjo paleisti bent vieną kulką.

Kaip atsakymas į tai nelauktai pasigirdo gaili aima-na ir krintančio žmogaus kūno garsas.

— Greičiau čionai! — sušukau. — Greičiau! Padėkite! Aš, rodos, nušoviau jį.

Geltona, akinanti šviesos juosta įstrižai nusidreikė per grindis. Kai žmonės suėjo į kambarį, išvydau Varoną, gulintį aukštiehninką, išsitempusį, nejudantį. Pripuolęs kilstelėjau jo galvą. Rankos pataikė į kažką šiltą ir lipnų. Varonos veidas buvo dar labiau pageltęs.

Neištvėręs daugiau, sugriebiau jį už skruostų, priglaudau veidu:

— Varona! Varona! Atsigauk! Atsigauk gi!

Dubatoukas, paniuręs ir rūstus, išniro iš kažkur, lyg iš rūko. Jis nuskubėjo prie gulinčiojo, paskui pažvelgė man į akis ir nusikvatojo. Man pasirodė, jog išprotėjau. Atsis-tojau ir apkvaišęs, beveik be nuovokos, išsitraukiau iš ki-šenės antrą pistoletą. Man atrodė labai paprasta paimti jį, pakelti prie smilkinio ir...

— Nenoriu, nenoriu daugiau!

— Na ko tu, berneli, ko, mielasai, — išgirdau Dubatou-ko balsą. — Juk ne tu jį ižidei, jis mudviem norėjo už-traukti gėdą. Nieko, tu turi dar du šūvius. Mat kaip tave tampo! Tai vis dėl neįpratimo, nuo švarių rankų ir sąži-ningos širdies. Na... na... juk tu nenušovei jo, ne. Jis tik apsvaigintas, lyg jautis skerdykloje. Mat kaip tu jį gud-riai. Šūviu nuplėšei ausies gabalą ir galvą įdrėskei. Nieko, pagulės savaite, pasitaisys.

— Nereikia man jūsų dviejų šūvių! Nenoriu! — šau-čiau lyg vaikas, kone trepsėdamas kojomis. — Dovanoju jam šituos du šūvius!

Varoną pakėlė mano sekundantas ir kažkoks šlėkta, kurio visas veidas susidėjo iš didžiulės riestos nosies ir neskustos barzdos. Jie kažkur jį išnešė.

— Lai ima sau tuos du šūvius!

Tik dabar supratau, kaip siaubinga nužudyti žmogų! Geriau turbūt nudvesti pačiam. Ir ne todėl, kad būčiau toks jau šventas. Visai kas kita, kai šitaip atsitinka susi-kovus, mūšyje, įsikarščiavus. O čia tamsus kambarys ir žmogus, kuris slepiasi nuo tavęs lyg žiurkė nuo fokster-jero. Šoviau iš abiejų pistoletų į palubę, mečiau juos ant žemės ir išėjau.

Kai įėjau į kambarį, kur įvyko kivirčas, Varona jau gulėjo viename iš atokesnių kambarių, Dubatouko namiš-kių prižiūrimas, o kompanija vėl sėdėjo prie stalo. Ket-i-nau išeiti iš karto — neleido. Dubatoukas pasisodino mane šalia ir pasakė:

— Nieko, vaikine. Tai tau nuo nervų. Jis gyvas, bus sveikas — ko dar? Ir dabar žinos, kaip užsipulti tikrus žmones. Imk, išgerk... Pasakysiu tau, jog esi tikras žmo-gus. Taip velniškai gudriai ir taip vyriškai išlaukti visų trijų šūvių — mažai kas sugebėtų. Ir gerai, kad tu kilnia-širdis, juk galėjai nušauti jį dviem likusiom kulkom — bet

nepadarei šito. Mano pirkia dabar iki paskutinės vinelės tau dėkinga.

— Ir vis dėlto negerai, — ištarė vienas iš šlėktų. — Tokia ištvermė nežmoniška.

Dubatoukas papurtė galvą:

— Pats kaltas, kiaulė. Pats lindo, girtas kvailys. Kam dar būtų šovę į galvą šaukti apie pinigus? Juk tu žinai, kad jis jai piršosi ir nieko nepešė. Esu tikras, jog ponas Andrejus kur kas turtingesnis negu Janouskaja. Jis turi galvą, darbą ir rankas, o paskutinioji giminės moteris — majoratą, kuriame reikia tupėti lyg šuniui ant šieno, dvėsti badu ant pinigų skrynios.

Ir kreipėsi į visus:

— Ponai, pasikliauju visų mūsų garbingumu. Man rodosi, apie tai, kas įvyko, reikia tylėti. Tai nedaro garbės Varonai — velniai jo nematė, jis vertas katorgos, tačiau tai nedaro garbės ir jums, ir merginai, kurios vardą girtu liežuviu teršė tas pienburnis... Na, o man juo labiau. Vienintelis Belareckis elgėsi kaip vyras, o jis, kaip tikras vyras, yra kuklus žmogus.

Visi sutiko. Ir svečiai, matyt, mokėjo laikyti liežuvį už dantų, nes apylinkėje niekas nė vienu žodžiu neprasitarė apie šį įvykį.

Išeinant Dubatoukas sulaikė mane priengyje:

— Arklį tau duoti, Andrusi?

Joti moku, bet norėjau pasivaikščioti pėsčiomis ir atsigauti po visko.

— Na, žiūrėk.

Pasukau namo per viržyną. Buvo jau vėlyva naktis, mėnulio pro debesis nesimatė, tačiau dykyne buvo užliejusi kažkokia netikra, liguistai pilka šviesa. Protarpiais vėjui pūstelėjus, sučiužėdavo sausi viržiai ir vėl įsiviešpataudavo tylą. Pakely pasitaikydavo didžiulių sustingusių akmenų. Niūrus tai buvo kelias! Šešėliai ilgėjo, kirto jį. Man truputį norėjosi miego, ir aš pasibaisėjau pagalvojęs, jog reikės eiti keliu, apsukti parką, žingsniuoti palei Volatavos akivarą. Verčiau vėl traukti dykyne ir susirasti slaptą landą tvoroje.

Pasukęs iš kelio, beveik iš karto įklampojau į kažką marmalynę, išsiterliočiau batus, paskui išsikepurnėjau

į sausus viržius, tada vėl pakliuvau į purvą, priėjau ilgą ir siaurą pelkę. Keikdamas save už tai, kad padariau didžiulį lanką, pasukau kairėn, arčiau paupio brūzgynų (prisiminiau, kad ten buvo sausiau, nes upė šiek tiek sausina šlapia žeme), išsikapsčiau netrukus į tą patį takelį, kuriuoėjau pas Dubatouką, ir atsidūres pusvarstyje nuo jo namų pasukau palei brūzgynus Pelkių Eglynės link. Likus apie pusantro varsto, kai priešakyje jau šmėkšojo parko medžių viršūnės, kažkokia nesuvokiama jėga sustabdė mane. Ar jausmai paaštrėję tą vakarą nuo degtinės ir pavojaus, ar kažkokia nesuprantama nuojauta sakytė man sakė, jog lygumoje esu ne vienas. Kas dar, nežinojau, tačiau buvau tikras, kad tai toli. Pagreitinęs žingsnį, netrukus aplenkiau tą klampynės ruožą, į kurį buvau neseniai įmaknojęs ir kuris buvo pastojęs man kelią. Išėjo taip, jog atsidūriau beveik prie sąžalynų. Tiesiai priešais mane už varsto juodavo Pelkių Eglynės parkas, klampus įklonis, kokių dešimties metrų pločio skyrė mane nuo tos vietos, kur buvau prieš keturiasdešimt minučių, kur įlindau į liūlynę (praradau tas minutes, darydamas lanką). Už įklonio tęsėsi dykynės, lygiai apšviestos vis ta pačia netikra šviesa, o už jų — kelias. Atsigrežiau. Toli dešinėje mirksėjo paskutinė švieselė Dubatouko namuose, taiki ir rausva, o kairėje, irgi toli, už dykynių matėsi išsikėtojusios, didžiulės Janouskių girios medžių viršūnės. Tačiau giria buvo labai labai toli, dykynių ir raistų pakraštyje.

Stovėjau ir klausiausi, nors kažkoks neramus jausmas ir sakė man, kad tai jau arčiau. Aš negalėjau pasikliauti nuojauta: turėjo būti kažkokia reali šitos dvasinės būsenos priežastis. Neįstengiau nieko matyti: lengvas rūkas dengė lygumą. Nieko negirdėjau. Kas tai galėjo būti, iš kur tas signalas? Atsiguliau, priglaudžiau ausį prie žemės ir netrukus pajutau ją tolygiai virpant. Nesakyčiau, kad esu labai drąsus žmogus, savisaugos instinktas man gal net stipresnis negu kitiems, bet visada buvau labai smalsus. Nusprendžiau laukti ir netrukus buvau atlygintas. Iš girios pusės per dykynes judėjo kažkokia tamsi masė, gana didelė ir veržli. Ilgai negalėjau suprasti, kas tai. Paskui išgirdau tankų ir lygų kanopų aidesį. Žiugždėjo viržiai. Po to viskas dingo, masė, matyt, nusileido į kokią

lomą, o kai atsirado vėl — aidesys nutilo. Ji lėkė be garso, tarsi plaukė oru, vis artėdama ir artėdama. Paskui pasidarė didesnė, matyt, pasisuko šonu. Dar akimirka, ir aš net palinkau priekin. Lengvo skaidraus rūko bangose aiškiai ryškėjo siluetai raitelių, lekiančių pašėlusiais šuoliais, net arklių karčiai plaikstėsi vėjyje. Ėmiau juos skaičiuoti ir suskaičiavau dvidešimt. Dvidešimt pirmasis šuoliavo priešakyje. Dar abejojau, bet staiga vėjas atnešė iš kažkur tolimą medžioklinio rago aidą. Šiurpulys perėjo man per kūną.

Tamsūs raitelių šešėliai judėjo nuo kelio įstrižai, klampus įklonio link. Pleveno vėjyje apsiaustai, raiteliai tiesūs lyg lėlės sėdėjo balnuose, ir — nė garso. Ta tyla ir buvo baisiausia. Kažkokios šviesios dėmės išryškėjo šitame miglotame fone. O dvidešimt pirmasis šuoliavo priekyje, nesikilnodamas balne, jo akis dengė užmaukšlinta skrybėlė su plunksna, veidas buvo rūškanas ir išbalęs, lūpos suspaustos.

Viržiai šniokštė po jų kojomis.

Smalsiai žiūrėjau į smailias nosis, kyšančias iš po skrybėlių, į plonas, apačioje gauruotas kažkokios nežinomos veislės arklių kojas.

Be garso šuoliavo viržiais šiurpioji karaliaus Stacho medžioklė, lėkė pilkos, neaiškos, palinkusios priekin figūros.

Ne iš karto supratau, kad jie, klaidžiodami pelke, užtiko mano pėdsakus ir dabar seka įkandin mano sielos. Raiteliai sustojo, vis taip pat tyliai, ties ta vieta, kur buvau įklamposęs į liūgynę. Jie buvo netoliau kaip už dešimties metrų anapus liūno, net įžiūrėjau, kad jų arkliai, rūko apklėsti, yra juodi ir obuolmušiai, tačiau neišgirdau nė vieno garso, tiktai kažkur pagiry tarpais aidėjo prislopintas ragas. Mačiau, kad vienas jų pasviro balne, pažiūrėjo į pėdsakus, vėl atsitiesė. Vadas mostelėjo ranka ton pusėn, kurionėjau, lenkdamas lomą, ir medžiokliai pasileido lėkti. Dar kokios penkiolika minučių, ir jie, apjoję daubą, bus čia. Klaikus įniršis kunkuliavo mano širdyje: na ne, šmėklos esat ar kas, bet pasitiksiu jus deramai!.. Revolveris, šeši šoviniai — pažiūrėsim. Kyštelėjau ranką į kišenę, ir... šaltas prakaitas išpylė kaktą: revolverio ne-

buvo. Tik dabar atsiminiau palikęs jį rašomojo stalo stalčiuje.

„Galas“, — pagalvojau.

Tačiau sudėtomis rankutėmis laukti galo nebuvau pratus. Po penkiolikos minučių jie bus čia. Vietovė nelygi. Šen ten pelkelės, kurias įmanoma perbėgti man, o ne raiteliams (nors jeigu jie vaiduokliai, perlėks oru). Aš galiu sumėtyti pėdas.

Nusiaviau batus, kad pirmąsias minutes nepatraukčiau persekiotojų dėmesio, ir žengiau į priekį, iš pradžių neskubėdamas, o paskui, kai loma pranyko, greičiau. Aš vingiavau, bėgau viržiais, kojos sušlapo nuo rasos. Pradžioje pasinešiau išilgai lomos, paskui staigiai pasukau krūmais į Pelkių Eglynę. Keletą kartų bridau vandeniui — ar galėjau į tai kreipti dėmesį? Netrukus vėl pribėgau takelį ir pasisukęs išvydau šurpiuosius medžioklius jau šioje pusėje. Jie vis taip pat nepaliaujamai sekė mano pėdomis. Persekiotojai lėkė šuoliais, karčiai ir apsiaustai plaikstėsi vėjyje.

Naudodamasis tuo, jog mane slepia krūmai, o takelis leidžiasi nuokalnėn, nukūriau taip, kaip niekada nebuvau bėgęs nei iki tol, nei, ko gero, vėliau. Vėjas švilpė ausyse, degte degė plaučiai, prakaitas graužė akis. O kanopų dundesys už nugaros, kad ir pamažu, bet artėjo. Netrukus ėmė rodytis, jog griūsiu, ir iš tikrųjų dukart suklupau, bet pakilau ir bėgau, bėgau, bėgau. Lėtai, labai lėtai artėjo tamsus parkas, o dundesys buvo girdėti vis arčiau ir arčiau.

Laimė, man radosi antrinis kvėpavimas, kaip pasakytume dabar. Bėgau tiesiai, per griovas ir duobes, lenkdamas kalveles, ant kurių mane galėjo pastebėti. O dundesys aidėjo čia arčiau, čia toliau, čia dešinėje, čia kairėje. Neturėjau kada gręžiotis, bet kartą krūmuose vis dėlto atsisukau. Jie, šurpriosios medžioklės žmonės, lėkė paskui mane baltame pažemės rūke.

Arkliai — išsklidę ore, viržiai šniokščia po kanopomis, raiteliai sėdi nejudėdami, ir virš jų giedro dangaus lopinėlyje spindi liūdna ryški žvaigždė.

Įtempęs paskutiniąsias jėgas, nusiritau nuo kalniuko, perbėgau platų taką, išokau griovin ir nuteškinau dugnu,

per vandenį. Griovys šliejosi prie tvoros. Išpuolęs iš jo, vienu šuoliu atsidūriau palei tvorą. Medžiokliai buvo už kokių dvidešimties sieksnių nuo manęs, bet kiek aplėto, ir tai man leido įsmukti pro vos pastebimą skylę ir pasislėpti alyvose. Takelyje buvo visai tamsu nuo medžių, ir todėl, kai jie beveik be garso pralėkė pro mane, neįstengiau jų įžiūrėti. Tačiau gerai girdėjau, kaip vyriasis išsukštė: „Prie akivaro“.

Šiurpioji medžioklė nulėkė tolyn, o aš atsisėdau ant žemės. Širdis daužėsi lyg pašėlusi. Tačiau tuoj pakilau. Sėdėti po bėgimo negalima. Gerai supratau tegavęs atokvėpį. Aplinkiniu keliu jie gali nujoti iki namo greičiau, negu nueisiu iki jo tiesiai. Tad vėl pasileidau bėgti. Kojos buvo sumuštos iki kraujo, dukart kritau, užkliuvęs už šaknų, eglių šakos čaižė veidą. Milžiniški rūmai iškilo priešais mane visai nelauktai, ir tuo pat metu išgirdau aidint kanopas kažkur priekyje. Jos vėl kaukšėjo, trinksėjo taip tankiai, jog kailiu jčiau: jie šuoliuoja neįtikimai greitai.

Ėjau va bank. Galėjau pasislėpti, bet rūmuose buvo mergina, kuri tikriausiai labai išsigando. Privalėjau pakliūti ten, ten buvo mano ginklas. Keliais šuoliais atsidūręs priengyje, ėmiau daužyti duris:

— Nadzeja Ramanauna! Nadzeja Ramanauna! Atidarykit!

Šaukti buvo nevalia. Ji galėjo apalpti iš siaubo. O kanopų trinksėjimas jau čia, šioje rūmų pusėje. Aš beldžiausi.

Durys atsivėrė staiga. Puolęs į svetainę, stipriai užrėmiau duris ir buvau bešokas ginklo, bet per vilkelį pamatčiau, jog miglos apsiausti arkliai pralėkė ir dingo alėjos posūkyje.

Dirstelėjau į Janouską, kuri stovėjo, pritrenkta mano išvaizdos. Pažvelgiau į veidrodį ir pasibaisėjau: apsidraskęs, apsidaužęs, kruvinom rankom, susivėlęs kraupiai debsojo į mane mano antrininkas. Vėl pažvelgiau į Janouską: išbalusi, negyvu veidu, ji užsimerkė ir paklausė:

— Dabar tikite šiurpiaja karaliaus Stacho medžiokle?

— Dabar tikiu, — niūriai atsakiau. — Ir jūs nepabūgote atidaryti man duris tokiu momentu?! Drąsi širdelė.

Ji pratrūko raudoti:

— Ponas Belarecki... ponas Andrejau... Andrejau. Aš taip bijojau, taip bijojau dėl jūsų. Dieve... Dieve... Dieve! Kad bent mane vieną pasiimtum!

Mano rankos susigniauzė į kumščius.

— Panele Nadzeja. Nežinau, ar vaiduokliai, ar ne. Vaiduokliai negali būti tokie realūs, žmonės negali būti tokie šmėkliški, degti tokiu nelabu pykčiu. Tačiau aš prisiekiu, prisiekiu jums. Už šį jūsų siaubą, už šias jūsų ašaras jie užmokės man, užmokės brangiai. Prisiekiu jums.

Kažkur toli tilo tankus arklių kanopų aidas.

ŠEŠTAS SKYRIUS

Jei iki šiol mano pasakojimo tempas buvo lėtokas, tai dabar priešingai — ar tik nebus per daug greitas. Tačiau ką padarysi, įvykių po tos siaubingos nakties užgriuvo tiek daug, jog man sukosi galva.

Kitos dienos rytą mudu su Janouskaja išsiruošėme į kaimą, kur užrašinėjau padavimus. Visą kelią ją įtikinėjau, jog nereikia taip bijoti šiurpiosios medžioklės, papasakojau, kaip vakar apgavau ją, o galvoje man sukosi: „Kas gi tai buvo? Kas?“

Šeimininkė kiek pralinksmėjo, tačiau vis dėlto atrodė prislėgta: tokios jos dar nebuvo matęs. O kai grįžau į rūmus (Janouskaja užtruko prie fligelio su sargu), pastebėjau nešvarų popieriaus lapą, prisegtą dygliu prie eglės kamieno matomoje vietoje. Nuplėšiau jį: „Kam lemta žūti, žus. Esi atėjūnas, kažkoks atklydėlis. Traukis iš kelio. Tu svetimas čia, kas tau darbo prakeiktosios giminės. Karaliaus Stacho medžioklė pasirodo vidurnaktį. Lauk“.

Gūžtelėjau pečiais. Po apokalipsinio siaubo, patirto vakar, šis grąsinimas atrodė prasta melodrama, neapgalvotas ėjimas ir, beje, įtikino mane žemiška šios velniavos kilme (kaip pamatysite toliau, be reikalo).

Paslėpiau lapą. O naktį atsitiko iš karto du įvykiai. Miegojau dabar labai blogai, kankino košmarai. Pabudau

vidurnaktį nuo žingsnių, tačiau šį kartą mane privertė atsikelti kažkokia neaiški nuojauta, jog čia ne šiaip sau žingsniai. Užsimetęs chalata, atsargiai pravėriau duris ir išsėlinau į koridorių. Žingsniai aidėjo tolimajame jo gale. Nusekiau įkandin jų ir... išvydau ekonomę, kažkur einančią su žvake. Atsargiai nusekiau iš paskos, laikydamasis tamsos. Ji įžengė į kažkokį kambarį. Pasinešiau ten link, bet ekonomė grįžtelėjo, ir vos spėjau prisiglausti prie sienos. Prisėlinęs kambarį, išvydau tik seną rašomąją stalą, raižytinę spintą. Ant palangės stovėjo žvakė. Įėjęs labai atsargiai žvilgtelėjau spinton — nieko. Kambarys buvo tuštutėlis, ir, deja, tykoti jame negalėjau: būčiau viską sugadinęs. Todėl patraukiau už koridoriaus posūkio ir susistočiau ten. Su chalatu buvo šiurpu, šalo kojos, bet aš stovėjau. Ištūnojau apie valandą, ir staiga kitas vaizdas pritrenkė mane. Koridoriumi, tolimajame jo gale,ėjo žydra moters figūra. Iš kur ji atsirado — nežinau: koridorius tame gale irgi sukosi. Ji judėjo lengvai, tarsi plaukė. Jau ketinau žengti ten, bet stabtelėjau apstulbęs. Išvydau Nadežjos Janouskajos veidą, tik nuostabiai pasikeitusį. Jis buvo labai didus ir ramus, suaugesnis ir kažkoks net labiau ištįsęs. Kur mačiau tokį? Ūmai prisiminiau, ir vis dėlto netikėjau pats savimi. Na, aišku, pražuvusios moters portretas salėje. Žydroji Moteris!

Pamiršau ekonomę, šaltį, viską. Šią mįslę turėjau įminti neatidėliodamas. Ir aš leidausi moteriai iš paskos. O ji plaukė, plaukė tolyn nuo manęs, ir tik dabar pastebėjau, kad didžiulis koridoriaus langas pusiau atvertas. Moteris žengė ant žemos palangės ir dingo. Pribėgęs pažiūrėjau pro langą, bet ničnieko nepamačiau, tarsi kas būtų iškrėtęs man pokštą. Namo kampas, tiesa, pasirodė esąs visai netoli, tačiau atbraila buvo, toji pati siaurutė atbraila. Įsignybau į ranką — ne, nemiegu.

Šio naujo įvykio sukrėstas, vos nepražiopsojau ekonomės. Tojiėjo su žvake, laikydama rankoje kažkokį popieriaus lapą. Prigludau durų nišoje, ji praėjo pro šalį, manęs nepastebėjusi. Paskui pamačiau, jog ji stabtelėjo prie lango, pakraipė galvą ir, kažką murmedama, uždarė ji.

Tada nulipo laiptais į pirmą aukštą.

Ko jai reikėjo čia, antrame aukšte? Norėjau grįžti į savo kambarį, tačiau staiga sustojau ir tylutėliai pasibel-
džiau į Janouskajos kambario duris. O kas, jeigu vis dėl-
to tai buvo ji? Paklausiau šnabždomis:

— Nadzeja Ramanauna, jūs miegate?

Vietoje atsakymo išgirdau mieguistą murmesį.

Grįžau į savo kambarį ir nedegdamas žvakės atsisė-
dau ant lovos. Mane krėtė šaltis, o galva tiesiog plyšo
nuo prieštaringiausių minčių.

SEPTINTAS SKYRIUS

Kai rytojaus dieną mudu vaikštinėjome alėja, papasa-
kojau jai apie praėjusios nakties įvykius. Gal man ir ne-
vertėjo to daryti, nežinau, bet niekaip neįstengiau atsi-
kratyti minties, jog kažką nedora krečia ekonomė. Ji ne-
nustebo, pažvelgė į mane didžiulėmis romiomis akimis ir
lėtai atsakė:

— Matote, šią naktį aš taip susijaudinau dėl jūsų, jog
pradžioje nemiegojau, o paskui užmigau taip kietai, jog
nieko negirdėjau. Nereikia keltis naktį, ponas Belarecki.
Jei kas atsitiktų, aš sau nedovanočiau... O dėl ekonomės
klystate. Tiesą sakant, ji gali vaikščioti visur, aš nesilai-
kau senų taisyklių, jog ekonomė gali eiti į antrą aukštą
tik šaukiama. Čia baisiausia ne ji, o Žydroji Moteris. Vėl
pasirodė. Būtinai atsitiks kas nors bloga.

Ir su rūščiu tvirtumu pridūrė:

— Greičiausia tai bus mirtis. Ir visai pagrįstai manau,
jog mirsiu aš.

Mudu sėdėjome senoje vieniškoje altanoje atvašynų
tankmėje. Mūras nuo senumo buvo apaugęs samanomis,
po paskutiniųjų lietu sodriai sužaliavusiomis. Altanos vi-
duryje stovėjo marmurinė mergina su nudaužta ausimi, o
jos veidu šliaužė sraigė. Janouskaja pasižiūrėjo į statulą
ir liūdnai nusišypsojo:

— Šitaip ir mes. Visiškas sunykinimas tas mūsų gyveni-
mas. Sakėte, nelabai tikite, jog tai vaiduokliai. Aš su ju-
mis nesutinku. Tačiau net jeigu ir esate teisus — kas kei-

čiasi? Ar ne tas pats, nuo ko kentėti, kai kentėti reikia, reikia išpirkti nuodėmes.

— Jūs išpirkote jas šiais dvejais metais, — pradėjau aš.

Tačiau ji nesiklausė manęs.

— Žmonės pjaunasi kaip katės maiše. Šlėkta miršta. Kitados buvome tvirti kaip akmuo, o dabar mes... žinote, jei suskaldytum seno pastato akmenį, jame rastum šliužų. Nežinia, kuo jie ten minta, tačiau tereikia trenkti per tokį akmenį, ir jis subyra. Taip ir mes. Ir tegul trenkia greičiau.

— Ir negaila jums šito grožio? — mostelėjau ranka.

— Ne, kad tik greičiau. Aš apskritai esu seniai pasiruošusi išnykti kartu su šiuo lizdu ir nesigailėčiau nei jo, nei savęs. Tačiau kuris laikas pastebiu, jog man darosi truputį gaila gyvenimo. Tikriausiai jis ne toks blogas dalykas, kaip maniau. Tikriausiai yra jame saulė, draugai, kuplūs medžiai, drąsa ir ištikimybė.

— Labai gerai, kad taip manote.

— Ne, tai labai blogai. Šimtą kartų blogiau mirti mylint gyvenimą negu taip, kaip anksčiau tariausi mirsianti. Anksčiau baimė buvo įprasta mano sielos būseną, bet dabar ji virsta kažkuo, ko nežinau, kaip pavadinti, ko nenoriu. Mat pradėjau truputį tikėti žmonėmis. Nereikia to tikėjimo, nereikia vilties. Geriau taip, kaip anksčiau. Šitaip ramiau.

Mudu nutilome. Ji prilenkė sau ant kelių geltoną pusplikę klevo šakelę ir ėmė glostyti ją.

— Žmonės ne visada meluoja. Labai dėkinga jums už tai, ponas Belarecki. Jūs turite man atleisti, girdėjau jūsų pokalbį su Svecilovičiumi, tyra, gera siela, vieninteliu žmogumi šioje apylinkėje, išskyrus jus ir gal dar dėdę. Dėkui už tai, kad ne visur žemėje žmonės plokščiagalviai, storų kaukolių ir geležinių smegenų.

— Beje, apie Dubatouką. Kaip manote, ar nevertėtų jums išsipasakoti jam, kad kartu imtume aiškintis šią bjaurastį?

Jos blakstienos virptelėjo.

— Nereikia. Šis žmogus tris šimtus kartų įrodė esąs atsidavęs ir ištikimas mūsų namams, jis geras, jis neleido Haraburdai iškelti bylos dėl neapmokėto vekselio dar tėvui gyvam esant, ir padarė tai ne visai leistinu būdu: iššaukė jį dvikovon ir pasakė, jog visi jo giminaičiai šauks Haraburdą dvikovon tol, kol tai baigsis jam blogai. Tačiau kaip tik todėl ir nenoriu, kad jis įsikištų. Pernelyg karštas mano dėdulė.

Jos akys, spindulingos ir ramios, staiga sublizgo.

— Ponas Belarecki, seniai norėjau jums kai ką pasakyti. Po vakarykščio mūsų pokalbio, kai jūs prisiekinėjot, supratau, jog laukti nebegalima. Jūs turite palikti Pelkių Eglynę, palikti šiandien, vėliausiai rytoj, ir važiuoti į miestą. Gana. Muzika baigėsi. Savo teises ima reikšti mirtis. Jums nėra ko čia veikti. Išvažiuokite. Palikite šiuos šimtmečiais terštus namus, supuvusius žmones, jų piktdarybes kam jie dera: nakčiai, lietui. Esat pernelyg gyvas. Ir — svetimas.

— Nadzeja Ramanauna! — surikau aš. — Ką jūs kalbate! Mane jau vadino svetimu. Ar galėjau tikėtis, kad ir iš jūsų lūpų mane pasieks toks pats skaudus žodis? Kuo jį nusipelniau?

— Niekuo, — šaltai atsakė ji. — Tačiau vėlu. Viskas pasaulyje ateina pavėluotai. Esat per daug gyvas. Eikite pas savo tautą, pas tuos, kurie gyvena, badauja ir juokiasi. Eikite laimėti. O mirusiems palikite kapus...

Baisiausiai įtūžau:

— O jūs — ne mano tauta? O šitie žmonės, įgąsdinti ir alkani, ne mano tauta? O Svecilovičius, kurį išduočiau, ne mano tauta? O šitos Dievo prakeiktos pelkės, kur darosi šlykštybės, tai ne mano žemė? O vaikai, kurie verkia naktimis, išgirdę šiurpiosios medžioklės kanopų atgarsį, kurie dreba iš baimės visą gyvenimą, tai ne mano brolių vaikai? Kaip drįsote netgi pasiūlyti man tai?!

Ji grąžė rankas:

— Ponas Belarecki... Nejaugi nesuprantate, kad vėlu gaivinti šią vietovę ir mane? Mes pavargome tikėdamiesi, nežadinkit mūsų vilties. Vėlu! Vėlu! Nejaugi nesuprantate, kad jūs vienas, kad nieko nepadarysite, kad mūsų žūtis bus baisi, neatitaisoma! Neatleisiu sau už šitą. O, kad

žinotumėt, kokios baisios tos šmėklos, kokios godžios svetimo kraujo!

— Nadzeja Ramanauna, — pasakiau šaltai, — jūsų namai — stipri tvirtovė. Tačiau jei varote mane, eisiu į mėlynę, bet nepaliksiu šios vietovės. Dabar reikia arba numirti, arba nugalėti. Numirti — jei tai vaiduokliai. Nugalėti — jei tai žmonės. Neišvažiuosiu iš čia, neišvažiuosiu nė už ką pasaulyje. Jei trukdau jums — tada kas kita. Tačiau jei prašote tikrai baimindamasi dėl manęs, nenorėdama rizikuoti mano kailiu, — aš lieku. Pagaliau tai mano kailis, ir aš turiu visišką teisę naudotis juo kaip panorėsiu. Suprantate?

Ji pažvelgė į mane sutrikusi, su ašaromis akyse.

— Kaip jūs galėjote pagalvoti, jog nenoriu matyti jūsų šiuose namuose?! Kaip galėjote pagalvoti? Esate drąsus žmogus. Man ramu su jumis. Man pagaliau gera su jumis, net kai esate toks šiurkštus, kaip ką tik. Šlėkta taip nebūtų pasakęs. Jie tokie mandagūs, delikatūs, taip slepia savo mintis. Man taip atsipyko visa tai. Noriu matyti jus šiuose namuose, tikrai nenoriu matyti tokio kaip vakar, arba...

— Arba užmuštą, — pridūriau aš. — Nesijaudinkit. Daugiau manęs tokio nepamatysit. Ginklą turiu. Dabar ne aš nuo jų, o jie nuo manęs bėgs, jei bent lašas kraujo yra jų gyslose.

Ji pakilo ir žengė lauk iš altanos. Prie pat vartų pastovėjo kiek nusigrėžusi, atsisuko ir, žiūrėdama žemėn, pasakė:

— Aš nenorėjau, kad rizikuotumėt gyvybe. Labai nenorėjau. Tačiau po jūsų atsakymo galvoju apie jus šimtkart geriau. Tikrai labai saugokitės, Belarecki. Niekur neikite be ginklo. Aš... be galo džiaugiuosi, kad nepaklausėte manęs, nenusprendėte važiuoti. Ir sutinku su jumis, jog žmonėms reikia padėti. Man gresias pavojus — niekai, bet kiti žmonės — viskas. Jie gal čia vertesni laimės negu tie, saulėtose lygumose, nes jie daugiau kentėjo laukdami jos. Ir aš sutinku su jumis: jiems reikia padėti.

Mergina nuėjo, o aš dar ilgai sėdėjau ir mąščiau apie ją. Buvau priblokštas, sutikęs šiose pelkėse tokią kilnią ir gražią sielą.

Jūs žinote, kaip taurina ir stiprina žmogų įsitikinimas, kad juo kažkas pasikliauja kaip tvirta atrama. Tačiau, matyt, prastai save pažinojau, nes kita naktis buvo vienas baisiausių ir nemaloniausių mano gyvenimo atsiminimų. Pagalvojęs apie ją, net po dešimties metų mykdavau ir dejuodavau iš gėdos, ir žmona manęs klausdavo, kas atsitiko. Bet aš niekada, iki šios dienos, nesu niekam pasakojęs apie tą naktį ir savo mintis.

Galbūt ir jums nepasakočiau, bet pamaniau, jog ne taip svarbu gėdingos mintys, svarbiausia — kad žmogus įstengtų jas įveikti, kad jos neužplūstų jo vėliau. Taigi nusprendžiau pateikti jums tai kaip pamokymą.

Pavakary pas mane atėjo Svecilovičius. Šeimininkei skaudėjo galvą, ir ji dar iki jam pasirodant užsidarė savo kambaryje. Mudu kalbėjomės prie židinio dviese, ir aš papasakoju jam apie praėjusio vakaro įvykius. Išvydęs jo veide nuostabą, paklausiau, kas jį taip stebina.

— Niekas, — atsakė jis. — Ekonomė — kvailystės. Galbūt ji tiesiog vagia menką šeimininkės turtą, galbūt dar kas. Seniai pažįstu šią bobą: šykštoka ir paika kaip avies galva. Jos smegenys taukais aptekę ir piktadarystės neįstengtų iškrėsti, nors pasekti ją, atrodo, nepakenktų. Žydroji Moteris irgi nesąmonės. Kitą kartą, pamatęs ją, pykštelkit ton pusėn. Aš nebijau vaiduoklių moterų. O šit jūs verčiau atspėkit, kodėl taip nustebau, išgirdęs apie vakarykščią šiurpiąją medžioklę?

— N-nežinau.

— Na, o sakykit, ar jums nekilo įtarimų dėl Varonos? Tarkim, taip. Varona peršasi Janouskajai, jam atsakoma. Norėdamas atkeršyti, jis ima krėsti pokštus su šiurpiąja medžiokle. Negirdėjot apie piršlybas? Taip, taip, dar prieš dvejus metus, Ramanui gyvam esant, jis siūlė jai, tada dar vaikeliui, ranką ir širdį. Todėl ir ant jūsų niršta, todėl ir šoko vaidytis, o kai neišdegė — nusprendė pašalinti jus iš kelio. Tik maniau, kad tai įvyks kiek vėliau.

Susimąsčiau:

— Prisipažįstu, tokios mintys man buvo kilusios. Galbūt būčiau joms davęs valią, bet žinojau, jog Varona guoli sužeistas.

— Tai kaip tik niekai. Vos tik jums išėjus, jis pasirodė prie stalo, pažaliavęs ir niūrus, tačiau beveik blaivus. Kraujo nuleidimas padėjo. Apibintuotas lyg kopūsto galva, vien nosis ir akys tematyti. Dubatoukas jam: „Ką, vaikine, gėda, prisigėrei lyg kiaulė, mane dvikovon šaukei, o užtaikei ant žmogaus, kuris tau parodė, kur pipirai auga?“ Varona bandė nusišypsoti, bet iš silpnumo tik susvyravo: „Pats, dėde, matau, kad esu kvailys. Ir Belareckis taip mane pamokė, jog daugiau niekada prie žmonių nebelįsiu“. Dubatoukas tik galvą palingavo: „Štai ką degtinėlė, mieloji mano, avigalviams daro“. O Varona jam: „Manau, reikėtų jo atsiprašyti. Nepatogu. Tarsi pasikvietęs į svečius bandytum nuplakti“. Kiek pamastė. „Ne, — sako, — neatsiprašinėsiu, pykstu šiek tiek. Juk galų gale jis patyrė malonumą“. Ir dar jums pasakysiu, jis sėdėjo su mumis, o mes gerėme iki pat aušros. Dubatoukas tiek nusišė, jog ėmė įsivaizduoti esąs Nerono laikų krikščionis kankinys, ir vis stengėsi įkišti rankas į dubenį su karštu punšu. Tas tavo sekundantas, arti keturių dešimčių metų mulkis, vis žliumbė ir šūkaliojo: „Motinėle, ateik čia, paglostyk man galvelę. Skriaudžia tavo sūnų, nebeduoda jam degtinės“. Koks trejetas taip ir užmigo po stalu. Niekas nebuvo išėjęs nė akimirka, tad su šiurpiaja medžiokle nei Varona, nei Dubatoukas nieko bendro neturi.

— O jūs bene ir Dubatouką įtarinėjot?

— Kodėl gi ne? — kietai pareiškė Svecilovičius. — Niekuo dabar nebepasitikiu. Tai susiję su Nadzeja Ramanau-na. Ko gi Dubatouką turėčiau iš įtariamųjų išbraukti? Kodėl? Kad geras? O-cho kaip žmogus gali apsimesti! Aš ir pats... vakar net nepriėjau prie jūsų prieš dvikovą, kad neįtartų, jeigu jie piktadariai. Ir dabar laikysiuos atokiai, taip reikia. Aš ir jus įtarinėjau: o jeigu... bet paskui atsi-peikėjau. Žymus etnografas virsta banditu! Cha! Taip ir Dubatoukas galėjo avinėliu apsimesti. O svarbiausia, nepatiko man ta jo dovana, Ramano Senojo portretas. Tarytum tyčia, kad merginą išmuštų iš vėžių.

— Taigi, — susivokiau aš, — iš tikrųjų įtartina... Ji dabar net prie židinio sėdėti bijo.

— Tas ir yra, — niūriai pasakė Svecilovičius. — Vadi-

nasi, ne jis karalius Stachas. Ši dovana kaip tik jo nau-
dai. Ir vakarykštis įvykis.

— Klausykit, — pareiškiau. — O jeigu karalius Sta-
chas — jūs. Juk vakar išėjote vėliau nei aš, be jokio pa-
grindo man pavyduliaujate. Gal jūs man tik akis muilinat,
o iš tikrųjų, vos tik išėjau: „Ant arklių, vaikinai!“

Nė akimirkos taip negalvojau, bet man nepatiko, kad
patiklus nuoširdus vaikinas šiandien atrodė lyg skeptiškas
senis.

Svecilovičius spoksojo į mane kaip apdujęs, sulapsėjo
porą kart akimis ir ūmai nusikvatojo, iškart virsdamas vėl
geru tyru jaunuoliu.

— Tas ir yra, — atsakiau jo tonu, — netauzykit be rei-
kalo apie tokius senius kaip Dubatoukas. Įžeisti žmogų
nesunku.

— Aš ir neįtariu jo dabar, — tebekvatodamas atsakė
Svecilovičius. — Juk sakiau, juodu buvo su manimi. Kai
ėmė aušti, Varonai pasidarė labai bloga, vėl ėmė kraujuo-
ti, pradėjo kliedėti. Pasiuntė vieną senio žiniuonio, paskui
net gydytojo nepatingėjo į apskritį trenktis. Atvažiavo jis
visai neseniai ir paliepė Varonai savaite gulėti. Gydyto-
jui buvo pasakyta, jog tai atsitiko netyčia.

— Na, o ką dar galėtume įtarti?

Perkratėme visą apylinkę, bet nė prie vieno neapsisto-
jome. Galvojome net apie Bermaną ir nors suvokėme, kad
jis vėpla, nusprendėme parašyti laišką į gubernijos mies-
tą Svecilovičiaus pažįstamiems ir išsiteirauti, kaip jis ten
gyveno anksčiau ir kas per žmogus. Šito reikėjo todėl, kad
Bermanas buvo vienintelis iš apylinkės žmonių, apie ku-
rį nieko nežinojome. Spėliojome ir vienaip, ir kitaip, bet
nieko negalėjome sumąstyti.

— Kas turtingiausias Pelkių Eglynės apylinkėse? —
paklausiau aš.

Svecilovičius susimąstė:

— Janouskaja, rodos... Nors turtas jos neliečiamas.
Tada Harovičius (jis čia negyvena), toliau ponas Harabur-
da — beje, pagrindinis Janouskajos turto paveldėtojas tuo
atveju, jei ji mirtų dabar. Po to tikriausiai Dubatoukas.
Žemės jis turi mažai, ūkis ir namai, pats matote, vargingi,

bet matyt, turi užslėpęs pinigų, nes pas jį nuolatos valgo ir geria svečiai. Kiti — smulkmė.

— Jūs sakote, Haraburda — Janouskajos turto paveldėtojas. Kodėl jis, o ne jūs, giminaitis?

— Juk sakiau jums, tėvas pats atsisakė paveldėjimo teisės. Pavojinga, dvaras pelno neduoda, mat esama kažkokių vekselių.

— O jūs nemanote, kad Haraburda...

— Hm. O kokia nauda smurtu pelnyti tai, kas vis tiek gali tau atitekti? Tarkime, Janouskaja išteka — vekselis pas jį, jei tai ne prasimanymas. Be to, jis bailys kokių reta.

— Taip, — susimąščiau. — Tada eisim kitu keliu. Ir štai kokiu: reikia sužinoti, kas tą vakarą išviliojo Ramaną iš namų. Ką žinom? Kad mergaitė buvo pas kažkokius Kulšus? O gal Ramanas visai ne jos išjojo? Girdėjau apie tai iš Bermano. Teirausiuos Kulšų. O jūs surinkite žinias apie Bermano gyvenimą gubernijos mieste.

Palydėjau jį iki kelio ir jau prietemoje grįžau alėja. Bjauru ir nemalonu buvo širdyje. Alėja, tiesą sakant, seniai buvo virtusi taku ir vienoje vietoje juosė didžiulį lyg medis, kuplų alyvų krūmą. Šlapi širdies pavidalo lapai, dar visai žali, blausiai blizgėjo, nuo jų ritosi skaidrūs lašai — krūmas verkė.

Nuėjus nuo jo apie dešimtį žingsnių, staiga man už nugaros kažkas sausai trakstelėjo. Pajutau svilinantį skausmą petyje.

Gėda prisipažinti, bet man ėmė drebėti kinkos. „Štai jie, — pagalvojau, — tuoj pykstelės dar kartą“. Reikėjo šauti tiesiai į alyvas ar netgi leistis į kojas — viskas būtų buvę protinga. Bet aš iš didelio išgąščio apsigrežiau ir pasileidau tiesiai į krūmą, krūtine į kulkas. Staiga išgirdau, jog krūmuose kažkas sutraškėjo, kažkas šoko bėgti. Vijausi jį lyg pašėlęs, ir tik stebėjau, kodėl jis nešauda. O jis, matyt, veikė irgi instinktyviai: lėkė kiek tik įkabinamas, traškesys nutilo, o aš taip ir nepamačiau jo.

Tada apsisukau ir nuėjau namo. Ėjau ir vos nebloviau iš nuoskaudos. Kambaryje apžiūrėjau žaizdą: niekai, viršutinio peties raumens įdrėskimas. Bet už ką? Už ką? Iš dainos žodžių neišmėsi, tikriausiai po pastarųjų dienų

sukrėtimų man buvo visiškai išklėję nervai, nes apie porą valandų stačiai gūžiausi iš baimės lovoje. Niekada nepagalvojau, kad žmogus gali būti toks niekingas šliužas. Vos neverkiau.

Prisiminiau perspėjimą, žingsnius koridoriuje, baisųjį veidą lange. Žydroji Moteris, bėgimas viržynėmis, šūvis į nugarą.

Nudaigos, būtinai nudaigos. Atrodė, tamsa žvelgia į mane nematomomis kažkokios pabaisos akimis, tuoj kas nors prisėlins ir pačiups. Gėda sakyti, bet užsimečiau antklodę ant galvos, kad nenutvertų iš pagalvės pusės, tarsi antklodė būtų galėjusi apsaugoti. Ir nejučia smilktelejo niekšiška mintelė: „Reikia bėgti. Bepiga jiems manimi kliauti. Tegul patys tvarkosi su tomis bjaurastimis ir tąja medžiokle. Išprotėsiu, jei dar savaitę pabūsiu čia“.

Jokie moraliniai kriterijai negelbėjo, drebėjau lyg epušės lapas, o užmigau toks išsunktas lyg amžių akmenis vežiojęs. Jei būtų pasigirdę Mažojo Žmogaus žingsniai, tikriausiai būčiau palindęs tą vakarą po lova, tačiau, laimė, nepasigirdo.

Rytas įkvėpė man drąsos, buvau nuostabiai ramus.

Nusprendžiau tą dieną nueiti pas Bermaną, juo labiau kad šeimininkė dar sirguliavo. Anapus namo kerojo didžiulės, aukštesnės už žmogų, jau džiūvančios varnalėšos. Per jas nusigavau iki prieangio ir pasibeldžiau į duris. Man niekas neatsakė, patraukiau duris ir jos atsidarė. Nedidukas prieškambaris buvo tuščias, kabėjo tik Bermano paltas. Kostelėjau. Kažkas sučiužėjo kambaryje. Pabeldžiau — pasigirdo trūkčiojantis Bermano balsas:

— K-kas? Užeik-kite.

Įėjau. Bermanas kilstelėjo iš už stalo, siausdamasis ant krūtinės chalata. Jo veidas net išbalo.

— Laba diena, ponas Bermanai.

— S-sėskitės, sėskitės, prašom, — jis taip subruzdo, jog man pasidarė nepatogu.

„Ko atsivilkau pas jį? Žmogus mėgsta vienatvę. Žiūrėk, kaip išsigando...“

O Bermanas jau atitoko:

— Sėskitės, sėskitės, gerbiamasai, sėskitės mielas po-
ne.

Pažvelgiau į krėslą ir pamačiau ant jo lėkštę su nebaigtu valgiu ir desertinį šaukštelį. Bermanas vikriai pačiupo jį.

— Atleiskite, nusprendžiau patenkinti, taip sakant, apetitą.

— Prašom, valgykite, — pasakiau.

— Ką jūs, ką jūs!.. Valgyti garbaus pono akivaizdoje... Negaliu.

Porcelianinės lėlės lūpos maloniai viepėsi.

— Argi nesat pastebėjęs, gerbiamas pone, koks nemalonus reginys valgantis žmogus? O, tai baisu! Jis kvailai žiautaroja, čiaumoja ir panėšėja į galviją. Žmonės tokie panašūs į kokį nors žvėrį. Vienas ryja lyg liūtas, antras čiaumoja lyg, atleiskite, tas gyvulys, kurį ganė sūnus paklydėlis. Ne, gerasis pone, aš niekada nevalgau žmonėms matant.

Atsisėdau. Kambarys buvo labai kukliai apstatytas. Geležinė lova, panaši į giljotiną, stalas, du krėslai, dar stalas, visas užverstas knygomis ir popieriais. Tiktai staltiesė buvo neįprasta, labai sunki, mėlyna, auksu siūta. Nusvirusi iki pat grindų.

— Stebitės? O, garbusis pone, vienintelė, likusi iš buvusių daiktų.

— Ponas Bermanai...

— Klausau jūsų, pone.

Jis atsisėdo, palenkęs lėlės galvą, plačiai atvėręs didelės pilkas akis ir pakėlęs antakius.

— Noriu paklausti jūsų, ar kitokių namo planų nėra?

— M-m... ne... Yra dar vienas, padarytas maždaug prieš trisdešimt metų, bet ten tiesiai pasakyta, jog jis perpieštas iš to, kurį daviau jums, ir pavaizduotos tik naujos pertvaros. Štai jis, prašom.

Pažiūrėjau į planą. Bermanas sakė tiesą.

— O sakykit, ar nėra kokios užmaskuotos patalpos antrame aukšte, greta tuščio kambario su spinta?

Bermanas susimąstė.

— Nežinau, pone, nežinau, jūsų kilnybe... Kažkur ten turėtų būti slaptas Janouskių archyvas, bet kur jis — nežinau. N-nežinau...

Jo pirštai lakstyte lakstė staltiese, stuksendami kažkokį maršą.

Pakilau, padėkojau šeimininkui ir išėjau.

„Ko jis taip sunerimo? — dingtelėjo man. — Pirštai laksto, veidas išbalęs! Et, velnio senbernis, žmonių ėmė baidytis...“

Ir vis dėlto kažkokia mintis graužė man smegenis.

„Kodėl? Kodėl? Ne, čia kažkas nedora. Ir kažkodėl galvoje sukasi žodis „rankos“. Rankos. Rankos. Kuo čia dėtos rankos? Kažkas turi šiame žodyje slėpėti, jei taip len-da iš sąmonės“.

Ėjau iš jo kietai suvokęs, jog reikia būti budriam. Ne-patiko man tas lėliškas žmogelis, ypač pirštai, pirštai, du-kart ilgesni už normalius, besiraitantys ant stalo lyg gyva-tės.

AŠTUNTAS SKYRIUS

Išsiruošiau į Žabičių palivarką, priklausančią Kulšams. Diena buvo pilka ir niūri, tokia abejingai pilka, jog verkti norėjosi. Žemi pilki debesys slinko virš durpynų. Priešais driekėsi rūškanas, slegiantis horizontas. Plynu rudu lygu-mos paviršiumi šen ten šliaužiojo nešvarios dėmės: pie-muo ganė avis. Ėjau Volatavo akivaro pakraščiu ir akiai tiesiog nebuvo kur pailsėti. Kažkas tamsavo žolėje. Pri-ėjau arčiau. Tai buvo didžiulis, kokių trijų metrų ilgio akmeninis kryžius. Nuverstas seniai, nes netgi duobė, ku-rioje stovėjo, beveik susilyginusi su žeme ir apaugusi žo-le. Raidės ant kryžiaus vos matyti:

„Viešpaties tarnas Ramanas mirė čia staigia mirtimi. Keleivi, melskis už sielą jo, kad ir už tavąją kas nors pa-simelstų, maldos tavo Dievui itin prie širdies“.

Ilgai stovėjau prie jo. Štai, vadinasi, vieta, kur žuvo Ramanas Senasis! . .

— Pone, pone maloningas, — išgirdau balsą už nuga-ros.

Atsigrežiau. Moteris fantastiškais skarmalais stovėjo už manęs ir tiesė ranką. Jauna, dar gana daili, o aptrauk-

tas geltona oda veidas toks baisus, jog nudelbiau akis. Jai ant rankų gulėjo kūdikis.

Padaviau jai išmalda.

— Gal duonos truputėlį turit, pone? Bijau, kad nueisiu. Ir Jasikas miršta...

— O kas jam?

— Nežinau, — tyliai atsakė ji.

Kišenėje radau saldainį, daviau jį moteriai. Bet vaikelis nevalgė.

— Ką gi man daryti su tavim, mieloji?

Keliu važiavo valstietis su valkėmis. Padaviau jam rublį ir paprašiau nuvežti moterį į Pelkių Eglynę, kad ten ją pamaitintų ir leistų kur nors pailsėti.

— Duok Dieve jums sveikatėlės, pone, — išlemeno moteris. — Mums čia niekas nedavė valgyti. Nubausk Dieve tuos, kurie varo žmones nuo žemės.

— O kas nuvarė?

— Ponas.

— Koks ponas?

— Ponas Antosius. Liesas toks...

— O kuo jis pavarde, kur jūsų kaimas?

— Nežinau. Čia, už miško. Geras kaimas. Mes ir pinigų turėjom, penkis rublius. Bet nuvarė.

Jos akyse sužibo nuostaba tais, kurie nepaėmė netgi penkių rublių ir nuvarė nuo žemės.

— O kur vyria?

— Užmušė.

— Kas užmušė?

— Mes rėkėm, verkėm, nenorėjom eiti. Jazepas irgi rėkė. Paskui šaudė. Jis atsigulė. O naktį atėjo šiurpioji medžioklė ir nutempė į liūną didžiausius rėksnius. Jie dingę... Daugiau niekas neberėkė.

Pasiskubinau nusiųsti juos, o pats nuėjau tolyn, apimtas nevilties. Dieve mano, koks tamsumas! Koks užguitumas! Kaip nuversti šį kalną? Pas Dubatouką surijome tiek, jog užtektų keturiasdešimčiai Jasikų išgelbėti nuo mirties. Alkanam neduoda duonos, jo duoną atkiša kareiviui, kuris šaudė į jį už tai, kad jis alkanas. Valstybinė išmintis! Ir šitie nelaimingieji tyli. Už kokias nuodėmes esi baudžiama, mano tauta, už ką tu blaškoma savo žemėje lyg

rudens lapas? Kokį uždraustą vaisių suvalgė pirmasis mano genties Adomas?

Vieni ryja be saiko, kiti miršta po jų langais. Šit nuverstas kryžius virš vieno, siutusio nuo geros duonos, o šit mirštantis kūdikis. Amžiais skyrė ši riba vienus ir kitus — ir štai galas, logiška baigtis: sulaukėjimas, tamsumas visoje valstybėje, bukaprotiška baimė, badas, pamišimas. Ir visa Baltarusija — vienas mirties laukas, virš kurio staugia vėjas, mėšlas po nutukusių, viskuo patenkintų galvijų kojomis.

Nepasimels už tave keleivis, Ramanai Senasis. Nusispyjaus kiekvienas į nuvirtusį tavo kryžių. Ir duok Dieve man jėgų išgelbėti paskutiniąją iš tavo giminės, kuri niekuo nekalta nepermaldaujami mūsų pamotės, baltarusių istorijos, tiesai.

Nejaugi tokia užguita, tokia apmirusi mano tauta?

...Apie keturiasdešimt minučių teko brautis per neaukštą, labai drėgną miškelį už Volatavo akivaro, kol prasi-
mušiau į taką, apžėlusį ir siaurą. Abipus jo stebėsi bemaž plikos drebulės. Raudoname jų masyve lyg dėmės skyrėsi geltoni beržai ir beveik žali dar ažuolai. Takelis nusileido daubon, kur tekėjo rudas it stipri arbata upelis. Jo krantai buvo žali ir minkšti, — apaugę samanomis. Krantus jungė tokie pat žali audros nuverstų medžių tiltai. Tomis išvartomis žmonės ir pereidavo upelį, nes ant kai kurių samanų buvo nutryptos.

Tylu ir tuščia buvo čionai. Retkarčiais medžio viršūnėje sučypsėdavo paukštelis, vieniši lapai krisdavo ir pakibėdavo ant voratinklių tarp medžių. Upelio vanduo nešė liūdnius geltonus ir raudonus lapų laivelius, o vienoje vietoje, kur buvo verpetas, lapai sukosi amžiname šokyje, tarsi vandėnis būtų viręs iš jų sriubą vakarienei. Kad pereičiau per upelį, gavau nusilaužti storoką, bet visai nudžiūvusią drebulėlę, ji lūžo nuo vieno spyrio.

Už daubos miškas visai sutankėjo. Takelis pradingdavo neįžengiamame tankumyne, jį gožė avietynų, nudžiūvusių dilgėlių, gervuogių, skudučių ir kitokių bjauratų džiunglės. Apyniai rangėsi medžiais lyg žalia liepsna, vy-
niojosi apie juos, veržėsi į laisvę ir ištisomis gabanomis nusvirę kabinosi man už galvos. Netrukus pasirodė pir-

mieji gyvenamos vietos pažymiai: sulaukėjusių alyvų krūmai tarp medžių, geriau patręštos žemės ploteliai (buvę gėlynai), žmogaus pakeleivės didžiulės varnalėšos. Greitai alyvos taip sutankėjo, jog neįstengei pralįsti. Vos išsigavau į mažą aikštelę, kurioje stovėjo saugiai paslėptas namas. Ant aukšto mūro pamato, su mūriniu priebučiu ir medinėmis kolonomis, dar senolių laikais, matyt, nudažytais baltai, jis sviro į mane lyg mirtinai sužeistasis, kuris tuoj tuoj nuvirs. Išsiklaipusios lentelės, apšiuręs apkalas, nuo senumo margi stiklai. Tarp paradinio prieangio laiptelių vešėjo varnalėšos, lakišiai, didžiulė ožkarožė, beveik užgožūsi duris. O prie užpakalinių durų vedė purvyne padėtos dvi plytos. Stogas pažaliavęs, storai apkernėjęs tankiomis samanomis. Per pilką langelį trobos vidus atrodė niūrus ir užleistas. Žodžiu, namelis ant vištos kojos. Trūko tik raganos, gulinčios ant devintos plytos ir sakančios „Fe-fe, žmogiena trenkia!“

Tačiau netrukus atsirado ir ji. Pro langą į mane žvelgė moters veidas, toks sudžiūvęs, jog atrodė lyg kaukolė, aptraukta geltona oda. Žili gaurai nukarę ant pečių. Paskui pasirodė ranka, mojanči man išdžiūvusiu lyg vištos kaulelis pirštu.

Stovėjau lauke, nežinodamas, ar man, ar kam kitam skirtas šis kvietimas.

Paskui atsidarė durys, ir išlindo toji pati galva.

— Čionai, maloningasai pone Hryhorai, — pasakė galva. — Čia galabijamos nelaimingosios aukos.

Nesakyčiau, kad po tokio paguodžiamo patikinimo man baisiai norėjosi užėiti į šį namą, tačiau senė žengė nuo laiptelio ir ištiesė man virš pelkės ranką.

— Seniai laukiau jūsų, drąsusis išgelbėtojai. Mat, mano vergas Ryhoras pasirodė esąs smaugėjas nelyginant Mėlynbarzdis. Atsimenat, mudu skaitėme apie Žilį Mėlynbarzdį. Toks mandagus, galantiškas kavalierius. Atleisčiau Ryhorui, jei jis galabytų taip galantiškai, bet jis cholo-pas. Ką padarysi?

Nusekiau paskui ją. Prieškambaryje ant grindų gulėjo skrandas, greta jos — balnas, ant sienos kabojo botagas ir keli sudžiūvę lapių kailiai. Be to, čia stovėjo trikojis suolelis ir šonu pakreiptas kažkokio vyro portretas, nešva-

rus ir kiaurai perdrėkstas. O kitame kambaryje viešpatavo tokia jovalynė, tarsi prieš keturis šimtus metų čia būtų buvęs Žalgirio mūšio filialas ir nuo tų laikų niekas daugiau nebebūtų valęs dulkių ir plovęs langų. Stalas su antikinių hermų pavidalo kojytėmis pastatytas kreivai, prie jo krėslai, panašūs į karo veteranus, bekojus ir vos kvėpuojančius. Spinta pasienyje pasvirusi, grasinanti užgriūti kam nors ant galvos. Palei duris ant grindų stūksojo didžiulis labai panašaus į šeimininkę Voltero biustas. Jis koketiškai žvilgčiojo į mane iš po skuduro, vietoj laurų vainikuojančio jo galvą. Viename kampe glūdėjo triumfą, išterliotas kažkuo labai panašiu į paukščių išmatas. Viršutinė veidrodžio dalis nuklota dulkių, užtat nuo apatinės dalies dulkės rūpestingai nuvalytos. Ant grindų mėtėsi indų šukės, duonos plutelės, žuvų kaulai. Viskas lyg tulžio žuvininkėlio lizde, kurio dugnas išklotas žuvų žvynais. Ir pati šeimininkė panėšėjo į tulžį, šį tamsų ir keistą, vienatvę mėgstantį paukštį.

Ji pasisuko į mane. Vėl pamačiau jos veidą su nosimi, beveik siekiančia smakrą, ir didžiadante burna. Dantys atrodė ypač dideli, nes kyšojo kartu su dantenomis, tarsi nebūtų užtekę odos burnai pridengti.

— Riteri, kodėl jums nenušluosčius šitų dulkių nuo viršutinės triumfą dalies? Norėčiau matyti save visu ūgiu. Visu gražumu.

Jau ketinau tai padaryti, bet ji staiga pasakė:

— O jūs labai panašus į velionį mano vyrą. Ak, koks tai buvo žmogus! Jis gyvas pakilo į dangų, pirmasis po pranašo Elijošiaus. O Ramanas gyvas pakliuvo į pragarą. Tai vis piktasis Janouskių apylinkės genijus — šiurpioji karaliaus Stacho medžioklė. Nuo tos dienos, pažymėdama gedulą, lioviausiu tvarkytis namuose. Gražu, tiesa? Ir kaip romantiška!

Ji koketiškai nusišypsojo ir ėmė šaudyti akimis pagal nerašytas kilmingų mergelių pensionų taisykles: „Akutes į pašnekovą, po to į šoną vos palenkus galvą, tada vėl į pašnekovą, į viršutinį salono kampą ir žemėn“.

Tai atrodė tarsi pikta žmogaus jausmų parodija. Nelyginant beždžionė būtų staiga uždainavusi Ofelijos dainą angliškai.

— Čia gražu. Tiktai baisu! Oj, kaip baisu! Br-r-r!.. Br-r-r!..

Staiga ji parpuolė ant grindų ir palindo su visa galva po krūva kažkokių nešvarių skarmalų.

— Lauk! Lauk iš čia! Jūs — karalius Stachas!

Moteris blaškėsi ir šaukė, iš po dulkinų skudurų kyšojo geltona jos koja. Su siaubu pagalvojau, jog, ko gero, tokia bus visų apylinkės žmonių lemtis, jei nesuvokiamas siaubas ir toliau it juodas sparnas kabės virš šios žemės.

Jau rengiausi trauktis atatupstas, bet staiga pajutau kažkieno ranką ant peties ir išgirdau šiurkštų vyro balsą:

— Ko jūs čia? Bene' nematote, kad ji truputį... keista?

Tarnas nuėjo į prieškambarį, atnešė iš ten perdrėktą vyro su fraku ir su „Vladimiru“ kilpelėje portretą ir pastatė ant stalo. Po to, ištraukęs moterį iš skudurų, pasodino priešais portretą.

— Ponia Kulša, tai ne karalius Stachas, ne. Tai atvyko ponas feldmaršalas pasižiūrėti į garsiąją vietinę gražuolę. O karalius Stachas, šit jis, portrete, jis negyvas ir nieko negali užmušti.

Moteris pažiūrėjo į portretą. Nutilo. Vyras išsitraukė iš užančio gabalą duonos, juodos lyg žemė. Senė pažvelgė į nepažįstamąjį, džiugiai nusijuokė, ėmė gnaibyti pirštais duoną ir dėtis į burną, vis žiūrėdama į portretą.

— Karaliau Stachai. Vyreli tu mano. Ko suki savo veidą?!

Ji čia braižė portretą, čia džiaugsmingai kažką jam šnibždėjo ir vis valgė duoną. Mes galėjome kalbėtis. Žiūrėjau į vyrą, apsirengusį valstietiška sėrmėga ir apsiavusį naginėmis — odinėmis Palesės vyžomis, o jis žiūrėjo į mane. Vyras buvo arti trisdešimties metų, itin aukštas ir gražaus stoto, galinga iškilia krūtine, sėdint kiek pakumpusia nugara ir įdegusiu kaklu. Ilgi ūsai darė veidą rūstų ir griežtoką. Šį ispūdį didino dvi raukšlelės tarpuakyje ir toli viena nuo kitos įstatytos skvarbios akys. Balta kepurė užsmaukta žemai ant kaktos. Laisve ir mišku dvelkė nuo jo.

— Jūs turbūt Ryhoras, Kulšos sargas?

— Taip, — atsakė su ironija. — O jūs tikriausiai nau-

jasis panelės Janouskajos svečias? Girdėjau apie tokį paukštį. Gerai giedate.

— Jūs visada šitaip su ja? — Parodžiau į senę, kuri susikaupusi spjaudė į portretą.

— Visada. Štai jau dveji metai, kai ji tokia.

— O kodėl nenuvežate apskritin gydyti?

— Gaila. Kol buvo sveika, svečiai važinėdavo, o dabar joks šuva... Šlėkta! Ponėkai mūsų, kad juos...

— Ir sunku būna?

— Kad ne, kai aš medžioklėje, Zosia prižiūri. Ji ne dažnai šėlsta. Ir daug nereikalauja. Tiktai duonos labai daug valgo, o šiaip nieko nenori.

Jis ištraukė iš kišenės obuolį ir atkišo senei:

— Imk, ponია garbingoji.

— Nenoriu, — atsakė toji, kirsdama duoną. — Visur nuodai, tiktai duona švari, dieviška.

— Matote, — pasakė Ryhoras niūriai. — Kartą per dieną jėga karštimu maitiname. Pirštus man kartais sukančioja, stverte stveria. Nebloga buvo ponია. O kad ir bloga, nevalia apleisti Dievo kūrinio.

Ir jis nusišypsojo tokia drovia vaikiška šypsena, jog nustebau.

— Ir kodėl ji šitaip?

— Išsigando Ramano mirties. Visi jie čia laukdami gyvena ir, sakyčiau, daugeliui taip ir reikia. Puikavosi prieš mus.

— Na, o Janouskaja irgi?

— Apie Janouską nepasakysi nieko. Gera boba. Jos gaila.

Galiausiai išdrįsau. Supratau — čia ne išdavikas.

— Klausyk, Ryhorai, atėjau čia paklausti šio bei to.

— Klausk, — atsakė jis, irgi ėmęs mane tujinti, ir tai man labai patiko.

— Nusprendžiau išnarplioti tą karaliaus Stacho medžioklę. Supranti, niekada nesu matęs vaiduoklių, noriu juos pačiupinėti.

— Vaiduokliai... — numykė Ryhoras. — Geri vaiduokliai, jei jų arkliai pačiu tikriausiu mėšlu savo pėdsakus teršia. Ir kam jums tai, pone maloningas? Kas per priežastys?

— Nevadink manęs ponu. Esu toks pat ponas kaip tu. O priežastis — ką gi... tiesiog įdomu. Gaila šeimininkės ir daugelio žmonių.

— Taip. Apie šeimininkę girdėjau, — pašnairavo Ryhoras ir rūškanai šyptelėjo. — Mes tuos dalykus suprantam. Tai lygiai taip pat kaip man Zosia. O kodėl nesakai, jog pyksti ant jų, atkeršyti nori? Juk aš žinau, kad nuo šiurpiosios medžioklės paupy bėgai.

Buvau pritrenktas:

— Iš kur žinai?

— Žmogus turi akis, ir kiekvienas palieka pėdsakus žemėje. Tikrai neregiai nemato. Bėgai kaip žmogus su galva. Blogiau tai, kad aš jų pėdsakus visada pametu. Ir prasideda jie, ir baigiasi vieškelyje.

Papasokočiau jam viską, nuo pat pradžių. Ryhoras sėdėjo nukrusteldamas, didelės grublėtos jo rankos ilsėjosi ant kelių.

— Viskas aišku, — pasakė paprastai, kai baigiau. — Patinki man, pone. Bene iš muzikų? O jei ir ne iš muzikų, tai greta jų gulėjęs. Ir pats aš seniai norėjau šituos vaiduklius papurtyti, kad plunksnos pažirtų, bet draugo nebuvo. Jei nejuokauji, imkimės kartu. Betgi matau, tu šitą tik dabar sugalvojai: kreiptis į mane. Dėl ko taip staiga sugalvojai? Ir ko norėjai iš pradžių?

— Kodėl nusprendžiau, pats nežinau. Apie tavę žmonės šnekėjo, kad gailėjai Janouskajos, kai našlaite liko. Nadzeja Ramanauna sakė, jog net norėjai pareiti į Pelkių Eglynę sargauti, bet nepavyko. Na ir patiko man, kad esi nepriklausomas, kad ligonę taip žiūri. O iš pradžių tiesiog norėjau paklausti, kodėl kaip tik tą vakarą, kai žuvo Ramanas, mergaitė užtruko pas Kulšas?

— Kodėl užtruko, žinau. Tą dieną pas mano šeimininkę buvo susirinkusios mergaitės iš aplinkinių palivarkų. Linksma buvo. O štai kodėl ją, Janouskąją, pakvietė čionai — nežinau, juk ji čia kiek metų nebuvo svečiavusis. Tačiau ponia, pats matote, kokia, ji nepasakys.

— Kodėl ne, — staiga beveik protingai nusišypsojo senė. — Pasakysiu. Aš visai neišprotėjusi, tikrai man taip patogu ir saugu. Pakviesti vargšę Nadzeiką paprašė ponas Haraburda. Ir jo dukterėčia buvo tada pas mane. Tokiam

riteriui kaip jūs, pone feldmaršale, viską pasakysiu. Taip, taip, tai Haraburda patarė paimti vaiką. Pas mus visi tokie geri. Mūsų vekseliai pas poną Dubatouką — jis jiems nekėlė ieškinio. Tai, girdi, laidas, kad dažnai važinėsite pas mane į svečius, gersite vyną. Dabar net jėga galiu jus paprašyti degtinės gerti... Taip, visi kvietė Nadzejką. Haraburda, ir feldmaršalas Kamenskis, ir Dubatoukas, ir Ramanas, ir karalius Stachas. Štai šis. O varguolėle! Guli tavo kasos auksinės greta tėvo kaulelių.

Mane nupurtė nuo šito gyvo žmogaus apraudojimo.

— Matot, mažumą sužinojot, — niūriai tarstelėjo Ryhoras. — Išeikim trumpam.

Kai išėjome ir senosios rauda nutilo, Ryhoras suburbėjo:

— Tai ieškokim kartu. Maga ir mano širdžiai į šią keistybę pažiūrėti. Aš ant žemės ieškosiu ir tarp paprastų žmonių, o jūs popierėliuose ir tarp šlėktos. Gal ir rasim.

Jo akys staiga užsidegė pykčiu, anglies juodumo antakiai susiraukė:

— Bobos — velnio pramanas. Visas reikia išsmaugti, o dėl nedaugelio likusių bernams išsismaugti. Bet ką padarysi...

Ir logiškai baigė:

— Šit ir aš, nors ir gaila girinės laisvės, nors ir nugyvensiu gal amžių vienas miške, vis dėlto kartais apie Zoską galvoju, kuri irgi čia gyvena. Gal ir vesiu. Ji virėja. Tai šit ką pasakysiu tau, bičiuli. Todėl ir tavimi patikėjau, kad pats taip kartais imdavau šėlti dėl prakeiktų bobos akių. (Visai negalvoju apie tai, bet nemačiau reikalo įtikinėti šį lokį). Bet pasakysiu tau nuoširdžiai. Jei atėjai sukurstyti mane, o paskui išduoti, — daugelis čia ant manęs dantį galanda, — taip ir žinok — negyvensi šioj žemėj. Ryhoras čia nieko nebijo, priešingai, visi Ryhoro bijo. Ir draugų Ryhoras turi, kitaip čia neišgyventum. Ir šauda ši ranka taikliai. Tad žinok — užmušiu.

Žiūrėjau į jį priekaištingai, ir jis, pažvelgęs man į akis, skambiai nusikvatojo ir visai kitokiu tonu užbaigė:

— O šiaip, seniai tavęs laukiau. Kažkodėl atrode, kad tu šito dalyko taip nepaliksi, o jei imsies narplioti — manęs neaplenksi. Ką gi, padėsime viens kitam.

Atsisveikinome mudu pamiškėje, prie Volatavo akivaro, sutarę vėl susitikti. Patraukiau namo tiesiai, per parką.

Kai parsiradau į Pelkių Eglynę, prieblanda jau gaubė parką, moteris su vaiku miegojo viename iš pirmo aukšto kambarių, o šeimininkės namie nebuvo. Laukiau jos apie valandą, ir kai visai sutemo, neištvėręs išėjau pasitikti. Kiek paėjėjęs niūria alėja, pamačiau baltą figūrą, baikiškai atskubančią priešais.

— Nadzeja Ramanauna!

— O-o, tai jūs? Dėkui Dievui. Aš taip nerimavau. Jūsėjote tiesiai?

Ir susigėdusi nuleido akis. Kai prisiartinome prie rūmų, pasakiau jai tyliai:

— Nadzeja Ramanauna, niekada neikite iš rūmų naktį. Pažadėkite man.

Vos pavyko išgauti jos tą pažadą.

DEVINTAS SKYRIUS

Ši naktis pateikė man atsaką į vieną įdomų klausimą, kuris pasirodė esąs visai neįdomus, be to, dar kartą įsitikinau, kad niekšingumas būdingas ir kvailoms, šiaip jau geroms, sieloms.

Taigi naktį išgirdęs žingsnius vėl išėjau, pamačiau ekonomę su žvake ir vėl pasekiau ją iki kambario su spinta. Tačiau šį kartą nusprendžiau nesitraukti. Spinta buvo tuščia, vadinasi, ieškoti reikėjo ten. Paklibinau užpakalinės sienelės lentas (spinta stovėjo sienos nišoje), pasukiojau viską, ką buvo galima sukioti. Paskui pabandžiau kilselti jas ir įsitikinau, jog mėginu netuščiai. Bobutė, matyt, buvo priekurtė, kitaip būtų išgirdusi, kaip brazdinuos. Sunkokai pralindęs pro plyšį, išvydau skliautuotą koridorėlį, nyrantį vertikaliai tarsi į požemį. Nudilę plytiniai laipteliai bėgo žemyn, jie buvo tokie siauri, jog pečiai kliuvo už sienų. Vargais negalais nulipes, pamačiau nediduką, irgi skliautėtą kambarėlį. Pasieniuose stovėjo skrynios, apkaustytos geležies juostomis, dvi spintos. Viskas buvo atidarinėta, ir visur mėtėsi pergamento bei popieriaus lapai.

Kambario viduryje stovėjo stalas, prie jo — nedaili taburetė, o ant jos sėdėjo ekonomė ir tyrinėjo kažkokį pageltusį lapą. Mane pribloškė godulio išraiška jos veide.

Man įėjus, ji suriko iš išgąščio ir pabandė paslėpti lapą. Spėjau nutverti jai už rankos.

— Ponia ekonomė, duokite šen. Ir pasakykite, kodėl kiekvieną naktį einate čionai, į slaptą archyvą, ką čia darote, kam gąsdinate visus savo žingsniais?

— Ak tu dievulėliau, koks miklus! .. — nepatenkinta atkirto ji. — Viską jam reikia žinoti.

Ir, matyt, todėl, kad buvo pirmame aukšte, prašneko su raiškia liaudiška intonacija:

— O kukio su snukiu nenori? Žiūrėk tu man, ko jam prireikė! Ir popierių paslėpė. Kad nuo tavęs vaikai šitaip duoną senatvėje slėptų, kaip tu nuo manęs tą popierių! Aš gal turiu daugiau teisių čia sėdėti negu tu. O jis, matot, sėdi ir klausinėja. Kad tu iš tos vietos nepasikeltum!

Man pasidarė grasu, tad išdrožiau jai:

— Bene į kalėjimą užsimanei? Ko čia dabar? Gal iš čia šiurpiajai medžioklei ženklus duodi?

Ekonomė išsižeidė. Jai ant veido susimetė stambios raukšlės.

— Nuodėmė, pone, — vos ištare ji. — Aš sąžininga moteris, aš savo atėjau. Šit jūsų rankoje yra tai, kas man priklauso.

Žvilgtelėjau į popierių. Ten buvo išrašas iš viensėdininkų bylos komisijos nutarimo. Permečiau akimis eilutes ir pabaigoje perskaičiau:

„Ir nors anas Zakrevskis lig šiolei teigia turįs dokumentus, patvirtinančius bajorišką jo teises, o taipogi tai, kad Janouskių įpėdiniu pagal substituciją yra kaip tik jis, o ne ponas Haraburda, bylą šią dėl dvidešimties metų proceso trukmės ir įrodymų stygiaus reikia užmiršti, o bajoro teises, kaipo neįrodytas, iš pono Zakrevskio Isidoro atimti“.

— Na, ir kas iš to? — paklausiau.

— O tas, meldžiamasai, — kandžiai užgiedojo ekonomė, — kad esu Zakrevskaja, štai kas. Tatai mano tėvas šitaip bylinėjosi su didžiaisiais ir galingaisiais. Nežinojau, ačiū geriems žmonėms, kad atvedė į protą, pasakė, jog

kažkur čia turi būti dokumentai. Paėmė apskrities teisėjas dešimt červonců, betgi ir patarimą davė gerą. Duokit šen popierių.

— Nepadės, — pasakiau. — Tai ne dokumentas. Čia teismas atmeta jūsų tėvo ieškinį, net jo teisės į bajorystę nenustato. Apie šitokius smulkios šlėktos bandymus gerai žinau. Jeigu jūsų tėvas būtų turėjęs dokumentus, tvirtinančius substitucijos teisę po Janouskių — kitas dalykas. Tačiau jis jų nepateikė — vadinasi, neturėjo.

Ekonomės veidas įsitempė, — taip ji stengėsi perprasti tuos sudėtingus dalykus. Paskui jos lūpos atsikišo, ir ji nepatikliai paklausė:

— O gal Janouskiai juos papirko? Tiems sukčiams tik duok pinigų! Žinau. Atėmė iš mano tėvo dokumentus ir čia paslėpė.

— O dvidešimt metų bylinėtis įstengsite?

— Aš, meldžiamasai, iki to laiko tikriausiai pas poną Dievą nukeliausiu.

— Na, matot. Ir dokumentų nėra. Juk viską išvertėt.

— Viską, mielasai, viską. Betgi savo gero gaila.

— Juk tai tėra nepatikimos žinios.

— Betgi savo, savi pinigėliai, raudonučiai, mėlynukai.

— Ir labai negražu knistis naktį svetimuose popieriuose.

— Mielasai, juk savi pinigėliai, — gobšiai ir bukai zurkė ji.

— Jums jų nepriteis, net jei ir dokumentai būtų. Tris šimtmečius ar net daugiau tai Janouskių majoratas.

— Betgi savo, dievuliau, — vos neverkė ji, ir jos veidas pasidarė godus iki koktumo. — Aš juos, brangiausius, tuoj į kojinę. Su jais gulčiau, su jais kelčiau.

— Dokumentų neturi, —ėjau iš kantrybės. — Yra teisėta paveldėtoja.

Ir čia įvyko kažkas baisaus ir šlykštaus. Moteris ištempė kaklą, kuris pasidarė ilgas ilgas, ir, prikišusi prie manęs veidą, sušvokštė:

— Tai, gal... gal, ji greit numirtų.

Jos veidas net nušvito nuo tokios vilties.

— Numirtų, ir viskas. Juk ji silpna, miega blogai, kraujo gyslose beveik nėra, kosti. Ką jai reiškia? Išsipildys

prakeikimas. Kodėl rūmai ponui Haraburdai, jei čia galėčiau gyventi aš? Janouskajai kas, atkentės — ir amen. O aš. . .

Ko gero, mano veidas persimainė, pasidarė baisus, nes ji iškart įtraukė galvą į pečius.

— Dvėsenos taikais, varna? — režiau. — O čia ne dvėseną, čia gyvas žmogus. Čia toks žmogus, kurio puspažio nesi verta, kuris turi didesnę teisę gyventi žemėje nei tu, kvaila karėpla.

— D-dievu liau. . . — vebleno ji.

— Tylėk, ragana! Ir tu nori ją nuvaryti į kapus? Visi jūs čia tokie, gyvatės rajūnės! Visi jūs dėl pinigų žmogų užmušti galit! Visi jūs vorai. Visi jūs tikros motinos už mėlyną popierėlį nepagailėtumėt. Ar tu žinai, kas yra gyvenimas, kad taip lengvai apie kito žmogaus mirtį šneki? Nors neverta, bet išklausk, juk tu trokšti, kad ji saulę, džiaugsmą, gerus žmones, ilgus metus, kurie jos laukia, į požemio kirminus išmainytų, kad tu miegotum ant pinigų, dėl kurių čia šiurpioji medžioklė atsidangina. Gal tu ir Žydrąją Moterį čionai leidi? Kodėl vakar langą koridoriuje atidarei?

— Geradari tu mano! Aš gi jo neatidariau! Juk šalta buvo. . . Aš net nustebau, kad atidarytas! — beveik rau-dojo ji.

Šitos bjaurybės veide buvo šitiek baimės, jog vertėjo nutilti, bet negalėjau. Visai praradau sveiką protą:

— Mirties jai linki! Šunys pasiutę, krankliai! Šalin iš čia! Lauk! Ji kilni, jūsų šemininkė, ji gal ir neišvarys, bet aš prižaduo, jei neišeisite iš rūmų, kuriuos prismardinote savo kvapu, sėsite į kalėjimą, pasirūpinsiu tuo.

Ji žengė prie laiptų, graudžiai verkdamą. Ėjau iš paskos. Išsigavome į kambarį, ir čia aš nustebęs sustojau. Priešais mus stovėjo Janouskaja balta suknele, su žvake rankose. Jos veidas buvo nuliūdęs, ji pasidygėdama pažvelgė į ekonomę.

— Pone Belarecki, atsitiktinai girdėjau jūsų pokalbį, girdėjau nuo pat pradžių. Ėjau beveik paskui jus. Galiausiai perpratau sąžinės ir niekšiškumo didumą. O tu, — ji atsigrežė į Zakreuskąją, kuri stovėjo susigūžusi šalia, — . . . lik čia. Atleidžiu tau, sunkiai, bet atleidžiu. Atleiskit ir

jūs, pone Belarecki. Kvailiems žmonėms kartais reikia atleisti. Kur ji eis iš čia. Jos niekur nepriims, senos kvailos bobos.

Ašara nuriedėjo jos skruostu. Ji apsisuko ir nuėjo. Žengiau iš paskos. Janouskaja sustojo koridoriaus gale ir tyliai man pasakė:

— Žmonės kenčia dėl šitų popierių. Jei ne protėvių draudimas, su koku džiaugsmu atiduočiau kam nors šį sudūlėjusį tamsų namą. Jis man tikra kančia, kaip ir savas vardas. Kad bent numirus greičiau. Tada palikčiau jį šiai bobai su akmenine širdim ir kvaila galva. Tegu sau džiaugiasi, jei gali šitaip šliaužioti pilvu dėl šlamšto.

Mudu tylėdami nusileidome į apatinę salę ir priėjome prie židinio. Stovėdami žiūrėjome į ugnį, kurios raudoni atšvaitai krito ant Janouskajos veido. Ji pasikeitė per pastutiniąsias dienas, gal subrendo, gal tiesiog pradėjo vysti moterimi. Tikriausiai nė viena akis, išskyrus mano, nepastebėjo šitų pasikeitimų. Tiktai aš vienas mačiau, jog blyškiame daigelyje, augusiame požemyje, ėmė rusenti, kol kas dar nepastebimai, gyvybė. Žvilgsnis pasidarė protingesnis ir smalsesnis gyvenimui, nors įsisenėjusi baimė lyg kaukė tebedengė veidą. Truputį pagyvėjo išvaizda. Blyškus daigelis kažkodėl pradėjo atgyti.

— Gera stovėti šitaip, Nadzeja Ramanauna, — susimąstęs ištariau aš. — Ugnis dega...

— Ugnis. Gera, kai ji yra, kai dega. Gera, kai žmonės nemeluoja.

Šiurpus, nežmoniškas riksmas nuaidėjo kažkur lauke — rodėsi, šaukia, vaitoja ne žmogus, o demonas. Ir iškart tvirtai, valdingai sudundėjo prie laiptelių kanopos. O balsas plyšojo taip klaikiai, lyg ne iš žmogaus krūtinės būtų veržęsis:

— Dvidešimtos kartos Ramanai — išeik! Kerštas! Pastutinis kerštas! Ujui, ujui!

Ir dar kažką, ko nežinojai nė kaip pavadinti. Būčiau galėjęs iššokti ant laiptelių, šaudyti į tą šiurpią šunaują ir nudėti bent vieną, bet ant mano rankų gulėjo ji, ir jaučiau per suknią, kaip daužosi iš išgąščio širdelė, kaip pažū apmiršta, plaka vis rečiau, rečiau. Persigandęs dėl jos gyvybės, ėmiau neryžtingai glostyti jai plaukus. Mer-

gina palengva, labai palengva atgavo sąmonę. Jos blakstienos vos pastebimai suvirpėdavo, kai paliesdavau ranka jai galvą. Taip nukamuotas šunytis priima galmones žmogaus, pirmą kartą nusprendusio jį paglostyti: jo antakiai virpčioja, laukiant smūgio kiekvieną kartą, kai pakyla ranka.

O dundesys nusiliovė, ir visa mano esybė nusikamavo taip, jog galėjau kartu su mergina iššokti ant laiptų, šaudyti į tuos šikšnosparnius, kartu su ja kristi ant laiptelių ir numirti, jausdamas ją greta, čia, prie savęs. Vis tiek taip gyventi negalima.

O balsas iš tolo vaitojo:

— Ramanai! Ramanai! Išėik! Arkliams po kojom sielą tavo! Bet dar ne dabar! Paskui! Rytoj... Paskui! Bet mes ateisim! Ateisim!

Ir tyla. Ji gulėjo mano glėbyje, ir tarsi tyli muzika ėmė skambėti kažkur, gal mano širdyje. Tyli tyli, tolima tolima, švelni: apie saulę, avietines nuo dobilų pievas, padengtas dulsva spindinčia rasa, apie lakštingalos suokimą didžiulių liepų paunksmėje. Jos veidas buvo ramus lyg miegančio vaiko. Štai išsiveržė atodūsis, atsimerkė akys, su nuostaba apsižvalgė, pasidarė griežtos.

— Atleiskite, aš eisiu.

Ir jis pasuko prie laiptų į antrą aukštą — mažytė balta figūrėlė...

Tik tai dabar, tebedrebėdamas iš jaudulio, supratau, kokia drąsi, kokia nepalaužiama yra šios nežmoniškai įbaugintos merginos širdis, jei po „viso to“ ji buvo išėjusi manęs pasitikti ir dukart atidarė duris: tada, kai aš, nepažįstamas, atvažiavau čionai, ir tada, kai bėgau iki jos durų pavojuje, aidint šiurpiosios medžioklės kanopoms po pat langais. Tikriausiai toji „medžioklė“ ir tamsios rudens naktys ją tam pastūmėjo. Toks pats pasitikėjimo jausmas priverčia ir kurtais užpjudytą kiškį glaustis prie nepažįstamo žmogaus kojų. Mergina turėjo gana gerus nervus, jei ištvėrė čia dvejus metus.

Atsisėdau prie židinio ir įsistebeilijau į ugnį. Taip, pavojus buvo baisus. Trys žmonės prieš visas šias tamsias jėgas, prieš nežinomybę. Gana ramybės. Jie joja į parką pro Volatavo akivarą — rytoj pat surengsiu ten pasalą.

Rankos drebėjo: nervai buvo įtempti lyg stygos, ir savijauta niekam tikusi.

„Gal išvažiuoti iš čia?“ — širdyje krustelėjo pavėlavusi mintis, „siaubo nakties“ atgarsis, ir pranyko, nevilties, kieto ryžto ir troškimo kautis spaudžiama.

Gana! Pergalė arba Volatavo akivaras — vis tiek.

Palikti? Ne, negalėjau palikti šio bjauraus šalto namo, nes čia gyveno ta, kurią pamilau. Taip, pamilau. Nesigėdijau šito. Iki tol aš, kaip beveik kiekvienas sveikas, neištvirkęs ir ne itin aistringas žmogus, su moterimis bendraudavau draugiškai, kartais net kažko dygėdamasis. Taip ir turi būti, kol ateina Tikroji. Atėjo. Eiti? Buvau čia, šalia, toks, kaip jai rodės, stiprus ir didelis (vidinės mano dvejonės jos nelietė), ji kliovėsi manimi ir pirmąkart turbūt miegojo ramiai.

Ta valandėlė, kai laikiau ją glėbyje, pažadino viską, kas glūdėjo mano širdyje dar nuo to laiko, kai ji stojo ginti vargšų ten, prie viršutinio židinio. Su koku malonumu pasiimčiau ją iš čia, išvežčiau kur nors toli, bučiuočiau tas užverktas akis, mažytes rankas, priglobčiau ją lyg šiltu, patikimu sparnu, atleisčiau pasauliui už jo nejaukumą.

Bet ką čia aš? Kad ir kaip būtų žiauru apie tai pagalvoti, ji niekada nebus mano. Aš — plikšis. Ji taip pat neturtinga, bet kilusi iš vienos seniausių giminių, mėlynasis kraujas, praeityje — didi bėgalinių kartų šlovė. „Didi šlovė“? Žinojau apie ją dabar, apie tą didžią šlovę, pasibaičiusią sulaukėjimu, bet man nuo šito nebuvo lengviau. Aš plebėjas. Ne, to niekam nesakysiu. Niekas niekada nešnekės, jog dėl naudos vedžiau senos giminės atstovę. Giminės, už kurią galbūt kur nors mūšio lauke mirė nekilmingas mano protėvis. Ir niekas nepasakys, jog paėmiau ją, pasinaudojęs jos bejėgiškumu. Man leista tik viena — atsigulti už ją į kapą, paaukoti savo sielą ir bent šitaip atsidėkoti už neapsakomą laimę, nušvietusią mano sielą ši niūrų vakarą prie didžiulio nejaukaus židinio. Padėsiu jai išsigelbėti — ir viskas.

Būsiu ištikimas, visada būsiu ištikimas šitam džiaugsmui, sumišusiam su skausmu, liūdnam jos akių grožiui ir atsilyginsiu jai geru už geras mintis apie mane. O pas-

kui — galas. Išeisiu visiems laikams iš čia, ir tėvynės keliai it begalinė juosta nusities prieš mane, ir saulė sumirgės vaivorykštiniais ratilais pro ašaras, plūstančias man iš akių.

DEŠIMTAS SKYRIUS

Rytojaus dieną mudu su Svecilovičiumi patraukėme į nedidukę miško salelę palei Janouskių girią. Svecilovičius buvo labai linksmas, daug postringavo apie meilę apskritai ir ypač apie savo meilę. Tokia tyra, nuoširdi siela žvelgė iš šio vaikino akių, taip naiviai, vaikiškai jis buvo įsimylėjęs, jog mintyse daviau sau žodį niekada nepastoti kelio jo jausmui, netrukdyti jam, užleisti vietą šalia merginos, kurią pats mylėjau.

Mes, baltarusiai, retai mokame mylėti iš tikrųjų, nesiaukodami, ir aš nebuvo išimtis. Paprastai mes kankiname tą, kurią mylime, o patys kankinamės dar labiau nuo įvairiausių prieštarų minčių, klausimų, poelgių, kuriuos kiti labai lengvai suniveliuoja.

Svecilovičius buvo gavęs iš gubernijos laišką, kuriame jam tarp kitko rašė ir apie Bermaną.

— O, Bermanas... Bermanas, pasirodo, gerutis! Giminė jo sena, bet nuskurdusi ir kažkokia keista. Šit man rašo, kad visi jie pasižymėjo neįveikiamu potraukiu vienas kitam. Tėvas iššvaistė turtą, išėikvojo daug pinigų ir išsigelbėjo tikrai pralošęs didžiulę sumą revizoriui. Motina beveik visą laiką gyveno uždangstytais langais, net pasivaikščioti teiseidavo naktį. Tačiau keisčiausia asmenybė — pats Bermanas. Jis pasirodo esąs puikus senovinės medžio skulptūros ir stiklo žinovas. Prieš keletą metų atsitiko nemaloni istorija. Senovės mylėtojų būrelis, kuriam vadovavo grafas Tiškevičius, jį pasiuntė į Mnichavičius. Ten, Mnichavičiuose, buvo uždaroma sena bažnyčia, o jos skulptūras, sklido šnekos, labai meniškas, norėjo pirkti privatus Tiškevičiaus muziejus, kurį grafas ketino perduoti miestui. Bermanas nuvažiavo, atsiuntė iš ten švento Kristoforo statulą ir laišką, kuriame rašė, jog baž-

nyčios skulptūros neturinčios jokios meninės vertės. Juo patikėjo, tačiau po kurio laiko atsitiktinai sužinojo, kad Bermanas nusipirko skulptūras už menkus pinigus, iš viso šimtą septynias figūras, ir pardavė viską kitam privačiam kolekcionieriui, užsiprašęs didžiulės sumos. Tuo pat metu mėgėjų būrelio ižde nerasta stambokos pinigų sumos. Ėmėsi Bermano ieškoti, bet jis dingo kartu su motina ir jaunesniuoju broliu, kuris mokėsi kažkur privačiame pensionate ir tik prieš metus atvažiavo į miestą. Beje, šis brolis dar labiau šalinosi žmonių. Visą laiką sėdėdavo galiniuose kambariuose, nė pas ką neišeidamas, ir tiktai kartą žmonės matė jį su Bermanu klube, kur jis, kaip besimokęs pensione, visiems pasirodė esąs prastai išauklėtas.

Apsižiūrėjus išaiškėjo, jog namą jie spėjo parduoti ir dingo nežinia kur. Pasiteiravus sužinota, jog apskritai šitie Bermanai visai ne Bermanai, o kas — galai žino.

— Ta-aip... — ištariau. — Nedaug tesužinojome. Įdomu tik tai, kad Bermanas — nusikaltėlis. Tačiau jis apmulkinu tokį pat plėšiką: ne man jį už tai teisti. Jis dar gaus pagal nuopelnus, bet tai bus vėliau. Daug įdomiau čia kitkas. Pirma, kur dingo jo motina ir brolis? Antra, kas jis pats, koks tikrasis jo veidas? Tai, kad jis atsirado čia, suprantama. Jam reikėjo pasislėpti. O šit kas jis, kas jo giminės — tai reikia išsiaiškinti. Ir tuo būtinai pasidomėsiu. O aš, Svecilovičiaus, beveik jokių naujienų neturiu, tik sužinojau, ir tai iš pamišėlės lūpų, kad tą lemtingąją naktį Ramaną išviliojo iš namų Haraburda. O aš net neišsidėmėjau jo snukio, kai jis buvo vakare pas Janouskius.

— Nieko, dar aplankysim.

Mudu priėjome miškelį ir patraukėme tankmėn. Tai buvo vienas iš apylinkės miškelių, kuriame augo daugiausiai lapuočiai. Ir ten, nedidelėje laukymėje, išvydome Ryhorą, kuris sėdėjo pasidėjęs ant kelių ilgą šautuvą ir nugara buvo atsirėmęs į labai storą išvartą. Pamatęs mus, atsistojo, pašnairavo it meškinas ir patogiau suėmė šautuvą.

— Verčiau nevaikščiokit po pelkes, saugokitės parko ir ypač pietinio ir rytinio jo pakraščio, — sumurmėjo vietoj pasisveikinimo.

— Kodėl? — paklausiau supažindinęs jį su Svecilovičiumi.

— O šit kodėl, — burbtelejo. — Tai ne vaiduokliai. Labai jau gerai žino slaptus takus per Volatavo akivara. Stebitės, kad jie lekia be kelio, o jie paprasčiausiai žino visas apylinkės slaptynes ir visus takus į jas. Jų arkliai kauptyti senovinėmis pasagomis, prikaltomis naujutėlėm pasagvinėm. Kas tiesa, tai tiesa, tie arkliai eina kaip meškos, pradžioj kairėmis, paskui dešinėmis kojomis, ir žingsnis jų platus, platesnis nei kitų apylinkės arklių. Bet kad būt vaiduokliai — trūksta galios. Vaiduoklis pereina visur, o šitie tik per nuvirtusią tvorą prie akivaro... Ką sužinojau dar: praeitą kartą jų buvo ne daugiau kaip dešimtis žmonių, nes tiktai pusė arklių bėgo taip, kaip bėga arklys, kai jam ant nugaros įprastas žmogaus svoris. Ant kitų tikriausiai būta kažko lengvesnio. Tas, kur lekia priešaky, karšto būdo: žaslais plėšia arkliui prusnas. Ir dar — vienas jų uosto tabaką: radau žalio tabako dulkių toje vietoje, kur jie buvo sustoję prieš paskutinįjį antpuolį ir pritrypė daug pėdsakų. Šitoji vieta — didžiulis ažuolas netoli išvirtusios tvoros.

— Kur galėtų būti jų rinkimosi vieta? — paklausiau.

— Tą dabar žinau gerai, — ramiai atsakė Ryhoras. — Kažkur Janouskių girioje. Susekiau pėdsakus. Šit žiūrėkite. — Jis ėmė braižyti žabu ant žemės: — Va giria. Tada, kai buvo nukautas Ramanas, pėdsakai dingo štai čia, beveik prie pelkės, supančios girią. Kai jie vijosi tave, po vakarienės pas Dubatouką, pėdsakai dingo šiauriau nuo pirmosios vietos, o po tos istorijos prie Janouskių rūmų, kai jie ryžosi šaukti, — dar kiek šiauriau. Matai, keliai beveik sueina.

— Teisybė, — pritariau. — Ir jei juos pratęstume, jie sueitų viename punkte, kažkur pelkėje.

— Aš buvau ten, — šykščiai, lyg kalbėtų apie paprasčiausią dalyką, burbtelejo Ryhoras. — Pelkė toj vietoj pražūtinga, bet aš pastebėjau, kad joje šen ten auga miegalė. O ten, kur auga šita žolė, visada gali pastatyti koją nedorėlio arklys, kai nedorėliui to būtinai reikia.

— Kur toji vieta? — išbalo staiga Svecilovičius.

— Prie Šaltosios Daubos, kur guli akmuo, Raganos Piesta.

Svecilovičius dar labiau išbalo. Kažkas sujaudino jį, bet jis susitvardė.

— Dar kas? — paklausiau.

— Ogi tas, — niūriai burbėjo Ryhoras, — kad tu klysti, Belarecki. Nors ir išviliojo tada Ramaną iš namų Haraburda, jis su šiurpiaja medžiokle nesusijęs. Tas dvi naktis, kai jie buvo pasirodę paskutinį kartą, Haraburda tupėjo savo landoje lyg žiurkėnas urve. Aš žinau, jo namus gerai sergėjom.

— Betgi jis suinteresuotas Janouskajos mirtimi arba pamišimu. Jam tai naudinga. Jis prispyrė Kulšas pakviesti tą vakarą Nadzeją Janouską, jis pasiuntė pas Kulšas ir savo dukrą ir užlaikė visus iki nakties.

Ryhoras susimąstė. Paskui murmtelėjo:

— Gal ir taip. Esi protingas, žinai. Bet Haraburdos ten nebuvo, atsakau galva. Jis prastas jojikas. Ir bailys. Visą laiką tupi rūmuose. Bet jis gali prikalbinti padaryti tą niekšybę ką kitą. Gal viskas ir taip. Toks gali.

Čia Svecilovičius dar labiau išbalo ir įsmeigė akis tolin, lyg apgalvodamas ką svarbaus. Netrukdyčiau jam: panorės — pats pasakys. Tačiau mąstė jis neilgai.

— Broliai, aš, atrodo, pažįstu tą žmogų. Suprantat, jūs man pakišote mintį. Pirma: „Raganos Piesta“. Šiandien mačiau ten žmogų, gerai pažįstamą žmogų, apie kurį niekad nebūčiau pagalvojęs, ir tai mane gąsdina. Jis buvo labai pavargęs, purvinas, jojo liūno link. Pamatęs mane, pasuko artyn: „Ką čia veikiate, pone Svecilovičiaus?“ Atsakiau juokais: „Vakarykštės dienos ieškau“. O jis nusikvatojo ir klausia: „Negi vakarykštė diena, kad ją kur velniai, ateina į šiandieną?“ O aš jam sakau: „Visiems mums vakarykštė diena ant sprando užsisėdus“. Jis: „Betgi neateina?“ O aš jam: „O šiurpioji medžioklė? Iš praeities net į šiandieną atėjo“. Jo veidas persimainė: „Kad ją velniai... Neminėkite jos!“ Ir nujojo palei raistą į šiaurę. Aš patraukiau pas jus, pone Belarecki, o kai atsigrėžiau, žiūriu: jis pajojęs atgal ir jau leidžiasi daubon. Nusileido ir dingo.

— Kas jis? — paklausiau.

Svecilovičius svyravo. Paskui pakėlė šviesias akis.

— Atleiskite, Belarecki, atleisk, Ryhorai, bet kol kas negaliu pasakyti. Tai pernelyg svarbu, o aš ne liežuvautojas, negaliu taip paprastai mesti tokį kaltinimą žmogui, kuris gal ir niekuo dėtas. Juk žinote, už tai gali užmušti vien įtarus. Galiu tik pasakyti, kad jis buvo tarp Janouskių svečių. Vakare dar pamąstysiu, prisiminsiu istoriją apie vekselius ir rytoj pasakysiu jums... Kol kas daugiau nieko negaliu pasakyti...

— O, aišku. Patikimas alibi. Kvailiai! Ir kokios abejonės! — Ūmai prisiminiau ir savo neaiškias mintis apie „rankas“, kurios turėjo padėti man suvokti kažką svarbaus, bet sugalvoti, atsiminti nieko negalėjau, tad nuričiau tą įkyrų žodį.

Nutarėme, kad Ryhoras šią naktį tūnos Šaltojojo Dauboj, iš ten netoli iki trobos, kurioje gyveno Svecilovičius, jo senas „brolis tarnas“ ir virėja. Esant reikalui galėsime jį ten rasti.

— Ir vis dėlto netikiu, kad suseksiu juos iš ten išjant. Svecilovičius pabaidė, — kimiai pasakė Ryhoras. — Jie susiras kitą kelią iš girios į lygumą.

— Bet kito kelio į parką neras. Tykosiu jų prie išverstos tvoros, — nusprendžiau aš.

— Vienam pavojinga, — nuleido akis Ryhoras.

— Bet tu irgi būsi vienas.

— Aš? Na, nėra kvailių. Esu drąsus, bet ne toks, kad vienas prieš dvidešimtį.

— O aš sakau jums, — pareiškiau, — kad Pelkių Eglynės šeimininkė neišlaikys, jei ir šiandieną prie namo sienų pasirodys šiurpioji medžioklė. Privalau neleisti jų į parką, jei tik jie sumanys atkakti.

— Negaliu padėti jums šiandien, — susimąstęs pratarė Svecilovičius. — Tai, ką šiandieną turiu rasti, svarbiau. Galbūt šį vakarą šiurpioji medžioklė apskritai nepasirodys. Jos kelyje iškils kliūtis...

— Gerai, — nutraukiau jį gan šaltai, — jums derėtų išsakyti savo spėliones, o ne minti mums mįsles. Eisiu šiandien vienas. Manau, jie to nesitiki. Be to, nežino, jog turiu ginklą. Dukart buvau susidūręs su medžiokle ir dar su tuo žmogumi, kuris šovė man į nugarą. Ir nė karto ne-

panaudojau jo. Na ką gi, jie pamatys... Kaip pamažu mes narpliojam tą kebelinę! Kaip tingiai veikia mūsų smegenys!

— Lengvai ir logiškai viskas narpliojama tiktai prastuose romanuose, — burbtelejo išsižeidęs Svecilovičius. — Be to, mes ne gubernijos policijos sekliai. Ir dėkui Dievui.

Ryhoras paniuręs kapstė žabu žemę.

— Gana, — pasakė atsidusęs. — Reikia veikti. Pašokinės jie man, kvailiai... Ir atleiskite — jūs vis dėlto ponai, ir mums pakeliui tik dabar, bet, kai surasim juos, mes, muzikai, ne tik užmušim šituos niekšus, mes supleškinsim jų lizdą, paleisim elgetom jų palikuonis. O gal ir jų palikuonims padarysim galą.

Svecilovičius susijuokė.

— Mudu su Belareckiu dideli-i-i ponai. Kaip sakoma, ponų giminės, ubagų veislės. O atvirai kalbant, visus tokius reikia išpjauti kartu su ponaičiais, nes iš ponaičių irgi ponai užauga.

— Jei tik ne baisus sapnas ta šiurpioji medžioklė. Na, nėra buvę, dar nėra buvę žmogaus, paslėpusio pėdsakus nuo manęs, geriausio medžiotojo. Šmėklos, tikriausios šmėklos.

Atsisveikinome su juo. Aš irgi iš dalies sutikau su paskutiniaisiais Ryhoro žodžiais. kažkas nežmoniška buvo toje medžioklėje. Tas klyksmas — toks negalėjo skliti iš žmogaus krūtinės. Tik tarpais kaukšinėjos kanopos. Išnykusi eržilų veislė, o jei ir neišnykusi, kas šiame užkampyje būtų toks turtingas, kad nusipirktų jų? Ir dar — kaip paaikšini žingsnius koridoriuje? Jie juk turėtų būti kažkaip susiję su šiurpiaja karaliaus Stacho medžiokle. Kas tokia Žydroji Moteris, it pamėklė dingusi naktį, kai jos antrininkė (visai nepanaši antrininkė) ramiai miegojo kambaryje? Ir kieno tas baisusis veidas, žiūrėjęs į mane per langą? Smegeninė mano braškėjo. Ne, kažkas nežmogiška, piktadariška, baisu čia buvo, kažkoks velniavos ir realybės mišinys!

Žvilgtelėjau į Svecilovičių, žingsniuojantį šalia manęs, linksmą ir valiūkišką, tarsi šitie klausimai jam neegzistų. Rytas iš tikrųjų buvo nuostabus: drėgna ūkana, bet pro debesis jau skverbėsi saulės spinduliai, ir kiekvienas

gelsvas medžių lapelis leipo, rodos, net ražėsi iš malonumo, apibertas nerudeniškai šilta rasa. O krūmuose netgi čiulbėjo kažkokie paukšteliai, švelniai ir svajingai.

Anapus laukymės toli apačioje driekėsi lygios palios, toliau — begalinės rudų pelkių platybės, viržynai. Pelkių Eglynė — kažgi kur už jų. Ir visa tai skleidė liūdną, ne visiems suvokiamą grožybę, kuri kiekvienam šių niūrių vietų kūdikiui skaudžiai ir saldžiai jaudino širdį.

— Matote, drebulėlė išbėgus į lauką. Išraudus, susigėdus vargšė mergaitė, — su grauduliu ištare Svecilovičius.

Jis stovėjo virš pragorės, net palinkęs priekin. Lengvas vėjelis plaikstė ilgus gražius jo plaukus. Asketiška burna sušvelnėjo, lūpose šmėkščiojo šypsena. Akys žvelgė į tolį, ir visas jis atrodė kažkoks lengvas, ūmus, besiveržias į šias vargas, brangias platumas.

„Štai taip ir ant kryžiaus šitokie žengia, — vėl pagalvojau. — Gražią galvą po šlykščiu purvinu kirviu...“

Ir tikrai, kažkoks gyvenimo geismas ir troškimas pasiaukoti atsispindėjo šitame gražiame veide, plonose, kaip senovės poetai pasakytų, „lelijos baltumo“ rankose, liauname gražiame kakle, tvirtose rusvose akyse su ilgomis blakstienomis, bet su metaliniu blizgesiu gelmėje.

— Ak, žeme mana! — atsiduso jis. — Brangioji mano, vienintele! Kaip tu blogai elgiesi su tomis drebulėlėmis, kurios pirma visų išbėga į lauką, į šviesą. Žiema pirmoji užžers jas sniegu, vėjas nulaus. Neskubėk, kvailute! Kur tau! Ji negali.

Uždėjau ranką jam ant peties, bet tuoj atitraukiau. Pajutau, kad jis visai ne toks kaip aš, kad tai dabar žmogus, kuris skrenda, kurio nėra čionai, kuris net nesigėdi skambių, vyrų paprastai vengiamų žodžių.

— Atmenate, Belarecki, savo pratarbę „Baltarusių dainoms, baladėms ir legendoms“. Aš atmenu: „Skaudu pasidare mano kaip baltarusio širdžiai, kai pamačiau, kokie užleisti geriausi, auksiniai mūsų žodžiai ir darbai“. Nuostabūs žodžiai, vien tik už juos bus atleistos jums visos nuodėmės. O ką ir sakyti, kai mano širdis skauda ne tik kaip baltarusio, bet kaip žmogaus, dėl mūsų sunykimo, dėl skausmo, dėl nelaimingų motinų bejėgiškumo ašarų. Negalima, negalima taip gyventi, brangus Belarecki.

Žmogus geras, o iš jo daromas gyvulys. Niekas, niekas nenori suteikti galimybės jam būti žmogumi. Matyt, neįmanoma tiesiog sušukti: „Apsikabinkite, žmones!“ Ir šit eina žmonės, ant dybos eina. Ne dėl šlovės, o tam, kad nuslopintų sąžinės kančias. Taip kartais žmogus, nežinodamas kelio, eina į girią gelbėti draugo, nes gėda, gėda stovėti. Eina, klysta, žūsta. Tiktai žino, kad ne toks turi būti žmogus, kad negalima jam žadėti rojaus sodų, kad laimė jam reikalinga po štai šitomis aprūkusiomis lubomis. Ir drąsą jų didesnė nei Kristaus: jie žino — neprisikels nukryžiuotas. Tiktai krankliai virš jų suks ir raudos moterys. Ir svarbiausia, šventosios jų motinos.

Jis pasirodė man tą minutę toks gražus, toks nepaprastas, jog per ateities uždangą su siaubu išvydau jo mirtį. Tokie ilgai negyvena. Kur tai įvyks? Kankykloje? Kartuvėse? Beviltiškame sukilėlių mūšyje su kariuomene? Prie rašomojo stalo, kur jie skuba užrašyti paskutiniąsias užnirtingas mintis, kvėpuodami plaučių likučiais? Kalėjimų koridoriuose, kai jiems šaudoma į pakaušį, nedrįstant pažvelgti į akis?

Jo akys spinduliavo.

— Kalinauskas ėjo į kartuves. Perovskają, moterį, į kurią tik pasižiūrėjus galėjai mirti, ant ešafoto... Šitoki grožį — su nešvaria virve ant kaklo. Žinai, Janouskaja į ją truputį panaši. Todėl ją ir dievinu, nors čia ne tai. O ji buvo šlektaitė. Vadinasi, yra išeitis ir kai kuriems mūsų šeimoms. Tiktai šituo keliu, jei nenori gyvas supūti... Smaugė. Manai, visus išsmaugė? Auga jėga. Su tokiais nors ir už šonkaulio ant kablio kabėtum, kad tik nelėktų virš žemės šiurpioji karaliaus Stacho medžioklė, praeities siaubas, jos apokalipsė, mirtis. Štai tik baigsiu šitai ir išvažiuosiu. Baigsiu greitai, mintis man švystelėjo. O tada... et, negaliu aš čia. Žinai, kokių turiu draugų, ką reikia surengti?! Drebes tie nutukėliai. Neišsmaugė. Dideliu gaisru kvepia. Ir metai, metai priešaky! Kiek kančios, kiek laimės! Kokie auksiniai, kerintys toliai, kokia ateitis laukia!

Ašaros pasipylė šiam žmogui iš akių. Neišlaikiau ir puoliau jam ant kaklo. Neatmenu, kaip mudu atsisveikino. Pamenu tik, kaip liekna jaunuoliška jo figūra pa-

sirodė gūbrio viršūnėje. Jis atsisuko į mane akimirką, mostelėjo skrybėlę, šūktelejo:

— Matai priešaky! Toliai! Saulė!

Ir dingo. Patraukiau namo vienas. Tikėjau, dabar man niekas ne per sunku. Kas man Pelkių Eglynės prieblanda, jei priešaky saulė, toliai ir tikėjimas? Aš tikėjau, tikėjau, kad viską padarysiu, kad gyva tauta, jei joje atsiranda tokių žmonių.

Diena dar buvo priešakyje, tokia didi, spindinti, įspūdinga. Mano akys žvelgė į ją ir saulę, tebesislepiančią tarp debesų.

VIENUOLIKTAS SKYRIUS

Tą patį vakarą, maždaug dešimtą valandą, gulėjau pasislėpęs sulaukėjusiose neaukštose alyvose ir aukštoje žolėje kaip tik prie išverstos tvoros. Tebesijaučiau bebaimis (šis jausmas taip ir nedingo, kol buvau Pelkių Eglynėje). Rodėsi, jog tai ne mano liesoką ir stiprų kūną kapoja krankliai, o kažkieno kito, kuris man visai nerūpi. Tuo tarpu aplinkybės buvo nelinksmos: ir aš, ir Ryhoras, ir Svecilovičius puldinėjome į skirtingas puses lyg kačiukai krepšyje ir niekaip nepajėgėme išaiškinti piktadarių. Ir vieta buvo nelinksma. Ir laikas.

Buvo beveik visiškai tamsu. Virš lygaus, niūkaus aki-varo tvenkėsi žemi juodi debesys, prieš naktį žadėdami liūtį (ruduo apskritai buvo blogas, niūrus, bet su skaidriomis smarkiomis liūtimis, beveik kaip vasarą). Taisėsi pakilti vėjas, sušvokštė juodai žalios eglių piramidės, bet tuoj vėl nurimo. Debesys slinko pamažu, labai pamažu, tumulavosi virš beviltiškai lygaus gamtovaizdžio. Kažkur toli žybtelėjo ugnelė ir droviai pamirksėjusi užgeso. Vietovės jausmas užgulė širdį. Buvau čia svetimas. Svecilovičius tikrai vertas Nadzejos Ramanaunos, o aš reikalingas kaip šuniui penkta koja.

Ar ilgai taip gulėjau, ar ne — nepasakysiu. Debesys, pasiekę mane, retėjo, bet horizonte telkėsi nauji.

Keistas garsas pasiekė mano ausis: kažkur toli ir, kaip pasirodė, dešinėje aidėjo medžioklinis ragas. Nors ir žinojau, kad jis skamba šone nuo šiurpiosios medžioklės kelio, nejučia ėmiau dažniau žvilgčioti į tą pusę. Nerimą kėlė ir tai, kad pelkėse vienur kitur ėmė boluoti miglos draisėkanos. Bet tuo viskas ir baigėsi. Ūmai kitas garsas pasiekė mane — kažkur žiugždėjo sausi viržiai. Žvilgtelėjau ton pusėn, iki skausmo įtempiau akis ir galiausiai tolyumoje, juodos miškų juostos fone įžiūrėjau kažkokias judančias dėmes.

Minutėlę užsimerkiau, o kai atsimerkiau, pamačiau, jog tiesiai priešais mane ir visai netoli šmėkčioja per lygumą migloti raitelių siluetai. Vėl kaip aną kartą be garso lėkė jie baisiais šuoliais tiesiog oru. Ir visiška tyla tvyrojo virš jų, lyg būčiau apkurtęs. Kūgiškos kepurės, plaukai ir apsiaustai, plevėsuojuantys ore, ietys — visa tai įsirėžė į atmintį. Ėmiau šliaužti arčiau mūrinio tvoros pamato. Medžiokliai išsiskleidė, paskui susirinko į būrį, pakriką ir veržlų, ir ėmė gręžtis. Išsitraukiau iš kišenės revolverį.

Jų buvo mažai, mažiau nei visada, — gal aštuoni raiteliai. Kurgi tu dėjai kitus, karaliau Stachai? Kur dar pasiuntei?

Atrėmiau revolverį į sulenktą kairės rankos alkūnę ir šoviau. Buvau geras šaulys ir pataikydavau į taikinį netgi beveik visiškoje tamsoje, bet čia atsitiko keistas dalykas: raiteliai šuoliavo toliau. Nusiziūrėjau paskutinį — aukštą vaiduoklišką vyrą, — šoviau: bet kad bent būtų susvirduliavęs.

Šiurpioji medžioklė, tarsi norėdama įrodyti man esanti nereali, pasisuko ir šuoliavo šonu į mane, nepasiekiamą mano šūvių. Ėmiau šliaužti atbulas prie krūmokšnių ir vos spėjus priartėti prie jų, iš už krūmų kažkas šoktelėjo ant manęs ir baisiu svoriu prispaudė prie žemės. Visas oras išsiveržė man iš krūtinės, netgi suvaitojau. Iškart supratau, kad tai žmogus, su kuriuo nepasirungsiu nei svoriu, nei jėga.

O jis įniko man sukti rankas už nugaros, pašnibždom švokšdamas:

— S-stok, š-šėtone, pal-lauk... Nepas-spruksi, bjaury-be, ž-žudike... Laik-kykis, netikėli...

Supratau, kad jeigu nesigriebsiu viso savo miklumo, pražūsiu. Atmenu tik, kad su gailesčiu sekiau vaiduokliš-ką medžioklę, į kurią šaudžiau ir kuriai nė per plauką ne-pakenkiau. Kitą akimirką pajutau, kad jo ranka slenka man prie gerklės. Senoviniu būdu trenkiau per ją, ir kaž-kas šilta ėmė tekėti man ant veido: ranka jis susimušė nosį. Tada aš, nutvėręs jo ranką ir užlaužęs po savim, ėmiau risti žeme. Jis aiktelėjo, ir aš supratau, kad ir šis mano manevras buvo sėkmingas. Bet kaipmat gavau to-kį smūgį į tarpaukį, jog pelkės ėmė suktis priešais mane. Laimė, instinktyviai spėjau įtempti pilvo raumenis, ir pa-skutinysis smūgis, į paširdžius, man nepakenkė. Plaukuo-tos rankos apčiuopomis jau siekė mano gerklės, bet atsi-miniau senelio patarimą, kaip kovoti su stipresniu priešu. Netikėtai pasimuistęs virtau ant nugaros, ranka stumtelė-jau riebę nepažįstamojo pilvą ir spyriau keliu, smailiu ir kietu savo keliu, į gėdingą vietą. Žmogysta instinktyviai griuvo ant manęs veidu ir krūtine, ir tada aš, sukaupęs paskutines jėgas, keliu ir rankomis, ištiestomis virš gal-vos, bloškiau jį nuo savęs. Turbūt net per smarkiai: jis perlėkė man per galvą, padarė ore puslankį ir visu sun-kiu, oi, koku sunkiu kūnu dribtelėjo žemėn. Tuo pat metu praradau sąmonę.

...Atsipeikėjęs iš karto išgirdau, jog šalia kažkas de-juoja. Žmogus dar nepajėgė pasikelti, o aš vargais ne-galais pabandžiau stotis. Nusprendžiau spirti jam į pašir-džius, kad užimtų kvapą, bet pirmiausiai įsistebeilijau į pelkę, kur buvo dingusi šiurpioji medžioklė. Ir staiga iš-girdau labai pažįstamą balsą:

— Ak, velnias, kas per avigalvis! Koks pašlemėkas! Kankiniai šventieji.

Pratrūkau juokais. Tas pats balsas sudejavo:

— Tai jūs, pone Belarecki! Vargu ar nuo šios dienos begalėsiu būti moteriškių laukiamas svečias. O-oi! Ak, kad jus kur! Šaukt reikėjo, kad tai jūs. Ko šliaužėt nuo tvo-ros?! Tik suklaidinot. O tie nelabieji dabar ana kur, kad jus velniai... atleiskit.

— Ponas Dubatoukai! — nusikvatojau su palengvėjimu.

— Kad jus, pone Belarecki, cholera sugriebtų... o-oi... atleiskit. — Laikydamasis už pilvo, didžiulis šešėlis atsisėdo. — Taigi aš sergėjau. Nerimas suėmė. Mane pasiekė gandai, kad kažkas negera darosi mano dukrelei. O-oi! Tu irgi saugojai? O kad tave perkūnas vidury dienos trenktų!

Pakėliau nuo žemės revolverį.

— Ko gi jūs taip mane, ponas Dubatoukai?

— O velniai žino! Šliaužia kažkoks kirminas, tai aš ir griebiau. Kankiniai šventieji! Kad tave tėvai aname pasaully sutiktų kaip tu mane šiame. Na ir skaudžiai mušiesi, bjaurybe.

Išaiškėjo, kad seniokas ir be mūsų pranešimų sužinojo apie šiurpriosios medžioklės apsilankymus ir nusprendė patykoti jos, „jeigu jauni yra tokie skystablauzdžiai ir bailiai, kad nesugeba apginti moters“. Apie šio nemalonaus susitikimo pabaigą jūs jau skaitėte. Vos suturėdamas juoką, galėjusį atrodyti nepagarbų, užsodinau Dubatouką ant prasto jo arklelio, laukusio netoliese. Jis rioglinosi ant jo dejuodamas ir keikdamas pasaulį, atsisėdo šonu, burbtelėjo kažką panašaus į „šėtonas sugundė su šmėklom kariauti — susidūriau su kvailiu smailiais keliais“ ir nujojo.

Prislėgtas jo veidas, persikreipusi figūra atrodė tokie apgailėtini, kad vos neprunkštelėjau. O jis nujojo namų link, dejuodamas ir prakeikdamas visą mano giminę iki dvidešimtos kartos.

Jam dingus tamsoje, neaiškus nerimas smilktelėjo man per širdį. Pasąmonėje sukirbėjo kažkokia baisi mintis. „Rankos?“ Ne, taip ir negalėjau atsiminti, kodėl mane iaudina šis žodis. Čia buvo kažkas kita... Aha, kodėl jų tiek mažai? Kodėl tik aštuoni pamėkliški raiteliai pasirodė šiandien prie nuverstos tvoros? Kur pasidėjo kiti? Ir staiga man dingtelėjo baisi nerami mintis:

„Svecilovičius. Jo susitikimas su žmogumi Šaltojojo Duboj. Kvaili jo juokai apie šiurpiąją medžioklę, kurie galėjo būti suprasti taip, tarsi jis turi rimtų įtarimų, tarsi atskleidė šias piktadarybės dalyvius. Dieve! Jei šis žmogus iš tikrųjų galvažudys, jis neišvengiamai bandys nužudyti

Svecilovičių šiandien pat. Todėl jų ir mažai! Turbūt kita pusė pasuko pas naująją mano draugą, o šitie — į Pelkių Eglynę. Gal jie ir mūsų pokalbio klausėsi, juk mes lyg kvailiai stovėjome šiandien virš pragorės. Jei viskas taip, kokią klaidą, padarei tu, Andrejau Svecilovičiaus, nepapasakojęs mums, kas buvo tas žmogus!"

Supratau, reikia skubėti, reikia skubėti kaip niekada. Gal dar spėsiu. Mūsų darbo sėkmė ir tyros jaunuolio sielos gyvybė priklausė nuo mano kojų greitumo. Ir aš pasileidau bėgti taip, kaip nebėgau netgi tą naktį, kai vijosi šiurpioji karaliaus Stacho medžioklė. Nėriau tiesiai per parką, perlipau vienoje vietoje per tvorą ir pasileidau Svecilovičiaus namų link. Nelėkiau kaip akis išdegęs, gerai žinojau, kad neištempsiu visą kelią, todėl bėgau ritmingai, prisipaudęs alkūnes prie šonų. Tris šimtus žingsnių bėgte, kaip tik įmanoma greičiau, penkiasdešimt žingsnių greitai eidamas — taip nusprendžiau. Ir laikiausi šito, nors širdis po pirmų dviejų varstų būtų įmanius iš krūtinės iššokti. Paskui pasidarė lengviau, bėgau ir ėjau beveik mechaniškai, tik padidinau bėgimo normą iki keturių šimtų žingsnių. Tekšt tekšt tekšt — taip keturius šimtus kartų, tap tap — penkiasdešimt kartų. Neaiškios, vos pastebimos plaukė pro šalį vienišos eglės ir viržiai; krūtinę skaudžiai degino; sąmonė beveik temo. Į pabaigą skaičiavau žingsnius tik lūpomis. Taip pavargau, kad su džiaugsmu būčiau atsigulęs ant žemės arba bent padvigubinės tokių ramių ir malonių žingsnių kiekį. Tačiau sąžiningai kovoju su pagunda.

Taip pribėgau Svecilovičiaus namus, mažą nubaltintą pastatėlį skurdžiame sodelyje. Tiesiai per tuščias lysves, mindžiodamas šen ten paskutines kopūstų gūžes, nulėkiau iki priebučio, papuošto keturiomis medinėmis kolonomis, ir ėmiau belsti į duris. Kraštiniame lange sužybsėjo rami švieselė, paskui senatviškas balsas paklausė iš už durų:

— Kas čia trankosi?

Tai buvo senelis, buvęs „dėdulė", gyvenęs kartu su Svecilovičiumi.

— Atidaryk, Kandratai. Tai aš, Belareckis.

— O dieve mano! Kas atsitiko? Ko taip trasiojat?

Durys atsivėrė. Kandratas su ilgais marškiniais ir veltiniais stovėjo priešais mane, vienoje rankoje laikydamas šautuvą, kitoje — žvakę.

— Ponas namie? — karštligiškai paklausiau.

— N-nera, — ramiai atsakė jis.

— O kur išėjo?

— O iš kur man žinoti? Bene jis vaikas, pone, kad sakytų, kur eina.

— Vesk į kambarį, — sugriaudėjau, įsiutintas tokio abejingumo.

— Kam?

— Gal bus palikęs kokį raštelį.

Mudu įėjome į Svecilovičiaus kambarį. Asketiška lova, užtiesta pilka antklode, išmazgotos iki geltonumo ir išvaškuotos grindys, ant jų kilimas. Ant paprasto pušinio stalo kelios storos knygos, popieriai, išmėtytos plunksnos. Ant sienos portretai: raižytinis — Marato, sužeisto durklu, vonioje, pieštinis — Kalinausko. Ant kitos sienos karikatūra: Muravjovas su botagu rankoje stovi ant kaukolių krūvos. Buldogiškas jo veidas rūstus. Katkovas susilenkęs laižo jam užpakalį.

Perverčiau ant stalo visus popierius, bet įsikarščiavęs nieko neradau, tik lapą, kuriame Svecilovičiaus ranka buvo parašyta: „Nejaugi jis?“ Čiupau pintinę popieriams ir išverčiau ant grindų: nieko įdomaus, tiktai šiurkštaus popieriaus vokas, ant kurio liokajiška rašysena užrašyta: „Andrusiui Svecilovičiui“.

— Buvo šiandien ponui laiškų? — pasiteiravau galutinai priblokšto Kandrato.

— Buvo vienas, radau jį po durimis, grįžęs iš gėlyno. Ir, aišku, atidaviau.

— Jis buvo šiame voke?

— Palaukit. . . Na, aišku, taip.

— O kur pats laiškas?

— Laiškas? Velnias jį žino. Gal krosnyje?

Šokau prie krosnies, atidariau dureles — iš ten plūstelėjo nelabai karštas oras. Prie pat durelių pamačiau mažą balto popieriaus skiautelę. Stvėriau ją — rašysena ta pati kaip ir ant voko.

— Tavo laimė, velnio išpera, — susikeikiau, — kad anksti iškūrenai krosnį.

Tačiau tai pasirodė esanti ne visiška laimė. Popierukas buvo sulenktas perpus, ir vienas šonas, buvęs arčiau žarijų, jau padengtų plėnimis, visai parudavęs. Raidžių nebegalėjai iškaityti.

„Andrusi! Sužinojau, jog domiesi šurpiaja... cho medžiokle... Nadzejai Ramanaunai... pavojus mano duk... (čia buvo išdegęs itin didelis gabalas)... enčia. Šiandien kalbėjausi su ponu Belareckiu. Jis sutinka... išėjo apskritin... Eržilai — svarb... Gavęs laišką — iškart ateik prie... oje, kur trys pavienės pušys. Mudu su Belareckiu lauksime... iniai šv... kas gi darosi že... Ateik būtinai. Laišką sudegink, nes man ypač pavoj... Įsp... dr... Jiems irgi gresia baisus pavojus, kuriam užkirsti kelią gali tik-tai tu... (vėl daug išdegę)... ik. Tau palankus Likol...”

Viskas aišku: kažkas atsiuntė laišką, kad išviliotų Svecilovičių iš namų. Jis patikėjo. Matyt, tas, kas rašė, buvo jam gerai pažįstamas. Čia sumanyta kažkas jėzuitiškai gudraus. Kad jis neitų pas mane, parašė, jog šnekėjosi su manimi, jog aš išlėkiau apskritin, jog lauksiu jo kažkur „...oje, kur trys pavienės pušys“. Kas tai per „...oje“? Dauboje? Lygumoje? Gaištuoti nebuvo kada.

— Kandratai, kur čia netoliese lygumoje trys pavienės pušys?

— Velniai žino, — susimąstė jis. — Nebent prie Volatavo akivaro. Ten auga trys didžiulės pušys. Tenai karaliaus Stacho arkliai esą išokę į liūną. O kas atsitiko?

— O tas, kad ponui Andrejui gresia baisus pavojus... Seniai jis išėjo?

— Kad ne, turbūt prieš valandą.

Išsitempiau jį į prieangį, ir jis, vos neverkdamas, parodė man kelią prie trijų pušų. Liepiau jam likti, o pats leidausi bėgti. Šį kartą nežingsniavau. Aš lėkiau, dūmiau iš paskutiniųjų, tarsi norėdamas ten, prie trijų pušų, kristi negyvas. Bėgdamas nusviedžiau puspaltį, nusivožiau kepturę, išmečiau iš kišenių auksinį portsigarą ir Dantės leiduką, kurį visada nešiodavausi. Bėgti pasidarė truputį lengviau. Būčiau net nusiavęs batus, jei dėl to nebūtų reikėję gaišti. Tai buvo pašėlęs bėgimas. Mano apskaičia-

vimu, turėjau nubėgti iki pušų maždaug dvidešimčia minučių vėliau nei draugas. Siaubas, neviltis, neapykanta teikė man jėgų. Pakilęs ūmai vėjas stūmė mane iš nugaros. Nepastebėjau, kad debesys galiausiai užtraukė visą dangų, kad kažkas sunkus, slegiantis pakibo virš žemės: aš — lėkiau...

Trys didžiulės pušys jau dūlavo virš suskurdusių krūmokšnių, o ties jais tvyrojo tokia tamsa, toks niūrus dangus... Šokau į krūmus, laužydamas juos. Ir tada... tolimoje nuaidėjo šūvis, senovinio pistoleto.

Klaikiai surikau, ir tarsi atsakydamas į mano šauksmą nakties tylą perskrodė padūkęs arklių kanopų trypimas.

Puoliau į laukymę ir išvydau tolstančius dešimties raitelių šešėlius, šuoliais sukančius į krūmyną. O po pušimis pamačiau žmogų, pamažu, labai pamažu krentantį ant žemės.

Kol pribėgau, žmogus griuvo aukštiekninkas, plačiai išskėtęs rankas, lyg norėdamas kūnu pridengti savo žemę nuo kulų. Spėjau dar keliskart iššauti sprunkančių raitelių pusėn, man net pasirodė, jog vienas jų susvyravo balne, bet tuoj ūmaus sielvarto protrūkis parklupdė mane greta gulinčio žmogaus.

— Broli! Broli mano! Broli!

Jis gulėjo priešais mane visiškai kaip gyvas, ir tik tai mažytė žaizdelė, beveik nekraujuojanti, bylojo žiaurią nepataisomą tiesą.

Kulka buvo pataikiusi į smilkinį ir išėjusi per pakaušį. Aš žiūrėjau į jį, į šią negailestingai pražudytą jauną gyvybę, įsikibau į jį rankomis, šaukiau, purčiau ir kaukiau lyg vilkas, tarsi tai būtų galėję padėti.

Paskui atsisėdau, pasidėjau jo galvą ant kelių ir ėmiau glostyti plaukus.

— Andrusi! Andrusi! Atsibusk! Atsibusk, brangusis!

Miręs jis buvo gražus, kupinas kažkokio aukštesnio, nežmoniško grožio. Veidas užloštas, galva nusvirusi. Grakštus kaklas, lyg ištektintas iš balto marmuro, gulėjo man ant kelio. Ilgi šviesūs plaukai susipybę su išdžiūvusia geltona žole, glamonėjančia juos. Lūpos šypsojosi, tarsi mirtis jam būtų padėjusi įminti kažkokią gyvenimo mįslę, akys ramiai užmerktos, slypinčios ilgų blakstienų šešėlyje. Ran-

kos, tokios gražios ir stiprios (moterys laimės akimirka būtų galėjusios bučiuoti jas), gulėjo išilgai kūno, tarsi išsėjosi.

Lyg sielvartaujanti motina sėdėjau, pasidėjęs ant kelių sūnų, perėjusį kryžiaus kančias. Raudojau jo ir keikiau Dievą, negailestingą savo tautai, geriausiems jos sūnums.

— Dieve! Dieve! Visagalintis, visažinantis! Kad tu išnyktum, atskalūne, pardavęs savo tautą.

Kažkas sudundėjo virš manęs, ir po akimirkos ištisa jūra vandens, baisi liūtis pliūptelėjo ant pelkių ir dykynių, ant miškuose skendinčio krašto. Dejavo eglės, linko iki žemės. Liūtis plakė man nugarą, palinkusią ties mirusiojo veidu, šniokštė, įstrižais šuorais čaižė žemę.

Sėdėjau lyg pakvaišęs, nieko nepastebėdamas. Geriausio žmogaus žodžiai, kurių klausiausi prieš kelias valandas, skambėjo man ausyse.

„Širdį man skauda... eina, žūsta, klaidžioja, nes gėda stovėti... ir nukryžiuoti neprisikels iš numirusiųjų... Bet manai, visus išsmaugė? Metai, metai priešaky! Kokie auksiniai, kokie nuostabūs toliai, kokia ateitis laukia!... Saulė!“

Aš sudejavau. Saulė pasislėpė už debesų, ateitis, nužudyta ir stingstanti po lietumi, guli čia, ant mano kelių.

Verkiu, lietus plovė man akis, sruvo į burną. O mano rankos vis glostė šią auksaplaukę jauną galvą.

— Tėvyne mano! Vargo motin! Verk!

DVYLIKTRAS SKYRIUS

Krankliai iš tolo pajunta numirėlį. Rytojaus dieną Janouskių apylinkėn atvyko pristavas, ūsuotas ir labai gražus vyras. Jis atkako be gydytojo, apžvelgė žmogžudystės vietą, svariai pareiškė, kad jokių pėdsakų neįmanoma esą aptikti dėl liūties (Ryhoras, vaikščiodamas iš pasokos, karčiai šyptelėjo pro ūsus), paskui apžiūrėjo nušautą kūną, baltais minkštais pirštais pasukiojo jam galvą ir pasakė:

— N-na ir pykštelėjo!.. Vietoj krito.

Po to jis užkandžiavo ir gėrė degtinę galiniame Sve-
cilovičiaus namų kambaryje, netoli svetainės, kur gulėjo
pašarvotas velionis ir kur jo dėdė springo ašaromis, o
aš sėdėjau tiesiog nukamuotas sielvarto ir sąžinės prie-
kaištų. Tomis minutėmis man niekas neegzistavo, tik žva-
kelė, kurią plonose gražiose rankose laikė Andrejus: ji
metė rausvus atšvaitus ant baltų, nėriniuota krūtine mar-
škinių, dėdės išimtų iš skrynios. Betgi reikėjo sužinoti,
ką mano vyresnybė apie žmogžudystę ir ką jie rengiasi
daryti.

— Nieko, deja, nieko, — maloniu ringuojančiu balsu
atsakė pristavas, žaismingai kilnodamas juodus aksomi-
nius antakius. — Čia nykus užkampis — ir tyrimas neįma-
nomas. Suprantu kilnų jūsų sielvartą... Tačiau ką gali-
ma padaryti? Prieš keletą metų čia buvo tikra vendeta
(jis tarė vandeta", ir, matyt, šis žodis jam labai patiko).
O ką mes galėjome padaryti? Toks paprotys. Pavyzdžiui,
galėtume patraukti atsakomybėn ir jus, nes jūs, kaip pats
sakote, griebėtės ginklo prieš tuos... m-m... medžioto-
jus. Mes nepadarysim to. Kas mums darbo? Galimas daik-
tas, tai žmogžudystė dėl gražiosios lyties. Sako, jis buvo
įsimylėjęs ją (jis sočiai krustelėjo antakius)... Pelkių Eg-
lynės šeimininkę. Nieko sau... O gal apskritai tai savi-
žudybė? Velionis buvo „melancholikas“, ch-che, kankinys
už liaudį.

— Betgi aš pats mačiau šurpiąją medžioklę.

Pristavo veidas paraudo.

— Leiskite man nepatikėti. Pasakos atgyveno. Man
regis, kad apskritai jūsų pažintis su juo truputį... M-m...
į-įtartina. Nenoriu mesti ant jūsų šešėlio, tačiau... labai
įtartina atrodo ir tai, kad jūs taip atkakliai siekiate nu-
kreipti tardymo dėmesį į kitus, į kažkokią šurpiąją me-
džioklę.

Išsitraukiau iš užrašų knygelės apdegusį popieriaus
lapelį.

— Aš turiu dokumentą, kad jis buvo išviliotas iš na-
mų.

Pristavo veidas visai nukaito, akys ėmė bėgioti nuo
vieno daikto prie kito.

— Kokį dokumentą? — godžiai paklausė ir atkišo ranką. — Jūs privalote perduoti jį ištirti, ir, jei pamatysim, jog jis ko nors vertas, įsegsim į bylą.

Įsidėjau atgal lapelį — tokios nepatikimos pasirodė man jo akys ir godžiai atkišta ranka.

— Aš pats perduosiu jį, kada ir kam tarsiu esant reikalinga.

— Na ką gi, — pristavas kažką nurijo, — jūsų valia, gerbiamasai. Tačiau patarčiau be reikalo nekelti irzulio. Čia barbariški gyventojai (ir jis reikšmingai pažiūrėjo į mane), gali ir užmušti.

— Šito nelabai bijau. Pasakysiu tik, kad jei policija, užuot dirbusi tiesioginį darbą, ima pastringauti, piliečiai patys turi gintis. O kai vykdomoji valdžia deda visas pastangas, kad tik užgiaužtų bylą, tai labai nemaloniai atsiduoda ir kelia žmonėms netikėčiausių minčių.

— Kas čia, — pristavo antakiai išraiškingai pakilo, — valdžios įžeidinėjimas?

— Saugok Dieve! Tačiau tai duoda man teisę šio laiško kopiją perduoti gubernijon.

— Jūsų reikalas, — pristavas pasirakinėjo dantis. — Tačiau paklausykite, brangus pone Belarecki. Reikia susitaikyti. Vargu ar netgi gubernijos vyresnybei bus malonu sužinoti, kad mokslininkas taip gina buvusį maištininką.

Jis galantiškai, sodriu baritonu įtikinėjo mane. Tėvas nebūtų rodęs tokio dėmesio sūnui.

— Palaukite, — tariau, — argi pas mus yra įstatymas, pagal kurį liberalai skelbiami už įstatymo ribų, apšaukiami parijais? Niekšas gali juos užmušti ir neatsakyti už tai?

— Neperdėkite, brangus Belarecki, — su išdidžiu pasitenkinimu pareiškė gražuolis, — esat linkęs išpūsti gyvenimo baisumus.

Šis kvailas krienas (kito žodžio nerandu) laikė, matyt, žmogaus mirtį — „baisumų išpūtimu“.

— O aš jums sakau, — išpyliau vienu atsikvėpimu, — kad bylą reikia perduoti į teismą, pradėti teisminį tyrimą. Tai — piktadarystė. Žmonės čia varomi iš proto,

ir, aišku, tyčia. Visai apylinkei jie kelia siaubą, terorizuoja žmones, žudo.

Pristavo veidu klaidžiojo atlaidi šypsenėlė, jis gurkšnojo arbata.

— Never-e-ta, neverta taip, brangus pone. Liaudis nuo to darosi ramesnė. Užmuštasis, girdėjau, buvo linkęs į Bacho pramogas. Ir apskritai, tokiems pavojinga atvirai reikšti palankumą. Politiškai nepatikimas, nelojalus, amoralus, neremiaš gerų papročių ir... aiškus separatistas, muzikų gailėtojas, taip sakant, jaunesniojo brolio apraudotojas.

Buvau įniršęs, bet kol kas tvardžiausi. Man buvo ne-paranku pyktis dar ir su policija.

— Jūs nenorite kištis į šlėktos Svecilovičiaus žmogžudystę...

— Visai ne, gink Dieve! — pertraukė jis mane. — Tik abejojame, ar pavyks ją išaiškinti. Juk negalim savo tardytojo versti, kad per daug stengtusi nagrinėti bylą žmogaus, kuris visiems doriems, tikriems mūsų didžiosios tėvynės sūnums buvo be galo antipatiškas savo pažiūromis.

Ir jis meilikausiai mostelėjo delnu.

— Gerai. Jei imperatoriškasis Rusijos teismas nenori prispirti tardytojo, kad nagrinėtų šlėktos Svecilovičiaus nužudymo bylą, tai gal panorės priversti išaiškinti, kas kėsiasi į Nadzejos Janouskajos, Pelkių Eglynės šeimininkės, protą ir net gyvybę?

Pristavas supratingai pažiūrėjo į mane, išraudo nuo kažkokios malonios minties, sučepsėjo putniomis, raudonomis, drėgnomis lūpomis ir paklausė:

— O ko jūs čia taip dėl jos iš kailio neriatės? Turbūt pats pasinaudoti nusprendėt. Taip? Ką gi, pritariu: lovoje ji tikriausiai neprasta.

Kraujas mušė man į veidą, šnervės išsiplėtė. Nelaimingojo draugo įžeidimas, mylimosios, kurios net mintyse negalėjau pavadinti sava, įžeidimas susiliejo į vieną. Neatsimenu, kas darėsi toliau, kaip atsirado mano rankoje rimbai. Aš sušvokščiau:

— Tu... tu... bjaurybe.

Ir atsivėdėjęs kirtau rimbu per rausvai įdegusį veidą.

Maniau, kad jis iškart išsitrauks revolverį ir nudės mane. Tačiau šis stiprus vyras tiktai dejavo. Sudaviau jam dar kartą per veidą ir pasidygėdamas numečiau rimbą.

Jis puolė iš kambario, dūmė nuo manęs neįtikėtinai greitai ir tik už kokių dviejų šimtų sieksnių suriko: „Gėbėkite!“

Ryhoras, sužinojęs apie tai, nepritarė man, pasakė, jog aš sugadinęs viską, jog už dienos mane tikriausiai iššauksią apskritin ir, galimas daiktas, duosią savaitę arba išsijusią už apskrities ribų, o aš reikalingas čia, nes prasidedančios tamsiausios naktys. Bet aš nesigailėjau. Visa mano neapykanta išsiliejo su tuo smūgiu. Ir tegul apskrities valdžia piršto nepajudina man padėti, užtat dabar gerai žinau, kas mano draugas, o kas priešas.

Kitus tos ir rytojaus dienos įvykius labai menkai teįsidėmėjau. Gailiai, pasikūkčiodamas verkė velionio senasis gerasis Dubatoukas, kuris dar vos judėjo nuo mano „vaišių“; stovėjo prie karsto Nadzeja Ramanauna, išbalusi, apsigaubusi juoda mantija, tokia liūdna ir graži, tokia tyra.

Paskui, lyg per sapną, atsimenu laidotuvių eiseną. Vėdžiau už parankės Janouską ir regėjau, kaip pilko rudeninio dangaus fone slenka vienplaukiai žmonės, kaip žemaūgiai berželiai meta jiems po kojų geltonus negyvus lapus. Užmuštojo veidas, gražus ir liūdnas, plaukė virš žmonių pečių.

Bobos, muzikai, varvanosiai vaikai, seniaiėjo paskui karstą, ir tyli rauda liejosi aplinkui ore. Ryhoras priešakyje nešė ant nugaros didžiulį ažuolinį kryžių.

Vis garsiau ir garsiau virš žmonių galvų, virš šlapios dumblynės sklido raudotojų balsai:

— Vai ir kam tu mus palikai?! Vai ko gi tu užmigai, mielasai?! Vai ko gi užsimerkė šviesios tavo akelės, susinėrė baltos rankelės? Vai kas gi mus apgins nuo teisėjų neteisingų?! Vai juk ponai aplink negailestingi, jūk kryželio jie nenešioja! Vai balandėli tu mūsų, vai kurgi tu nuo mūsų nuskridai, vai kam gi tu palikai vargšus vaikelius? Bene aplink nuotakų nėra, kad su žemele susituokei, sakalėli?! Vai kokią gi tu trobelę išsirinkai?! Anei

langu joje, anei durų! Vai ne dangus gi plynas virš stogo — pilkoji žemelė!!! Vai ne žmonelė prie šono — lenta šaltoji! Vai nei draugės gi ten, nei mylimosios! Vai kas gi tave į lūpas pabučiuos?! Vai kas gi tau galvelę išsukuos? Vai ko gi priblėso žiburėliai? Vai ko gi eglės nuliūdo?! Tai ne žmona tavo verkia, mylimoji! Ne ji gi tai verkia prieš vestuves! Vai tai verkia tavęs žmonės gerieji! Tai ne žvaigždėlė danguje sužibėjo. Tai suruseno rankelėse vaško žvakelė!

Karstas plaukė virš nuoširdžios žmonių raudos, kurios nenusipirktum net iš profesionalaus raudotojo.

Ir štai gilus kapas. Atsisveikinant Janouskaja parpuolė ant kelių ir pabučiavo ranką žmogaus, žuvusio už ją. Vos atplėšiau ją, kai karstą ėmė leisti duobėn. Tuo pat metu koks trisdešimt valstiečių, atitempę ant pavažų didžiulį pilką akmenį, ėmė vilkti jį ant gūbrio, kur buvo iškastas vienišas kapas. Kryžius buvo iškaltas akmenyje, dar vardas ir pavardė — kreivomis negrabiomis raidėmis.

Sudunksėjo į karsto dangtį žemės grumstai, slėpdami nuo manęs brangų veidą. Paskui ant sulygintos vietos užrito didžiulį pilką akmenį. Ryhoras ir dar penketas valstiečių pasiėmė senus šautuvus ir su pertrūkais ėmė šaudyti į abejingą žemą dangų. Paskutinysis iš Svecilovičių-Janouskių iškeliavo į nežinią.

— Greitai ir man bus šitaip, — pašnibždėjo man Janouskaja. — Kad bent greičiau.

Pokšėjo šūviai.

Suakmenėję žmonių veidai.

Paskui, pagal senovinį slėktų paprotį, ant kapo akmeniniu kūju buvo suskaldytas giminės herbas.

Giminė liko be palikuonio. Išmirė.

TRYLIKTAS SKYRIUS

Jaučiau, jog išprotėsiu, jei nesiimsiu paieškų, jei nerasiu greitai kaltų ir nenubausiu jų. Jei nėra Dievo, jei neteisingi viršininkai — pats būsiu ir Dievas, ir teisėjas.

Ir dievaži, pragaras sudrebės, kai jie paklius man į rankas: gyslas gyviems išstampysiu.

Iš Ryhoro sužinojau, kad jo pažįstami naršą girią, kad jis pats gerai apieškojęs žmogžudystės vietą ir išaiškėję, jog tykojęs Svecilovičiaus liesas aukštas žmogus, rūkęs po pušimis papirosą.

Be to, jis surado popierinį kamštį, išlėkusi iš žudiko šautuvo, ir kulką, kuria buvo nušautas mano draugas. Kai išvyniojau kamštį, įsitikinau, jog tai popieriaus skiautė, per kieta laikraščiui: greičiausiai kokio nors žurnalo lapo nuoplėša.

Įžiūrėjau žodžius:

„Kiekvienas jų kuo nors nusižengęs, jei juos veda pražūtin... Jūsų šviesybe, jūs pamirštote mirusį ant kryžiaus... Atleiskite, Dievas atėmė man protą...“

Kažkuo labai pažįstamu padvelkė man šie žodžiai. Kur galėjau būti skaitęs ką panašaus? Ir staiga prisiminiau: tai stebėtinai drąsus daktaro Haso atkirtis, rodosi, Muravjovui, po kurio netgi šis pasiutęs buldogas pasijuto nesmagiai. Hasas protestavo prieš dažnas mirties bausmes Vilniuje. Muravjovas šiurkščiai nutraukė jį, pareiškęs, jog jei žmogų veda mirti, jis būtinai yra kuo nors nusi kaltęs. Čia Hasas pasakė žodžius apie Kristų, ir netgi Muravjovas truputį susigėdo, jei apskritai toks jausmas įmanomas baisiam niekšui. Netgi prisiminiau, kur buvau skaitęs tai: žurnale „Šiaurės vakarų senovė“. Kai pasiteiravau Janouskajos, kas jį čia užsisakęs, ji abejingai atsakė, jog be jų — niekas. Ir štai čia manęs laukė smūgis: bibliotekoje išaiškėjo, jog šitame žurnalo numeryje trūks ta kelių puslapių ir, be kita ko, reikalingo man.

Net nustėrau: dalykas rodėsi rimtesnis, šiurpiosios medžioklės įkvėpėjas čia, rūmuose. Kas jis? Ne aš, ir ne Janouskaja, ir ne kvaila ekonomė, kuri kiauras dienas verkė, pamačiusi šeimininkę, ir, buvo matyti, jog atgailauja. Vadinasi, tiktai Bermanas-Hacevičius.

Tai rodės visiškai logiška: jis — buvęs piktadarys, jis — išmanęs istoriją žmogus. Galbūt tai jis šaudė į mane, nušovė Svecilovičių ir išplėšė lapą iš žurnalo. Tiktai nesu prantama, kodėl jis įtikinėjo mane, kad rimtas pavojus slypi kaip tik šiurpiojoje medžioklėje, o ne Mažajame

Žmoguje? Ir dar — kad negalėjęs nužūdyti Ramano, nes ne jis kvietęs Nadzeją pas Kulšas ir buvęs namie prieš nužudymą. Tačiau Svecilovičius paskutiniąją dieną pasakė, jog tai artimas žmogus, buvęs baliuje pas Janouskius. Pasakė, jog apie jį negalima esą net pagalvoti. Juk šitaip išsigando tasai Bermanas, kai užėjau pas jį! Bene jis negalėjo būti tiesiog šitos niekšybės įkvėpėjas? Tiesa, tada nežinia, kaip paaiškinti Žydrosios Moters egzistavimą? Tačiau tai iš viso migločiausias šios istorijos faktas.

O svarbiausia, neaišku, kokia Bermanui iš to nauda?

Tačiau toks pragaro išpera gali kažin ką sugalvoti.

Paprašiau Janouskajos asmeninio Ramano archyvo ir peržiūrėjau paskutiniųjų jo dienų medžiagą. Nieko paguodžiamo, nebent tiktai įrašas, jog Bermanas pradedąs jam nebepatikti, dingstąs kažkur iš namų, pernelyg besidomįs Janouskių genealogija, žiūrinėjęs senus rūmų planus. Tai jau buvo reikšmingas faktas! O ką, jeigu ir dėl Mažojo Žmogaus atsiradimo, teisingiau sakant, dėl jo žingsnių, kaltas irgi Bermanas? Juk galėjo jis išrausti senus planus, pasinaudoti kažkokia rūmų akustine paslaptimi ir kiekvieną naktį gąsdinti žmones žingsniais.

Pasikalbėjau su Ryhoru, ir jis pareiškė, jog tai visai galimas dalykas, žadėjo net padėti, nes jo dėdė ir senelis buvę Janouskių mūrininkai dar baudžiavos laikais.

— Slapstosi kažkur čia, nevidonas, bet kas jis, kur landos sienose, kaip jis patenka ten — neaišku, — burbėjo Ryhoras. — Nieko, suieškosim. Rasim. Tiktai jūs labai saugokitės. Du žmoniškus ponus ir esu tematęs savo amžiuje, tai vienas jau žuvo. Gaila bus, jei ir tau kas atsitiks. Tada ir visa šlykšti jūsų padermė neturi teisės duoną valgyti ir orą gadinti.

Bermano nusprendėme kol kas neliesti, kad nepabaidytume prieš laiką.

Po to ėmiausi kruopščiai tirti nepažįstamojo laišką Svecilovičiui. Sugadinau dvylika lapų popieriaus, kol daugmaž atstačiau laiško tekstą.

„Andrusi! Sužinojau, jog domiesi šiurpiaja karaliaus Stacho medžiokle ir tuo, jog Nadzejai Ramanaunai gresia pavojus (toliau nieko neišėjo)...mano duk... (vėl didelė pralaida)... kenčia. Šiandien kalbėjausi su ponu

Belareckiu. Jis sutinka su manim ir išėjo apskritin... Eržilai — svarbiausi... Gavęs laišką — iškart ateik prie... oje, kur trys pavienės pušys. Mudu su Belareckiu lauksime... iniai šv... kas gi darosi že... Ateik būtinai. Laišką sudegink, nes man ypač pavoj... isp... dr... Jiems irgi gresia baisus pavojus, kuriam užkirsti kelią gali tik-tai tu... (vėl daug išdegę)... ik.

Tau palankus Likol..."

Velniai žino, kas tai! Beveik nieko nepešiau iššifravęs. Na, įsitikinau, kad čia piktadarystė. Na, dar sužinojau, jog nepažįstamasis „Likol..." (kas per pagoniškas vardas!) gudriai pasinaudojo mūsų santykiais, kuriuos tegalėjo nuspėti. Ir nieko! Nieko daugiau! O tuo tarpu didžiulis pilkas akmuo prislėgė kapą žmogaus, kuris buvo arba galėjo būti mano kraštui kas nors šimtakart didesnis už mane. Ir ryt poryt toks pat akmuo gali prislėgti mane patį. Kur tada dėsies Nadzeja Ramanauna?

Ta dieną sulaukiau dar vienos naujienos: atnešė raštelį, kuriame įmantriais žodžiais ir ypatingai blogame popieriuje buvau kviečiamas teisman į apskrities miestelį. Reikėjo važiuoti. Susitariau su Ryhoru dėl arklio, išsakiau jam spėlionės dėl laiško, o jis papasakojo, jog Haraburdos namus seką ir nieko įtartino nepastebį.

Mano mintys vėl nukrypo į Bermaną.

Tą ramų ir nerudeniškai tylų vakarą ilgai svarsčiau, kas laukia manęs apskrityje, ir nusprendžiau jokių būdu neužtrukti ten. Jau ketinau eiti išsimiegoti prieš kelionę, bet staiga už alėjos posūkio, pamačiau ant apsamanojusio suolo sėdinčią Janoauskąją. Juosvai žalia šviesa po šimtametėmis eglėmis metė vaiskius atšvaitus ant žydros jos suknios, ant rankų užlaužtais pirštais, gulinčių ant kelių, ant akių, truputį apdujusių, kaip žmogaus paskendusio mintyse.

Žodis, duotas pačiam sau, buvo tvirtas, mirusio draugo atminimas tą žodį dar labiau sutvirtino, ir vis dėlto keletą akimirų su kažkokiu džiugesiu mąsčiau, jog galėčiau apkabinti šią liesutę figūrėlę, prisiglausti prie krūtinės. Kankinamai plastėjo mano širdis, nes žinojau, kad niekada šito nebus.

Tačiau žengiau iš už medžių prie jos beveik ramus. Ji pakėlė galvą, pamatė mane, ir kokia miela, šilta ugnim nušvito spinduliuojančios jos akys:

— Tai jūs, pone Belarecki. Sėskitės čia, greta.

Patylėjusi prabilo stebėtina tvirtai:

— Aš neklausiu jūsų, kodėl sumušėte tą žmogų. Žinau, jei padarėte, vadinasi, kitaip nebuvo galima. Bet aš labai nerimauju dėl jūsų. Jūs turite žinoti, teismo čia nėra. Tai priekabių ieškotojai, melagiai, tai... blogi ir perdėm parsidavėliški žmonės. Jie gali pasmerkti mus. Kad ir menkas nusikaltimas šlėktai apkulti policininką, jie gali išvaryti jus iš čia. Jie visi podraug su nusikaltėliais — vieninga didelė sąjunga. Veltui maldautum jų teisingumo: negrieitai, gal net niekada, nematys jų šie kilnūs ir nelaimingi žmonės. Kam jūs tai padarėte?

— Aš užsistojau moterį, Nadzeja Ramanauna. Žinote, pas mus taip įprasta.

Ir čia ji taip skvarbiai pažvelgė man į akis, jog nustrėčiau. Iš kur šis vaikutis išmoko skaityti kito širdyje, kas suteikė jam tokią galią?

— Ši moteris, patikėkit, galėjo ir pakentėti. Pernelyg brangiai, jei būsite ištremtas, užmokės ši moteris už malonumą, kurį patyrėte, trenkęs į dantis dabitiškam niekinam kvailiui.

— Nesibaiminkite, aš grįšiu. O tuo laiku jūsų ramybę saugos Ryhoras.

Jos akys liūdnam užsimerkė. Ji pasakė:

— Ak, nieko jūs nesupratote... Argi svarbu pavojus? Nereikia, nereikia jums važiuoti apskritin... Pagyvenkite čia dar dieną kitą ir palikite Eglynę visam laikui.

Virpantys jos pirštai palietė man rankovę.

— Girdite, aš jūsų labai labai prašau...

Buvau toks nedėmesingas, jog paklausiau:

— Laiško velioniui Svecilovičiui pabaigoje yra parašas, dalis jo, „Likol...“ Ar nėra apylinkėje šlėktos, kurio vardas ar pavardė taip prasidėtų?

Jos veidas iškart apniuko, lyg diena, pasislėpus saulei.

— Ne, — tarsi iš nuoskaudos virpančiu balsu atsakė

ji. — Nebent Likalovičius... Tai priedėlis prie velionio Kulšos pavardės.

— Vargu, — abejingai atsakiau.

Tiktai po valandėlės supratau, koks storžievis galviją esu. Supratau pažvelgęs į ją ir pamatęs, kaip iš po delno, kuriuo buvo prisidengusi akis, nuriėjo sunki, nežmoniškai vieniša ašara, veikiau vyriškio, netenkančio jėgų iš nevilties, nei merginos — beveik vaiko.

Nuo moterų ir vaikų ašarų visada baisiausiai pasimetu ir darau si Seiliumi Kisielaičiu, o ši ašara buvo tokia, kad sergėk Dieve pamatyti kam tokią gyvenime, ir dar moters, dėl kurios mielai išsinertum iš kailio, kad tik ji būtų linksma.

— Nadzeja Ramanauna, kas jums? — sumurmėjau, ir mano lūpos nejučia išvipo į šypsenėlę, maždaug kaip kvailio, dalyvaujančio laidotuvėse.

— Nieko, — beveik ramiai atsakė ji. — Tiktai aš niekada nebūsiu... tikru žmogumi. Verkiu... Svecilovičiaus... jūsų, savęs. Ir net ne jo verkiu, o pražudytos jo jaunystės, — gerai suprantu tai! — laimės, kuri mums užginta, nuoširdumo, kurio neturime. Žudo geriausias, žudo vertus. Atmenate, kaip sakyta kadaise: „Neturime kunigaikščio, vado ir pranašo ir kaip lapai blaškomės po nuodėmingąją žemę“. Nevalia tikėtis nieko geresnio, vienatvė širdy ir sieloje, ir niekas neatliepia joms. Ir gėsta gyvenimas.

Pavargusi, nervingu judesiu mergina perlaužė šakelę, kurią laikė rankose.

— Sudie, brangus pone Belarecki. Gal ir nepasimaty sim daugiau. Kol gyva būsiu jums dėkinga... Štai ir viskas. Ir pabaiga.

Ir čia ūmai pratrūkau. Nejausdamas, jog kartoju Svecilovičiaus žodžius, išpyliau:

— Tegul užmuša — ir miręs atšliaušiu čionai!..

Janouskaja nieko neatsakė, tiktai vėl uždėjo ranką man ant rankovės, tylomis pažvelgė į akis ir nuėjo.

Likau vienas.

Galėjau spėti saulę apsisukus vieną ratą (sakau „spėti“ tik todėl, kad saulė nesirodė iš už debesų), kai pusiaudieny atkakau apskritin. Tai buvo plokščias lyg macas miesteliukas, menkesnis už prasčiausią miestelį, ir nuo Janouskių apylinkės jį teskyrė maždaug aštuoniolika-dvidešimt sunykusio miško varstų. Mano arklys kaukšėjo nešvariomis gatvėmis, aplinkui niūksojo kažkokios vištidės, o ne trobos. Visa tai nuo kaimo skyrė tik dryžuotos būdelės, prie kurių stovėjo ūsuoti cerberiai lopytais mundurais, ir dar dvi trys mūrinės parduotuvės aukštomis arkomis. Liesos žydų ožkos ironiškomis akimis spoksojo į mane iš sutręšusių pašiūrių.

Užtat truputį toliau stūksojo didingos apsamanojusios sienos, senos unitų bažnyčios su dviem didžiuliais smailiais bokštais virš niūrios mūrinės keturkampės klebonijos.

Ir virš viso šito tvyrojo tokia pat kaip ir visur apleistumo bjaurastis: ant stogų, tarp briaunuotų grebėstų, stiebėsi didoki berželiai.

Aikštėje purvo buvo iki kelių, priešais aptriušusį pilką apskrities teismo pastatą, beveik ant priebučio, drybsojo kokios šešios kiaulės, kurios drebėjo nuo šalčio ir vis stengėsi palįsti viena po kita, kad sušiltų. Tai kiekvieną kartą baigdavosi pjautynėmis ir gailiu nuskriaustosios žviegsmu.

Prinišęs arklį prie stulpo, užkopiau girgždančiais laipteliais į koridorių, kur gaižiai trenkė popieriaus dulkėmis, rašalu ir pelėmis. Kanceliarijos duris, apkaltas nudriskusia klijuote, vos atplėšiau, taip buvo išbrinkusios. Įėjęs iš pradžių nieko neižiūrėjau: tokia blausi nuo tabako dūmų šviesa skverbėsi per siaurus langelius. Nuplikęs, susitraukęs žmogelis, kuriam užpakalyje per praskepą kyšojo marškinių uodegėlė, pakėlė į mane akis ir sumirksėjo. Labai nustebau: viršutinis vokas nejudėjo, o apatinis uždengė visą akį, lyg varlės.

Prisistačiau.

— Jūs atvykote? — nustebęs „varlė“. — O mes...

— O jūs manėt, — pertariau, — jog neatvyksiu į teis-

ma, išvažiuosiu iš čia, pabėgsiu. Veskit mane pas savo teisėją.

Protokolininkas išlindo iš už rašomojo pulsto ir pirmas nutapsėjo šito dūmų pragaro gilumon.

8 Kitame kambaryje prie didelio stalo sėdėjo trys žmonės su surdutais, išgleizotais taip, jog panėšėjo į seną multiną. Veidai pasisuko į mane, ir visų akyse išvydau godulį, nuostabą, jog vis dėlto atvykau, ir įžūlumą.

Tai buvo teisējas, prokuroras ir advokatas, vienas iš tų „apsukatu“, kurie apiplēšdavo klientą iki paskutinio siūlelio ir palikdavo likimo valiai. Alkanas, ižūlus ir papperkamas teismo vilkintojas su agurko pavidalo galva.

Ir apskritai tai buvo ne teismo reformos tėvai ir ne vaikai, o greičiau priešpetrinių laikų podjakiai.

— Ponas Belarecki, — vangiu balsu prabilo teisėjas, — mes laukėme jūsų. Labai malonu... Mes gerbiame žmones iš sostinės. — Ir jis, nepaprašęs manęs sėstis, įbedė akis į kažkokį popiergalį. — Jūs turbūt žinote, jog padarėte kažką panašaus į kriminalą, sumušęs pristavą už nekal-tus juokus. Tai — baudžiamas veiksmas, nes prieštarauja mūsų apylinkių papročiams, taip pat ir Rusijos imperi-jos įstatymų sąvadui.

Ir teisējas labai išdidžia mina pasižiūrėjo į mane per akinius. Jis buvo visiškai patenkintas, šis Šamiakos palikuonis, patenkintas, kad vykdo apskrities teismo funkcijas.

Supratau, kad jeigu neužgausiu jam opios vietos, esu pražuvęs. Todėl prisitraukiau kėdę ir atsisėdau apžargomis.

— Man atrodo, kad Janouskių apylinkėje kiek primirštas mandagumas. Todėl atsisėsiu pats.

Prokuroras, malonus jaunuolis su pamėlusiais paakiais,
lyg nuo gėdingos ligos, sausai pareiškė:

— Apie mandagumą, pone, verčiau patylėtute. Jūs atvykote čia ir iškart sutrikdėte taikių gyventojų ramybę. Skandalai, smurtas, mėginimas primesti dvikovą baliuje pas gerbiama ponią Janouską. Be to, pamanėte esant tinkama primušti policijos pareigūną, atliekantį tarnybines pareigas. Atėjūnas, o lendate į mūsų gyvenimą...

Šaltas ģitūzis sukirbėjo man kažkur paširdžiuose.

— Šlykštūs juokai troboje, pas kurios šeimininką vaišiniesi, baustini ne rimbu per veidą, o kulka. Jis užgauna garbę žmonių, bejėgių prieš jį, negalinčių atsakyti. Teismas turi nagrinėti tokius dalykus, kovoti už teisingumą. Jūs kalbate apie taikius gyventojus. Kodėl gi neatkreipiate dėmesio į tai, kaip šiuos taikius gyventojus žudo nežinomi piktadariai? Jūsų apylinkę terorizuoja, o jūs sėdite čia su savo gaunamaisiais ir siunčiamaisiais raštais... Gėda!

— Apie valstybinio nusikaltėlio, bet vis dėlto piliečio ir šlėktos Svecilovičiaus nužudymą bus kalbama ne su jumis, — sugergždė teisėjas. — Rusijos teismas nieko neatsisako ginti, netgi nusikaltėlių. Tačiau reikalas ne tas. Jūs žinote, jog už pristavo įžeidimą galim... jus nuvesti dviem savaitėm kalėjimo arba paskirti baudą ir, kaip sakydavo protėviai, ištremti už Janouskių apylinkės ribų.

Perpykau:

— Jūs galite padaryti tai jėga. Bet gubernijoje aš rasiu būdų sutramdyti jus. Jūs slepiate žudikus, jūsų pristavas dergė imperijos įstatymus, sakė, jog šlėktos Svecilovičiaus nužudymu jūs neketinate domėtis!

Teisėjo veidą išmušė apopleksinis avietinis raudonis. Jis ištempė kaklą lyg žąsinas ir sušvokštė:

— O to pokalbio liudininkų, gerbiamas pone Belarecki, turite? Liudininkai? Liudininkėliai? Kur jie?

Advokatas, kaip taikinimo prado Rusijos teisme garbingas atstovas, žaviai pasišaipė:

— Suprantama, ponas Belareckis neturi liudytojų. Ir apskritai, tas yra kvailystė: pristavas negalėjo šito pasakyti. Ponas Belareckis sau tai tik vaizduoti, oponento žodžiai jis nepagauti.

Jis įsimetė burnon ledinuką iš dėžutės, pačepsėjo lūpomis ir tyliai pridūrė:

— Mums, bajorams, ponas Belareckis padėtis yra ypač suprantama. Mes nenorim jums nemaloniai daryti. Jūs tyliai ir taikiai iš čia išvažiuoti. Tada viskas čia, kaip sakyti, susitvarko, ir mes bylą nutraukiame... Na, gut?

Man tai buvo protingiausia išeitis, bet čia prisimniau Janouską.

„Kas bus jai? Ji gali numirti arba pamišti. Aš išvažiuosiu, o jos, kvailutės, tiktai tinginys nebegaletų nuskrიაusti“.

Atsisėdau ant kėdės, sukandau žandikaulius ir paslėpiau pirštus tarp kelių, kad jie nematytų mano jaudulio.

— Aš neišvažiuosiu, — pasakiau, — pirmiausia sugaukit nusikaltėlius, kurie dedasi vaiduokliais. O po to dingsiu iš čia visiems laikams.

Teisėjas atsiduso:

— Man rodos, jums teks keliauti iš čia greičiau, nei pagausim šituos m... mit...

— Mitinius, — pasufleravo advokatas.

— Va va, mitinius nusikaltėlius. Ir teks eiti iš čia ne savo noru.

Kraujas mušė man į veidą. Jutau, kad esu pražuvęs, kad jie padarys man, ką tik panorės, bet turėjau rizikuoti, statyti viską ant kortos, nes grūmiausi už laimę tos, kuri buvo man pati brangiausia.

Neįtikėtinomis pastangomis privertęs pirštus nevirpėti, išsitraukiau iš piniginės didelį popieriaus lapą ir pačišau jiems po nosim. Tačiau mano balsas užsikirtinėjo iš įtūžio:

— Jūs, atrodo, pamiršote, jog esu iš Mokslų akademijos, jog esu Imperatoriškosios geografo draugijos narys. Matote šitai? Prižadu jums, kai tik išeisiu laisvėn, pasiškęsiu valdovui ir iš jūsų smirdančio urvo nepaliksiu akmens ant akmens. Manau, valdovas nepasigailės trijų nenaudėlių, kurie nori pašalinti mane iš čia, kad imtųsi nedorų darbų.

Pirmą ir paskutinį kartą pavadinau draugu žmogų, kurį gėdijausi pavadinti netgi tėvynainiu. Juk visada stengiausi pamiršti tą faktą, jog Ramanovų protėviai kilę iš Baltarusijos.

O šitie avigalviai nežinojo, jog kas antras geografo draugijos narys daug būtų davęs, kad tik ji nesivadintų imperatoriškąja.

Tačiau aš jau beveik šaukiau:

— Jis užtars!

Manau, jie kiek susvyravo. Teisėjas vėl ištempė kaklą ir... vis dėlto sušnibždėjo:

— O ar bus malonu valdovui, kad tokios garbingos draugijos narys susiuostė su valstybiniais nusikaltėliais? Daugelis kilnių paveldėtojų pasiskųs dėl to tam pačiam valdovui.

Jie apsiautė mane lyg kurtai. Atsisėdau, užsikėliau koją ant kojos, susinėriau rankas ant krūtinės ir pasakiau ramiai (buvau laba-ai, labai ramus, toks ramus, nors nusiskandink):

— Bene nepažįstate vietinių valstiečių? Jie, taip sakant, kolei kas nuoširdūs monarchistai. Tad pažadu jums, kai tik išvarysite mane iš čia — eisiu pas juos.

Jie stačiai pažaliavo.

— Tiesą sakant, manau, to neprireiks. Štai paties gubernatoriaus laiškas, kur jis nurodo vietos valdžiai remti mane. O jūs žinote, kas būna už tokių įsakymų nevykdymą?

Perkūnas iš giedro dangaus nebūtų taip pribloškęs šitos publikos, kaip paprastas popieriaus lapas su pažistamu parašu. O aš lyg tas maištą malšinantis generolas, jausdamas, jog mano reikalai gerėja, palengva košiau:

— Bene iš tarnybos išlėkti panūdote?! Pasirūpinsiu tuo! O už nuolaidžiavimą klaikiems kažkokių siaubūnų poelgiams irgi atsakysite!

Teisėjo akys ėmė lakstyti.

„Na ką gi, — nusprendžiau, — ar raudosi, ar giedosi — vis tiek kaltas“.

Parodžiau kitiems duris. Jie paknopstom išpuolė iš kambario. Aiškiai mačiau teisėjo akyse baimę, lyg užpjudyto šeško, mačiau ir slepiamą pyktį. Instinktyviai buvau įsitikinęs, jog jis susijęs su šiurpiosios medžioklės paslaptimi, jog išsigelbėti tegali tuo atveju, jei aš žūsiu, jog dabar medžiokliai ims persekioti mane, nes tai jiems gyvybinis klausimas, ir aš galbūt dar šiandien gausiu kulką nugaron, bet pašėlęs pyktis, siutas, neapykanta užgniaužė man gerklę. Suvokiau, kodėl mūsų protėviai vadinti pašėlusiais ir sakyta, jog jie kaunasi netgi mirę.

Žengęs žingsnį, nutvėriau žmogutį už pakarpos, ištempiaui iš už stalo ir pakėliau. Papurčiau.

— Kas?! — sustugau ir pats pajutau, kaip pabalo mano akys.

Jis nuostabiai teisingai suprato klausimą.

— Ujui! Nežinau, nežinau, pone. Ak, ką man daryti? Jie užmuš mane, užmuš.

Nusviedžiau teisėją ant grindų ir pasilenkiau prie jo:

— Kas?!

— Pone, pone. Rankas kojas išbučiuosiu, nereikia...

— Kas?!

— Nežinau. Jis atsiuntė man laišką ir tris šimtus rublių reikalaudamas pašalinti jus, nes trukdote. Ten tebuvo vienas sakinytis, ir jame sakoma, jog siuntėjas domisi panele Janouskaja, jog jam naudinga jos mirtis arba vedybos su ja. Ir dar ten buvo pasakyta, kad jis jaunas, stiprus ir sugebės, jei kas atsitiktų, užkišti man gerklę.

Teisėjo panašumą į šešką papildė staiga dar ir smarvė. Pažvelgiau į paplūdusį ašaromis šito galvijo veidą ir, nors įtariau, jog žino truputį daugiau negu sako, su pasibjaurėjimu jį atstūmiau. Negalėjau teptis rankų į šitą... Negalėjau. Kitaip būčiau nustojęs save gerbti visiems laikams.

— Jūs dar atsakysite už tai, — sviedžiau nuo durų. — Ir toks šlykštyne teisia žmones! Vargšai valstiečiai!

...Važiavau keliu per mišką ir mąščiau apie viską, kas įvyko. Dabar tai buvo beveik lengva, viskas, rodės, stojosi į vietas. Aišku, medžioklės įkvėpėjas ne Dubatoukas: kokia jam nauda, jis ne Janouskajos paveldėtojas. Ir ne ekonomė. Ir ne nelaimingoji pamišėlė Kulšų sodyboje. Perkračiau visus, net tuos, apie kuriuos negalėjai nė pagalvoti, nes buvau pasidaręs labai nepatiklus. Nusikaltėlis jaunas, jam naudinga arba Janouskajos mirtis, arba vedybos su ja. Vadinasi, jis turi kažkokių teisių į palikimą. Tas žmogus, kurį įtarė Svecilovičius, buvo baliuje pas Janouskius, jis kažkaip veikė Kulšą.

Tiktai du žmonės tiko: Varona ir Bermanas. Bet kodėl Varona taip kvailai elgėsi su manimi? Ne, greičiausiai Bermanas. Jis išmano istoriją, jis galėjo pakurstyti kokius banditus. Tik reikia sužinoti, kokia jam nauda iš Janouskajos mirties.

Tačiau kas tokie Mažasis Žmogus ir Žydroji Moteris? Galva man sukosi, vis nėjo iš jos tas vienintelis žodis.

„Ranka... Ranka...” Kodėl ranka? Tuoju, tuoju atsiminsiu... Ne, vėl nutolo. Et, tamsuolis... Na ką gi, reikia ieškoti erzilų ir viso šio maskarado. Kuo greičiau.

PENKIOLIKTAS SKYRIUS

Tą vakarą atėjo Ryhoras, visas išsipurvinęs, suplukes ir pavargęs. Sėdėjo niūrus ant kelmelio priešais rūmus.

— Slėptuvė miške, — suburbėjo pagaliau. — Šiandien sužinojau, kad be to takelio, kurį tada sergėjau, yra kitas, iš pietų. Tiktai jis per uolektį po marmalyne. Nuklydau į pačią girią, bet čia priėjau prataką. Ir neradau kaip perbristi... Porą kartų vos neprigėriau. Įsikoriau į aukščiausios pušies viršūnę ir pamačiau anapus didžiulę laukymę, o tarp krūmų ir medžių kažkokio didelio pastato stogą. Ir dūmelį. Ir vieną kartą toj pusėj sužvengė arklys.

— Reikės eiti ten, — pasakiau.

— Ne, tiktai be kvailysčių. Ten bus mano žmonių. Tik pone, dovanokit, bet kai sugausim šituos bjaurybės, pasielgsim su jais kaip su arkliavagiais.

Ji žvelgė į mane iš po ilgų gaurų su pikta šypsena:

— Mužikai kenčia, muzikai dovanoja, muzikai mūsų — šventieji. Bet čia aš pats pareikalausiu, kad su šitais... būtų padaryta kaip su arkliavagiais: prikalti drebulinėm vinim prie žemės rankas ir kojas, o paskui tokį pat kuolą, tik didesnę, į užpakalinę angą, iki pat vidurių. Ir iš jų trobų nė žarijėlės nepaliksiu, viską paleisiu plėnimis, kad kvapo jų... kad jų dvoko neliktų. — Pagalvojęs pridūrė: — Ir tu saugokis. Gal ir tavo sieloje kada poniška dvasia sukrutės. Tada ir su tavim taip... pone.

— Kvailys tu, Ryhorai, — šaltai pareiškiau. — Svecilovičius irgi ponas buvo, o visą trumpą savo gyvenimą jus, avigalvius, nuo godžios šlėktos ir pasipūtusių teisėjų gynė. Girdėjai, kaip jo raudėjo? Ir aš galiu šitaip žūti... už jus. Verčiau tylėtum, jei Dievas proto pagailejo.

Ryhoras kreivai šyptelėjo, paskui sugraibė iš po ser-

mėgos voką, tokį suglamžytą, lyg iš vilko gerklės ištrauktą.

— Gerai, nepyk... Šit tau laiškas. Pas Svecilovičių tris dienas išgulėjo, nes taip ant voko... Ir paštininkas sakė šiandien užnešęs tau į Pelkių Eglynę dar antrą. Sudiev, ryt ateisiu.

Čia pat atplėšiau voką. Laiškas buvo iš gubernijos nuo garsaus šių kraštų genealogijos žinovo, kuriem buvau rašęs. Jame buvo atsakymas į vieną svarbiausių klausimų:

„Didžiai gerbiamas pone Belarecki. Siunčiu jums žinių apie žmogų, kuriuo domitės. Genealoginiuose savo sąrašuose ir giminių knygose niekur apie Bermanų-Hacevičių šakos senumą neradau. Tačiau viename sename akte užtikau žinutę, gan įdomią. Paaiškėjo, kad 1750 metais vieno laisvamanio Niamiryčiaus byloje užsiminta apie kažkokį Bermaną-Hacevičių, kuris už gėdingus poelgius buvo nuteistas ištremti — išvarytas už buvusios Lenkijos karalystės ribų, ir jam atimtos šlėktos teisės. Tas Bermanas netikras brolis Jarašo Janouskio, pravardžiuoto Schizmatiku. Jūs turėtumėt žinoti, jog pasikeitus valdžiai seni nuosprendžiai nebegalioja, ir Bermanas, jei jis ano Bermano palikuonis, gali pretenduoti į Janouskio pavardę, jeigu pagrindinė šios šeimos šaka išnyktų. Su pagarba...“ ir t.t.

Stovėjau lyg apstulbęs ir vis skaičiau ir skaičiau laiško eilutes, nors jau buvo gerokai sutemę ir raidės liejosi prieš akis.

— V-velnias!... Viskas aišku. Bermanas, Janouskajos įpėdinis, šlykštus šunsnukis, baisingas nedorėlis.

Ir staiga man toptelėjo galvon:

— Ranka... iš kur ranka. Aha! Mažojo Žmogaus, kai jis spoksojo į mane pro langą, ranka buvo kaip Bermano, tokie pat nežmoniškai ilgi pirštai.

Ir puoliau į rūmus. Pakeliui užsukau į savo miegamąjį, bet laiško neradau. Ekonomė pasakė, jog laiškas čia buvęs, turėjęs būti. Ji sumišusi kvaksėjo prieš mane: apskritai po to tos nakties pasidarė labai įtaiki ir romi.

— Ne, pone, nežinau, kur laiškas. Ne, ant jo nebuvo pašto antspaudų. Ne, greičiausiai laiškas atsiųstas iš Janouskių apylinkės, o gal iš apskrities miestelio. Ne, čia

nieko nebuvo... Bene tik ponas Bermanas, kuris užsuko čia, manydamas, kad ponas namie.

Nesiklausiau jos daugiau. Permečiau akimis rašomąją stalą, išmėtytus ant jo popierius, kuriuose, matyt, buvo raustasi. Šokau iš kambario ir pasileidau į biblioteką. Ten nieko neradau, tiktai knygų krūvą ant stalo. Jos ūmai buvo paliktos dėl kažkokio svarbesnio reikalo. Pasukau pas Bermaną. Ir čia skubos pėdsakai, net durys neuždarytos. Silpna degtuko liepsnelė apšvietė stalą, ir ant jo išvydau pirštinę ir įstrižai perplėštą voką, tokį pat, kokį turėjo Svecilovičius tada, tą baisų vakarą.

„Ponas Belarecki, gerbiamas broli. Mažai nežinau apie šiurpiąją medžioklę. Tačiau vis dėlto galiu pasakyti tau kai ką įdomaus. Be to, galiu atskleisti kai kurių nelabų įvykių jūsų namuose paslaptį... Galimas daiktas, tai tik prasimanymas, bet man rodosi, jog ieškai ne ten, kur reikia, mielasai. Pavojus panelės Janouskajos rūmuose. Jei nori šį tą sužinoti apie Pelkių Eglynės Mažąjį Žmogų — ateik šiandieną vakarėjant septyniomis į tą vietą, kur žuvo Ramanas ir kur guli jo kryžius. Ten nepažįstamas tavo geradarys papasokos tau, kur tos baidių mirčių šaknys“.

Akimirką susvyravau, prisiminęs Svecilovičiaus likimą, bet ilgai dvejoti negalėjau: laikrodis rodė be penkio-likos septynias. O čia dar Bermano nėra... Kur išėjo? Jeigu jis — ir Mažasis Žmogus, ir šiurpiosios medžioklės vadeiva, tai turėjo labai sunerimti, perskaitęs man adresuotą laišką. Ar nebus išėjęs vietoj manęs į susitikimą su nepažįstamuoju, kad užčiauztų jam burną? Visiškai galimas dalykas. O čia dar sargas, paklaustas apie Bermaną, mostelėjo ranka į šiaurės vakarus, kaip tik link alėjos ir kelio, vedančio prie Senojo Ramano kryžiaus.

Pasileidau tenai. Ak, kiek palaksčiau per tas dienas ir, kaip dabar pasakytų, pasitreniravau! Velniai ją griebtų, tokią treniruotę, kartu su Pelkių Eglyne! Naktis buvo kiek šviesesnė nei visada. Didžiulio raudono mėnulio šviesa smelkėsi pro debesis, įkypai sruvo tarp juodų medžių kamienų, kur ne kur užliedama žemę. Mėnulis kybojo virš viržynų toks didelis, apvalus, raudonas, toks dangiškas, spindintis, tokios ugninės džiaugsmingos spal-

vos buvo ši planeta, jog ilgesys kažko šviesaus, švelnaus, nepanašaus į šias pelkes ir dykynes užliejo man širdį. Tarsi prie pat žemės būtų atplaukusios ir sutviskusios kažkokios nežinomos šalys, miestai iš lydyto aukso, kur gyvenimas kitas, ne toks kaip mūsų.

Mėnulis tuo tarpu pakilo, sumažėjo, išblyško ir ėmė siaustytis mažičiais baltais debesėliais, panašiais į rūgų sūrų pieną. Vėl pasidarė šalta, niūru ir paslaptinga: nors sėskis ir rašyk baladę apie jojančią bobutę ir tą mielą raitelį, sėdintį priekyje.

Prasigavęs šiaip taip per Pelkių Eglynės parką, žengiau į taką ir patraukiau prie Ramano kryžiaus. Kairėje it žema apirusi siena juodavo miškas, priešais Ramano kryžių šmėkšojo žmogaus figūra.

Ir čia... tiesiog nepatikėjau savo akimis. Iš kažkur staiga išdygo raitelių šešėliai. Jie palengva artėjo prie žmogaus. Viskas vyko visiškoje tyloje, tik negyva šalta žvaigždė spindėjo jiems virš galvų.

Drįkstelėjo pistoleto šūvis, arkliai pasileido šuoliais ir sutrypė žmogų kanopomis. Buvau sukrėstas. Maniau pamatysiąs niekšų susitikimą, o pamačiau žmogžudystę.

Akys man aptemo, ir kai atsipeikėjau, išvydau, jog raitelių nebėra.

Klaikus nežmoniškas šūksmas nuaidėjo kažkur virš pelkių, kupinas siaubo, pykčio, nevilties — velniai žino ko. Bet aš neišsigandau. Beje, nuo to laiko nieko daugiau nebebijojau. Visa kas man atrodydavo menkniekis.

Atsargiai lyg gyvatė ėmiau šliaužti prie tos vietos, kur juodavo žolėje tasai žmogus. Atmenu, prisibijojau pašalos, pats troškau žudyti, šliaužiau tarp rudeninių žolių, išnaudodamas kiekvieną duobutę, kiekvieną dauburėlį. Ir dar atsimenu, netgi dabar, kaip skaniai kvepėjo žolėje smulkūs pelynai. O, kaip kvepėjo čiobreliai, kokie skaidrūs melsvi šešėliai gulė ant žemės! Koks puikus gyvendrūmas netgi šioje bjaurioje vietoje! O žmogus buvai priverstas rangytis lyg žaltys žolėje, užuot laisvai kvėpavęs šiuo šaltu gaivinančiu oru, žiūrėjęs į mėnulį, vaikščiojęs iš džiaugsmo ant rankų, bučiavęs mylimosios akis.

Mėnuo švietė į sustingusį Bermano veidą. Didelės ro-

mios akys išsprogusios, veidą iškreipusi nežmoniškos kančios grimasa.

Už ką? Nejaugi jis nekaltas? Juk buvau įsitikinęs, jog tai jis. Ak, kaip aitriai, kaip džiugiai kvepėjo čiobreliai! Žolės, netgi mirdamos, skleisdžia kartų ir džiugų kvapą.

Tą pačią akimirką aš instinktyviai, dar nesuvokdamas, kas atsitiko, ėmiau šliaužti atgal. Buvau nušliaužęs gana toli, kai išgirdau žingsnius. Ėjo du žmonės. Tūnojau po dideliu gluosniu svyruokliu. Atsistojęs (žmonės negalėjo manęs pastebėti, nes susiliečiau su miško siena) šoktelėjau ir, stvėręsis rankomis, išliuogiau medin, pasislėpiau tankumyne lyg didžiulė medvarlė.

Du šešėliai prisiartino prie nušautojo. Mėnulis švietė tiesiai į juos, bet veidai buvo pridengti tamsia medžiaga. Keistos tai atrodė žmogystos: su senomis pušnimis, pelelinomis, ilgais plaukais, ant kurių vos laikėsi iš odinių juostelių pintos kepurės (tokias galėjai pamatyti Vilniaus miesto muziejuje). Ant pečių — ilgi apsiaustai.

Prieję prie lavono, pasilenkė. Girdėjau pašnekesio nuotrupas:

— Abu užkibo ant tos pačios meškerės... Likolas... Ch-che, kaip jie vis dėlto patikėjo ta vaikiška pravarde. Ir tas pagrandėlis, ir ši kiaulė. Likolas... davė jiems Likolas.

Ir staiga vienas iš jų nustebęs šuktelėjo.

— Kas atsitiko?

— Žiūrėk, Pacuke, ne tas.

— Kaip ne tas, ko meluoji?

— O aš tau sakau, kad ne tas. Tai... tai tas keistuo-
lis, Janouskajos ūkvedys.

— Ak, šimts velnių! Suklydome!

— Už šią klaidą, vaicine, — niūriai atsakė vienas, — mums Likolas galvas nusuks. Nemalonu, brolau. Du užmušti — baisu. Šituo gali ir valdžia susidomėti.

— Bet kodėl jis atėjo čia vietoj ano?

Antrasis neatsakė. Jie pasitraukė nuo lavono ir sustojo po medžiu po pat mano kojomis. Panorėjęs būčiau galėjęs nuleisti koją ir atsistoti katram ant galvos, pasirinktinai, arba dukart iššauti iš revolverio — buvo taip arti, kad ir kūdikis pataikytų. Tirtėjau iš susijaudinimo, tačiau

šalto proto balsas kuždėjo, jog taip daryti nevalia, jog pabaidysiu kitus, jog medžioklę reikia baigti vienu kirčiu, jog dabar reikia sekti šituodu. Gana, pridariau pernelyg daug klaidų. Jei žus dar ir Nadzeja, beliks keliauti prie Volatavo akivaro, šokti į jį ir pajusti, kaip virš tavęs, šiurpiai kaukdamas, veržiasi iš liūlynės oras.

— Už ką jis taip nekenčia to Belareckio? — paklausė pavadintasis Pacuku.

— Manau, už tai, kad Belareckis nori vesti Janouska-
ją. O tada rūmai iš Likolo rankų išsprūs.

— Ir kam jie jam, juk tai sutrūnijęs karstas, o ne namas.

— Na, nešnekėk taip. Janouskiams jis naudoš neduoda, giminės nuosavybė, o pašaliniam — vertybė. Be to, jis mėgsta senovę, sapnuoja esąs didelių rūmų šeimininkas, kaip protėviai.

Jiedu patylėjo, paskui švystelėjo ugnelė, ir manęs link ėmė kilti žili tabako dūmų garbiniai. Supratau, jog po manim stovi šlėktos. Prasta vietinė kalba, sušiurkštėjusi nuo lenkiškų barbarizmų, taip ir rėžė ausį. Balsai rodėsi pažįstami.

— Man regis, — burbtelejo kažkuris po ilgokos tylos, — čia dar viena priežastis: cholopai.

— Teisybę sakai. Kai nudėsime dar ir šitą, jie pritils lyg pelės po šluota. Labai jau suįžūlėjo. Neseniai maištavo, paskui Haraburdos valdytoją užmušė. Spokso akiplėšiškai. O ypač sugedo Svecilovičiui atvažiavus. Mėnesį pragyveno čia, bjaurybė, o žalos pridarė labiau nei gaisras. Keturis cholopus iš teismo rankų išplėšė, apskundė du bajorus. O kai šitas Belareckis atsibogino — visai blogai pasidarė. Sėdi cholopų pirkiose, užsirašinėja kvailus plepalus, plekšnoja per petį. Na, nieko, aptils čia mai, kai mes tą šlėktos išdaviką pasmaugsim... Tik reikės dar sužinoti, kas tų akiplėšų vadas. Aš jam nedovanosiu sudegintų savo kūgių.

— O man rodos, žinau, kas. Kulšų sargas Ryhoras. Toks ižūlus snukis, lyg vilko. Ir pagarbos tau jokios.

Vēl patylējo. Paskui vienas pasakē:

— Nieko, atsirūgs ir jam.

— O žinai, Janouskajos gaila. Tokią moterį privaryti iki pamišimo arba užmušti — kvailystės. Tokioms kadaise kojas bučiuodavo. Pameni, kaip ji baliuje su senovine suknia lyg gulbė plaukė. Ak-k!

— Nagi ir ponas gailisi, — pridūrė antrasis. — Bet ką padarysi?

Ir staiga nusikvatojo.

— Ko tu?

— Ne tą nudobėme. Nesiseka mums, o jam dar labiau. Pameni, kaip Ramanas šaukė, kai jį raistan įvarėme, sakė, kad iš kapo mus išduos. Betgi matai, tyli.

Ir jiedu nuėjo nuo medžio. Išgirdau tik, kaip Pacukas pareiškė bosu:

— Nieko, greitai ir pas šitą apsilankysim.

Nusliuogiau iš medžio visai tyliai ir nusekiau paskui juos. Be garso žengė mano kojos žole, tarpais net šliaužiau.

Ir, aišku, vėl apsikvailinau, pamiršęs, jog jie gali turėti arklius. Jiedu užėjo už krūmyno, aš sulėtinau žingsnius, bijodamas susidurti su jais, o po akimirkos išgirdau aidint kanopas.

Išsigavęs į kelią, pamačiau gan toli du šešėlius, pašėlusiai genančius arklius nuo Ramano kryžiaus į pietryčius.

Mintys mano buvo nelinksmos: sužinojau, jog jie medžioja Janouskają ir mane, kad gailestingumo laukti nevalia, paleidau du banditus ir dar taip skaudžiai apsirikau vertindamas Bermaną. Iš tikrųjų, įsitikinau, kad jis menkas žmogus, kad atplėšė mano laišką ir kažkodėl išėjo į susitikimą, kur ir gavo galą. Ir ši mirtis užgožė man visas kitas jo kaltes. Tačiau pokalbis atskleidė daug idomaus, pirmiausia, dabar žinojau vieną iš šiurpiųjų medžioklių. Sudegintų kūgių istorija išdavė jį. Pastarosiomis dienomis jie buvo supleškinti slėktelei Markui Stachevičiui, kurį mačiau pobūvyje pas Dubatouką. Šis žmogus tada buvo Varonos sekundantas. Nors ir apsirikau vertindamas Bermaną, bet dėl Varonos regis neklystu. Paklius jis man į rankas. Dabar reikia tiktai daugiau ryžto...

O vėlai naktį šiurpioji karaliaus Stacho medžioklė vėl

pasirodė. Vėl kaukė, raudėjo, verkė nežmoniškas balsas:
— Dvidešimos kartos Ramanai, išeik! Mes ateisim!
Mes nugalabysim! Mes pailsėsime paskui! Ramanai! Ramanai!

Ir vėl užsiglaudęs priebutyje šaudžiau į raitelių šešėlius, šmėkščiojančius pačiame mėnesiena užlietos alėjos gale. Kai šoviau pirmą kartą — arkliai metėsi tankmėn ir dingo, tarsi jų niekada nebūtų buvę. Tai panėšėjo į baisų sapną.

Reikėjo baigti. Prisiminiau Marko Stachevičiaus žodžius, ištartus po medžiu apie Ramano pažadą išduoti žudikus po mirties ir pagalvojau, bene Ramanas bus palikęs namuose arba mirties vietoje kokią įrodymą, kurį pražiūrėjo tada netgi ereliškos Ryhoro akys.

Kai Ryhoras atėjo, patraukėme į Ramano nužudymo vietą. Esu geras ėjikas, bet vos spėjau paskui šią ilgą figūrą. Ryhoras ėjo tarsi lėtai, bet tai buvo ne lėtumas, o judesių ritmingumas. Ir pėdas jis dėjo ne taip kaip paprasti žmonės, o pirštais vidun: taip vaikšto visi apsigimę medžiotojai, ir pastebėta, jog dėl to kiekvienas jų žingsnis maždaug coliu ilgesnis.

Pasakiau jam girdėjęs Marko Stachevičiaus pašnekesį su kažkokiu Pacuku, ir Ryhoras piktai sumurmėjo:

— Varonos žmonės. — Paskui pridūrė: — O mes manėm, kad „Likolas...“ — pavardės pradžia. Nenugirdai pone. „Likolas“ — matyt, pravardė. Reikia pasiteirauti panelės Janouskajos, ką taip vadindavo. Jei žinojo šią pravardę Svecilovičius ir netgi Bermanas, vadinasi, ji irgi turėtų žinoti.

— Aš klausiau jos.

— Tu klausei pavardės, ir dar jos pradžios, o ne pravardės.

Taip mudu priėjome pažįstamą, dukart mano aprašytą vietą, kur pragaišo liūne Nadzejos Ramanaunos tėvas. Išnaršėme visą sausą žolę, nors kvaila buvo ieškoti čia ko nors po dvejų metų.

Gailiausiai priartėjome prie tos vietos, kur nedidukė pakriūtė staigiai kėlė pievelę virš raisto.

— Čia, — ištare Ryhoras.

Ant paties skardžio krašto kyšojo iš žemės nedidelis

stuobrys, kitados čia augusio medžio nuolauža. Jo šaknys, lyg ilgos gyvatės apraizgiusios skardį, leidosi į raištą, tarsi norėdamos atsigerti, arba tiesiog kabėjo ore.

— Ar Ramano rankos buvo raisto paviršiuje? — paklausiau.

Sunkūs Ryhoro vokai nusileido, jis stengėsi atsiminti.

— Taip, buvo. Dešinė net ištiesta, jis, matyt, norėjo įsikibti į šaknį, bet nepasiekė.

— O gal tiesiog metė ką nors ten, po šaknimis, kur, matai, duobė?

— Pasižiūrėkim.

Ir mudu, prisitūrėdami už šaknų ir laužydami į žemę nagus, nulipome beveik iki pat raisto, vos išsilaikydami ant mažų slidžių laiptelių stačiame šlaite. Po šaknimis iš tikrųjų buvo duobė, bet ten nieko neradome. Nusiųsęs jau norėjau lipti aukštin, bet Ryhoras sustabdė mane:

— Mulčiai mudu. Jei ten iš tikrųjų kas yra, tai po dumlu. Jis galėjo mesti, betgi dveji metai praėjo, urvelio skliautas irdamas užbėrė tai... tą daiktą.

Ėmėme pirštais kabinti susigulėjusį dumblą, mesti jį lauk iš urvelio, ir — norite tikėkit, norite ne — netrukus užčiuopiau kažką kieta. Mano delne gulėjo portsigaras iš „paukščio akies“. Daugiau urvelyje nieko nebuvo.

Mudu išsiropštėme į pievelę ir atsargiai nuvalėme nuo portsigaro rudą, su moliu susimaišiusį dumblą. Portsigare gulėjo baltos medžiagos skutelis, išplėštas, matyt, dantimis. Ir šiame skudurėlyje matėsi neryškios rudos raidės: „Varona užmu...“

Gūžtelėjau pečiais. Velniai žino, kas tai? Ar liudijama, jog Ramaną užmušė Varona, ar Varona prašomas kažką užmušti. Ryhoras pažvelgė į mane ledinėmis akimis:

— Išsiaiškinom, pone Andrejau. Įvarė jį čia Varona. Rytoj imsim.

— Kodėl rytoj? Gal jis pasirodys šiandien.

— Šiandien pektadienis. Užmiršai pone. Bandito, kaip žinia, ieškok cerkvėj. Labai šventi ir pamaldūs. Pjauna su Dievo vardu lūpose. Jie ateis rytoj, nes išvesti iš kantrybės. Jiems rūpi atsikratyti tavim. — Patylėjo. Akys piktai blykstelėjo: — Rytoj pagaliau atvesiu muzikų. Su

šakėmis. Ir tau duosiu. Jei su mumis, tai iki galo. Tykosim prie išverstos tvoros. Ir visus išguldysim, visus. Iš pat pašaknų velnio veislę. . .

Grižome kartu į Pelkių Eglynę ir ten sužinojome, jog Nadzeja Ramanauna ne viena. Pas ją sėdėjo ponas Hara-burda. Janouskaja šiomis dienomis vengė manęs, o kai susitikdavome — sukdavo šalin patamsėjusias, liūdnas lyg rudeninis vanduo akis.

Todėl per ekonomę iškviečiau ją į apatinę salę, kur Ryhoras niūriai žvelgė į šventą Jurgį, toks pat galingas ir aukštas kaip statula. Janouskajai įėjus, Ryhoras droviai parietė kojas po krėslu, nes buvo pritrypęs grindis. Bet kai kreipėsi į ją, jo balsas kaip ir anksčiau buvo šiurkštus, tiktai gilumoje kažkas nežymiai virpėjo:

— Klausykit, šviesiausioji panele. Mes radome karalių Stachą. Tai Varona. Duokite man porą šautuvų. Rytoj susidorosim su jais.

— Tiesa, — pertraukiau, — aš tada apsirikau. Aš klausiau, ar nepažistate žmogaus, kurio pavardė prasideda „Likol. . .“ Dabar klausiu, ar nepažistate žmogaus, kurio pravardė „Likolas“, tiesiog „Likolas“? Tai pavojingiausias gaujos žmogus, gal netgi įkvėpėjas.

— Ne! — staiga šūktelėjo ji, įsikišusi pirštų galiukus į burną. Akys jos išsiplėtė, sustingo iš širdgėlos. — Ne! Ne!

— Kas jis? — niūriai paklausė Ryhoras.

— Pasigailėkite, pasigailėkite manęs! Šito negali būti. . . Jis toks geras, nuoširdus. Jis laikydavo Svecilovičių ir mane ant kelių. Tada vaikiški mūsų liežuviai neįstengdavo ištarti jo vardo, mes jį kraipydavome, ir atsirado pravardė, kuria vadindavome jį tik tarpusavyje. Nedau-gelis ją žinojo.

— Kas jis? — nepermaldaujamai pakartojo Ryhoras, sukąsdamas geležinius žandikaulius.

Ir tada ji pravirko. Verkė pasikūkčiodama, lyg vaikas. Ir raudodama galiausiai ištarė:

— Ponas Likolas. . . ponas Ryhoras Dubatoukas.

Buvau sukrėstas iki širdies gelmių. Aš apstulbau, man užėmė kvapą.

— Negali būti! Ką jūs! Toks geras žmogus! Ir, svarbiausia, kokia jam nauda!

O atmintis paslaugiai pašabzdėjo vieno iš niekšų žodžius, tartus po medžiu: „Mėgsta senovę“. Ir netgi neiškūš „iniai šv...“ laiške Svecilovičiui staiga dėsningai virto mėgstamu Dubatouko priežodžiu: „Kankiniai šventieji, kas gi darosi žemėje?!“

Pasitrynęs akis atsipeikėjau:

— Ne, negali būti. Kokia jam nauda, jis ne panelės paveldėtojas.

Ir čia it žaibas švystelėjo man galvoje:

— Palūkėkite čia, Nadzeja Ramanauna. Palauk, Ryhorai. Einu pas poną Haraburdą. Paskui man reikės peržiūrėti Bermano daiktus.

— Gerai, — liūdnai ištarė Janouskaja. — Jį jau palaidojo.

Užbėgau laiptais. Mintys sukosi dviem kryptimis. Pirmą: Dubatoukas galėjo susitarti su Bermanu (tik kodėl jis nužudė jį?). Antra: Haraburda irgi galėjo būti kažkaip susijęs su Dubatouku.

Trūktelėjau duris. Pasitikdamas mane, iš krėslo pakilo pagyvenęs stambiašlaunis vyriškis. Jis nusteбęs žiūrėjo į ryžtingą mano veidą.

— Atleiskite, pone Haraburda, — staigiai išpoškinau, lyg puldamas verpetan. — Turiu paklausti jūsų vieno dalyko. Apie jūsų santykius su ponu Dubatouku. Kodėl davėtės taip užvaldomas šito žmogaus?

Jis atrodė tarsi sugautas vagis. Žema kakta paraudo, akys ėmė bėgioti. Tačiau, matyt, iš mano veido suprato, kad juokauti su manim nevalia.

— Ką padarysi... Vekseliai, — sumurmėjo jis.

Ir vėl pataikiau kaip pirštu į akį:

— Jūs davėte ponui Dubatoukui vekselius už Janouskajos dvarą, kuris jums nepriklauso?

— Tai buvo tokia menka pinigų suma. Iš viso trys tūkstančiai rublių. Šunidei reikia tiek daug...

Viskas ėmė stotis į vietas. Velniškas Dubatouko planas aiškėjo.

— Pagal Ramano Janouskio testamentą, — vebleno Haraburda, drebančiais pirštais kažką rankiodamas nuo vizi-

tinio švarko, — nustatyta tokia substitucija. Palikimą gaus Janouskajos vaikai... — Ir gailiai pažvelgė man į akis. — Jų nebus. Juk ji mirs... Ji greitai mirs... P-po jų — vyras. O ji pamišėlė, kas ją ves?.. Paskui, kitas laiptelis, paskutinieji Janouskiai. O jų nebėra, Svecilovičiui mirus nebėra. O aš Janouskių gimīnaitis iš moteriškos, taip sakant, pusės. Jei nebus vaikų ir vyro — rūmai mano. — Ir jis suaikčiojo: — Kaip aš galėjau laukti? Aš paskendęs vekseliuose. Aš toks nelaimingas žmogus. O didžiumą popierių supirko ponas Ryhoras... Ir dar tris tūkstančius davė. Dabar jis čia bus šeimininkas.

— Paklauskite, — šaltai pareiškiau, — čia buvo, yra ir bus tikrai viena šeimininkė, panelė Nadzeja Janouskaja.

— Aš nesitikėjau palikimo. Janouskaja vis dėlto galėjo ištekti... Ir aš daviau Dubatoukui skolinį įsipareigojimą, garantavęs jį rūmais.

— Gerai. Kiaulės akis turėdamas, visur įlįsi. Tačiau nejaugi nežinot, jog finansiniu požiūriu poelgis neveikus? Jog tai kriminalas?

— Ne, nežinau. Aš džiaugiasi.

— O žinot, kad pastūmėjote Dubatouką į baisų nusikaltimą, kurio ir įvardyti neįmanoma. Kuo vargšė mergina kalta, kad užsimanėte nužudyti ją?

— Jaučiau, jog tai piktadarystė, — įsižliaubė Haraburda. — Bet mano šunidė...

— Nenaudėlis! Tik rankų nesinori teptis. Jūsų imsis gubernijos teismas. O kol kas savo valia pasodinsiu jus savaitei šio namo rūsin, kad negalėtute perspėti kitų niekšų... Kol baigsis šis dalykas.

— Tai smurtas, — suinkštė jis.

— Ką jūs žinot apie smurtą? — atkirtau. — Ką jūs žinot, šliuže?

Už pusvalandžio Ryhoras išstūmė Haraburdą į belongi centrinės pastato dalies rūsį.

Geležinės durys žvangėdamos užsivėrė.

ŠEŠIOLIKTAS SKYRIUS

Žvakės liepsnelė šmėkšavo kažkur toli už tamsių stiklų. Pakėlęs akis, matydavau greta jo atsispindintį savo veidą su ryškiais akiduobių šešėliais.

Žiūrinėjau Bermano popierius. Man vis dėlto atrodė, jog rasiu juose kai ką įdomaus. Bermano buvo pernelyg sudėtingas charakteris, kad gyventų lyg avinėlis.

Ir štai aš šeimininkės leistas ištraukiau visus popierius ant stalo, sudėjau ten pat knygas, laiškus, dokumentus ir sėdėjau čiaudėdamas nuo dulkių, storai nugulusių šias relikvijas.

Tačiau įdomaus buvo maža. Aptikau laišką nuo Bermano motinos, kuriame ji prašė pagalbos, ir Bermano laiško jai juodraštį, kuriame jis rašė, kad išlaikęs brolių, kad brolis dabar nebetrukdas motinai gyventi taip, kaip ji norinti, o dėl viso kito — atsiteisę. Keista: koks brolis, kur jis dabar?

Dar radau kažką panašaus į dienoraštį, kur greta piniginių išlaidų ir labai protingų pastebėjimų iš Baltarusijos istorijos perskaičiau ir šiuokius tokius Bermano samprotavimus. Štai kai kurie:

„Šiaurės vakarų kraštas kaip sąvoka — fikcija. Reikalingas galbūt tas, kad jis krauju ir smegenimis tarnauja viso kosmoso, o ne penkių gubernijų idėjai, moka už viską ir savo gelmėse ugdo naują Mesiją žmonių giminei išgelbėti. Todėl jo lemtis — kentėti. Tatai vis dėlto neliečia geriausių jo atstovų, jėgos žmonių, dvasios aristokratų“.

— Žiūrėk tik, dvasios riteris, jėgos žmogus praradęs kelnėmis, — burbteleėjau.

„Vienintelė mano meilė — brolis. Kartais man atrodo, kad visi kiti žmonės yra jo karikatūros, ir reikalingas žmogus, kuris perdirbtų visus pagal jo kurpalį. Žmonės privalo būti tamsos žmonėmis. Tada jų organizmuose geriau išryškėja tas nuostabus gyvuliškumas, kurį privalome saugoti ir mylėti. Argi genijus nesiskiria nuo idioto tiktai figos lapeliu, pačių žmonių sugalvotu. Belareckis mane erzina savo vidutiniškumu, ir, dievaži, jam būtų geriau kuo skubiau dingti“.

Ir dar vienas įrašas:

„Pinigai — žmogaus valdžios miniai emanacija (deja!). Reikėtų išmokti kastruoti smegenis visiems, kas nevertas sąmoningo gyvenimo. O geriausiems suteikti begalinę laimę, nes toks dalykas kaip teisingumas nenumatytas pačios gamtos. Taip ir man. Man reikalinga ramybė, kurios čia daugiau nei kur kitur, ir pinigai, kad subrandinčiau idėją, dėl kurios atsiradau pasaulyje, pompastiškos ir ypatingos neteisybės idėją. Ir man rodosi, jog pirmiausia reikėtų perveikti tą, prie kurios veržiasi mano kūnas ir kurią vis dėlto turiu sunaikinti, Pelkių Eglynės šeimininkę. Ji vis tiek aklo likimo pasmerkta myriop. Ant jos krentas prakeikimas pildosi — šiurpioji medžioklė vėl pasirodo prie rūmų sienų. Ji ištvermingesnė, nei maniau, iki šiol neišprotėjo. Karalius Stachas silpnas, ir jo klaidas ištaisyti lemta man. Vis dėlto pavyduliauju jos visiems jaunuoliams ir ypač Belareckiui. Vakar šoviau į jį ir buvau priverstas trauktis. Prastai šaudau“.

Kitas lapukas:

„Galbūt kai atliksiu Dievo valios, Aukščiausiosios lemties (juk atsitikdavo taip paprastiems mirtingiesiems) vaidmenį, blogio dvasios apleis šią vietelę ir aš tapsiu šeimininku. Įtikinėjau Belareckį, kad didžiausias pavojus — medžioklė. O koks pavojus iš vaiduoklių? Kitas dalykas Mažasis Žmogus.

Auksas, auksas! Tūkstančius ditirambų reikia giedoti tavo galiai veikti žmonių sielas. Esi viskas: kūdikio vystyklas, už tave pirktas merginos kūnas, draugystė, meilė ir valdžia, didžiausių genijų smegenys, netgi priderama kapo duobė. Ir viso šito pasieksiu".

Suglamžiau lapelius ir iki skausmo sugniaužiau kumštį:

— Slykštynė!

Ir staiga tarp kitų popierėlių ranka užkliuvo už keturgubai sulankstyto pergamento lapo. Išskleidžiau jį ant kelių ir tik galvą palingavau: tai buvo Pelkių Eglynės pastato planas, XVI amžiaus planas. O šiame plane aiškiai pažymėta, kad klausyklių rūmų sienose net keturios, ir jos taip paslėptos, jog rasti jų niekaip negalima. Beje, viena jų vedė nuo rūmų požemių iki kambario greta bi-

bliotekos (tikriausiai kad būtų galima klausytis kalinių pokalbių), o kita jungė biblioteką, apleistus tarnų kambarius pirmajame aukšte ir... kambarį, kuriame gyveno Janouskaja. Kitos dvi krypto nežinia kur: jų išėjimai buvo koridoriuje, kur gyvenome mudu su Janouskaja, bet tolimesnis jų kelias pasirodė esąs stropiai užtrintas pirštu.

Niekšas surado planą archyve ir paslėpė.

Ir dar šis tas įdomaus. Išorinėje rūmų sienoje buvo tuštuma, aiškiai pažymėtas siauras praėjimas ir trys kažkokie narveliai. O išėjimas iš ten paženklintas kaip tik už koridoriaus posūkio, kur kadaise plėšiau tikrai apleisto kambario duris.

Keikiausi kaip niekada gyvenime. Daug nemalonumų būtų buvę išvengta, jei būčiau išstuksenęs ten sienas, apmuštas paneliais. Tačiau nevelu ir dabar. Čiupau žvakę, žvilgtelėjau į laikrodį (pusė vienuoliktos vakaro) ir pasileidau į savo koridorių.

Stuksenau gal pusę valandos, kol aptikau vietą, atsiliepusią skardžiu aidu, lyg būčiau daužęs statinės dugną. Ieškojau panelyje vietos, kur būtų galima įsikibti ir atplėšti jį nuo kitų, bet tuščiai. Paskui vienoje vietoje pastebėjau nežymius rėžius, paliktus lyg peilio. Išsitraukęs kišeninį peiliuką, ėmiau badyti juo vos pastebimus plyšelius tarp panelių. Gana greitai pavyko ašmenimis aptikti, kad kažkas pasiduoda. Spustelėjau stipriau — pasigirdo girždesys, ir panelis pamažu ėmė suktis apie savo ašį, atverdamas man siaurą plyšį. Pasižiūrėjau į kitą panelio pusę toje vietoje, kur buvau badęs ašmenimis, — ten buvo aklina lenta, iš vidaus panelio atverti į koridorių negalėjai. Jau net ketinau leistis žemyn per kokius penkiolika laiptelių, bet durys man už nugaros gailiai sucypė. Šokau prie jų ir kaip tik laiku spėjau pritūrėti jas koja, kad neužsitrenktų. Ne, likti kažkokiam žiurkių urve vienam, gal net išsėdėti čia iki pasaulio pabaigos, ir dar su žvakigaliu — būtų kvailystė.

Todėl, patiesęs prie ašies savo skepetaitę, palikau duris privertas, o pats atsisėdau netoliese ant grindų, su revolveriu ant kelių. Žvakę teko užpūsti, nes jos šviesa galėjo pabaidyti būtybę, sumaniusią išlįsti iš slapto plyšio. Tačiau žvakė už koridoriaus posūkio, kuri degė visą

naktį, nors blausiai, bet apšvietė koridorių, be to, per langą liejosi neaiški pilkšva atošvaita.

Nežinau, kiek šitaip išsėdėjau įrėmęs smakrą į kelius. Buvo arti dvyliktos, kai ūmai užėjo snaudulys, ėmė slėgti, merkti akis. Aš atkakliai knapsojau nosimi, nors ir stengiausi kovoti su miegu: atsiliepė bemiegės naktys. Kažkurį akimirką sąmonė aptemo, ir aš prasmegau į tamsią tvankią bedugnę.

Ar esat bandę kada miegoti sėdomis, prisiglaudę nugara prie sienos arba, tiksliau, prie medžio? Pabandykite. Įsitikinsite, jog kritimo jausmas, kurį kartais patiri gulėdamas po šilta anklode, yra instinktas, paveldėtas iš mūsų protėvių, beždžionių, jis buvo joms būtinąs, kad neišvirstų iš medžio. Sėdėdami prie medžio, sapne labai dažnai krisite, ir atsimerksite, ir vėl užsnūsite. Galų gale nuostabūs sapnai apglėbs jūsų sielą, išnyks milijonas žmogaus gyvavimo metų, ir jums pasivaidės, jog po medžiu prieštvaninis mamutas eina į gėryklą, jog urvinio lokio akys blyksi iš po uolos.

Maždaug tokios nuotaikos buvau ir aš. Sapnai... Sapnai... Man atrodė, jog sėdžiu medyje su kuoka ant kelių ir bijau nulipti, nes po manimi žeme kėblina pitekančios. Naktis, stūgauja vilkai už medžių. Tą pačią akimirką nugriuvau ir atsimerkiau.

Prieblandoje pro mane slinko keistas padaras. Žalias senovinis apdaras, dulkinas ir apkibęs voratinkliais, galva pailga, ištempta pakaušy it pupa, mažliai panarinta, vokai lyg varlės veik dengia liūdnas akis, o rankos nuleistos žemyn, — ilgi ilgi jų pirštai kone siekia žemę.

Mažasis Pelkių Eglynės Žmogus praėjo pro mane ir nuslinko tolyn. Nusekiau jam iš paskos su revolveriu. Pastatas jam buvo, matyt, gerai pažįstamas. Jis atvėrė langą, paskui kitą, po to išlipo pro vieną. Iškišęs iš paskos galvą, pamačiau, jog šis padaras vikriai lyg beždžios eina siauru, trijų pirštų pločio karnizu. Jis bemaž bėgo, lyg voras, nežmoniškai vikriai. Nuo liepos šakos, siegiantios sieną, nusibraukė keletą sėkliukių. Pačiaukšnojo jų. Eidamas viena ranka laikėsi. Paskui vėl nūrė į koridorių, uždarė langus ir iš lėto kažkur patraukė, baidus, nežmoniškos išvaizdos. Pasigirdo kažkoks murmesys. Ma-

žasis Žmogus pliaukštelėjo sau dar kaktą ir dingo tamsoje, kur nesiekė tolimos žvakės šviesa. Greitai nusekiau įkandin būtybės, nes bijojau, kad išnyks. Atsidūręs tamsoje, išvydau dvi spindinčias akis, neapsakomai grasiai žvelgiančias iš kampo.

Šokau prie jo, bet jis sunkiai sudejavo ir svyruodamas kažkur nukėblino. Įsmeigė į mane žvilgsnį, pagrūmojo pirštu.

Akimirksniu atsikvošėjęs, pasivijau Mažąjį Žmogų ir stvėriau jį už pečių. Džiugiai sutvaksėjo širdis, nes tai nebuvo vaiduoklis.

Kai ištempiau šią būtybę į šviesą, ji bakstelėjo sau pištu į burną ir neaiškiu, gergždžiančiu balsu ištare:

— Am am! ..

— Kas tu toks? — supurčiau jį už pečių.

Ir Mažasis Žmogus, buvęs vaiduoklis, atsakė kažkaip dirbtinai:

— Aš Bazylis. Aš Bazylis.

Ir staiga gudrumas, būdingas idiotams, sušvito jo akyse:

— Aš jus... mačiau. Hi hi! Aš sėdėjau po stalu... po stalu, brolis mane maitino. O jūs staiga — šūst!

Ir vėl sučepsėjo didžiule iki ausų burna.

Supratau viską. Du niekšai — šiurpiosios medžioklės vadeiva ir Bermanas — sugalvojo, tiesą sakant, tą patį. Bermanas, žinąs, jog yra Janouskajos giminaitis, atvažiavo į Pelkių Eglynę ir čia aptiko landų sienose bei klausyklių planą. Po to slapčia nuvažiavo į miestą ir, palikęs motiną likimo valiai, atsivežė čia brolių, kuris vengė žmonių ne todėl, kad mėgo vienatvę. Brolis tiesiog buvo nepagydomas idiotas, ir ne veltui klube stebėtasi blogu jo išauklėjimu (Bermanas, aišku, atsivežė į klubą ne brolių, o kažkokį svetimą žmogų). Atsivežęs jį, apgyvendino savo kambaryje, naudodamasis tuo, kad pas jį niekas neužgina, ir liepė tūnoti tyliai. Vieno paauklėjimo metu ir užklupau juos nusikaltimo vietoje. Mažasis Žmogus tada tupėjo po stalu, ir, ištiesęs ranką, galėjau nutverti jį.

Naktimis Bermanas įvesdavo jį į landas, ir tas žingsniuodavo tamsiomis kiaurymėmis, sukeldamas klausyklėse garsus, kuriuos girdėdavo namų gyventojai.

Retsykais jį išleisdavo ir į koridorių: tada jis apsi-
vilkdavo tyčia pasiūtą senovinį apdarą, o Bermanas lauk-
davo jo prie atvertų kiaurymių durų, nes atsidaryti jų
Mažasis Žmogus negalėdavo. Kai kada brolis jam leisda-
vo pasivaikščioti ir gryname ore. Vikriai lyg beždžionė,
greičiau lyg voras bėgiodavo jis pastato atbrailomis,
spoksodavo į apšviestus langus ir, jei kildavo pavojus,
žaibiškai pradingdavo už daugybės pastato kampų.

Jis lengvai tai darė, nes urvinėse jo smegenyse visi-
škai nebuvo savisaugos instinkto. Jis žengdavo karnizu
taip abejingai, kaip mes kartais geležinkelio bėgiu.

Vieno tokio pasivaikščiojimo metu ir susidūrė su ma-
nim. Kas gi atsitiko vėliau? „Likolas“ atsiuntė man laišką,
kuriame, norėdamas išvilioti mane iš namų, leptelėjo per
kvailą galvą žinąs kai ką apie Mažąjį Žmogų. Bermanas,
pastaruoju metu sekęs mane, perskaitė laišką ir nuėjo į
susitikimo vietą, kad kaip nors susitartų su nepažįstamuo-
ju. Ten jis buvo palaikytas manimi, ir įvyko tragedija,
kurios vėlyvas liudininkas buvau.

O neūžauga visas šias dienas klaidžiojo landose, ne-
pajėgdamas išlįsti, ir visai nusilpo iš bado. Jei nebūčiau
atidares durų, jis tikriausiai būtų numiręs, taip ir nesu-
pratęs, kodėl apleido jį tas, kuris maitino ir prižiūrėjo.

Ką turėjau su juo daryti? Nelaimingas mažasis idiotas
nebuvo kaltas, kad toks atėjo į pasaulį. Čia jis ir pasi-
traukia iš mūsų pasakojimo. Pamaitinau jį, pranešiau
Janouskajai apie baigtį vieno iš vaiduoklių, gyvenusių
Pelkių Eglynės rūmuose, ir kitą dieną išsiunčiau į apskri-
ties beprotnamį.

Ir pirmą kartą tą vakarą pamačiau, jog Pelkių Egly-
nės šeimininkės akyse sužibo šiltas, kol kas dar silp-
nas vilties žiburėlis.

SEPTYNIOLIKTAS SKYRIUS

— Tu, Ryhorai?

— Aš, Andrusi. Tiksliau, mes.

Padaviau Ryhorui ranką. Šią naktį, pirmąkart nuo to

laiko, kai pagavau Mažąjį Žmogų, švietė aiški mėnesieną. Pilnatis užliejo durpynus, dykynes, Pelkių Eglynės parką žydru sidabru ir toli toli spindėjo kažkokios vienišos pirkios langelyje. Naktį atšalo, ir dabar pelkės „prakaitavo“, sukdamos daubelėse baltų judančių miglų sruogas.

Ryhoras žengtelėjo iš už krūmų, vešinių palei išverstą tvorą, o įkandin jo pasirodė iš tamsos žmonės, maždaug dvylika.

Tai buvo valstiečiai. Visi apsilikę išvirkščias, raudonai apvedžiotas skrandas, vienodomis baltomis kepurėmis.

Ir visi jie mėnulio šviesoje atrodė visiškai panašūs: tarsi pačios žemės vienu metu pagimdyti. Du turėjo ilgus šautuvus, kaip Ryhoro, vienas laikė rankoje pistoletą, kiti — apsiginklavę ilgomis raguotėmis ir šakėmis, o vienas netgi paprasčiausiu vėzdu.

— Kas jie? — nustebęs paklausiau.

— Mužikai, — dusliai užbaubojo Ryhoras. — Užteks kentėti. Prieš dvi dienas šiurpioji medžioklė sutrypė viržynėje va šito muziko brolių. Vardu Michalas.

Michalas iš tikrųjų buvo panašus į „Michalą meškiną“. Gilios mažos akutės, išsišovę skruostikauliai, rankos ir kojos — ne prastesnės kaip Dubatouko. Akys jo buvo paraudusios ir užtinusios, rankos taip spaudė šakes, jog net pirštų sąnariai pabalo. Žvelgė niūriai, bet protingai.

— Užteks, — vėl pasakė Ryhoras. — Dabar mums tik mirti ir belieka. O mirti nenorim. Ir tu, Belarecki, jei ką pastebėsi, tylėk. Tai mūsų reikalas. Ir Dievas leidžia pulsi arkliavagį — visiems kartu. Šiandien atpratinsim juos ne tik žmones trypti, bet ir duoną valgyti.

— Viskas?

— Ne, — pareiškė mano „naujai iškeptas“ Velnių Tėtušis, — šitie, Michalo vadovaujami, liks čia, tau po ranka. O maniškiai laukia prie pelkės aplink Janouskių girią, prie Raganos piestos. Ten dar dvi dešimtys. Jeigu jie pasuks ten — mes pasitiksim, jeigu nujos kitu, nežinomu mums keliu — pasitiksime jūs. Mes stebime girią, Šaltąją lomą ir šalia esančias dykynes. Jūs — Pelkių Eglynę.

nę. Susitinkame, jei kas, Šaltojoje lomoje. Jei prireiks pagalbos — siųskite žmogų.

Ir Ryhoras dingo tamsoje.

Surengėme pasalą. Šešioms valstiečiams liepiau įsitaisyti abipus kelio prie pat nuverstos tvoros, trims — kiek toliau. Išėjo maišas, arba, tiksliau, bučius. Trejetas, jei kas atsitiktų, turėjo užkirsti medžiokliams kelią, kad nepaspruktų. Pats užsiglaudžiau už didelio medžio prie pat tako.

Pamiršau dar pasakyti, jog kiekvienas mūsų turėjome po tris deglus. Pakako, kad prireikus apšviestume viską.

Kailiniuoti mano žmonės kai sugulė, tai ir susiliejo su žeme, neįmanoma buvo jų atskirti nuo paprastų kupstų, o pilkas avikailis liejosi su pilka, rudens pakasta žole.

Taip gulėjome gana ilgai. Mėnuo plaukė virš pelkių, ten blikėjo kažkokie melsvi žiburėliai, migla čia sutirštėdavo į ištisinę, arkliui iki kelių, maršką, čia vėl išsklisdavo.

Jie atsirado kaip visada netikėtai. Dvi dešimtys neaiškių raitelių ant aiškių arklių. Tyliai ir grėsmingai artėjo. Neskimbčiojo žaslai, nesigirdėjo žmonių balsų. Tuščia masė slinko į mus. Plaikstėsi ilgi plaukai ir apsiaustai. Medžioklė lėkė.

O priešakyje šuoliavo karalius Stachas, prisidengęs skrybėle veidą. Manėme juos atskrisiant kaip vėją, tačiau už kokio šimto žingsnių jie... nulipo nuo arklių, pasikrapštė apie jų kojas ir... pajudėjo lėta žingine, mus pasiekė netikėtas po tylos kanopų taukšėjimas.

Pamažu jie artėjo. Šit aplenkė raistą, šit prijojo prie tvoros, šit peršoko per ją. Karalius Stachas jojo tiesiai prie manęs, ir aš pamačiau, kad jo veidas baltas lyg kreida.

Štai jis beveik prie mano medžio. Žengiau iš už jo ir paėmiau arklį už apynasrio. Tuo pat metu kairiąja ranka, kurioje, be pistoleto, laikiau šmaikštį, atsmaukiau jam skrybėlę.

Didžiulėmis negyvomis akimis į mane žvelgė baltas it numirėlio Varonos veidas. Iš netikėtumo jis turbūt nežinojo, ką daryti, bet užtat aš gerai žinojau.

— Vadinasi, jūs karalius Stachas? — paklausiau tyliai.

Ir perliejau jį šmaikščiu per veidą.

Varonos arklys atsistojo piestu ir šoko nuo manęs į būrį.

Tą pačią akimirką supoškėjo pasalos šautuvai, ir viskas ėmė suktis pašėlusioje ugnies jūroje. Arkliai šoko piestu, krito raiteliai, kažkas šaukė veriamu balsu. Įsiminiau tik veidą Michalo, šaltakraujiškai besitaikančio iš ilgo šautuvo. Plykstelėjo ugnies tumulas. Prieš mane praplaukė plačiaskrusčio vaikino veidas su ilgomis, ant kakto krintančiomis plaukų sruogomis. Vaikinas darbavosi šakėmis lyg kluone, paskui iškėlė jas ir su baisia jėga suvarė į atsistojusio piestu arklio pilvą. Raitelis, arklys ir vaikinas griuvo kartu. O aš stovėjau ir, nepaisydamas, jog šautuvai pagaliau sutratėjo ir iš anos pusės, jog kulkos švilpia virš galvos, pasirinktinai šaudžiau į raitelius, besiblaškančius tarp mūsų. Iš užpakalio juos irgi „šventino“ ugnimi.

— Brolyčiai, mus išdavė!

— Prisižodinėjom!

— Gelbėkit!

— Dieve! Dievulėli!

Šitų banditelių veiduose išvydau siaubą, ir keršto džiaugsmas apėmė mane. Jau anksčiau jiems reikėjo galvoti apie atpildą. Mačiau, kaip žmogus su vėzdu, įsigavęs į raitelių būrio vidurį, mosikavo juo iš peties. Visas įsisenijęs įniršis, visa didelė kantrybė išsiveržė dabar nerėgėtu įkarščiu ir kovine drąsa. Kažkas vienu trūktelejimu išvertė iš balno medžioklį, ir arklys nutempė jį žemyn galva, besidaužančia į šaknis.

Po dešimties minučių viskas buvo baigta. Arkliai be raitelių pratisai žvingavo, tysojo ant žemės užmuštieji ir sužeistieji. Tiktai Varona lyg šėtonas sukosi tarp valstiečių, atremdamas puolimą kardų. Revolverį buvo įsikandęs į dantis. Kovėsi jis labai gerai. Ūmai pamatė būryje mane. Jo veidą perkreipė tokia baidi neapykanta, jog net dabar atsimenu jį ir kartais susapnuoju.

Sutrypęs arkliu vieną iš valstiečių, jis čiupo revolverį:

— Laikykis, niekše! Atėmei ją! Tu irgi nesiglamonėsi!

Ilgaūsis kaimietis patraukė jį už kojos nuo arklio. Ir tiktai todėl negriuvau žemėn su skylute kiaušė. Varona suprato būsiąs tuoj nutemptas nuo arklio, ir šūviu iš arti paklojo vietoje ilgaūsį.

Ir tada aš, suspėjęs įsidėti šovinių, suvariau į jį visas šešias kulkas. Varona susvyravo balne, mostaguodamas rankomis, bet vis dėlto apgrižė arklių, ir, partrenkęs žemėn plačiaskruostį vaikiną, nulėkė pelkių pusėn. Jis vis mosikavo rankomis, bet dar sėdėjo balne ir kartu su balnu (matyt, trūko balnasaitis) šliaužė šonan, kol pakibo ligiagreičiai su žeme. Arklys kryptelėjo į šalį, ir Varonos galva smarkiai trenkėsi į akmeninį tvoros stulpą.

Varona išslydo iš balno, dribtelėjo žemėn ir liko gulėti.

Visiškas sutriuškinimas. Šiurpioji medžioklė tysojo ant žemės, sumušta paprastų valstiečių pačią pirmąją dieną, vos tik jie truputį susiėmė ir patikėjo prietaringais savo smegenimis, patikėjo, jog netgi prieš vaiduoklius galima stoti su šakėmis rankose.

Apėjau mūšio vietą. Arklius kaimiečiai vedė į šalį. Tai buvo tikri Palesės eržilai, veislė, iš kurios nieko nebelikę. Ruožuoti ir šlakuoti kaip lūšys ar leopardai, baltomis šnervėmis ir akimis, kurių gelmė žioravo raudona ugnim. Žinojau, kad ši veislė išsiskiria neįprasta tvirta plataus žingsnio eidine ir lekia didžiuliais šuoliais, lyg elniai. Nieko nuostabaus, kad rūke man tokie dideli atrodė jų šuoliai.

Ir dar dvi mįslės nelauktai įspėjau. Pirma, prie kiekvieno medžioklio balno kabojo keturi gilūs avikailių maišeliai, kuriuos, matyt, reikalui esant, buvo galima užmauti arkliams ant kojų ir užrišti prie čiurnos. Žingsniai pasidarydavo visai negirdimi. Antra: tarp užmuštųjų ir sužeistųjų pamačiau ant žemės tris iškamšas, aptaisytas kaip ir medžiokliai senovinėmis skrybėlėmis su plunksnomis, pušnimis, apsiaustais, bet pririštas virvėmis prie balno. Žmonių Varonai, matyt, trūko.

Tačiau ir mūsų nuostoliai pasirodė dideli. Niekada nebūtume įveikę šitos profesionalių kareivų gaujos, jei ne

užpuolimo netikėtumas. Bet netgi ir šitaip išėjo blogai: valstiečiai kariauti visai nemokėjo. Plačiaskruostis vaikas, kurį partrenkė arkliu Varona, gulėjo ant žemės suknežinta galva. Ilgaūsiui kaimiečiui skylutė nuo kulkos juodavo tiesiog viduryje kaktos. Valstietis su vėzdu, kuris buvo įsiveržęs į raitelių būrio vidurį, gulėjo ant žemės, karpydamas kojomis lyg žirklėmis: merdėjo. Sužeistųjų buvo dukart daugiau. Aš irgi buvau sužeistas: kulka rikošetu čekstelėjo man į pakaušį.

Keikėmės. Michalas tvarstė man galvą, o aš šaukiau, jog tai niekai. Tuo tarpu surado vieną medžioklį ir atvedė prie laužo, kurį užsikūrėme. Priešais mane su nukarusia lyg botagas ranka stovėjo Marka Stachevičius, tas pats šlėktelė, kurio pokalbį su Pacuku nusiklausiau tada po medžiu. Jis atrodė labai spalvingai su vyšniniu apsiaustu, skrybėlike, su tuščiomis kardo makštimis prie šono.

— Tu, regis, grasinai valstiečiams, Stachevičiaus? Mirsi kaip šitie, — ramiai pasakiau. — Tačiau mes galim paleisti tave, nes vienas nesi kenksmingas. Išvažiuosi už Janouskių apylinkės ribų ir gyvensi. Paleisim tave tada, kai papasakosi mums apie jūsų darbelius.

Jis susvyravo, nužvelgė rūsčius valstiečių veidus, nulietus raudono laužo atšvaito, skrandas, rankas, spaudžiančias šakes, ir suprato, jog pasigailėjimo čia nėra ko laukti. Iš visų pusių jį rėmė šakės.

— Tai vis Dubatoukas, — prabilo niūriai. — Janouskių rūmai turėjo atitekti Haraburdai, bet Haraburda labai įsiskolino Dubatoukui. Niekas to nežinojo, tik mes, Dubatouko žmonės. Mes gerdavom pas jį, ir jis duodavo mums pinigų. O pats svajojo apie rūmus. Jis nenorėjo nieko parduoti, nors rūmai kainavo daug. Varona sakė, kad, pardavus visus jų daiktus muziejams, būtų galima gauti nemaža tūkstančių. Atsitiktinumas suvedė juodu su Varona. Varona iš pradžių nenorėjo žudyti Janouskajos, nors ši jam ir parodė duris. Tačiau atsiradus Svecilovičiui, sutiko ir jis. Pasaka apie šiurpiąją karaliaus Stacho medžioklę Dubatoukui atėjo į galvą dar prieš trejus metus. Dubatoukas iš kažkur turi palykijęs pinigų, nors gyvena tyčia skursnai. Jis apskritai labai gudrus, labai užsida- ręs, labai klastingas žmogus. Protingiausią apmaus, tokiu

stuobriu apsimės, kad geriau nereikia. Taigi jis nuvyko į geriausią mūsų krašte arklidę, pas nusigyvenusį pastaraisiais metais poną, ir nupirko visus eržilus, parsivedė juos į Janouskių girią, kur įtaisėm slėptuvę ir arklidę. Visus stebino, kaipgi galim joti pelke, kur nė žingsnio nežengtum. Niekas nežino, kaip šlaužiojom po Volatavos akivara, ieškodami slaptų takų. Ir suradom. Ir įsidėmėjom. Ir jojom vietom, kur takas per uolektį po liūnu, o iš šonų bedugnė. Be to, šitie arkliai — stebuklas! Jie bėga išgirdę Dubatouko balsą, lyg šunys. Jie jaučia liūną ir prireikus, tose vietose, kur takas nutrūksta, pasileidžia didžiuliais šuoliais. Ir dar: visada išjodavome medžioklėn tiktai naktį, kai migla šliaužia pažeme. Todėl visi laikė mus vaiduokliais. O mes dar ir tylėdavom. Tai buvo rizika. Bet ką turėjom daryti, dvėsti badu ant ketvirčio valako? O Dubatoukas mokėjo. Be to, mes ne tik stūmėm į pamišimą ar mirtį Janouskąją, mes mokėm ir įžūlius cholopus, kad bijotų Dievo ir negalvotų pernelyg daug apie save. Dubatoukas per Haraburdą privertė tada Kulšą pasikviesti merginą, nes žinojo — tėvas sunerims. Ir mes nutvėrėm Ramaną, peršovėm jį. Ak, vijomės... Movė kaip velnias!.. Bet jo arklys nusilaužė koją.

— Mes žinom, — kandžiai pasakiau. — Beje, Ramanas išdavė jus kaip tik po mirties, nors jo šūksniais ir netikėjot. Netikėjot dar prieš dvi dienas, kai apie tai šnekėjotės su Pacuku.

Stachevičiui net žandikaulis nukabo. Liepiaus pasakoti toliau.

— Mes įvarėme siaubą visai apylinkei. Samdiniai sutikdavo su tokia kaina, kokią duodavo šeimininkas. Pradėjome geriau gyventi. O Janouskąją istūmėm į neviltį. Staiga atsiradai tu, Belarecki. Dubatoukas atvežė tada Ramano Senojo portretą ne šiaip sau. Jei ne tu, ji būtų pamišusi per savaitę. Ir čia ponas Ryhoras pamatė, jog apsiriko. Ji buvo linksma. Tu visą laiką šokai su ja. Dubatoukas tyčia pasikvietė tave, kai perdavinėjo globos reikalus, kad įsitikintum, jog ji neturtinga. Jis gerai valdė dvarą — juk tai buvo jo būsimasis dvaras. Tačiau Janouskajos neturtas tavęs nepaveikė, ir jis nusprendė tave pašalinti.

— Beje, — įterpia, — niekada nemaniau jos vesti. Stachevičius neapsakomai nustebo.

— Šiaip ar taip, tu vis tiek kliudei mums. Ji atgijo tau esant. Beje, Dubatoukas iš tikrųjų mylėjo Janouskąją. Gailėjo ją žudyti ir, jei būtų galėjęs apsieiti be to, noriai būtų atsisakęs tų kėslų. Ir tave jis gerbė. Sakydavo mums nuolat, jog tikras žmogus esi, tik gaila, kad nesutiksi dėtis prie mūsų. Tada, į balių, Dubatoukas atvežė Janouskajai senovinius rūbus, nes jie nepratusias prie jų sudarko. Ir pats nustebo, kad išėjo priešingai. Žodžiu, mūsų reikalai susikomplicavo: reikėjo pašalinti ir tave, ir Svecilovičių, kuris turėjo teisę į palikimą ir mylėjo Janouskąją. Dubatoukas pasikvietė jus, kad Varona iššauktų jus dvikovon. Šis taip vykusiai suvaidino, kad niekas nepagalvojo, jog ne jis, o Dubatoukas kivirčo sumanytojas, o mes tuo metu apžiūrėjome jus, nes reikėjo gerai įsiminti jūsų veidą.

— Toliau, — paraginau.

Stachevičius susvyravo, bet Michalas lengvai bakstelėjo jam šakėmis į tą vietą, iš kur kojos dygsta. Marka apsižvalgė iš padilbų.

— Su dvikova išėjo nesąmonė. Dubatoukas girdė tave, bet tu negirtėjai. Ir dar pasirodė toks vikrus, jog patiesei Varoną, ir jis turėjo penkias dienas išgulėti lovoje.

— O kaip jūs galėjot tuo pat metu būti troboje ir persekioti mane?

— Už Dubatouko namų medžių laukė kiti, naujokai. Pradžioje buvom galvoję paleisti juos Svecilovičiaus pėdomis, jei būtum nušautas, bet Svecilovičius sėdėjo su mumis kol išaušo, o Varona buvo sužeistas. Paleidom paskui tave. Dubatoukas iki šiol negali dovanoti sau, kad tavo pėdomis pasiuntėme tuos snarglius. Kitaip nebūtum pasprukęs nuo mūsų jokių būdu. Be to, manėm, kad eini keliu, o tu leidaisi per dykynę ir dar privertėi sugaišti prieš pelkėtą lomą. Kol šunys aptiko pėdsakus — buvo per vėlu. Né iki šiol neišmanom, kaip pasprukai tada nuo mūsų, vikruoli! Bet žinok, būtume pagavę — nebūtum išsisukęs.

tada tik kartą šurpiaja medžiokle pagąsdinti. Galva silpna, iškart pamišo.

Niršte niršau dėl visų šitų šlykščių poelgių, dėl visų niekšybių, apie kuriuos pasakojo šis žmogus. Tiktai čia man atsivėrė slėktijos nuopuolio bedugnė. Ir sutikau su Ryhoru, jog šitą veislę reikia išnaikinti, jog ji ėmė dvokti visam pasauliui.

— Toliau, niekše! ..

— Kai sužinojom, jog Ryhoras sutiko ieškoti kartu su jumis, supratom, kad mums bus riesta. Čia pirmąkart pamačiau, kaip Dubatoukas išsigando. Net pagelto visas. Reikia, sako, baigti, ir ne dėl turto, o dėl nuosavo kailio. Ir mes atkakom tada prie rūmų.

— Kas tada šaukė? — rūsčiai paklausiau.

— Kas šaukė, to nebėra. Šit jis guli... Pacukas...

Stachevičius aiškiai smaginosi, pasakojo apie viską išdidžiai, šauniai, su tokia pašėliška drąsa, rodė, tuoj Rubinšteino „Baladę“ užtrauks, bet gerai mačiau, jog jis bijo, nors puikiai valdosi.

— Beje, ir aš galiu beveik taip pat šaukti.

Jis užvertė galvą — gyslos iššoko kakle — ir ėmė stūgauti čia aukščiau, čia žemiau. Paskutinį kartą išgirdau šurpriosios medžioklės šauksmą: nežmonišką, baisų, demonišką.

— Ramanai! — raudėjo ir klykė balsas. — Ramanai! Ramanai! Ujujui! Kerštas! Mes pailsėsime! Dvidešimtos kartos Ramanai, išeik!

Jo balsas sklido virš Volatavo akivarų, aidėjo, pildė visą erdvę. Man nugara nuėjo pagaugais.

Stachevičius nusikvatojo:

— Neišejai tada, Belarecki. Nieko, kitas, tavim dėtas, būtų nudvėsęs iš baimės. Mes iš pradžių pamanėm, jog išsigandai, bet kitą dieną atsitiko veik nepataisomas dalykas. Svecilovičius susidūrė su Varona, kuris jodinėjo verbuoti naujų medžioklių ir susivėlino. Tai įvyko kaip tik prie tako, vedančio į girią, į mūsų slėptuvę. O paskui suuodėm, kad jis buvo susitikęs su tavim, Belarecki, miške. Nors ir nepasakė tau šito tuo tarpu, supratom — jam nevalia duoti nei valandos gyventi. Pusę žmonių pasiuntėm prie trijų pušų. Dubatoukas nusiuntė Svecilovičiui

laišką ir išviliojo iš namų. Tada su puse žmonių, su trim saviškiais vaikiniais ir naujokais, nujojo prie Pelkių Eglynės. Pats Dubatoukas tada nulipo nuo arklio ir prisėlino prie tavęs iš užpakalio. Bet jau buvai spėjęs paleisti keletą šūvių, ir ugnies dar neuostę mūsų kompanionai puolė bėgti. Ir dar vienas neregėtas dalykas: įkrėtei Dubatoukui taip, kad jis iki šiol nesėda ant arklio, tupi namie. Namie ir šiandien, tad saugokis, cholope. O tave, Belarecki, jis tada gerai apsuko. Ne atsipeikėti nespėjęs, puolei kelti jį ant arklio. Užtat su Svecilovičium mums pavyko. Varona, sulaukęs jo, paklausė trumpai: „Susekei šiurpiuosius medžioklius?“ Tas tik spjovė Varonos pusėn. Tada Varona šovė. Ir čia atsiradai tu, šaudei į mus, vienam peršovei ranką. Paskui primušei pristavą, paskui tave kvietė apskritin ne be mūsų pagalbos. Tikriausiai nežinai, kad tave turėjo areštuoti, o vėliau kelyje nušauti „mėginant pabėgti“. Tačiau buvai pernelyg apsukrus, velnie, tau pasisekė, ir gubernatoriaus laiškas privertė teisėją atsisakyti mums padėti. Jis klūpėdamas meldė Dubatouko, kad tave greičiau nudėtų. Beje, Varona laukė tada Svecilovičiaus po medžiais, šovė į jį ir užtaisė tokią gudrybę, kurios niekada neįminsi.

— Kodėl ne, — abejingai pareiškiau. — Dubatoukas išplėšė iš Janouskajos žurnalo keletą lapų ir iš jų padarė kamštį. Manėt, jei ištrūksiu gyvas iš jūsų letenų, tai dėl to įtarinėsiu Bermaną.

Lenktais, panašiais į nagus pirštais Stachevičius draskėsi krūtinę.

— Velnias! — vos sugargždė jis. — Nereikėjo mums prasideiti su tavim. Bet kas gi manė? Štai jie, neišmanėliai, guli dabar lyg mėšlo maišai, niekam tikę.

Paskui vėl prašneko:

— Ir štai dar mūsų klaida. Vaikėmės tave, o cholopus pamiršome, Ryhorą pamiršome. O jie prisikasė iki mūsų, iki slėptuvės, iki slaptų takų... Ir netgi prie Ramano kryžiaus tau pasisekė, užmušėm viščiuką, paleidę iš nagų tave. Užmušėm šuoliuodami, nesustoję. Nudėjom — ir tolyn. Tik po toėjom patikrinti. Ir netgi čia susidūrėm su tavim kaip kvailiai. O vėliau dingo Haraburda, ir mes

nusprendėm negrįžti šianakt namo, kol sugausim tave. Štai ir sugavom. . .

— Gana, — pasakiau. — Bjauru klausytis. Ir nors esi vertas kilpos — nežudysim tavęs. Davėm žodį. Vėliau išsiaiškinsim ir, jei būsi labai kaltas, perduosiu tave į gubernijos teismą, o jei ne — paleisim.

Vos tik tai ištariau, Stachevičius ūmai pastūmė du valstiečius, išsiveržė ir leidosi prie arklių. Sargybiniui spyrė į pilvą, išoko į balną ir iš karto pasileido šuoliais. Jodamas atsigrežė ir tyčiodamasis riktelėjo:

— Nesulauksi gubernijos teismo! Aš tuoj pas Dubatouką, jis prieš jus, vyručiai, visą apylinkės šlėktą sukels. Jus čia vietoje paklos. Ir tu, sostinės chame, negyvensi, ir tavo neūžauga. O tu, kvaily Michalai, žinok, aš tavo brolių sutrypiau. Tas pats ir tau bus.

Michalas pakėlė ilgo šautuvo vamzdį ir nesitaikydamas spūstelėjo nuleistuką. Stachevičius tylomis, tarsi taip būtų reikėję, išdribo iš balno, keletą kartų kūliais apsivertė ant žemės ir nurimo.

Michalas priėjo prie jo, paėmė arklių už apynasrio ir šovė Stachevičiui tiesiai į kaktą. Paskui rūsčiai kreipėsi į mane:

— Eik pirmyn, atamane. Ne laiku jiems geras pasidarei. Šalin gerumą. Apsieis čigonų vestuvės be marcipanų. Eik, mes tave pasivysim. Eik keliu, iki Šaltosios lomos. Ir nesigrežtiok.

Aš nuėjau. Išties, kokią turėjau teisę būti jiems pernelyg švelnus. Jei šitas išdavikas būtų nusigavęs pas Dubatouką — jie visą apylinkę būtų užlieję krauju. O Dubatouką reikia kuo greičiau suimti. Dar šianakt.

Užpakalyje pasigirdo dejonės ir klyksmai. Valstiečiai pribaignėjo sužeistuosius. Norėjau atsisukti, bet neįstengiau. Gniaužė gerklę. Tačiau bene jie nebūtų pasielgę su mumis dar blogiau?

Pasivijo jie mane pusiaukelėje iki lomos. Lėkė ant eržilų su šakėmis rankose.

— Sėsk, atamane, — geraširdžiškai pasiūlė Michalas. — Šitiems galas. O pragorė motinėle nepapasakos niekam. Šit kaip jiems. . .

Visai ramiai atsakiau:

— Na ir gerai. O dabar greičiau pas Ryhorą. Paskui kartu su juo pulsime Dubatouko namus.

Atlėkėme iki lomos akimirksniu ir ten taip pat užtikome pačią tragedijos pabaigą. Ryhoras ir dvi dešimtys kaimiečių buvo susibūrę lomoje. Ryhoras ištesėjo žodį, nors su pagautais medžiokliais ir nesusidorojo kaip su arkliavagiais, o tiesiog išgalabijo. Priešais Ryhorą gulėjo aukštiekninkas paskutinysis iš gyvųjų: visai jaunutis šlėktelė. Puoliau tiesiai prie jų. O tas, iš mano aprangos atpažinęs, jog aš ne kaimietis, staiga suriko:

— Motinėle! Motinėle! Mane žudo!

— Ryhorai, — ėmiau maldauti. — Nereikia, dar visai jaunas.

Ir įsikibau jam į petį, bet čia buvau nutvertas iš užpakalio už rankų.

— Šalin! — užriko Ryhoras. — Laikykite jį! Mulkis! O jie Jarkų vaikų gailėjo? Tie badu dvėse... badu! Žmogus valgyti, tavo manymu, neturi teisės?! Jis turi motinėle! O mes motinėlių neturim?! O Michalo brolis neturėjo motinėlės? O tu jos neturi, kad toks geras?! Ištiželi! Ar žinai, kad šitas „jaunas berniukas“ šiandien Symoną, Zosės brolių, nušovė?! Nieko, mes jiems tuoj ištaisysim, kaip toj dainoj, „Vampyrų naktį“.

Ryhoras pasisuko ir atsivėdėjęs įsmeigė šakes į gultinį ant žemės.

Paėjau į šalį ir atsitūpiau. Mane ėmė pykinti. Ne iš karto pajutau, kaip Ryhoras, jau sumetus į liūną nukautuosius, priėjo ir suėmė mane už pečių:

— Kvailas tu, kvailas... Manai, man negaila? Širdis krauju plūsta. Ramiai miegoti, rodos, niekad gyvenime nebegalėsiu. Bet jei kentėti, tai kentėti, o jei jau pradėjom — tai iki galo. Kad nė vieno neliktų, kad tiktai mes žinotume ir viens už kitą atsakytume. „Jaunas“! Manai, naužaugtų iš tokio jauno senas niekšas? Užaugtų. Ypač prisiminus šią naktį. Taip mūsiškių, cholopų, gailėtųsi, kad neatsistebėtum... Paleistum jį — teismas čia prisistatytų. Mane su tavim — į kartuves. Michalą ir kitus — į katorgą. Krauju apylinkę užlietų, čaižytų taip, kad mėsa nuo užpakalių gabalais lėktų.

— Suprantu, — atsakiau. — Reikia, kad nė vienas jų

nepabėgtų. Aš ką tik Svecilovičių prisiminiau. Reikia, brolau, kilti pas paskutinį iš gyvųjų, pas Dubatouką.

— Gerai, — meiliai suburbėjo Ryhoras. — Vesk.

Ir būrys pasileido paskui mane Dubatouko namų pusėn. Arkliai šuoliavo taip, tarsi juos būtų vijęsi vilkai. Mėnuo neryškiai apšvietė mūsų kavalkadą: valstiečių skrandas, šakes, rūščius veidus, iškamšas ant kai kurių arklių. Teko aplenkti pelkę palei Janouskių girią. Gana ilgai ten gaišome, kol priešais pasirodė Dubatouko sodybos liepų viršūnės. Mėnulis liejo ant jų negyvą šviesą, ir nežiūrint vėlyvo meto, po liepomis mirksėjo trys rausvi žiburėliai.

Liepiaui žmonėms nultipti nuo arklių maždaug už penkiasdešimties sieksnių nuo namo ir apsupti jį glaudžiu ratu. Deglus laikyti rankose ir būti pasiruošusiems, gavus ženklą, uždegti juos. Įsakymą vykdė tylomis. Pats aš perlipau per žemutėlę tvorą į sodą ir nuėjau tarp beveik jau plikų obelių, užlietų virpančios mėnulio šviesos.

— Kas prie arklių? — paklausiau Ryhoro, einančio paskui mane.

— Vienas vaikinai. Jis, jei kas atsitiktų, duos ženklą. Švilpia labai jau gerai. Tikras lakštingala galvažudys: arkliai puola ant kelių.

Mudu sėlinome toliau, ir mūsų batai minkštai žengė drėgna, žvilgia lyg aguonos žeme. Priėjau prie lango: Dubatoukas buvo kambaryje, nervingai žingsniavo iš kampo į kampą, vis pažvelgdamas į kabantį laikrodį.

Niekada nebuvau matęs tokio veido. Tai buvo kitas Dubatoukas, vienui vienas ir, aišku, tikrasis. Kur dingo gerumas, nuolaidumas, rausvas Kalėdų senelio veidas. Šis veidas buvo geltonas, smarkiai nusvirusiais burnos kampais, giliomis raukšlėmis prie nosies. Akys įkritisios, žvelgė negyvai ir niūriai. Nušiurpau, pamatęs jį, kaip nušiurpsta žmogus, išmiegojęs naktį lovoje ir tik ryte aptikęs joje išliaužusią pasišildyti gyvatę.

„Kaip aš galėjau būti toks neatsargus?“ — su siaubu pagalvojau.

Ne, jį reikėjo nužūdyti. Jis — pavojingesnis nei dešimt šiurpiųjų medžioklių. Gerai, kad kuriam laikui buvau atėmęs jam galimybę jodinėti, kitaip nebūtume išsisukę. Jis

nebūtų jojės tiesiai į šūvius, nebūtų skaldęs būrio, jis mudu su Ryhoru lyg kačiukus būtų sutraiškęs arklių kanopomis, ir dabar gulėtume pragorės dugne išbadytomis akimis.

— Siųsk čionai, Ryhorai, kokius septynis žmones. Jie lauš duris čia, jūs — prie pagrindinių, o aš pabandyčiau atplėsti žiemos sandėlio lentą ir pulti jį. Tik tai visi kartu.

— O gal pabandyti dėtis medžiokliais, pabarbenti į langą ir, kai atidarys, čiupti. Giminaičius šią naktį išsiuntė, vienas namuose, — siūlė Ryhoras.

— Nieko neišeis. Gudrus lapinas.

— O vis dėlto pabandykim. Supranti, kraujo gaila...

— Žiūrėk, vaikine, kad blogiau nebūtų, — pakraipiau galvą.

Arklius privedėm prie namo. Mano žmonės sušneko. Nudžiugęs išvydau pro langą, kad pono Ryhoro veidas nušvito, tarsi būtų pagaliau sulaukęs. Jau žengs su žvake prie durų, bet staiga sustojo kažko sudvejojęs. Tą pačią akimirką užpūtė žvakę, ir kambarys paskendo tamsoje. Sumanymas žlugo.

— Vaikiniai! — šūktelėjau. — Supkit namą.

Pasigirdo bėgančių kojų trepsėjimas, šūkismai. Iš dviejų pusių valstiečiai ėmė laužti duris, daužyti kažkuo sunkiu. Staiga iš mezonino nuaidėjo šūvis.

Ir iškart po šūvio pasigirdo iš aukštai nežmoniškai tūžmus balsas:

— Apsupot, šunys. Nesulauksit! Šlėkta taip nepasiduoda!...

Iš kito mezonino lango išsiveržė ugnies kamuolys. Dubatoukas, matyt, puldinėjo nuo lango prie lango, šaudydamas į artėjančius žmones.

— Oho, pas jį ten visa ginklodė, — tyliai pratarė Ryhoras.

Jo žodžius pertraukė dar vienas šūvis. Vaikinas greta manęs nusirito žeme su peršauta galva. Dubatoukas šaudė geriau už geriausią Palesės medžiotoją. Dar šūvis.

— Glauskitės prie sienų! — sušukau. — Ten kulkos nepasieks.

Užsiglaudusių už medžių mūsų vaikinių kulkos kapojo šipuliais mezonino rąstus, trupino tinką. Tačiau atspėti,

kuriame lange pasirodys Dubatoukas, buvo neįmanoma. Mūsų laukė aiškiai Piro pergalė.

— Andrejau! — griaudė Dubatouko balsas. — Tu irgi atsiimsi. Mano sielos atėjo, šėtonai — atiduosit savo sielas!

— Deglus dekite, — riktelėjau. — Meskit ant stogo.

Tą pačią akimirką plykstelėjo aplink namą trys dešimtys ugnių. Kai kurios jų, nubrėžusios ore lanką, krito ant stogo ir, taškydamos aplink dervą, pamažu tiesė liežuvius prie mezonino langų. Lyg atsakymas į tai pasigirdo staugimas.

— Keturiasdešimt prieš vieną! Ir ugnį paleidot į darbą! Kilnumas! . .

— Tylėk! — šuktelėjau. — O prieš vieną merginą dvidešimt raitelių siųsti kilnu?! Antai jie, tavo raiteliai, jau liūne guli. Ir tu ten būsi.

Vietoj atsakymo man prie galvos cvaktelėjo į tinką kulka.

Dubatouko namas liepsnojo. Norėdamas būti toliau nuo sienos, šokau prie medžių ir vos nekritau: karaliaus Stacho kulka prazvimbė pro pat ausį. Net plaukai susišiaušė.

Liepsna apėmė mezoniną. Kilstelėjau revolverį ir šoviau.

Dubatoukas klaikiai sustaugė.

Liepsna skverbėsi į mezoniną, ir ten, ugnyje, patys ėmė pyškinti iš anksto užtaisyti šautuvai. Mes nusiramino ir jau buvom besitraukia nuo namo, virstančio liepsnojančia žvake, tik staiga apmirėm išgirdę šaukiant vaikina, saugantį arklius. Pažvelgę ton pusėn, išvydome Dubatouką, išlindusį iš apleisto rūsio maždaug už penkiasdešimties sieksnių nuo namo.

— A-ak, — sugriežė, dantimis Ryhoras. — Pamiršom, kad lapės oloje visada yra antra landa.

O Dubatoukas vingiuodamas bėgo Volatavo akivaro link. Dešinioji ranka kabojo. Matyt, vis dėlto kiudžiau jį.

Kaip storulis, dūmė netikėtai greitai. Šoviau iš revolverio — per toli. Ištisa salvė pliūptelėjo iš mano žmonių šautuvų — kad nors ką. Dubatoukas perbėgo nedidukę aukštumėlę, vienu gaistu šoko į pelkę ir pasileido kemsais

lyg žiogas, taip greitai, kad net akyse mirguliavo. Atsidūręs nepavojingame nuotolyje, pagrūmojo mums kumščiu.

— Laikykitės, žiurkės! .. — atskriejo iki mūsų jo baises balsas. — Nei vienam iš jūsų nelemta gyventi. Bajoryste, vardu, krauju savo prisiekiu — išpjausiu jus kartu su vaikais.

Buvome pritrenkti. Tačiau tą akimirką virš pelkių nuaidėjo toks švilpesys, jog man net ausys susopo. Pažvelgiau ton pusėn ir gaisro šviesoje išvydau, kaip vaikinai kyštelėjo vienam arkliui po uodega dygią sausą usnį. Vėl švilpesys. . .

Kaimenė šiurpiai žvengė. Arkliai stojosi piestu. Supratę jaunuolio mintį, šokome prie eržilų ir ėmėme juos čaižyti. Kitą akimirką apimta panikos kaimenė pasileido Volatavo akivaro link. Ant kai kurių arklių tebesėdėjo medžioklių iškamšos.

Klaikus kanopų aidesys perrėžė naktį. Arkliai šuoliavo lyg pašėlę. Dubatoukas, matyt, irgi suprato, kuo tai kvepia, ir, klaikiai rėkdamas, nevilties vejamas pasileido pelkės taku. Jis bėgo, o arkliai dūmė iš paskos, jo paties, dabar bėgančio nuo jų, išmokyti.

Regėjome, kaip pašėlusiai lėkė šiurpioji karaliaus Stacho medžioklė, netekusi raitelių. Plaikstėsi vėjyje karčiai, purvas tiško iš po kanopų, ir žvaigždė žibėjo arkliams virš galvų.

Artyn! Artyn! Nuotolis tarp Dubatouko ir pašėlusių arklių mažėjo. Nevilties apimtas jis pasuko iš tako, bet apkvaišę arkliai pasuko irgi.

Riksmas, kupinas mirtino siaubo, pasiekė mus:

— Gelbėkit! O, karalius Stachas! ..

Tą pačią akimirką jo kojos atsidūrė akivare, o arkliai pasivijo jį ir ėmė grimzti. Pirmasis eržilas sutrempė jį kanopomis, įmurdė giliau į dvokiančią liūgynę ir sužvengė. Sukliuksėjo, prabudo liūnas.

— Karalius Stachas! .. — ataidėjo iki mūsų.

Paskui kažkas milžiniška sujudėjo gelmėje, rydamas vandenį.

Arkliai ir žmogus pranyko, tiktai dideli burbulai gurguliavo paviršiuje.

Lyg žvakė degė paskutiniojo „riterio“, naktinio smurto ir vilkų saulės riterio rūmai. Valstiečiai išverstomis skrandomis su šakėmis rankose stovėjo aplink namą, nutvieksti nerimastingų raudonų gaisų.

AŠTUONIOLIKTAS SKYRIUS

Parsiradau namo purvinas, išvargęs ir, vos sargas atidarė man duris, iškart nuėjau į savo kambarį. Pagaliau viskas buvo baigta, pagaliau sutriuškinome kietą šiurpią jėgą. Buvau toks išsunktas, jog uždegęs žvakę vos neužmigau ant lovos, pusiau nusitraukęs vieną batą. O kai atsiguliau, prieš akis ėmė plaukti viskas: pelkės, liepsna virš Dubatouko namų, lygus kanopų aidas, raiteliai, siaubingi šūkismai, Ryhoro, smeigiančio sunkias triražes šakes, veidas. Ir tik po to sunkus miegas surakino mane, išpau-dė į pagalvę, lyg arklio kanopa Dubatouko galvą. Netgi sapne gyvenau nakties įvykiais: bėgau, šaudžiau, šuolia-vau ir pats jutau, jog mano kojos juda, bėga.

Keistai budau, nors ir negalima buvo pavadinti pabu-dimu tos būsenos. Dar sapne jutau, jog kažkas grasu, la-bai negera vyksta šalia, jog kambaryje tvyro kažkokios neapsakomos, paskutinės nelaimės šešėlis. Tarsi kas būtų sėdėjęs man ant kojų, taip jos buvo apsunkusios. Atsimer-kiau ir išvydau mirtį už parankės su kvatojančiu Duba-touku. Ir supratau, jog jie sapne, jog atsimerkiau sapne, jog bėda kaip pirmiau tebetūno šiame kambaryje, juda, jog ji vis artėja ir artėja.

Baldakimas sviro, leidosi ant manęs, dusino, ir jo ku-tas kalbėjo tiesiai man prieš akis. Širdis pašėlusiai daužė-si. Jutau, jog kažkas nežinoma slenka prie manęs, jog sunkūs jo žingsniai aidai koridoriuose. Jutau, jog esu silp-nas, bejėgis, jog visa mano jėga dabar nereikalinga, jog kažkokia kvaila pabaisa tuoj nutvers mane, arba netgi ne mane, o ją, ir sutraškės silpni jos kauleliai. O aš tiktai žiūrėsiu. Sukiojau galvą ir mykiau, neįstengdamas išsiva-duoti iš košmariško sapno.

džio ištarti, o paskui konvulsiška rauda išsiveržė jai iš krūtinės.

Ši būtybė man vėl pasirodė tokia panaši į Nadzeją Janouską, jog aš neištvėręs sušukau:

— Nadzeja Ramanauna, nusiraminkite! Ką jūs, kur jūs?!

Ji nė žodžio negalėjo ištarti. Paskui siaubas pripildė jos vyzdžius.

— A! — suriko išgąstingai ir papurtė galvą.

Pabudinta iš somnambuliškos būsenos, ji dar nieko nesuvokė, tik tai baisus išgąstis gniaužė mažą, virpančią lyg kačiukas jos širdelę. Neaiški baimė apėmė ir mane, nes žinojau, jog nuo šitokio staigaus išgąščio žmonės dažnai išprotėja arba lieka nebyliais.

Nežinodamas, ką daryti, kaip gelbėti ją, ėmiau bučiuoti kvepiančius ilgus jos plaukus, išgąstingai virpančius vokus, šaltas rankas.

— Nadzeja Ramanauna! Nadzeja Ramanauna! Mylimoji! Mieloji! Nebijok, aš čia, aš tu tavim, aš sunaikinau karalių Stachą! Niekas jau nesutrikdys geros švelnios tavo ramybės!

Pamažu, labai pamažu grįžo jai sąmonė. Vėl atsimerkė akys. Ir aš palengva lioviausiu ją bučiavęs, nors tai buvo sunkiau nei mirti.

— Kas tai? Kas per kambarys? Kodėl aš čia? — sušnibždėjo lūpos.

Tebelaikiau ją glėbyje, laibutę nendrelę, be kurios aš, stiprus, iškart būčiau palūžęs. Laikiau ją, nes žinojau: paleisiu — ir ji pargrius.

O jos akyse tuo metu šmėkstelėjo toks siaubas, sumišęs su tokia beprotyste, jog pasigailėjau ją pažadinęs.

— Nadzeja Ramanauna! Nusiraminkite! Nereikia daugiau, visados visados bus jums gera žemėje ir šviesu.

Ji nesuvokė. Juodas šešėlis slinko kažkur iš kampo prie jos (matyt, debesis dengė mėnulį), ji žvelgė į jį, ir jos vyzdžiai, ir akys vis plėtėsi, plėtėsi, plėtėsi.

Vėjas staiga ėmė daužyti kažkur pusiau nuplėštą langinę, užkaukė, sustugo kamine. Ir tai buvo taip neįtikėtinai panašu į tolimą šiurpiosios medžioklės kanopų dundesį, į nežmonišką šauksmą „Ramanai! Ramanai! Išėik!“

Buvo taip panašu, jog aš sudrebėjau.

O ji staiga suriko, prigludo prie manęs, jaučiau jos krūtis, kelius po plonu audiniu, įsikibo į mane, ir aš, paklūsęs nesulaikomam troškimui, prispaudžiau ją.

— Prakeikti pinigai. Prakeikti pinigai! Pasiimkite, pasiimkite mane iš čia, pasiimkite!.. Stiprus, didis žmogau, valdove, pasiimk mane iš čia! Čia taip baisu, taip šalta, taip niūru! Aš nenoriu, nenoriu mirti...

Nunešiau ją į lovą, lengvutę lyg vaiką. „Kanopos“ vis dar kaukšėjo už lango. Ji taip įsikibo man į rankas, jog pajutau tikrą skausmą.

— Pasiimkite, pasiimk mane!.. Aš negaliu, aš negaliu...

Ir vis glaudėsi prie manęs, gaudė mano žvilgsnį, slėpėsi prie mano krūtinės.

Aš sukau į šalį veidą, aš dusau. Tačiau aš negalėjau. Tai užgriuvo kaip lavina, ir silpnas žmogus neišlaikė. Viskas susiliejo, ėmė suktis raudoname sūkuryje, ir ji atleido man netgi už skausmą.

Mėnuo pasislėpė už namo, paskutinieji po šviesos atspindžiai apšvietė jos veidą, džiaugsmingas, ramias, žvelgiančias į tamsą akis.

Beveik raudodamas iš laimės, kuri visada užplūsta pirmąjį ir pirmąją, kai niekas anksčiau nėra glaudėsis šitaip veidu prie tavo rankos, su siaubu mąščiau, jog ji, mano pirmoji, vienintelė, amžinai sava, galėjo tapti kažkuo panašia į tą, Kulšų namuose, jei šitie niekšai būtų pasiekę savo.

Šito nebus. Švelnumu, amžinu dėkingumu, gerumu padarysiu taip, kad išnyktų jos somnambuliškumas. Nei padarysiu taip, kad išnyktų jos somnambuliškumas. Nei padarysiu taip, kad išnyktų jos somnambuliškumas. Nei padarysiu taip, kad išnyktų jos somnambuliškumas. Argi nesujungė mūsų nepakenčiamas siaubas, mirties laukimas, paprasčiausios šilumos troškulys? Argi neieškojome mes vienas kito? Argi nepasiėmiau jos kaip didžiausios laimės, kurios nesitikėjau?

Štai ir viskas. Kitą rytą pirmą kartą per šias dienas saulė nutvieskė lengvos šalnos pakastas pelkes, dykynes, senas parko egles, apsamanojusias dvaro sienas. Aukšta žolė, apibarstyta balta šalta pudra, rausavo nuo pirmųjų saulės spindulių. Ir rūmai buvo rausvi, netgi pajaunėję, pabudę iš slogaus sapno, tvyrojusio virš jų trejus metus. Džiugiai spindėjo margaspalviai langų stiklai, saulė skleidė šaltus spindulius, ir atšlaitės rasojo, žolė jose darėsi šlapia.

Mes ruošėmės išvažiuoti. Važis stovėjo prie rūmų durų. Negausią mantą pririšome užpakalyje. Išvedžiau iš namų Janouskają, susisiautusią lengvais kailinukais, pats atsisėdau greta. Nužvelgėme paskutinį kartą rūmus, kuriuose patyrėme tiek skausmo ir kančių ir nelauktai suradome meilę, už kurią negaila buvo ir gyvybę atiduoti.

— Ką manai daryti su šituo? — paklausiau.

Janouskaja gūžtelėjo pečiais lyg nuo šalčio:

— Senus daiktus atiduosiu muziejams, kitus lai ima valstiečiai, kurie stojo ginti savo sodybų ir išgelbėjo mane. Rūmus irgi atiduosiu ligoninei, mokyklai ir dar kam nors. — Ir karčiai šyptelėjo: — Majoratas! Tiek kraujo, niekšybės, klastingų nusikaltimų, intrigų kamuolys... Ir dėl ko? Saujelė aukso... Ne, dievai jo nematę, to majorato, tegul jis sudenga!

Apglėbiau jos siaurus petukus:

— Taip ir maniau. Taip ir reikėjo daryti. Kam mums dviem viso to, jei suradom vienas kitą?

Palikome rūmuose naują ūkvedę, našlę su vaiku, kuriuos paėmiau tada kelyje. Tarnai irgi liko.

Mudu net lengviau atsikvėpėme, kai rūmai dingo už alėjos posūkio. Košmaras baigėsi.

Kai išvažiavome iš parko į viržynę, nusidriekusią palei Volatavo akivarą; kai vartai užsivėrė paskui mus paskutinį kartą ir jau ėmė šokčioti aplink kauburiai ir dykynės, pamačiau prie kelio stovintį žmogų.

Dideliais žingsniais žmogus leidosi mūsų pasitikti, griebė už apynasrio arklių, ir mudu pažinome Ryhorą. Jis sto-

vėjo su savo skrandu, susitaršę plaukai krito iš po kepurės ant kaktos, ant gerų vaikiškų akių.

Nušokau nuo važio.

— Ryhorai, brangusis, ko neatėjai atsisveikinti?

— Norėjau jus vienus susitikti. Sunku man po šito įvykio. Judu šaunuoliai, kad važiuojate, čia viskas primintų senas negandas.

Jis įsikišo ranką į kišenę ir paraudęs ištraukė molinę lėlę.

— Tai jums, Nadzeja Ramanauna... Gal pasistatysit kur... prisiminsit...

Nadzeja suėmė jį už smilkinių ir pabučiavo į kaktą. Paskui išsivėrė auskarus ir įdėjo juos į platų įjuodusį medžiotojo delną.

— Būsimai žmonai.

Ryhoras krenkštelėjo, pasukiojo galvą.

— Sudie... Važiuokit greičiau... Nes viena bėda su jumis: išžliumbsiu dar kaip boba... Vaikai esat. Linkiu jums laimės, didžiausios laimės.

Išbučiavau Ryhorą iš visos širdies.

— Ryhoroka! Geriausias drauge! Važiuojam su mumis, pabūsi, kol ieškos Dubatouko ir kitų. Dar koks bjaurybė užmuš tave.

Ryhoras akys surūstėjo, sujudėjo žandikaulių gumburai.

— Cha, lai pabando!...

Ir jo rankos suspaudė ilgą šautuvą, net gyslos išsoko.

— Ginklą turiu. Štai jis. Tegul mėgina! Nevažiuosiu. Mano karalystė — miškai. Ir ta karalystė turi būti laiminga.

— Ir aš tikiu tuo, — tiesiai pasakiau.

Kai nuvažiavome tolokai, nuo pamiškės dar kartą pamčiau ant kalvos didžiulį jo siluetą. Ryhoras stovėjo raudono dangaus fone su ilgu, aukščiau galvos, šautuvu rankose, su išversta skrandu, prigulusia prie dailaus stoto. Vėjas plaikstė ilgus jo plaukus.

Miškų valdovas!...

Išvažiavome iš miškų po paros, irgi auštant. Tik čia supratau, koks skirtumas tarp Janouskių apylinkių ir šitos žemės. Drėgna aukšta žolė, saulė, džiaugsmas...

O virš švarių pirkelų didžiuliai gandrų židiniai ir žyd-ra tyla.

Tai buvo nauja, visai kita Baltarusija. Šen ten stovėjo prie upelių milo vėlyklos — visai kita epocha, kiti papročiai.

Kaipgi turėjo žiūrėti į tai mano moteris iš aštuoniolikto amžiaus, jei netgi aš per tas savaites buvau viską pamiršęs! . .

Pažvelgiau į ją, tapsiančią mano žmona. Plačiai ir džiugiai atvertomis akimis ji glaudėsi prie manęs ir protarpiais trūkšmingai atsidusdavo lyg ką tik liovęsis verkėti vaikas.

Labai norėjau, kad jai būtų dar geriau, ir kartkarčiais pasilenkęs bučiuodavau ploną jos ranką.

Nerimą man tuo metu, o ir vėliau, kėlė tiktai jos liga. Todėl išsinuomojau miesto pakraštyje namelį su sodu. Gydytojai pasakė, jog šitai praeis nuo ramaus gyvenimo. Ir tikrai, šitai praėjo, kai ji išgyveno su manimi du mėnesius ir pasakė, jog turėsime kūdikį.

Mudu reiškėme vienas kitam tiek švelnumo ir dėmesio, taip mylėjome viens kitą, jog net po dvidešimties metų stebėjau si tuo kaip sapnu. Mudviem buvo gera visur, net Sibire, kur patekau 1902 metais. Ji buvo man daugiau nei žmona, ji buvo draugė iki mirties.

Mudu gyvenome ilgai ir laimingai, kaip toje dainoje:

Kolei saulė švietė virš žemės pilkos. . .

Tačiau dar ir dabar retkarčiais sapnuoju žilus viržynus, skurdžią žolę akivarų paviršiuje ir šurpįją karaliaus Stacho medžioklę, šuoliuojančią raistu. Nežvanga žaslai, tylomis linguoja balnuose tiesios raitelių figūros. Vėjas plaiksto jų plaukus, apsiaustus, arklių karčius, ir ryški vieniša žvaigždė spindi jiems virš galvų.

Baisioje tyloje pašėlusiai šuoliuoja virš žemės šurpioji karaliaus Stacho medžioklė.

Atsibundu ir mąstau, jog nepraėjo jos laikas, kol tebėra žemėje tamsumas, badas, nelygybė ir nyki baimė. Ji — viso šito simbolis.

Slėpdamasi migloje, skrieja virš tamsios žemės šurpioji medžioklė.

Karatkevičius Vladzimiras. ŠIURPIOJI KARALIAUS STACHO MEDŽIO-
KLĖ. Nuotykių apysaka.

Redaktorius V. Čepliejus. Dailininkas R. Tumasonis. Meninė redaktorė
L. Tulytė. Techninė redaktorė V. Bakutytė

SL 258.1994 12 06. 10,98 leidyb. apsk. 1. Tiražas 7000 egz. Užsakymas 808.
Išleido „Vyturio“ leidykla, Algirdo 31, 2600 Vilnius. Spausdino Poligra-
finių paslaugų įmone, Strazdelio 1, 2600 Vilnius

Kaina sutartinė

47

Karatkevičius V.

Ka 401 Šiurpioji karaliaus Stacho medžioklė: Nuotykių apysaka/

Iš baltarusių k. vertė A. Lapinskienė. — V.: Vyturys, 1994. — 193[1] p.

ISBN 5—7900—0729—5

Slapties ir nuotykių apysaka iš šlėktos gyvenimo.

UDK 882.6—3

